

PS
7

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

1-3

ANUL XVI

1966

C U P R I N S U L

	Pag.
REDACȚIA: În slujba Bisericii și a poporului	3

B I S E R I C A Ș I P R O B L E M E L E V R E M I I

Pr. prof. dr. MILAN ȘESAN: Teologia păcii	6
Diacon prof. dr. EMILIAN VASILESCU: Pentru pace și apropiere între oameni și popoare	9
Prof. dr. NICOLAE CHIȚESCU: La moartea lui Albert Schweitzer	17

S T U D I I

Prof. prof. dr. NICOLAE NEAGA: Cărțile apocrife ale V. Testament	26
Pr. conf. dr. AL. I. CIUREA: Contacte și perspective de apropiere între Biserica Ortodoxă Română și Bisericile vechi orientale	41
Dr. PETRU RAMNEANȚU: Două clopote din secolul XV-lea sau al XVI-lea din Gaiu Mic	58
VIRGIL MOLIN: Un „auzitoriu de la Teologhia” din Virșet, rector al seminarului din Buzău, Luca P. Călățeanu	65

Î N D R U M Ă R I O M I L E T I C E

Prof. GH. GETIA: Împlinirea îndatoririlor și mîntuirea	71
Prof. DAMASCHIN DAICOVICIU: Lumina lui Hristos	73
Prof. dr. CONST. C. PAVEL: Probleme morale în predica Sfîntului Ioan Botezătorul	75
Prof. dr. VICTOR VLADUCEANU: Idealul muncii	81
Diacon prof. dr. IOAN ZAGREANU: Duminica Ortodoxiei	84

P R O B L E M E L I T U R G I C E

Prof. IOVA FIRCA: Liturghia darurilor înainte sfînite	88
* * * E corect să se ingenunchieze cînd se citește evanghelia la sfînta liturghie?	94

A N I V E R S Ă R I

REDACȚIA: Unirea Principatelor Romîne	97
---	----

D O C U M E N T A R E

Prof. dr. GHEORGHE COTOȘMAN: Cronica de la Ezeriș din Țara Banatului	102
I. D. SUCIU: Un document în legătură cu mitropolitul Moise Petrovici al Timișoarei (1724)	117

P₅ 1

MITROPOLIA BANATULUI

1-3

ANUL XVI 1966

~~P. 14.411~~

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

Apare cu binecuvîntarea și sub îndrumarea I. P. S. Sale D. ID.,
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Blv. Victoriei Nr. 7.

În slujba Bisericii și a poporului

La 22 februarie Prea Fericitul Părintele nostru Patriarh JUSTINIAN a împlinit vârsta de 65 ani. Faptul constituie nu numai un popas aniversar, ci și o culme, de pe înălțimile căreia se poate vedea în toată plenitudinea omul și faptele lui.

Leși nu are vîrstă patriarhală, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și-a înveșmîntat ființa și viața cu șapte, care-L așează în rîndul marilor și fericiților Patriarhi ai Bisericii Răsăritului.

Urcînd cu vrednicie toate treptele ierarhiei bisericești — preot de mir, profesor și director de seminar, vicar și apoi titular al Mitropoliei Moldovei și Sucevei — Prea Fericitul Sa s-a identificat cu legitimele aspirații și cu întreaga gamă a variatelor aspecte ale vieții bisericești, pastorale și sociale a slujitorilor altarelor.

Le aceeași înălțarea preotului de la Băbeni, a profesorului de la Seminarul din Rîmnicul-Vîlcea la înalta și sfîntă treaptă a Arhieriei și a Patriarhatului reprezintă în chip simbolic, însăși ridicarea și cinstirea preoției Bisericii noastre.

Cunoscînd complexitatea vieții bisericești în toate compartimentele ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian a îndrumat conducerea destinelor Bisericii Ortodoxe Române, pe care o duce, spre limanul împlinirilor ei sfînte și mîntuitoare.

Biserici ctitorite; mănăstirile voievodale înnoite și restaurate; învățămîntul teologic continuat pe baze canonice; manuale școlare pe seama elevilor de la Seminariile Teologice și a studenților de la cele două Înițiate Teologice de grad universitar; cărți de cult

reeditate și în condiții tehnice și artistice superioare tipărite; legislația Bisericii întocmită în spiritul tradiției și al sfințelor canoane; tipografia înnoită și reorganizată, instalată în istorica ei clădire și ea restaurată și simțitor mărită; atelierele vechi renovate și altele noi înființate pentru fabricarea și confecționarea artistică a tuturor obiectelor de cult, vaselor și ȱeșmintelor bisericești, arhieresti și preoțești; reluarea și statornicirea de legături bisericești cu întreaga Ortodoxie; grija pentru consolidarea reîntregirii Bisericii noastre Ortodoxe Române; aportul prețios în direcția apropierii Bisericilor creștine și a cultelor religioase în spiritul ecumenismului; antrenarea preoților și credincioșilor în nobila strădanie de apărare a păcii; sprijinirea însușlețită a aspirațiilor poporului nostru înspre construirea unei vieți noi, prospere și fericite, sînt doar cîteva din laturile activității neobosite și deschizătoare de drumuri noi a Prea Fericitului Patriarh Justinian în cei 17 ani de patriarhat.

De asemeni se știe — și e bine să subliniem din nou adevărul — că fericita inspirație și inițiativa ridicării la treapta sfințelor altare și a proclamării cultului unor Sfinți români aparține Prea Fericirii Sale. Printre Sfinții români se numără și Sfîntul Mitropolit Iosif, care în răstimpul celor peste 300 de ani trecuți de la adormirea lui în liniștea mănăstirii Partoșului, n-a încetat să trimită, de sub lespedea mormîntului său din acea istorică mănăstire, binecuvîntările sale. Este, desigur, meritul Prea Fericirii Sale Patriarhului Justinian că Sfîntul Mitropolit Iosif cel Nou a părăsit la 6 octombrie 1956 singurătatea de la Partoș și s-a reinstalat sărbătorește, ca în vremea pașei Fasli (1648-1650) în monumentală catedrală a Mitropoliei sale, din inima țării Vlașca, restaurată la 1947. Sfîntul Iosif cel Nou Mitropolitul Vlașkozemski — cum îl intitulează la 1652 cancelaria patriarhiei de la Ipec — face să rodească faptele frumoase creatoare de valori spirituale ale credincioșilor din cuprinsul Mitropoliei Banatului și ale credincioșilor care vizitează acest mo-

nument de artă, care este catedrala noastră din Timișoara. Plecîndu-se smeriți în fața minunatei racle a Sfîntului Iosif cel Nou, credincioșii din Mitropolia Banatului își îndreaptă cugetul spre Acela care le-a deschis acest izvor alinător și mijlocitor spre viața veșnică.

Ceea ce asigură Prea Fericirii Sale o mare cinstire și iubire este grija pe care Prea Fericirea Sa o poartă, ca un adevărat Părinte, preoșimii. Prin cuvînt și faptă, prin predici și cuvîntări alese și frumoase flori spirituale, prin cele șase volume substanțiale de Apostolat Social, Prea Fericitul nostru Patriarh lucrează la făurirea unor preoți, capabili să răspundă îndatoririlor lor.

Grija aceasta s-a cristalizat în crearea „Casei de pensii și ajutor reciproc”, de care beneficiază și familiile preoților.

Ca samarineanul milostiv din Evanghelie, întinde mîna fiilor săi duhovnicești, ajută și mîngîie, încît în ochii și în inima credincioșilor și a preoților, Prea Fericirea Sa este și va rămîne nu numai o înaltă personalitate bisericească, ci mai presus de toate Patriarhul cel generos, Părintele cel bun și Păstorul care-și pune sufletul pentru oile Sale cele cuvîntătoare, pe care le duce la pășunea cea bună duhovnicească și la izvoarele vieții celei adevărate.

Iată de ce, clerul și credincioșii Mitropoliei Banatului înfrățiți în duh prin rugăciunile Sfîntului Iosif cel Nou, îi prezintă, Prea Fericitului Justinian la această fericită aniversare, omagiul viilor lor sentimente de fiiască dragoste și neclintit devotament îi fac totodată urarea sinceră și caldă ca Domnul Dumnezeuul nostru să înmulțească anii și zilele Prea Fericirii Sale, pentru continuarea operei pe care ca nimeni altul s-a străduit s-o realizeze în slujba Bisericii strămoșești și a Patriei iubite.

REDACTIA

TEOLOGIA PĂCII

de: Pr. prof. dr. MILAN ȘESAN

Conferința creștină pentru pace, care de 8 ani se străduiește ca să realizeze între creștini coordonarea concretă dintre teoria creștină despre „pace pe pământ” (Luca 2, 14) și „pacea mea dau vouă” (Ioan 14, 27), cu împlinirea reală a ei prin fapte reale, potrivit învătării Mântuitorului Iisus Hristos „vino după mine” (Mat. 8, 22) și „vino și-mi urmează mie” (Mat. 19, 21) și „du-te și fă asemenea” (Luca 10, 37).

Din această îmbinare între teorie și practică creștină se desprinde în actualitate pentru credincioși „imperativul realizării păcii și a buneivoini între oameni și popoare. Și Conferința creștină pentru pace se străduiește pe această linie la conferințe Pancreștine, la ședințe ale Comitetului Consultativ și de lucru, precum și în comisiile ei de studii, ca să determine și metodologic, ceea ce este depus principiologic de însuși Mântuitorul Iisus Hristos în Sfinta Evanghelie.

Această căutare creștină după definirea unei teologii a păcii a găsit un talmăcitor iscusit în pastorul polonez Witold Benedyktowicz, care rezumază aceste străduințe în articolul: *Încercare pentru o irenologie creștină*. În cele ce urmează vom prezenta un rezumat al ideilor principale:

În teologia creștină nu a existat pînă acum o disciplină deosebită, care ar putea fi numită: *Irenologie*. De aceea problemele războiului și ale păcii erau toate în cadrul moralei și a disciplinei bisericești, dar lipsea un manual despre doctrina creștină pentru pace. Deși au fost teologi în trecut, care s-au ocupat și cu problema înțelegerii între confesiuni, totuși la ei se punea accentul pe „pax ecclesiae — Pacea bisericii” și nicidecum pe o „pax mundi — pacea lumii”. Ea era numită și „theologia irenica” așa cum și-o imagina teologul evanghelic Joan Christian Koecher în 1764.

Dar de cînd omenirea cunoaște coșmarul Hiroșimei cu alternativa: pace sau distrugere generală, teologia păcii a trebuit să primească o formă și un cuprins modern. Cu aceasta se ocupă deci tocmai Conferința creștină pentru pace, formu-

fiind treptat o doctrină creștină a păcii, cu problematică, axiomatică, metodologie și praxeologie proprie. În cadrul acestei „irenologii” se cuprind mai multe elemente, ca: învățătura sf. Evangheliei, experiența îndelungată a Bisericii Ortodoxe, teologia protestantă dialectică, teologia „pragheză” a prof. J. Hromadka și elementele socialului religios.

Din acest cadru s-au precizat următoarele principii axiomatiche: 1. războiul este un păcat; 2. pacea nu se razimă pe lipsa războiului; 3. pentru creștini Iisus e pacea; 4. în genere pacea este o consecință a păcii dintre Dumnezeu și om; 5. pacea este în contradicție cu nemulțumirea dintre oameni; 6. pacea este o stare normală dintre oameni și popoare; 7. pacea are și o valoare umanitară; 8. pacea adevărată este o valoare concretă; 9. pacea echivalează cu coexistența; 10. fără unitatea omenirii nu poate fi nici pace; 11. Baza Conferinței creștine pentru pace o constituie unitatea ecumenică; 12. Biserica trebuie să vestească pacea; 13. activitatea pentru pace a creștinilor este o urmare a căinței; 14. activitatea pentru pace nu poate fi separată de principiul răspunderii; și 15. activitatea credincioșilor pentru pace este o consecință a mărturisirii de credință creștină.

Irenologia se folosește astfel de metodele teologiei sistematice, dar alege și căi proprii, curajoase, folosind cuvintele și stilul creștinilor respectivi care colaborează în cadrul și pentru pacea lumii. Dar există și noțiuni care primesc în cadrul Conferinței creștine pentru pace conținuturi precise, și se nasc și cuvinte noi pentru înțelesuri mai caracteristice în străduința creștină pentru pace, precum sînt cele de: proexistență, abuz cu creștinismul, abuz cu Evanghelia, războiul rece și altele. Sînt tratate și probleme de caracter social, economic și politic, dar activiștii Conferinței creștine pentru pace le privesc din punct de vedere creștin, — din status confessionis — care obligă în conștiință pe fiecare credincios creștin.

În consecință, pentru Irenologie, Dumnezeu este exclusiv un Dumnezeu al păcii și Sfînta Evanghelie este o veste divină pentru pace.

Astfel Hristocentrismul duce evident la respectarea Mîntuitorului și ca Domn al păcii, care trebuie vestită și aplicată încă în această lume și în această viață. Deci pacea în lume este și un element al soteriologiei creștine. În aceste condiții ea trezește răspunderea efectivă personală și colectivă a creștinilor pentru împreună-trăire spre împreună-mîntuire. Astfel irenologia creștină duce la faptele sociale față de semen, la coexistență și proexistență, la solidaritate reciprocă, în care nu există diferențieri și nici discriminări. Este o consecință a colaborării dintre teologia ortodoxă și cea protestantă.

Prin urmare, teologia păcii' a Conferinței creștine pentru pace atinge fundamental manualele obișnuite de Teologie, aducând în ele suflul proaspăt al stăruinței neobosite pentru teologia păcii pentru toți. Iată meritul Irenologiei. (Vezi în *Polnische oekumenische Rundschau*, Nr. 2, Varșovia 1965 p. 2—5).

De aceea străduința aceasta pentru pace — irenologia — a influențat în bine și alte mișcări regionale și mondiale pentru pace. Astfel marele Congres al „Uniunii Internaționale a Asociațiilor pentru pace”, care se va ține în aprilie 1966 la Paris, urmărește să definească și el „metodologia lucrării pentru pace”, pe care o numește precis: „*irenologie*”.

Prin urmare sînt, firește, fericiți — și dublu de fericiți — atît omenеște cit și creștinește, cei ce sînt „făcători de pace” în lume!

PENTRU PACE ȘI APROPIERE ÎNTRE OAMENI ȘI POPOARE

de: Diacon prof. dr. EMILIAN VASILESCU

În cele ce urmează, ne propunem să scoatem în evidență unele fapte mai noi și semnificative pentru sprijinul pe care Bisericele creștine și religiile necreștine îl dau luptei pentru pacea în lume, pentru apropierea și colaborarea dintre popoare.

În ce privește Biserica Ortodoxă Română, este bine cunoscută cititorilor revistelor noastre bisericești activitatea asiduă pe care aceasta o desfășoară pentru realizarea bunei înțelegeri între oameni, a dreptății și a păcii în lume. Nu există număr din aceste reviste în care să nu fie menționate declarații și acțiuni în sprijinul păcii întreprinse de Înălții noștri Chiriarhi, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, și de alte persoane cu răspundere în conducerea Bisericii, în învățămîntul teologic și în săvîrșirea cultului. De aceea nu mai insistăm aducînd dovezi în plus în acest sens și amintim numai faptul că, atît de departe s-a mers în Biserica Ortodoxă Română în efortul de apropiere și colaborare armonioasă cu reprezentanții tuturor cultelor religioase din țara noastră în vederea luptei comune pentru pace, încît un teolog apusean a putut afirma cu admirație că în România s-a realizat un adevărat „microecumenism religios”¹⁾.

La fel stau lucrurile și în Bisericele Ortodoxe vecine, ca de pildă în Biserica Ortodoxă Rusă, a cărei activitate pe tărîmul luptei pentru pace și pentru apropierea și colaborarea dintre popoare este deosebit de importantă.

Grija pentru pacea și dreptatea în lume s-a manifestat și în Vechile Biserici Orientale necalcedoniene, ai căror reprezentanți, întruniți în Conferință la Adis-Abeba (Etiopia) între 15 și 21 ianuarie 1965, au ascultat un raport al cărui capitol ultim trata despre „pacea și dreptatea în lume: „Lumea contemporană — se spunea în acel raport — este tulburată fără încetare de amenințarea și de teama de război. În această epocă atomică, orice război poate aduce distrugerea întregii

1) „Biserica Ortodoxă Română”, an. XXXII (1964), nr. 9—10, p. 854.

civilizații și chiar să anihileze viața umană în lumea întreagă. Trebuie deci făcut tot ce este cu putință omeneste pentru a preîntîmpina izbucnirea războiului... Pacea constă în aceea ca toate popoarele și națiunile să înainteze în armonie și colaborare spre realizarea unei vieți mai bune. Orice om, orice comunitate, orice popor și orice națiune are dreptul la libertatea de conștiință, la egalitate și la dreptate... Noi sîntem gata să colaborăm între noi și cu organizațiile internaționale care luptă pentru dreptatea și pacea în lumea întreagă și rugăm fierbinte toate popoarele, toate națiunile și toate statele lumii să facă asemenea²⁾.

În ce privește Biserica romano-catolică, aceasta a păstrat, cum se știe, multă vreme rezerve față de Mișcarea Ecumenică (Enciclica *Mortalium animos*, 1928), pînă cînd papa Ioan XXIII s-a străduit să angajeze și această Biserică pe drumul căutării unirii, al păcii și al dreptății sociale.

Iată acum și cîteva contribuții ale Bisericilor protestante la efortul în vederea apropierii între oameni, a colaborării lor și a păcii mondiale. Menționăm în primul rînd faptul că Alianța Reformată Mondială, care și-a ținut a X-a Adunare generală în august 1964 la Frankfurt, a condamnat discriminarea rasială în sinul Bisericilor Reformate. În rezoluția care a fost adoptată la această adunare, au fost afirmate principiile pe care se întemeiază egalitatea rasială și responsabilitatea Bisericii în acest domeniu³⁾.

Mai de curînd, episcopul metodist W. Kenneth Goodson al Birminghamului (statul Alabama, SUA) a publicat o scrisoare pastorală chemînd „persoanele de bunăvoință de toate rasele” din acel stat să se unească pentru a stabili relații și o mai bună înțelegere între albi și negri. El le-a recomandat să instaureze „un climat de respect reciproc și de grijă pentru demnitatea umană” și să-și asume „misiunea lor de înmăcare”. În scrisoare se susținea dreptul tuturor cetățenilor americani „calificați” să voteze și se recunoștea „păcatul nostru și greșeala noastră în relațiile noastre... și partea noastră în păcatul societății noastre”⁴⁾.

De asemenea, treisprezece episcopi anglicani au trimis o scrisoare primului ministru australian, Robert Menzies, cerînd demersuri pozitive guvernului federal australian în vederea reglementării „onorabile și pacifice” a conflictului vietnamez. Printre semnatarii scrisorii se găseau și Arhiepiscopul Woods

²⁾ Service oecuménique de presse et d'information (în continuare SOEPI) an. XXXII, nr. 4, 11 februarie 1965. Cf. „Vers l'Unité chrétienne”, 20. XVII (1965), nr. 1—2, p. 12.

³⁾ „Le Monde”, 15 august 1964.

⁴⁾ „SOEPI”, an. XXXII, nr. 12, 8 aprilie 1965.

și fostul Arhiepiscop Booth din Melbourne și Arhiepiscopul Appleton din Perth.

Și în Noua Zeelanda clerici protestanți au ridicat glasul în repetate rânduri împotriva războiului din Vietnam și mai ales împotriva folosirii bombelor cu fosfor și napalm în acest război. Astfel, Pastorul Owen Robinson, membru al Comisiei pentru relațiile internaționale ale Bisericii Presbiteriene, a adresat o telegramă de protest primului ministru al Noii-Zee-lande și ambasadorului Statelor Unite în această țară. La rândul său, episcopul anglican Eric A. Gowing de Auckland a spus că speră că guvernul neo-zeelandez va protesta pe lângă guvernul Statelor Unite împotriva folosirii acestor arme și va recomanda să se facă tot ce este posibil pentru a se ajunge la stadiul tratativelor⁵).

Menționăm și faptul că un număr de reprezentanți de frunte ai protestanților din Japonia (Biserica Unită a lui Hristos din Japonia — Kyodan) au protestat împotriva neadevărurilor cuprinse în așa numita „Carte albă a Vietnamului” publicată de guvernul Statelor Unite, arătând că patrioții sud-vietnamezi luptă pentru independența țării lor, și că poporul vietnamez are dreptul să se organizeze politicește așa cum dorește el. Reprezentanții Bisericilor Protestante din Japonia au cerut să înceteze imediat bombardamentele asupra Vietnamului de Nord, un armistițiu și tratative pentru a se acorda poporului vietnamez dreptul de autodeterminare și să fie retrase trupele americane din Vietnamul de Sud⁶).

În fine, menționăm și frumosul mesaj al Consiliului Bisericii Evanghelice din Germania, cu prilejul celei de a 20-a aniversări a sfârșitului războiului și citit în public pentru prima oară în timpul ceremoniei comemorative pentru a 20-a aniversare a executării teologului Dietrich Bonhoeffer, la 9 aprilie 1945. Mesajul conține un cald apel la apărarea „umanității”, la recunoașterea greșelilor din trecut și la hotărîrea de a nu le mai repeta. „Gîndindu-ne la sfîrșitul acestui îngrozitor război, acum 20 de ani — se spune în mesaj —, să ne amintim că pacea, nu războiul, o vrea Dumnezeu pentru toate națiunile, inclusiv națiunea noastră. Responsabilitatea noastră de creștini constă în a împiedica poporul nostru, divizat politicește cum se află, să se lase tîrît într-un conflict dușmănos sau spre o coexistență indiferentă, care riscă să mărească priemejdia de război în lume”⁷).

Dar cele mai importante contribuții la efortul pentru apropiere și împăcarea oamenilor și a popoarelor nu sînt, desigur,

5) „SOEPI”, an. XXXII, nr. 12, 8 aprilie 1965.

6) „Ecumenical Press Service”, an. XXXII, nr. 21, 17 iunie 1965.

7) „SOEPI”, an. XXXII, nr. 12, 8 aprilie 1965.

cele ale Bisericilor creștine separate, ci acelea ale organizațiilor creștine inter-confesionale și internaționale, cum sînt: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace și Conferința Bisericilor Europene, despre ale căror inițiative mai recente s-a vorbit mult în revistele noastre bisericești.

Există și o contribuție a religiilor necreștine la cauza păcii, care își are importanța ei, mai ales atunci cînd eforturile reprezentanților lor se unesc cu ale reprezentanților creștinismului, cum a fost cazul la Conferința Mondială a tuturor religiilor, de la Delhi (17—18 noiembrie 1957), și la Adunarea mondială a reprezentanților tuturor religiilor pentru apărarea păcii de la Tokio (iulie 1961)⁸).

În ce privește islamismul, știm că în această mare religie există încă de mai multă vreme curente zise „moderniste”, înnoitoare, care urmăresc adaptarea islamismului la nevoile actuale. Teologii musulmani militează stăruitor pentru iubire și frățietate între oameni și pentru pacea între popoare. Ei întemeiază totdeauna pe citate din Coran și din tradiția musulmană (Hadith) intervențiile lor la diverse congrese și conferințe internaționale. Mai ales unele direcțiuni progresiste și unele secte mai noi din sînul islamismului duc o luptă susținută, pe teren teologic și prin acțiuni practice, pentru pacea, buna înțelegere și dreptatea în lume⁹).

De altfel, după cît sîntem informați, la toate marile congrese panislamice nu lipsește pe ordinea de zi problema păcii și a căutării celor mai eficace mijloace pentru realizarea apropierii și înțelegerii între indivizi și popoare. Așa, de pildă, în programul Congresului panislamic de la Lahore (Pakistanul de Vest), care a avut loc între 29 decembrie 1957 și 8 ianuarie 1958, au figurat și punctele: „Relațiile Islamului cu celelalte religii” și „Contribuția Islamului la cauza păcii”¹⁰). Și probabil că astfel de puncte au figurat și în programul celui de al VI-lea Congres mondial musulman, care s-a ținut în ianuarie 1965 la Mogadiscio, în Somalia, și la care au luat parte delegați din 34 de țări musulmane.

8) Vezi I. N., *Adunarea mondială a reprezentanților tuturor religiilor pentru apărarea păcii, de la Tokio*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXXX (1962), nr. 1—2, pp. 71—72.

9) Vezi Jean François Kahn, *Socialism et Islam*, în „Le Monde”, 7 și 8 ianuarie 1965. Cf. Fazekas Sándor, *Curente înnoitoare în islamismul contemporan*, în „Studii Teologice”, an. XV (1963), nr. 9—10, pp. 555—565.

10) A. Baussani, *Il „Convengo Internazionale Islamico” di Lahore (Pakistan)*, în rev. „Studii e materiali di storia delle religioni”, an. 1958, vol. XXIX, fasc. 2, pp. 282—304.

Amintim și o interesantă intervenție făcută acum câțiva ani de șeful musulmanilor șiiți (a doua mare direcțiune a islamismului) din Europa, Ruhani, director al revistei „La pensée chiite”, care a propus Conciliului al II-lea de la Vatican să caute „un teren de înțelegere între șefii religiilor monoteiste”, indicînd chiar unele măsuri ce ar trebui luate pentru ca să dispară prejudecățile, motivele de neînțelegere și vrajba dintre musulmani și creștini și pentru ca aceștia să poată colabora armonios la pacea și propășirea omenirii¹¹).

Mai de curînd, Marele Muftiu al Tunisiei, Șeikhul Fadhel ben Achun, spunea, într-un articol publicat în cotidianul guvernamental tunisian „L'Action” din 8 ianuarie 1965, că „ar fi de dorit ca religiile, într-un unic elan, să-și dea osteneala să facă pe oameni să se înțeleagă mai bine între ei pentru a co-exista mai bine”¹²).

Și în budismul actual, cealaltă mare religie universalistă orientală, observăm aceleași tendințe de modernizare, de adaptare la noile realități și de sprijinire a oricărei activități pacificatoare și de colaborare pe plan internațional. Un prilej bine venit pentru intensificarea acestor tendințe a fost împlinirea, în anul 1956, a 2500 de ani de la moartea lui Buddha, eveniment căruia i s-a dat o mare importanță în lumea budistă, festivitățile fiind pregătite cu mai mulți ani înainte și culminînd cu ținerea celui de al VI-lea mare sinod budist între 1954 și 1956, la Rangoon (Birmania). Sinodul însuși a fost pregă-

11) „Le Monde”, 24 noiembrie 1962.

12) „Informations catholiques internationales”, nr. 233, 1 februarie 1965, p. 16. Iată și unele fapte care arată că s-a schimbat ceva în concepția veche despre relațiile dintre religii; în speță, între relațiile dintre creștinism și islamism. În Bretania (Franța), circa 1000 de persoane, reunite din Franța însăși, din Germania și din Belgia, au participat în zilele de 26 și 27 iulie 1964, în localitatea Plouar, la un pelerinaj creștino-islamic, propus de regretatul profesor Louis Massignon din Paris, un mare luptător pentru pace și mai ales pentru înțelegerea între musulmani și creștini. Delegația musulmană era compusă din marocani, tunisieni și algerieni din Paris. Și astfel, „creștini și musulmani s-au rugat împreună pentru unitatea și înțelegerea între popoare”. („Unitas”, ed. italiană, an. XIX, octombrie-decembrie 1963). Mai de curînd, Arhiepiscopul romano-catolic din Köln (R.F.G.), Frings, a aprobat ca musulmanii din acest oraș să-și serbeze cea mai mare sărbătoare a lor, aceea de la sfîrșitul postului numit Ramadan, în renumita catedrală din Köln. Aceasta ca urmare a cererii făcute de mai mulți imami (săvîrșitori ai cultului la musulmani) în favoarea muncitorilor emigranți turci din acel oraș, socotiți în număr de circa 4000. („Ecumenical Press Service”, nr. 4, 11 februarie 1965). La puțin timp după aceea, și Cardinalul Alfrink al Olandei a aprobat ca muncitorii turci din țară să săvîrșesc la 11 aprilie 1965, în biserica romano-catolică Sf. Iacob din Enschede, un serviciu religios musulman de rugăciune, prin care se comemora sacrificiul adus de Abraam. („SOEPI”, an. XXXII, nr. 12, 8 aprilie 1965). Nouă, totuși, ni se par surprinzătoare aceste îngăduințe date de înalți demnitari romano-catolici amintiți mai sus.

tit printr-o serie de conferințe și congrese panbudiste ținute în Ceylon, (1950), Japonia (1952), Birmania (1954), de fiecare dată luându-se atitudine și în problema păcii și urmărindu-se „a se uni forțele budiste ale lumii, în scopul de a sprijini eforturile pentru pacea veșnică”¹³). La deschiderea sinodului, în prezența a 2500 de monahi budiști și a numeroși oaspeți de onoare, în total 4000 de participanți, vîrfurile cele mai înalte ale guvernelor țărilor budiste din Asia au afirmat în chip stăruitor că învățătura budistă este în stare să contribuie în chip efectiv la pregătirea unui climat favorabil păcii în lume și au căutat să scoată în evidență rolul unificator pe care l-a jucat budismul în trecut pentru cultura diferitelor țări asiatice¹⁴). S-ar putea spune chiar că în budism s-a creat un adevărat „front al păcii”, care este de altfel folosit și ca armă de luptă a propagandei budiste împotriva lumii occidentale și de prozelitism budist în lumea întreagă. Centrul impunătoarei construcții noi care a fost creată la Rangoon pentru ținerea celui de al VI-lea mare sinod budist îl formează „Pagoda Păcii”, situată în mijlocul unei mari piețe, iar în Japonia s-a construit a doua „Pagodă a Păcii Lumii”, alegîndu-se pentru înălțarea acestui edificiu de 14 etaje tocmai orașul Hiroshima, ca „un comentariu tacit al aspirațiilor budismului de a fi considerat ca adevăratul mesager al păcii în lume”¹⁵).

Și trebuie să notăm, ca fiind semnificative, unele fapte relativ recente. Astfel, aflăm că în cursul unui dejun organizat la Tokio de Societatea bibeică japoneză și în vederea „promovării păcii mondiale printr-o mai bună cooperare pe plan religios”, creștini japonezi și reprezentanți ai Asociației budiste din Japonia au făcut un schimb de cărți sfinte. Preoții budiști au primit Bibliei, iar creștinilor li s-au dat cărți sacre budiste. Luînd cuvîntul cu acest prilej din partea Asociației budiste, Shokai Arubu a insistat asupra importanței și semnificației adînci a acestui gest¹⁶).

La fel de interesant ni se pare gestul unui grup de personalități budiste japoneze care a vizitat pe Papa Paul VI în ziua de 27 iunie 1964. În cuvîntarea sa omagială adresată Papiei

13) Citat după *Christianity and the Asian revolution*, edited by Rajah B. Manikam, Madras, published by the Joint East Asia Secretariat of the International Missionary Council and the World Council of Churches, New-York, distributed by „Friendship Press”, 1954, p. 140.

14) Vezi Prof. Ernst Benz, *Der Friedensgedanke in der gegenwärtigen Auseinandersetzung zwischen Buddhismus und Christentum in Asien*, în *Erasmus-Jahrbuch*, 1958, Band XXVII, „Mensch und Frieden”, hrsgg. von Olga Fröhe-Kapteyn, Zürich, Rhein-Verlag, 1959, pp. 374—379.

15) *Christianity and the Asian revolution*, p. 139.

16) Informație luată din rev. „Mitropolia Banatului”, an. XIV (1964), nr. 4—6, p. 291.

cu acest prilej, profesorul Hosaka, rectorul Universității Komazowa, a spus: „Aspirația cea mai profundă a omenirii este pacea, pentru fericirea lumii. De aceea toți budiștii din Japonia caută să intre în contact cu personalități religioase de diverse națiuni și de diverse denominațiuni, pentru ca toți oamenii care cred în supranatural să poată să se cunoască, să se înțeleagă și să contribuie frățește la binele omenirii”¹⁷).

Dar nu numai marile religii orientale, islamismul și budismul, activează pentru unitatea omenirii și pentru pacea mondială, ci și celelalte religii, iudaismul, hinduismul, șintoismul, etc. Și reprezentanți ai acestor religii iau adesea inițiative proprii interesante sau colaborează cu creștinii în diferite împrejurări pentru scopuri pacifiste sau pentru dreptate socială. De pildă, aflăm că la Bâton Rouge, capitala statului Luisiana din Statele Unite, romano-catolicii, protestanții și israeliții au început din ianuarie 1965 o „campanie pentru a se cunoaște mai bine”, făcând și vizite de parohii și de biserici sau sinagogi¹⁸).

Tot în Statele Unite, conducători ai protestanților, romano-catolicilor, evreilor și budiștilor din Denver (Colorado) au luat inițiativa să creeze un consiliu religios pentru drepturile omului și să organizeze în februarie 1965 o conferință asupra problemei rasei și a religiei¹⁹).

Și tot în Statele Unite, purtătorii de cuvânt ai unor grupuri de acțiune creștină și evrei, au cerut împreună în fața Comisiei juridice a Camerei Reprezentanților adoptarea unui proiect de lege mai energic asupra drepturilor de vot ale negrilor decât acela pregătit de curând de președintele Johnson. Afirmând că este „imperativ ca Congresul să răspundă indignării morale a națiunii”, ei au cerut o lege care s-ar aplica la o regiune încă mai extinsă, care ar elimina complet taxa de vot și ar extinde sancțiunile la cei care ar împiedica pe negri de a se înregistra sau de a vota, precum și la amenințări și la intimidare. Acest demers a fost făcut de reprezentanții Comisiei „Religie și rasă” a Consiliului Național al Bisericilor, care grupează Bisericele Protestante și Ortodoxe din Statele Unite, de cei ai agenției romano-catolice de ajutor reciproc intitulată National Catholic Welfare Conference și de cei ai Consiliului Sinagogilor din America²⁰).

În fine, aflăm și despre existența unei Asociații iudeo-creștine elvețiene, care, într-o ședință a sa de la Zürich, a protestat împotriva prescripției crimelor de război naziste²¹).

17) „L'Osservatore Romano”, 28 iunie 1964.

18) „Unitas”, ed. italiană, an. XX, ianuarie—martie 1965, p. 75.

19) „SOEPI”, an. XXXI, nr. 48, 23 decembrie 1964.

20) „SOEPI”, an. XXXII, nr. 11, 1 aprilie 1965.

21) „SOEPI”, an. XXXII, nr. 8, 11 martie 1965.

La sfârșitul acestei sumare expuneri, concluziile se impun de la sine. Bisericele creștine și religiile necreștine au înțeles nevoile cele mai urgente ale vremii noastre și își dau concursul la marea operă de apropiere între oameni și de înțelegere, colaborare, dreptate și pace pe pământ. Pentru aceasta, ele găsesc în cărțile lor sacre, în doctrina, morala și cultul lor teme-uri suficiente, angajându-se din ce în ce mai cu râvnă în acțiuni practice ca: propagarea prin viu grai și prin scris a idealurilor de pace și bună învoire între oameni; constituirea de organizații religioase, care să lupte pentru dreptate și pace; colaborarea cu toate organizațiile laice naționale și internaționale care urmăresc aceleași scopuri de apropiere și împăciuire între oameni și popoare; întâlniri între reprezentanții religioși de tot felul, pentru ca aceștia „să se cunoască mai bine și să se iubească mai mult”, după frumoasa expresie a Prea Fericitului Patriarh Justinian²²).

De aceea sîntem încredințați că marea operă de pace întreprinsă de organizații naționale și mondiale, cu concursul Bisericilor creștine și al religiilor necreștine, va lua o amploare din ce în ce mai mare, realizîndu-se o dată pentru totdeauna mult dorită „pace a toată lumea”, pentru care se roagă încetănat Sfînta noastră Biserică Ortodoxă.

22) *Apostolat social, VI. În slujba Bisericii și a Patriei. Pilde și îndemnuri pentru cler*. București, 1958, p. 12.

LA MOARTEA LUI ALBERT SCHWEITZER

de: Prof. NICOLAE CHIȚESCU

La 5 septembrie a. c., a încetat din viață pastorul Albert Schweitzer. Cu câteva luni înainte se sărbătorise împlinirea a 90 de ani ai vieții sale; cu acest prilej șefi de state și de instituții obștești l-au felicitat și au scos în relief meritele acestui om, căruia i-au prisosit mintea și talentul, „care avea în sine tot ce trebuie ca să descopere în el însuși nesfârșitele bogății ale vieții și care timp de o jumătate de veac a trăit pentru alții”; în el s-a proslăvit omul cu multiple registre sufletești, marele luptător pentru ușurarea mizeriilor omenești, muzican-tul celebru și maestrul reputat, constructor de orgi, filosoful și teologul vestit și medicul care și-a jertfit viața pentru îndul-cirea suferințelor acolo unde ele erau mai îngrozitoare, fără să se uite la culoarea pielii, la credința religioasă a semenu-lui său, *omul*.

În „Istorisiri africane”¹⁾ el arată ce l-a legat toată viața de locul cel mai nesănătos din lume, provincia Gabon din Africa, unde s-a dus mai puțin ca misionar decât ca medic și de unde apoi a trimis mesagii, care au făcut să vibreze inima multora întru ajutorarea unora dintre cei mai nefericiți pămînteni și unde, în sfîrșit, s-a zămislit unul dintre cele mai zguduitoare apeluri pentru pace și împotriva primejdiei nu-cleare.

A sosit în anul 1913 la Lambarene, în republica Gabon, lângă ecuator, spre oceanul Atlantic, independentă de-abia din 1960, pentru a întemeia un spital, în care aveau să fie tămă-duiți peste 100.000 de bolnavi, într-o jumătate de veac; acolo unde oamenii, inebuniți de foame, își umpleau stomacul cu pămînt și mureau în chinuri groaznice; acolo unde europenii cumpărau un sclav pe cîțiva litri de rachiu; acolo unde satele erau incendiate și locuitorii, prinși și vînduți ca sclavi, unde apoi triați și bătrînii și bolnavii erau înecați, iar ceilalți por-niți, în lanțuri, cu destinație necunoscută, spre tîrguri de sclavi, acolo unde coloniștii primeau lucrători numai contra unei hrane mizerabile...

1) *Albert Schweitzer, Afrikanische Geschichten*, Verlag Paul Haupt in Bern, 1939.

La moartea lui Albert Schweitzer Consiliul Mondial al Păcii, secția franceză, a dat următorul comunicat: „Mișcarea pentru pace află cu adâncă emoție moartea la Lambarene a doctorului Albert Schweitzer, cu Premiul Nobel. De-a lungul unei vieți închinată ușurării mizeriilor omenești, doctorul Schweitzer atrăsese adeseori atenția opiniei publice asupra marilor primejdii care apasă asupra lumii prin armamentele nucleare. În mai multe rânduri el nu și-a cruțat încurajările trimise forțelor pacifice în Franța și în lume. Așa s-a întâmplat deosebi cu prilejul Congresului General pentru dezarmare ținut la Paris în mai 1963. În fața primejdiei nucleare care se tot mărește, avertismentele doctorului Schweitzer capătă semnificația lor deplină. Consiliul național al Mișcării Păcii se înclină în fața memoriei sale și adresează familiei condoleanțele lui respectuoase”.

Căpetenii de State au adus un ultim omagiu pastorului Albert Schweitzer, publicații întregi i-au fost închinare, iar teologi de diferite confesiuni au evocat în scrieri și adunări comemorative personalitatea și lucrarea marelui dispărut²).

Vom face o scurtă biografie a pastorului Albert Schweitzer³), după care vom arăta care este șensul vieții de totală dăruire a sa spre binele omenirii.

1. Albert Schweitzer a murit în satul Lambarene, din Gabon, compus din trei cătune formate de el pe malul fluviului Ogone: cel european, acela al bolnavilor și acela al leproșilor — acestea din urmă cu 60 de clădiri, putînd să adăpostească peste 450 de bolnavi și 175 de leproși.

S-a născut la 14 ianuarie, 1875, la Kayserberg, aproape de Colmar, în Alsacia.

Fiu al unui pastor — mare organist —, și al unei mame evlavioase, din familii luterane, Schweitzer începe școala la Gunzbach și în curînd devine „copilul minune”, virtuos la pian și orgă. La 9 ani e admis la colegiul din Münster și după un an la liceul din Mühlhaus, unde continuă studiile muzicale paralel cu cele școlare.

Urmează apoi Teologia și Filozofia la Strasburg. După ce ia licența în Teologie se înscrie la Sorbona în 1898 și termină studiile de Teologie și Filozofie începînd marea serie de publicații în acest domeniu. Predicator din 1899 la biserica Sf. Nicolae din Strasburg, e numit profesor de N. T. la Fac. Protestantă a Universității din același oraș. În acest răstimp

2) Amintim, printre multe altele, reviste, cărți și articole, volumul omagial publicat de personalități de orizonturi diferite, care dau mărturie despre ceea ce a fost inima vieții doctorului Schweitzer: mila de semenul său, omul. De aceea el a fost intitulat „L'evangile de la miséricorde”; col. „L'Evangile au XX-e siècle”, ed. du Cerf., 448 p.

3) După Georges Léon, în ziarul L'Humanité, din 6. IX. 1965, p. 3.

devine unul dintre marii specialiști ai lumii în muzica lui Bach studiind sub direcția lui Ch.—Marie Widor, căruia i-a adus omagiul de a fi rămas „maestrul” său prin excelență, care i-a dat posibilitatea de a cunoaște și înțelege pe Bach.

Publicațiile teologice și filozofice ale lui Albert Schweitzer din epoca maturității sale intelectuale au lăsat o puternică diră de lumină la specialiști și, respectiv, la cititorii creștini, multe dintre ele fiind traduse în alte limbi sau ajungând la zeci de ediții⁴).

Numele lui rămâne înscris în istoria Muzicii și în istoria gândirii teologice. Dar, așa cum scria „Daily Worker”, cu puține zile înainte de moartea sa, lumea întreagă evoca cu deosebire opera sa umanitară, săvârșită tocmai acolo unde mizeria era mai cruntă: „Onorat de regi și Președinți de State, Dr. Schweitzer e privit de prietenii săi ca un Sf. Francisc modern sau ca un Profet”.

Vocația lui de doctor-misionar s-a dat la iveală destul de târziu, în 1905, adică anul în care apărea una dintre operele sale cele mai însemnate de muzicologie, „Bach, muzicantul-poet...” În acel an a aflat el starea de mizerie cruntă în unele dintre coloniile din Africa Ecuatorială și s-a întors din nou la Strasburg, ca să se pregătească pentru slujba de medic și misionar.

După terminarea studiilor medicale el întreprinde un turneu de concerte și de conferințe în scopul colectării fondurilor necesare construcției unui spital în inima misiunii evanghelice din Lamberne. Doi ani mai târziu debarcă în Gabon; cu aceasta începea adevărata sa istorie, care ia nimb de legendă pe vreme ce trece.

Războiul din 1914—1918 avea să întrerupă lucrările spitalului său, însă, după sfârșitul războiului își reia activitatea. Avea nevoie să refacă fondurile pentru reluarea lucrărilor. El

4) Postul nostru profesor de N. T. la Facultatea Protestantă din Paris și Sorbona, Maurice Goguel, scrie în a sa „Vie de Jésus”, — pe care K. Barth, care este dușmanul școlii liberale, căreia aparținea Goguel, a socotit-o (împreună cu aceea a lui Wernle) drept cea mai importantă a veacului nostru (în „Dogmatica” sa, ed. fr., t. II, vol. I, p. 127) — dînd următoarea caracterizare a „Vieții lui Iisus” de A. Schweitzer: „În momentul în care ideile, pe care le-am trecut în revistă începeau să-și facă drum în minți, un atac în regulă era îndreptat împotriva concepțiilor tradiționale cu o rară putere dialectică de Albert Schweitzer (în „Von Reimarus zu Wrede”, 1906 — prima ediție a acelei „Geschichte der Leben—Jesus—Forschung” a lui A. Schweitzer), care, deși omagia munca și știința criticii sec. al XIX-lea, susținea că efortul lor n-a ajuns decît la faliment și care, generalizînd această concluzie, declara pe lisus de nesecizat din punct de vedere istoric, orice efort de a reconstrui viața sa pe terenul istoriei ajungînd în mod necesar după el la o serie de antinomii de nedeslegat”: N. Goguel, *La vie de Jésus*, Payot, Paris, 1932, p. 37.

a reflectat la ororile războiului și rezultatele acestor meditații i-au trasat liniile mari ale filozofiei sale asupra civilizației, avînd la temelie principiul moral al „Respectului vieții”, „Etica respectului vieții”, scrie el, este etica iubirii extinsă pînă la universal”.

El reia campania de colectare a fondurilor, care va dura mai mulți ani: străbate Europa, dă concerte și conferințe, cu care avea să continue lucrările de construire a spitalului de la Lambarene: În această lucrare aducea mărturia vie a iubirii sale de om și a jertfelniciei de sine pentru semenul său.

Începînd din 1924 doctorul Albert Schweitzer are spitalul său, unde îngrijește bolnavi știind să unească rugăciunea și metodele empirice, naturale, cu cele savante, în lucrarea de tămăduire a avalanșelor de bolnavi care erau aduși de la mari depărtări ca la o nouă Vitesda. Mulțime de leproși, de bolnavi de malarie, de boala somnului, de dizenterie și paraziți intestinali, etc., etc., își găsesc alinarea în spitalul de la Lambarene, care devine „satul-spital”.

Acolo, în condițiile climatice cele mai grele, trăiește și muncește în mijlocul grupei de albi și de negri pe care i-a antrenat și pregătit, împărțindu-și uneori aproape toate cele 24 de ore ale zilei între medicină, reflecțiune și muzică, aplicînd principiile sale de respect al vieții „lărgit pînă la universal”, nu numai orice om, de orice limbă, culoare, credință ar fi, ci și la animalele rănite ori bolnave, uneori sălbătice.

El nu întrerupe nici o clipă preocupările și publicațiile asupra temelor teologice și muzicologice. Continuă de asemenea „viața sa itinerantă” de conferențiar și concertist, care-i procura fondurile necesare întreținerii bolnavilor săi scumpi și extinderii clădirilor spitalicești.

Al doilea război mondial nu-l mai obligă să părăsească Africa. La sfîrșitul războiului se reîntoarce în Europa și vizitează și alte continente, printre care și America, în căutare de fonduri. Este primit pretutindeni în triumf, ca o celebritate recunoscută: „Per aspera ad astra”.

Preocupările lui se extind acum la o nouă dimensiune, aceea a primejdiei nucleare. În această epocă el se pronunță în mai multe rînduri asupra războiului nuclear și mai multe inițiative de răsunet mondial în favoarea păcii poartă numele său.

În anul 1953 activitatea lui în favoarea păcii este încununată cu Premiul Nobel pentru Pace.

2. S-au scris foarte multe cărți despre activitatea și cugetarea care stă la temelie ei, ale acestui erou al zilelor noastre.

Ea era cunoscută și comentată pe plan mondial încă din primul sfert al veacului nostru.

Intr-adevăr, opera atât de diversă a acestui om, care a folosit la maximum excepționalele sale calități fizice, intelectuale și morale, pe care le-a moștenit, sau le-a dezvoltat, este impresionantă prin întinderea și profunzimea ei. Profesor teolog cu reputație mondială în domeniul N. T., gânditor comentat în numeroase publicații filozofico-religioase, erou al unei acțiuni pentru alinarea suferințelor, acolo unde exploatarea nemiloasă a altora aduseseră numai sărăcie, durere și moarte, muzicant celebru, socotit interpret unic al lui Bach, — această multiplicitate de fațete ca de diamant ale unei personalități atât de complexe, nu era socotită incompatibilă cu meșteșugul lucrării orgilor și al zidirii caselor.

Dădea cu tîrnăcopul, ajutînd la zidirea clădirilor din Lambarene, construia orgi și publica lucrări de perfecționare a acestui instrument muzical, străvechi⁵⁾.

El gîndea că o educație sănătoasă trebuie să înceapă cu munca manuală: Cultura, zicea el nu începe cu cititul și cu scrisul, ci cu lucrul manual, căci viața este mai învățătoare decît gîndirea fiindcă e mai completă.

El a pus, ca și Goethe în „Faust”, acțiunea mai presus de gîndire și a concretizat-o în dăruirea de sine. Creștinismul era pentru el ceva simplu și chiar naiv, iar creștin este cel ce-și poartă crucea sa, supunîndu-se poruncii care o include, ca unei obligații absolute.

Asemenea vechilor anahoreți ai pustiei, care meditau adesea toată viața un singur cuvînt al lui Iisus, acest profesor renumit de Noul Testament insista de predilecție asupra fericirii a treia: Fericii cei blinzi că aceia vor moșteni pămîntul. În această fericire se cuprindea pentru el bunătatea simplă, care trebuie să privească toate cu curăția copilului predat Tatălui ceresc și cu smerenia celui ce primește toate ale vieții — bune și rele —, cu mulțumita datorită Lui și cu socotința că la banchetul vieții nu i se cade locul cel dintîi ci cel din urmă. Această blîndețe și această bunătate le extindea el asupra întregii naturi, ca o cruțare a suferinței chiar și la reptile și la vegetație: În multe părți din opera lui, scrisă cu

5) Amintim, dintre multe altele, studiul foarte vechi dar concis și profund al lui Alfred v. Martin, *Albert Schweitzer — ein Mahner unserer Zeit*, în „Una Sancta — ein Ruf an die Christenheit”, Stuttgart, 1927, vol. I, pp. 65—84; art. lui Georges Léon, *Albert Schweitzer*, din 6 sept., 1965, din ziarul „L'humanité”, articolul profesorului Roger Mehl de la Strasbourg, *La spiritualité d'Albert Schweitzer*, și acela al lui J.—M. D., *De l'Alsace au Gabon*, din ziarul „Le Monde” din 7 sept., 1965, numărul omagial al revistei „Paris Match”, închinat Doctorului Schweitzer, nr. 858 din 18 sept., 1965, etc., — pe care le-am folosit aici, afară de cele publicate în revistele noastre bisericești.

6) În cartea sa „*Französische und deutsche Orgelbaukunst und Orgelkunst*”.

atita simplitate, ca acele „Povești africane”, sau „Pădurea virgină”, ies în relief accentele duioase de participare la suferința universală. Acest chirurg, care făcea totul pentru îndepărtarea sau îndulcirea suferinței, se înfrățise într-atît cu cei chinuiți, — nu numai oameni, ci păsări, maimuțe, ori șerpi, — încît, cînd nu mai putea face altceva pentru ajutorarea cuiva, se așeza jos ca să plîngă cu cei ce plîng.

Viața este făcută să fie trăită în slujba semenilor noștri și nu avem dreptul să păstrăm munca, bunurile și viața noastră numai pentru noi, zicea el. Cea mai mare bucurie a sa i-o dădea reușita unei operații, care, puneă capăt chinurilor unui bolnav grav.

Viața are, însă, pentru creștin, două aspecte: cel material și cel spiritual, care asigură nemurirea. A socotit că autoritatea dumnezeiască a lui Iisus îi impune izolarea pe toată viața de toate rudele sale, de liniștea și confortul unei vieți, la care-și cîștigase dreptul printr-o muncă necurmată din copilărie pînă la maturitate, ba chiar de mediul și climatul său firesc. Holărirea sa gravă de autojertfire era cerută — zicea el —, de păcatul colonialismului țărilor apusene; acest păcat cere ispășirea și el a voit să trăiască în această pocăință pentru păcatul colectiv al acestui colonialism.

Capacitatea aceasta de autojertfire este specific religiei lui Iisus Hristos, scria D-rul Schweitzer, și El dă ucenicilor săi libertatea de a se preda Lui, prin jertfa în slujba semenilor.

Cu mai puțin de o lună înainte de moartea sa, el scria profesorilor Facultății protestante din Strasburg: „Și, în fond, eu am rămas teolog”. Dar, cum bine observă profesorul R. Mehl de la aceeași Facultate, ceea ce reținea gîndirea sa este Iisus cel ce se smerește, care se micșorează pe sine, care se jertfește pentru alții și a cărui viață întreagă e inspirată numai de iubire. Ii plăcea să citeze cuvîntul lui Pavel: „Dragostea nu va pieri niciodată”, și el îl tilcuiește astfel: „Oricine a recunoscut că ideea de dragoste este raza spirituală care vine de la Infinit, încetează să pretindă de la religie o cunoștință completă a suprasensibilului. El meditează, se înțelege, marile probleme, se întreabă ce înseamnă răul în lumea aceasta, în ce fel cauza primă a existenței, voința creatoare și voința iubitoare sînt unite în Dumnezeu, care e relația dintre viața spirituală și viața materială și cum este viața noastră trecătoare și totuși veșnică. Dar e în stare să lase aceste chestiuni fără răspuns, oricît de dureros ar fi să renunți de a le rezolva, căci dacă are cunoștința unirii spirituale cu Dumnezeu prin dragoste, posedă tot ce-i este de trebuință”.

Acțiunea lui își avea izvorul într-un simțămînt adînc de frățietate în suferință nu numai cu oamenii, ci și cu animalele și întreaga fire înconjurătoare, precum am amintit.

Privit din acest punct de vedere războiul dintre creștini este nu numai ceva hidos, care face cu totul abstracție de Evanghelia kenozei, a iertării, a jertfirii în locul altuia și a păcii, dar este o curată nebunie într-o lume civilizată. Acest lucru era comentat în acest sens și de negrii de la spitalul său. Aceștia aflaseră că, dintre cei cîțiva zeci de creștini mobilizați dintre europeni, cu prilejul primului război, muriseră într-un răstimp scurt zece inși. „Care e deosebirea între creștini și ne-creștini?” se întrebau ei; care sînt „sălbatici” și care sînt „civilizați”?

Alături de această oroare, în flagrantă contradicție cu învățătura creștină, negrii mai scoteau în relief încă altă problemă tot atît de gravă: separarea diferitelor confesiuni creștine.

Toți sîntem vinovați de această viață în starea de despărțire, răspundea Schweitzer, și toți trebuie să ne căim de ea și să ispășim acest păcat mare în fața lui Dumnezeu care iubește pe păcătos dar urăște păcatul.

De aceea el a inițiat o lucrare supraconfesională și internațională, în care morala dăruirii de sine a creștinismului să se afirme independent de mărturisirea unei confesiuni creștine. (A. v. Martin, scrie în studiul său amintit, pe care-l folosim aici, că gîndirea lui Schweitzer, contemporană cu mișcarea de la Stockholm, ilustrează principiile acesteia). S-a afirmat că viața D-rului Schweitzer a mărturisit simbolic ideea că numai o viață de jertfă poate duce la acea schimbare „care oferă prin ea însăși o realitate nouă și mai bună” pentru umanitate.

Această autojertfire trebuie să meargă pînă la kenoza confesională, care, după D-rul Schweitzer, te deschide la valorile pozitive ale celorlalte confesiuni creștine și-ți lărgeste conștiința creștină pînă la dimensiunile uneia general-creștină. El amintește cu mare bucurie faptul că în satul natal protestanții și catolicii săvîrșeau cultul respectiv pe rînd în unicul lăcaș bisericesc al celor două comunități.

El rezolva astfel a doua gravă problemă, pe care o pune Creștinismul pentru misiuni — și anume, aceea a împărțirii unicei Biserici creștine într-o mulțime de confesiuni, culte și denominațiuni —, printr-o colaborare cît mai intensă pentru binele omenirii pe deasupra confesionalismului îngust.

În acest spirit larg putea el să judece astfel vitalitatea Protestantismului în fața Romano-catolicismului: Astfel, el a arătat că, pe cînd Protestantismul năzuiește să formeze personalități creștine, Romano-catolicismul urmărește punerea unor temelii cît mai solide Bisericii. Este adevărat, spune el mai departe, că scopul prediciei protestante este mai înalt decît al celei romano-catolice; totuși, această din urmă realizare are mai multă greutate în realitate decît cea dintîi. Într-adevăr istoria creștinismului ne dovedește că durata în veacuri și mi-

lenii o asigură o Biserică cu o puternică organizație, scrie D-rul Schweitzer.

Dezlegarea tainei acestei vieți evanghelice ne-o dă el însuși în multe rînduri: este credința lui puternică. „Orice lucrare de valoare este (pentru creștini) o acțiune pe temeiul credinței”. Din acest punct de vedere el amintește, că nici o rază de soare nu se pierde, dar verdeții îi trebuie timp ca să răsară, iar sămănătorul nu e întotdeauna hotărît să colaboreze la aceasta”. „Crede deci în biruința adevărului, în aceea a binelui; fii aprig pentru dreptate, încrezător în bunătatea și pacea inimii! În idealismul tinereții, zicea el, omul caută adevărul!”

Și Schweitzer — scrie comentatorul său v. Martin, citat de noi —, a rămas toată viața tînăr, pentru că el căuta într-una realizarea adevărului adică a identificării gîndirii și activității sale cu marea lege care trebuie să conducă cosmosul și care vine de la Cineva mai mare decît el, fiindcă l-a creat; Iubirea. Curaj și încredere, credință, nădejde și siguranță — iată cuprinsul unor cărți ca „Pădurea virgină” sau „Mărturisiri din Lambarene”. „Mizeria pe care am văzut-o îmi dă putere pentru orice, iar credința în oameni îmi menține trează siguranța”. Datoria față de cei în mizerie și siguranța aceasta legată de oameni îi veneau de departe, de deasupra oamenilor și a sufletului său; erau chemări de sus, care îi dădeau o înțelegere supranaturală a destinului său și-i arătau calea împlinirii lui.

3. Doctorul misionar Albert Schweitzer, pe care Einstein l-a numit „cel mai mare om al lumii noastre triste”, a fost înmormîntat alături de soția sa, — moartă cu opt ani înainte, — pe malul fluviului Ogone, la 50 de metri de locuința lui. Trei miniștri reprezentau pe președintele republicii Gabon, care a scris în mesajul său de adio, citit la trista ceremonie: „Mă închin cu o emoție infinită în fața rămășițelor pămîntești ale celui ce a fost și va rămîne cel mai mare dintre Gabonezii prin adopțiune, prietenul și binefăcătorul poporului nostru”. Purtat de patru albi și de doi negri, sicriul Doctorului Schweitzer a fost depus la locul de veci în plînsetele a mii de negri veniți din împrejurimi, ale sutelor de bolnavi și ale colaboratorilor săi.

În urma lui rămîne iradierea spirituală a unui adevărat erou al vremurilor noastre care arată că iubirea și lumina cea mai mare este necesară acolo unde exploatarea e mai sălbatică și întunecul e mai adînc. Credința lui l-a apărut de orice infiltrație politică. Într-un articol din „Le Monde” scris la moartea lui, pe care l-am citat mai sus, profesorul Roger Mehl de la Strasburg amintește că Schweitzer nu ignora faptul că ar fi putut moderniza spitalul său, că creditele oficiale

i-ar fi fost acordate fără nici o greutate. Dar, după cum nu voise să se lege de nici o societate de misiuni, de nici o Biserică, el înțelegea să-și păstreze totala sa independență față de conducerile politice". Este un alt omagiu pe care i-l aduc negrii, dat fiind că ei știu că pe calea misiunilor se împămintenea colonialismul imperialist, sălbatec, subjugător, acaparator și exploatator.

Teolog, filozof, muzicant, doctor, misionar, D-rul Schweitzer ar fi putut să fie celebru în oricare dintre aceste domenii. El a preferat să rămână un om iubitor al semenilor săi, care-i iubește și-i apără, nu-i asuprește și nu-i exploatează, care luptă pentru piine, pace și viață, nu pentru jaf, război și moarte.

Pentru aceasta omenirea, încă în viață fiind, i-a recunoscut dreptul de a rămâne în panteonul marilor ei eroi.

Iar pentru creștinii de pretutindeni el a adus încă o dată dovada strălucită a adevărului biblic și patristic că adevăratul creștinism este cel care se pleacă asupra suferințelor omenirii căutând tămăduirea lor și stîrpirea relelor, dintre care cele mai mari sînt astăzi exploatarea semenului și războiul.

CĂRȚILE APOCRIFE ALE VECHIULUI TESTAMENT

de: Prot. prof. dr. NICOLAE NEAGA

Cuvîntul apocrif e de origine grecească. „Apokryfos” înseamnă ascuns, secret. Adjectivul derivă de la verbul apokrypto aorist=apékryfa=a ascunde ceva de cineva, a ține în secret ceva și determină scrieri cu un conținut tainic, sau scrieri ascunse, ținute în secret și cu autori necunoscuți. Grecii, romanii, babilonienii, asirienii, evreii și în genere toate popoarele din orientul antic aveau astfel de scrieri, care nu puteau ajunge în mîna oricui. Ele erau atribuite personalităților cu renume, căroră de fapt nu le aparțin: lui Adam, Enoh, Avraam, Iacob, Moise, Solomon, David, Isaia, Baruh, Esdra, fraților Macabei etc. Cele mai multe apocrife au un caracter eshatologic și mesianic. Se ocupă de soarta viitoare a omului, a lumii văzute și a celei de dincolo. Ele sînt importante pentru că sînt în legătură cu teme biblice și pentru că aruncă o lumină asupra concepțiilor religioase morale din epoca precreștină, ca și asupra cîtorva secole prime ale erei noastre. Ele apar cu începutul secolului II a. Hr., sînt importante pentru că s-au produs între încheierea canonului cărților Vechiului Testament și ivirea Noului Testament. Cele mai cunoscute sînt:

1. Mica Geneză,
2. Cartea lui Adam,
3. Cartea lui Enoh.
4. Cartea lui Avraam,
5. Testamentul celor 12 Patriarhi,
6. Iosif și Aseneta,
7. Înălțarea lui Moise,
8. Ianes și Mambres,
9. Testamentul lui Iov,
10. Legendele lui Solomon,
11. Odele lui Solomon,
12. Psalmii lui Solomon,
13. Martiriul lui Isaia,
14. Apocalipsa lui Baruh,
15. Cartea IV Esdra,

16. Cartea IV Macabei,
17. Scrisoarea lui Aristeia,
18. Cărțile Sibilinelor.

Urmind ordinea succesiunii istorice a cărților biblice, cea dintâi apocrifă poartă numele: *Mica Geneză*. Cartea se numește așa pentru că este mai redusă în conținut și importanță decât cartea canonică Geneza sau Facerea și e o paralelă la aceasta. I se mai zice și Cartea jubileelor pentru că materialul cuprins în ea se împarte în perioade de câte 50 ani (jubilee). Se mai numește și Apocalipsa lui Moise, deoarece e atribuită lui Moise, care ar fi compus-o pe baza descoperirilor ce i s-au făcut de către un înger.

Cartea începe cu Gen. 1, 1, crearea, și ajunge pînă la Exod cap. 12, pînă la ieșirea din Egipt. Are caracterul unei legende. Autorul face o exortatie în favorul terei, a tradiției, a străbunilor neamului omenesc Adam, Enoh, patriarhilor Avraam, Isac și Iacob.

Cartea a fost scrisă, probabil, în secolul I î. Hr. Limba originală a fost cea ebraică, aceasta o dovedește entuziasmul autorului pentru limba sacră (Cf. 12, 25—27). A fost tradusă apoi în limba greacă, după care ni s-a păstrat numai în traducere etiopiană, găsită în Etiopia, pe la mijlocul veacului al XIX-lea.

Scriitorii vechi au cunoscut apocrifa. O amintesc Origen, Diodor din Tars, Epifanie, fer. Ieronim¹⁾.

E un strigăt de alarmă împotriva superstiției, a idolatriei, a iubirii de argint, a afacerismului, a minciunii și a furtului. Libertatea, independența și mesianismul formează obiectul multor capitole.

Cartea lui Adam. Aceasta conține istorisiri în legătură cu Adam și Eva, de aceea se mai numește și Viața lui Adam și a Evei sau Testamentul lui Adam. Cartea povestește ispitirea primilor oameni, căderea, căința, urmașii lui Adam, Cain, Avel, Set etc., moartea lui Adam, îngerii stăruind pentru sufletul lui, moartea Evei.

Cartea e edificatoare pentru sentimentele de căință și post pe care le exprimă Adam. „Mîhnește-te împreună cu noi”, zise Adam Iordanului, să se turbure apele tale, poate se va

1) Cele mai importante lucrări la *Mica Geneză* sînt: Dillmann, *Liber Jubilaeorum*, Kiel 1859; B. Beer, *Das Buch der Jubileen*... Leipzig 1865; Schodde, *The book of Jubilees* (trad. din limba etiopiană), publicată în colecția „Bibliotheca sacra” 1887; A. Smirnov, Kazan 1895; Behn, *Die Bedeutung des Buches der Jubiläen* (in Th. St. Kr.) 1900; Kautzsch, *Apokryphen und Pseudoepigraphen*, Tübingen 1900; Fiinkelstein, *The book of Jubilees* 1923; Kochle, *The Cairo Geniza* 1947; Taubert, *Le calendrier des Jubilees et la secte de Qumran* 1953; Morgenstern 1955 ș. a.

îndura Dumnezeu și ne va îngădui să trăim (4—7). Se amintește mai întâi în Constituțiile Apostolice. S-a păstrat în limba greacă și latina²⁾. Se cunosc și texte arabe, siriace, etiopiene și slavone. E de origine creștină³⁾.

De personajul biblic Enoh descrie în cartea Facerii se leagă apocrifa *Cartea lui Enoh*. Pentru perfecțiunea sa morală Enoh n-a cunoscut misterul morții, ci a trecut de viu în viața necorporală: „l-a luat Dumnezeu” (Gen. 5, 24).

Acest exemplu de înaltă curățenie omenească a inspirat apocrifa ce-i poartă numele. Cartea este una dintre cele mai importante apocrife. Ea e de extensiune mai mare. E un conglomerat de scrieri. Are caracter apocaliptic. Incepe cu vestirea judecății din urmă. Conține material religios, istoric, teorii despre lume, convorbiri cu îngerii, vedenii, profeții, cu osebire mesianice, concepții eshatologice, astronomice, despre căderea îngerilor, fericirea veșnică a celor dreți, înălțarea la cer a lui Enoh. E una din cele mai cunoscute scrieri apocrife. E citată în N. T. (Iuda 1, 14—15). Apostolul Iuda se referă la Enoh, care prezice pedepse aspre pentru oamenii răi la judecata Domnului. S-a bucurat de multă autoritate în epoca apostolică și a avut o oarecare înfrumusețare asupra scriitorilor N. T. Sfinții Părinți au apreciat-o pentru cuprinsul ei instructiv (Clement Alexandrinul⁴⁾, Tertulian⁵⁾, Fer. Ieronim⁶⁾ Fer. Augustin⁷⁾ ș. a.).

În partea parenetică are prețioase îndrumări morale: „lu- biți dreptatea și umblați pe cărările ei... „De sabie vor pieri trușii și asupritorii..., dar dreții vor străluci ca soarele. Vestiți pacea și trăiți în pace ca să aveți viață și noroc... Vai de boierii care nădăjduiesc în aurul lor și nu cred în min- tuirea prin cel mai presus de lume” (Enoh. 100, 1—13).

Cartea există în text etiopean și slavon (sîrbesc)⁸⁾.

Cărțile lui Avraam sînt alte două apocrife legate de Pen- tateuh. Două cărți apocrife poartă numele lui Avraam. Una se

2) Cf. M. P. G. tom. I, col. 953.

3) O lucrare despre această apocrifă este a lui W. Meyer, *Vita Adae et Evae* 1878 ș. C. Fuchs, *Das Leben Adams und Evas* (la Kautzsch, o. c.

4) Adumbr. în epist. Jud, Migne 9, 734.

5) Cult. fem. 1, 3, P. L. M. tom. I, col. 1422.

6) *De viris illustribus* c. 4. P. L. M., tom. 23, col. 616.

7) *De Civitate Dei* XV, 23, 4. P. L. M., tom. 41, col. 470.

8) Dillmann, *Liber Henoch* 1851; Dillmann, *Das Buch Henoch* 1853; Goldschmidt, *Das Buch Enoch* 1892; W. Morfile și R. Charles, *The book of the secrets of Enoch* 1896; A. Smirnov, *Cazan* 1886; G. Beer, *Das Buch Henoch* (la Kautzsch Apok. des A. T.) 1900; Radenmacher, *Das Buch Henoch* 1901; Flemming 1901; Fr. Martin, *Le Livre d'Enoch*, Paris 1906; F. Feier și E. Giovanni, *Il Libro di Enoch* 1908; Vitti, *Ultime critiche su Enoch etiopice* 1931.

numește Testamentul lui Avraam, cealaltă Apocalipsa lui Avraam. Testamentul lui Avraam e o scriere mică, textul ei se păstrează și în limba română. Ea descrie lupta îngerului celui bun, pentru sufletul lui Avraam. A doua, Apocalipsa, descrie ajungerea lui Avraam la cunoașterea adevăratului Dumnezeu⁹).

Cu numele de *Testamentul celor 12 patriarhi* se cunoaște o imitație a cap. 49 din Geneză, care conține ultimele cuvinte ale lui Iacob adresate copiilor săi: Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Zevulon, Isahar, Dan, Gad, Așer, Neftali, Iosif, Veniamin. În aceste cuvinte Iacob prezice soarta copiilor săi, bună sau rea, după cum este și structura sufletească a lor. În cuvîntarea pusă în gura lui Ruben se combate sensualitatea spunîndu-se: „Nu căutați la frumusețea femeilor și nu vă orientați după faptele lor, ci umblați în smerenia inimilor voastre, în frica de Domnul. Nu rămîneți singuri cu o femeie căsătorită căci desfrînarea desparte pe om de Dumnezeu și duce la pierzare.

Iubiți adevărul și lăsați-vă stăpîniți de el, feriți-vă de păcat și luați pildă de la Iosif care este model de virtute¹⁰)”.

Testamentul privind pe Simeon are ca temă invidia. Vorbirea e pusă în gura lui Simeon, care vorbește urmașilor săi. Face mai întîi o mărturisire a greșelilor sale comise față de Iosif pe care l-a invidat pentru că era preferatul părinților săi. „Pe voi vă îndemn, însă, copiii mei, să vă feriți de invidie, care stingherește viața omului căci invidia nu te lasă nici să mînci în liniște, nici să bei în tihnă și să săvîrșești vre o faptă bună¹¹)”.

Testamentul lui Levi are ca temă principală mîndria, preoția, pe Mesia, judecata din urmă, Testamentul lui Iuda elogiază bărbăția, exemplificată prin acest trib. Combate beția, decăderea morală, arghirofilia, idolatria ș. a. rele. Profetește pe Mesia, „Steaua din Iacob, soarele dreptății și izvorul vieții”. Testamentul lui Isahar are ca idee centrală modestia și pe cel care o cultivă. Acesta nu rîvnește ce este al altuia, nu cultivă luxul, frumusețea trecătoare, iubește pe oameni și pe Dumnezeu, se îndură de săraci și de oropsiții vieții”.

Testamentul lui Zevulon pune la inimă legea divină. Indurarea față de cel în suferință și dragostea față de toți oamenii ca și Dumnezeu să iubească pe cei care practică aceste virtuți.

Mînia și minciuna devin obiectul testamentului lui Dan:

9) Cf. M. James, *The Testament of Abraham* 1892; N. Bonwetsch, *Die Apokalypse Abraham* 1897; G. Box, *The Apokalypse of Abraham* 1919; Riesler, *Das Testament Abrahams* 1925.

10) Kautzsch, *Die Apokryphen und Pseudoepigraphen des A. T.*, Tübingen 1900, p. 461—462.

11) Kautzsch, *o. c.* p. 463.

„Rea e minia, dragii mei, Ea denaturează cu totul ființa umană. Ea îi dă omului puteri proprii în a săvârși răul cu întreită forță. De aceea, îndepărtați-vă de răutate și urgisiți minciuna, pentru ca Dumnezeu să sălășluiască în mijlocul vostru și Duhul cel rău să stea departe de voi”¹²⁾.

Tot ca o ultimă voință este considerat Testamentul lui Neftali. Vorbitorul făcând referiri la persoana sa recunoaște a fi fost „ușuratic” în viață. Dar precum am lucrat așa mi-a dat Dumnezeu. „Căci precum olarul își cunoaște vasele cât de mult pot cuprinde, așa face și Dumnezeu după asemănarea spiritului trupul și după puterile trupului spiritul”¹³⁾.

Testamentul lui Gad așează în centrul cuvintării ura ca plagă socială care trebuie combătută: „Feriți-vă copiii mei de ura împotriva aproapelui, căci ura este de-o ființă cu invidia. Intocmai cum dragostea face și pe morți să învieze, așa ura omoară pe cei vii. Păgubitoare este ura, ea face tovărășie cu minciuna, acționînd împotriva adevărului și din mic face mare și întunericul îl ține de lumină. Dulcele îl numește amar și propovăduiește neorînduiala și războiul, făcîndu-se unealtă a celui rău se îndopă cu duh satanic”¹⁴⁾.

Testamentul sfîrșește cu o luminoasă profeție mesianică în care vorbește că „din Iuda va ridica Domnul un mîntuitor”¹⁵⁾.

Testamentul lui Așer alcătuiește un paralelism între păcat și virtute. Ca de obicei și acest Testament sfîrșește cu promisiunea că „va veni omul care va mîntui pe Israil și pe toți oamenii, Dumnezeu în chip de om”¹⁶⁾.

Pornindu-se de la caracterul lui Iosif, Testamentul acestuia își brodează ideile pe virtutea înfrînării, de care leagă fecioria, postul și rugăciunea. Profeția mesianică cu care sfîrșește Testamentul e mai cuprinzătoare decît în celelalte Testamente. Ea vestește că dintre iudei se va naște o fecioară care va da naștere unui prunc întemeietor de împărăție și veșnică va fi această împărăție”¹⁷⁾.

Testamentul cel din urmă este al lui Veniamin. Pe lângă ideile întîlnite în celelalte Testamente, cel al lui Veniamin aduce contribuții noi la problema unui mare rău social; războiul. El (zice Testamentul lui Veniamin este mama celor șapte mari rele: sensualitatea, invidia, răutatea, robia, criza, zbuciumul și rănirea¹⁸⁾.

12) Kautzsch, o. c. p. 484.

13) Kautzsch, o. c. p. 486.

14) Kautzsch, o. c. p. 493.

15) Kautzsch, o. c. p. 494.

16) Kautzsch, o. c. p. 496.

17) Kautzsch, o. c. p. 502.

18) Kautzsch, o. c. p. 504.

Autorul apocrifei Testamentului celor 12 patriarhi e necunoscut. Se fac o mulțime de presupuneri că ar fi un fariseu, un saducheu, un pietist etc.

Nu se știe care a fost textul original al cărții, cel evreesc sau grecesc. Se admite că scrierea ar data dintre anii 175—164 a. Hr. S-a păstrat în limba ebraică, greacă, latină, armeană și vechea slavonă. E importantă pentru ideile și pentru profețiile mesianice pe care le conține¹⁹).

Aceeași epocă se reflectează în mica scriere apocrifă *Iosif și Aseneta*. Iosif e fiul lui Iacob, Aseneta este fiica lui Putifar, înalt demnitar la curtea faraonului egiptean. Cartea descrie căsătoria lui Iosif cu Aseneta și viața lor. E de proveniență creștină. Datează din sec. al V-lea al erei noastre. O avem în limba greacă și latină.

În ce privește *Înălțarea lui Moise*²⁰) ea își ia numele de la faptul că descrie ridicarea la cer a marelui legiuitor.

Cartea descrie sfârșitul carierii lui Iosua, ultimele dispoziții pentru conducerea poporului și îndrumarea lui spre Canaan. Vorbitorul se adresează lui Iosua descriind, în mod profetic, soarta lui Israil: ocuparea Canaanului, schisma, captivitatea și alte evenimente pînă la epoca creștină.

Cartea e cunoscută din vechime. O menționează Constituțiile Apostolice (VI, 16), o citează Origen, în comentarul său la cartea Iosua (2, 1) și alți scriitori bisericești ulteriori. Cartea s-a fi compus la începutul erei noastre. Limba originală e semită, aramaică, ebraică. Ni s-a păstrat în text grecesc și latin.

Cartea *Ianes și Mambres* descrie pe cei doi vrăjitori, Ianes și Mambres care imită pe Moise și au sfătuit pe faraon să nu elibereze pe evrei din Egipt.

Vrăjitorii de aici erau oameni înțelepți, care prin arta lor săvârșeau adevărate minuni. Strîngeau b. o. șarpele de după ceafă încît înțepenea, luînd aspectul unui baston. Se poate că vrăjitorii Ianes și Mambres să fi avut la dîșșii șerpi, pe care printr-o mișcare dibace să-i fi aruncat înaintea privitorilor, făcînd să dispară în aceeași clipă „bastonul”. Acești Ianes și Mambres erau cunoscuți în epoca Noului Testament. Îi citează II Tim. 3, 8. Pe Mambres Sf. Ap. Pavel, ca și grecii

19) Studii mai importante la această apocrifă sînt: Charles, *The greek versions of the Testament of the 12 Patriarchs*, Oxford 1908; F. Schnapp, *Die Testamente der 12 Patriarche* (la Kautzsch, *Apokryphen und Pseudepigraphen des A. T.*), Tübingen 1909 și 1921; Eppel, *Le pietisme juifs dans les Testaments des douze patriarches*, Paris 1903.

20) Charles, *The Assumption of Moses*, London 1897; Clemen, *Die Himmelfahrt Moses*, Bonn 1904; Hölscher, *Über die Entstehungszeit der Himmelfahrt Moses* 1926; Kuhn, *Zur Assumptio Moses* 1925.

în general, îl scrie Iambries. În cărțile canonice ale V. T. Iannes și Mambres nu-s amintiți, Sf. Pavel va fi luat informația despre ei din tradiție.

*Testamentul lui Iov*²¹⁾ descrie pe dreptul Iov pe care-l înfățișează ca rege idumeu. Istoria vieții lui Iov, a copiilor săi, a probării sale de către satan pe care-l iritase penru că a dăruit un templu închinat idolilor. Simțindu-și sfârșitul apropiat Iov cheamă copiii în jurul său și-i dăruiește. Pe fete le dăruiește cu niște cingători care aveau darul de a trece într-un fel de extaz care le dădea puterea profeției.

— Cartea are caracter legendar, s-a scris pentru a satisface curiozitatea de a afla lucruri inedite din viața personajului biblic Iov²²⁾.

Autorul e necunoscut. Ea e de origine creștină.

De numele lui Solomon se leagă amintiri. Multe se reflectează în așa numita Legendele lui Solomon. Multe legende ale popoarelor se pun în seama lui Solomon. Solomon e stăpînul spiritelor. Prin regina de Saba el devine — în legendă — monarh etiopian. Incuscrit cu faraonii, se vorbește și în Egipt de un remarcabil rol al lui Solomon. S-a creat un Solomon și în legende arabe. Soliman al II-lea cel Mare, cel mai celebru dintre sultani, e o încorporare a spiritului lui Solomon. Coranul vorbește în multe ocazii despre el. După Coran Solomon e organ revelațional. „Noi (Dumnezeu) ne-am descoperit lui Solomon (citim în IV, 161). Popularitatea lui Solomon o indică și termenii românești „a solomoni”, a supune puterii vrăjilor, a fermeca, apoi „solomonar” (vrăjitor), „solomonie” (carte de vrăji). Se mai zice „înțelepciunea lui Solomon” sau „judecata lui Solomon”, despre o sentință vestită prin hotărîrea ei. Pelerinul care străbate Palestina rămîne surprins de faptul că tot ce e falnic și frumos se atribuie lui Solomon: grădini, parcuri, apaducte.

Legende de acestea se găsesc în multe limbi. Ele există în limba arabă, persană, turcă, etiopiană.

Cu numele de *Odele lui Solomon*²³⁾ se cunosc 42 de compoziții literare, care conțin amintiri din viața monahului Solomon. Ele înfățișează, legendar, viața lui Solomon.

Au fost scrise probabil în secolul I al erei noastre, în limba greacă. Astăzi se cunoaște numai un text siriac.

21) *Studiul V. T.* 1955, p. 263, V. Tarnavski, *Introducere*, p. 632; I. B. Frey, *Les apocryphes de l'Ancien Testament (Dictionnaire de la Bible ... supplement fas. I, II, Paris 1928, col. 455).*

22) Cf. *Manualul de V. T.* pentru Inst. teol. p. 263.

23) A. Ungad, *Die Oden Salomons aus syr. übersetzt*, 1910; Batiffol, *Les odes de Salomon* 1911; G. Kittel, *Die Oden Salomons* 1911; Harris și Mingana, *The Odes ... of Solomon* 1928.

Psalmii lui Solomon, sînt o altă apocrifă atașată numelui lui Solomon. Ei sînt în număr de 18. Sînt scriși în poezie, după asemănarea psalmilor canonici. Sînt plini de evlavie și de încredere în Dumnezeu, în mîntuirea prin Mesia. Se exprimă sentimentele de indignare împotriva asupririi. Ei s-au produs în ultimul veac înaintea erei creștine²⁴).

O apocrifă care se bucură de multă faimă este *Martiriul lui Isaia*²⁵). Cartea se ocupă de profetul Isaia, descriindu-i moartea martirică. Ea constă din 11 capitole. Cap. 1 conține o precizare despre moartea martirică a profetului sub regele Manase, care după informația cap. 5 și 11 l-ar fi tăiat în două cu fereștrăul. Cap. 2 arată cum regele Manase se îndepărtează de Dumnezeu și slujește diavolului. Capitolele 3—5 sînt precizări despre venirea lui Hristos și despre întemeierea Bisericii. Capitolele 6—11 sînt o viziune: Isaia urcă în cer, vede pe Dumnezeu și află că Hristos va veni pe pămînt unde activează, pătîmește, moare și apoi se înalță la cer.

Cartea s-a păstrat în text etiopean, grec, latin. E de proveniență creștină, alcătuită pe baza tradiției transmise din generație în generație că Isaia ar fi suferit moartea martirică.

O apocrifă de un conținut eshatologic este *Apocalipsa lui Baruh*²⁶). E vorba despre secretarul intim și prietenul lui Ieremia, acela care redactase în diferite rînduri cuvîntările profetului. Cartea constă din 7 capitole și cuprinde vedenii privind distrugerea Ierusalimului și alte descoperiri privind viitorul.

Apocalipse de ale lui Baruh se cunosc în diferitele limbi: siriacă, greacă, latină.

Dintre apocrifele de caracter profetic face parte *Cartea IV Esdra*. Ea este alcătuită din 7 viziuni care se referă la păgîni, la Israil, tratează despre Mesia, judecata universală²⁷).

Cu numele Macabeilor există cartea a IV-a a Macabei-

24) Bibliografie: Gebhard, *Text und Untersuchungen* 1895; R. Kittel, *Die Psalmen Salomons* (la Kautzsch o. c.), Tübingen 1900 și 1921; Smirnov (rusește) *Psalmii lui Solomon*, Kazan 1896; viteau, *Les psaumes de Salomon* 1911; L. Gry, *Le Messie des Psaumes de Solmon*, Louvain 1906.

25) U. Dillmann, *Ascensio Isaiae*, Lipsca 1877; R. Basset, *L'ascension d'Isaie*, Paris 1894; E. Tisserant, *L'Ascension d'Isaie*, Paris, 1909; G. Beer, *Das Martyrium Iesaja* (la Kautzsch o. c.), Tübingen 1909; Charles, *The Ascension of Isaiah*, London 1918; Flemming, *Die Himmelfahrt des Iesaias* 1924.

26) Charles, *The Apocalypse of Baruch*, London 1896; Ryssel (la Kautzsch o. c.), *Die Apokryphen der Baruch* 1909; Sigwalt, *Die Chronologie der syr. Baruchapokalypse* (B. Z.) 1911.

27) Box, *The Esdrasapokalipse* 1912; Bruyne, *Quelques nouveaux documents pour la critique de l'Apoc. d'Esdras* 1921; Keulers, *Die eschat. Lehre des vierten Esrabuchses* 1922; Villet, *Die Apok. Esra* 1924.

lor²⁸), apocrifă cu caracter filozofic. Ea este intitulată *Peri avtokratoros logismon*=Despre stăpînirea rațiunii. Autorul susține, în lucrarea sa, supremația rațiunii pioase adică a principiilor religioase asupra pasiunilor. E o ambianță între iudaism și stoicism.

E vrednic de remarcat că după concepția autorului moartea de martir a pioșilor (b. o. a fraților Macabei) este totodată și o ispășire pentru păcatele poporului²⁹). Unii teologi susțin că autorul cărții ar fi Iosif Flaviu, b. o. Fer. Ieronim și Eusebie. Ea a ieșit dintr-un mediu grecesc. Are ca punct de plecare suferințele iudeilor în epoca macabeică și voiește să dovedească că pietatea este o forță care depășește toate pasiunile și durerile. Data compunerii e puțin sigură. Probabil s-a scris în Alexandria pe la 70 a. Hr.

Între cărțile apocrife ale V. T. se rînduie și *Epistola lui Aristeia*³⁰), compoziție care s-a bucurat de multă autoritate atît la evrei cît și la creștini. Aristeia e un nume rar. Il purta un scriitor, cu lucrări de caracter istoric, pe care-l menționează mulți din autorii vechi, precum istoricul Iosif Flaviu³¹), Justin Filozoful³²), Irineu³³), Clement de Alexandria³⁴), Eusebie al Cezareei³⁵), Ambrozie³⁶), Ciril al Ierusalimului³⁷), Teodoret³⁸), Ieronim³⁹), Augustin⁴⁰).

E greu de precizat cu certitudine caracterul istoric al Epistolei lui Aristeia, doar din analiza ei am putea trage anumite concluzii valabile, în legătură cu autenticitatea și caracterul istoric al ei.

Epistola lui Aristeia este destul de extinsă. Avînd în vedere lungimea ei, am putea-o considera un tratat, sau un raport detaliat într-o problemă importantă a epocii. Ea conține material privind originea Septuagintei dar și alte informații caracteristice vremii, de aceea vom examina cîteva aspecte din acest document literar al antichității.

28) A. Deissmann, *Das vierte Buch der Makkabäuer* (la Kautzsch o. c.) 1900; Winckler, *Das IV-te Makkabäuerbuch* 1902; Cartea a IV-a Maccabei apare b. o. în Biblia de la Blaj din 1795.

29) *Manualul de studiu V. T. pentru Institute*, p. 261.

30) Wendland, *Artisteas epistola* 1900 (la Kautzsch); Bickermann, *Zur Datierung des Pseudoaristeas* 1930; Stahlin, *Josephus und der Aristeas Brief* 1930; Menighians, *Per la data e la caratteristica della dethera din Aristeia*

31) I. Flaviu, *Ant. cartea XII. a. c. 2, brt. 2.*

32) *Dialog cum Tryphone* 71, 1 M. G. 6, 376.

33) *Contr. haer.* 3, 21, p. 3—4 M. L. 7, 942.

34) *Stromata* 1, 22, M. G. 8, 889.

35) *Pratp. evang.* 8, 1—5 N. G. 21, 588.

36) L. Dennefeld, *Histoire des livres de l'Ancien Testament*, Paris

37) Dennefeld o. c. p. 94.

38) *Ibidem*, p. 94.

39) *Praef. in Pent. M. L.* 28, 150.

40) *De Civ. Dei*, 18, 43 M. L. 41, 604.

În introducerea Epistolei sale, Aristeia folosind vorbirea⁴¹⁾ directă se adresează lui Filocrate informându-l că ar avea material interesant în legătură cu o misiune a sa la Ierusalim. Filocrate e anumit aici „iubitor de noutăți”⁴²⁾. În privința această Aristeia este nu numai frate de sînge cu Filocrate ci și de idei frate cu acela. Rîvna după mai bine și realizarea binelui în viața culturală o consideră Aristeia mare lucru: „Nu pot banii atîta cît poate cultura”⁴³⁾. În Epistola sa Aristeia informează că Dimitrie Faleru bibliotecarul șef al faraonului a obținut mari sume de bani, pentru procurarea de cărți. Prin cumpărare și multiplicare de manuscrise el a sporit numărul lor la mai mult de 200.000 exemplare. Mărirea bibliotecii trebuie să continue și mai ales n-ar putea lipsi din ea Legea Veche. Lăsîndu-se convins de către oamenii săi, regele Ptolemeu al II-lea Filadelful (285—246 î. H.), a scris la Ierusalim marelui preot: „În țara mea au pătruns din cele mai îndepărtate vreme mulți iudei, unii au fost aduși captivi în urma războaielor, alții au venit de bună voie. Pentru a arăta îndurare am eliberat mai mult de 100.000 din ei. Cei care se găsesc în slujbe și care doresc să rămînă o pot face. Pentru a arăta acestora și tuturor iudeilor din lume prețuirea mea am hotărît ca Legea voastră, scrisă în limba ebraică, să fie tradusă în grecește, pentru ca și această scriere să se găsească între cărțile bibliotecii mele. Tu vei face bine dacă vei alege cîte 6 bărbați din fiecare trib, cunosători ai Legii și destoinici traducători. În cauza aceasta am încredințat o misiune specială lui Aristeia și Andrei doi bărbați cu mare vază la mine”...⁴⁴⁾.

La această scrisoare răspunde îndată și în termeni curtenitori Eleazar, marele preot din Ierusalim. El își exprimă bucuria că regele are un „plan atît de măreț”⁴⁵⁾ și îi trimite cărturarii solicitați.

În scrisoarea sa Eleazar înșiră numele și tribul celor 72 trimiși în Egipt. Triburile nu poartă numirile proprii ci tribul întii, al doilea... al doisprezecelea. Numele bărbaților sînt cele obișnuite și întîlnite la vechii evrei: Iosif, Zaharia, Ezechia, Iuda, Simeon, Samuel, Isac, Iacob, Sedechia, Avram, Daniel, Ieremia etc. Obvin însă cîțiva care poartă nume grecesc: Teodosios, Teodotos, Teofilos, Dositeos.

După descrierea darurilor pe care și le fac reciproc, Ptolemeu și Eleazar, a geografiei fizice a Palestinei și templului cu serviciile îndeplinite acolo, se trece la istoria traducerii Vechiului Testament.

41) Kautzsch, *o. c.* p. 5.

42) *Idem, ibidem*, p. 5.

43) Kautzsch, p. 8.

44) *idem, ibidem*, p. 10.

45) *Idem, ibidem*, p. 10.

Autorul constată că Eleazar a ales bărbați destoinici și cunoscători de limbi, care au putut înlătura greutățile unei lucrări de genul acesta. În decursul lucrării traducătorii s-au consultat adesea. Incântat de aceștia regele exclamă plin de bucurie: „Vă mulțumesc, vouă și celor care v-a trimis, dar mai ales lui Dumnezeu ale căruia sînt învățăturile acestea... Ziua sosirii voastre în Egipt o consider un mare eveniment și va fi obiect de prăznuire cît timp voi trăi eu”⁴⁶).

Traducerea s-a făcut în insula Faros, despărțită de orașul Alexandria doar de o limbă de pămînt. Intr-acolo au fost conduși de un demnitar regal și așezați într-o clădire proprie muncii intelectuale și prevăzuți cu toate cele necesare lucrării ce aveau de îndeplinit. Ei au lucrat individual, se întâlneau însă din cînd în cînd pentru a compara traducerile. Scrisoarea spune că erau atît de buni cunoscători de limbi încît traducerea unora se potrivea exact cu cea a celorlalți. Ei au lucrat cîte 9 ore zilnic. Se prezentau în fiecare zi regelui, pentru a raporta, își spălau mîinile în apa mării, se rugau și apoi porceau la muncă. Traducerea s-a isprăvit în 72 de zile, ca și cînd așa ar fi fost intenția⁴⁷). După ce s-a isprăvit lucrarea a fost convocată adunarea comunității iudeilor la locul de activitate a celor 72 și luînd cunoștință de noul text al Vechiului Testament l-au acceptat ca bun, „frumos, precis și fidel”⁴⁸) și după obiceiul lor rostiră blestem asupra celui care ar cuteza, în viitor, să schimbe ceva din textul traducerii, adăugînd sau eliminînd⁴⁹).

După aceasta au prezentat regelui textul, din care a lăsat să i se citească. El nu se putea mira îndeajuns de spiritul înalt al Legii. Manuscrisul a fost așezat apoi cu mare ceremonie în bibliotecă, pentru a se păstra într-un loc de mare cinste⁵⁰)“.

Traducătorii au fost sloboziți acasă după ce au fost dăruți cu daruri de mare preț. Li s-a mai pus în vedere că dacă vreunul din cei 72 de ostenitori ar dori să rămînă, sau să revină în Egipt, e liber a o face și va fi bine primit căci „eu (regele) sînt mai bucuros să împart din bogățiile mele cu niște oameni înțelepți decît a le risipi pe deșertăciuni⁵¹).

Ca orice epistolă așa și cea a lui Aristeia, are o, încheiere, cu referire la cele de mai înainte. În ea autorul afirmă că consideră că Filocrate fratele său e mai bucuros de realizarea

46) Kautzsch, p. 19.

47) Kautzsch, p. 30.

48) Kautzsch, p. 30.

49) *Idem, ibidem*, p. 30.

50) *Idem, ibidem*, p. 31.

51) Kautzsch, *o. c.* p. 31.

acestei traduceri decît de o mulțime de cărți ce conțin fabule: „Dacă iubești citirea și studierea cărților traduse... să aibi parte de bună răsplată în viață”⁵²).

Cu toate că Epistola lui Aristeia este considerată scriere apocrită totuși ea conține un sîmbure de adevăr. Varietatea modului de traduce, cînd liberă cînd literară⁵³), dovedește o colaborare numeroasă.

Se atestază existența textului grecesc al Vechiului Testament încă înainte de era noastră.

Scrisoarea pare să se fi compus între anii 200—63 î. Hr. E legată de persoana lui Aristeia, funcționar la curtea regelui Ptolemeu II Filadelful (285—246).

Șirul scrierilor apocrife îl încheiem cu *Cărțile Sibilinelelor*⁵⁴).

Numele de Sibilă era peste tot venerat în Orient. Nimeni nu se îndoia despre adevărul prevestirii pe care l-ar fi posedat Sibilinele. Sentințele lor erau așa fel construite că părea că nici cînd nu dădeau greș.

Iudeii credeau că e un mare avantaj pentru propaganda religioasă a face pe Sibilă să vorbească în numele lui Dumnezeu. S-a început astfel prelucrarea oracolelor sibiline existente. Iniția colecție de felul acesta pare a fi văzut lumina zilei în Alexandria pe la mijlocul sec. II a. Hr. Cele 14 Cărți de Oracole Sibiline, care ni s-au păstrat constituie o masă informă de documente îngrămădite peste oaltă. Oracolele de origine păgînă au fost schimbate de iudei, dar nici părțile de origine iudaică n-au rămas intacte. Creștinii au făcut niște

52) *Idem, ibidem.* p. 31.

53) Cf. *Gen.* 10, 14 cu *Iud.* 14, 10.

54) Kautzsch E., *Die Apokryphen und Pseudepigraphen des Alt. T.* vol. II, Tübingen 1900, p. 177; Batiffol P. *Sibyllins* (Oracles) în *Dict. de la Bible*, de Vigouroux, tom. V. Paris 1926, col. 1690; conf. și N. A. Kun, *Legendele și miturile Greciei antice*, București 1958, p. 33; Tarnavski V., *Introducere în cărțile Vechiului Testament*, C-ți 1928, p. 642; Prüm P., *Sibyllen*, în *Lexikon für Theologie und Kirche*, ed. de M. Buchberger tom. IX, Fr. im Breisgau 1937, col. 525; Aman E., *Sibyllins* (Livres), în *Dictionnaire de Theologie* cat. fasc. 130—131, Paris 1939, col. 2027; A. Causse, *Le mythe de la nouvelle Jérusalem — du Deutéro-Esaie a la III-e Sibyle* — în: „Revue d'histoire et de Philosophie religieuse” XXVIII, nr. 5—6, Strassbourg 1938, p. 408; Lanchstr H. C. O.: *Sibylline oracles*, în: *Encyclopedia of Rel. and Ethics*, publicat de I. Hastings, vol. XI. New-York 1955, col. 496. Manuscrise la cărțile sibilinelelor sînt multe. Astfel: 1 *Codex Vaticanus* (Q sec. XIV), 2 *Codex Vaticanus* (V sec. XIV), 3 *Codex Ambrosianus* (M. din sec. XV), 4 *Codex Vindobonensis* (A sec. XIV), 5 *Codex Monacensis* (P. din sec. XV), 6 *Codex Scorialensis* II (S din sec. XV), 7 *Codex Bodleianus Baroccianus* (B. sec. XIV), 8 *Cod. Laurentianus* (F sec. XV), 9 *Cod. Parisinus* (R sec. XV), 10 *Cod. Parisinus*. (L. sec. XV), 11 *Cod. Toletanus* (T. sec. XV), 12 *Cod Monacensis* (H sec. XVI), Conf. și Dr. I. Gelken, *Die Oracula Sibyllina*, Leipzig 1902, p. LVI.

transformări în corpul scrierilor. Dat fiind că aceste cărți nu erau revendicate de nici un autor, un fiecare cititor se credea în drept să adauge sau a scădea anumite părți.

În cărți se pot distinge trei feluri de oracole însă nici un fel de logică nu se observă în aranjamentul materialului. Amintiri biblice, bucăți de teogonie greacă, revenirea la istoria trecutului, amenințări contra națiunilor, enunțări mesianice și multe alte lucruri îngrămădite peste o laltă.

Sibilinele sînt deci oracole păgîne pe care creștinii și iudeii le-au pus în serviciul lor.

Sînt 14 cărți numite ale Sibilelor. Toate au un conținut foarte variat: istorie, teologie, profeții, concepții despre lume, viață, mîntuire.

Limba cărților e cea greacă de rînd (Koine) pe care arheologii au căzut de acord s-o numească homerică.

Uneori textul cărților n-are nici o logică, oamenii de bună-credință, în grabă, au aflat o scuză, ci că sibilele au vorbit limpede dar repede încît tahigrafii n-au putut urmări exact excursurile lor. Au existat colecții multe de cărți sibiline și ele au avut mulți imitatori. De ex. Museos din Atena le-a imitat.

Mărturii despre existența unor cărți sibiline datează din vechime. *Heraclit* (Ponticul) sec. V. a. Hr.) se străduiește să pună în ordine știrile despre cărțile sibiline. Le amintește *Euripide* (celebrul poet grec 480—406 a. Hr.), *Aristofane* (poet comic grec 455—387 a. Hr.), *Plato* (filozoful 429—347 a. Hr.), vorbește cu respect despre ele, *Aristotel* (384—322) vorbind despre ele spune că „oracolele sibiline sînt foarte vechi”. Mai tîrziu se precizează lucrurile prin poetul latin *Varron* (116—27 a. Hr.). O făcea aceasta într-un pasaj din: „*Libri divinarum rerum*”, citat mai sus în legătură cu *Lactanțiu*.

Poetul latin *Virgiliu* (70—19 a. Hr.) citează sibila din Cumae, pentru a vesti o nouă ordine în lume, cînd se va pune capăt neorînduieilor, crimele vor dispărea și pacea se va statornici peste tot:

„Ultima Cumaei venit iam carminae aetas;

Magnus ab integro saeculorum nascitur ordi”.

Mărginite la Roma și în Grecia la început, iudeii, și se pare cei din Alexandria mai întii, le pun, începînd cu sec. II a. Hr., în serviciul idealurilor lor. Era un mijloc excelent de propagandă, mai ales în epoca cînd studiul limbii grecești era în floare. Romanii au rămas plăcut impresionați de uniunea religiei iudaice cu cea a vechilor greci.

Ceea ce au făcut iudeii imitează și creștinii, ceva mai tîrziu. Aceștia văd în cărțile sibiline un bun mijloc de propagandă a învățăturii lor. Primii creștini au pus un mare accent

pă mărturisirile sibilinelor despre Hristos, totuși ei au făcut deosebire clară între sibile și profeții Vechiului Testament.

Sibilele își pierd încetul cu încetul importanța, totuși atenția față de ele se menține pînă tirziu. Astfel *Mihelangelo* a pictat 6 sibile alături de profeții Vechiului Testament, în Capela sextină din Roma. În catedrala din Ulm (Germania) se găsește sibila din Cumae, lucrată de Jörg Syrlin (1469—74); Pinturicchio face (la 1506) o sibilă în frescă, în biserica Sf. Maria din Roma. În domul din Rimini Ag. di Duccio imprimă (în 1448—1452) o sibilă de tip din Delfi. În catedrala din Siena se poate vedea o sibilă din Cumae purtînd în mîna stîngă o carte iar în mîna dreaptă un buchet, ce pare a fi din crini. Alături de sibilă se reproduce celebrul text al lui Virgiliu din ecloga a IV (Ultima...).

Cărțile sibiline conțin profeții asemănătoare cu cele ale Vechiului Testament, amenințări și speranțe, istoria lumii, de la început pînă la sfîrșitul ei, așa cum se redă în Biblie și cu elemente din istoria grecilor, Mediei, Persiei, Egiptului, Asiriei, Macedoniei, Romei. Tratează despre Mesia, Hristos, Israil și rolul Lui în lume. Un element esențial al tuturor cărților este *apărarea drepturilor fundamentale ale omului și combaterea anomaliilor sociale și morale*.

Cărțile sibiline sînt un reflex al Vechiului Testament. Ele au mulți termeni identici cu cei din partea întîia a Sfintei Scripturi. Făcîndu-se ecoul Testamentului Vechiu ele se pun în legătură cu învățătura revelată. Totuși nu se poate întemeia pe ele, vreo dogmă de credință, dar ele deșteaptă interesul pentru probleme moral religioase, și-agită mereu necesitatea de a se restaura pacea statornică, dreptatea și omenia în lume.

Importanța lor nu constă numai în faptul că îmbină Vechiul și Noul Testament, făcînd o trecere dulce de la epoca veche la cea nouă, ci mai ales în zelul cu care luptă pentru o nouă ordine în lume. Ele propagă monoteismul și biciuiesc idolatria. Se apropie de cei răi și lovesc necruțător în toate fărădelegile. Celor șovini și egoiști le dă sfat și povață iar pe cei buni îi întărește în convingerea că vor dobîndi drepturi pe care lumea veche le refuzase omului.

Subiectul discutat mai pe larg în cărțile apocrife, este timpul din urmă al omului. Toate apocrifele vorbesc despre împărăția lui Dumnezeu, despre Judecata Universală, despre necesitatea progresului moral și social.

Mesia e descris în culori foarte variate. E cînd om de

rînd, cînd ființă cerească. El dispune de puteri nelimitate, pier înaintea lui toți vrăjmașii. Un simplu suflu al gurii sale poate aduce moartea păcătoșilor.

Apocrifele se dovedesc a fi prelungire a cărților V. T. și un prolog la N. Testament prin interesul pe care-l poartă omului. Autorii afirmă principiile înalte despre viață. Ei se găsesc pe linia marilor îndatoriri ale omenirii, desigur pentru că învățătura lor se reazimă pe cărțile inspirate, astfel se semnalează că Dumnezeu nu va înceta să trimită în lume vestea cea bună a mîntuirii neamului omenesc și să asigure omului o situație potrivită cu demnitatea de coroană a făpturilor și Fiu al său. Pentru a realiza starea de fericire în lume scriitorii îndeamnă la unitate de gînd, vorbă și acțiune, la pace și dragoste, care se desăvîrșește în facerea de bine. Munca să fie o datorie și o cinste pentru om. Pentru biruința adevărului omul trebuie să înlăture tot ce e motiv de ură și de neînțelegere. Autorii scriu într-o epocă sclavagistă, cînd oamenii erau împărțiți în două categorii: sclavi și liberi, de aceea ei insistă asupra antitezelor: lumină-întuneric, adevăr și minciună, război și pace, dragoste și ură, viață și moarte.

CONTACTE ȘI PERSPECTIVE DE APROPIERE ÎNTRU BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI BISERICILE VECHI ORIENTALE

de: Pr. conf. dr. AL. I. CIUREA

Sub denumirea de Biserici Vechi Orientale înțelegem o serie de organizații bisericești, autonome și autocefale, ce-și duc existența, în vremea noastră, în diferite state din Orientul apropiat sau depărtat, care au făcut parte din trupul Bisericii Creștine de Răsărit până la Sinodul al IV-lea ecumenic de la Calcedon (451), când s-au rupt de aceasta și au continuat să trăiască — din diferite motive — în izolare față de Constantinopole, ca cel dintâi scaun al Ortodoxiei ecumenice, păstrând însă cu fidelitate vrednică de admirat, toate învățăturile de credință ale primelor trei soboare ale întregii creștinătăți, cultul, rânduieșile canonice și structura vieții religioase, specifice primelor patru secole și jumătate ale Bisericii primare, precum și conștiința nealterată până astăzi că au fost și sînt Biserici „Ortodoxe”.

Aceste Biserici au fost adesea numite în trecut „monofizite”, sau „precalcedoniene” din cauza atitudinii lor negative față de hotărârile Sinodului din Calcedon deși monofizitismul lor este foarte discutabil, din multe puncte de vedere, fiind mai mult o chestiune de vechi rivalități locale, de apartenență, de orientare, de nuanțe și subtilități de termeni teologici, monofizitism pe care-ele însile, de altfel, de cele mai multe ori, îl resping cu vigoare și chiar cu indignare.

Sînt socotite astăzi Biserici Vechi Orientale, indeobște, următoarele: 1. Biserica Etio piană; 2. Biserica Armeană; 3. Biserica Siriană-Iacobită; 4. Biserica Coptă din Egipt, și 5. Biserica Iacobită din Malabar.

Datorită împrejurărilor istorice și geografice, în care și-a dus existența Biserica noastră, pe de o parte, și fiecare din aceste Biserici, pe de altă parte, ca și unor circumstanțe speciale din contemporaneitate, Biserica Ortodoxă Română a putut avea legături și contacte, cu unele din aceste Biserici străvechi, legături al căror conținut și amploare a îmbrăcat forme diverse și specifice, și pe care ne propunem a le concretiza în mod succint, în cele ce urmează:

1. *Cu Biserica Etiopiei.* Cea dintii mențiune din documentele românești, despre teritoriul de jurisdicție al acestei Biserici, este că voievodul Munteniei Mircea Ciobanul, căzut în disgrația sultanului, ar fi fost surghiunit în anul 1554, „*tocmai în Etiopia*” (C. C. Ciurescu, *Istoria Românilor*, II, Buc. 1940, p. 215). În afară de precizarea distanței geografice dintre cele două țări, din această referință, nu cunoaștem alte amănunte.

Cel dintii studiu în limba română, închinat Bisericii Etiopiei a fost publicat de Dragomir Demetrescu, profesor de Istoria Bisericii Universale, la fosta Facultate de Teologie din București și mare dicheofilax al Patriarhiei Ecumenice, în revista „*Biserica Ortodoxă Română*” pe anul 1902—1903 (pp. 545—555). Ocupându-se de marele răsunet pe care l-a avut în presa politică și religioasă, a timpului atît din Orient cît și din Occident, vizita „Mitropolitului Abisiniei Matei”, din 1902, împreună cu o suită de clerici, la Petersburg, la Ierusalim, unde a petrecut Paștele și apoi la Constantinopole, unde a avut o întrevvedere cu Patriarhul Ecumenic Ioachim al III-lea, vizită desfășurată tot timpul sub protecția diplomatică a Rusiei, autorul se simte obligat să facă un scurt istoric al acestei Biserici, înfățișându-i unele particularități și subliniindu-i rezistența îndrjită împotriva prozelitismului romano-catolic. Totodată, profesorul amintit, accentuează raporturile de strînsă prietenie dintre Biserica Ortodoxă Rusă și cea a Etiopiei datînd „de mai bine de cincizeci de ani”, precum și discuțiile ce au avut loc între înfiistătorul Bisericii din Etiopia și Patriarhul Ecumenic. Autorul relevă totodată, cu acest prilej, și un incident anume că Mitropolitul Matei al Etiopiei, purtînd pe lingă hainele sale de ierarh și două săbii, a fost nevoit, ca să poată fi primit în audiență de patriarh, să le încredințeze la doi membri din suita sa și că, „spre uimirea tuturor”, a refuzat să sărute icoana Maicii Domnului („*B.O.R.*”, 1902—1903, p. 554). Nu cunoaștem noi cei de astăzi, care citim aceste relatări de acum 64 de ani, dacă actualul patriarh al Etiopiei, mai continuă să poarte, pe lingă costumul său îndătinat, aceste două săbii. Considerăm însă, dacă se mai menține această tradiție locală, că ea trebuie să aibă o valoare numai simbolică, al cărui temei l-ar putea constitui textul din Evanghelia Sf. Luca (XXII, 38).

Un alt fapt vrednic de semnalat este că la Ierusalim, Biserica Etiopiană are un episcop, o capelă în Biserica Sf. Mormînt, alte două așezări de acest fel și o mare mănăstire pe malul Iordanului, ridicată de împăratul Haillé Sellassié I, după 1930, din resurse personale, care servește la adăpostirea numeroșilor pelerini, ce vin din Etiopia la Locurile Sfinte. Această mănăstire se află lingă biserica românească de acolo, astfel

că monahii români, viețuitori în acest lăcaș, au putut avea unele relații cu monahii etiopieni vecini. Acesta este locul în care solii celor două popoaare atât de depărtate, din punct de vedere geografic, trăiesc în imediată apropiere și în bună frățietate, în țara în care s-a născut Intemeietorul religiei noastre.

Din 1936 pînă în 1941, cînd Etiopia este invadată cu brutalitate de armatele fascismului italian, interesul pentru acest popor în suferință și Biserica lui martirizată ea însăși, crește și mai mult la noi, poporul nostru simpatizînd în mod sincer cu cei asupriți din această țară. Atunci apar cîteva publicații ce răspund interesului tot mai general pe care-l suscită țara și Biserica Etiopiană (Mihai Tican-Rumano, Abisinia, Buc., 1935, D. Balaur, Creștinismul în Abisinia, în „B.O.R.” nr. 7—8/1935, pp. 431—432 etc.), în timp ce unele ziare democratice descriu în coloanele lor, în culori vii, drama acestui popor lipsit de libertate și martirizat, precum și lupta susținută a conducătorului acestuia, actualul împărat, pe plan internațional, pentru alungarea cotropitorilor.

Tot în legătură cu ocupația fascistă a Etiopiei, trebuie amintită venirea în țara noastră în 1936, a ambasadorului Berhané Marcos a acestei țări, care a stabilit unele contacte diplomatice cu oamenii de stat de la noi și a făcut o vizită patriarhului Miron Cristea al Bisericii Ortodoxe Române, la 13 octombrie 1936, fiind însoțit de Mihai Tican-Rumano (Universul din 14/10/1935).

O mențiune deosebită se cuvine mesajului pe care împăratul Haillé Sellassié I l-a adresat personal patriarhului Miron Cristea la 27 iulie 1937 (Arhiva Patriarhiei Române). Spicuum din acesta următoarele: *„In timp ce continuu să solicit de la tribuna Ligii Națiunilor, respectarea garanțiilor prevăzute în statute, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Etiopiei, mă vîd silit să atrag atenția întregii omeniri, asupra suferințelor poporului meu ce se găsește în mîinile armatei invadatoare.*

In nădejdea de a ameliora nefericita lui soartă, adresez un Apel către Bisericile creștine din întreaga lume, a cărui copie împreună cu traducerea respectivă în limba engleză, se găsesc anexate la prezenta scrisoare. Sanctitatea Voastră va fi de acord sint sigur, odată ce va lua cunoștință de cele relatate în prezentul apel, că nu pot fi trecute sub tăcere. Nădăjduiesc că dreapta noastră cauză va fi pomenită în rugăciunile întregului popor creștin și excesele și cruzimile de care s-a făcut vinovată armata cotropitoare vor fi condamnate în mod public”. Mesajul acesta a fost însoțit și de o descriere amănunțită a atrocităților comise de fasciști, care au executat mișelește, în propria lor țară, nenumărați cetățeni pașnici, femei

și copii, în frunte cu mitropolitul Etiopiei și au dărimat mai multe biserici vechi, precum și sate întregi.

Intervențiile diplomatice făcute la noi, mesajul către Patriarhul Miron Cristea, simpatia generală a poporului nostru, pentru cauza dreaptă a Etiopiei, au fost cu siguranță factori determinați pentru „sprijinul curajos”, așa cum a calificat împăratul Etiopiei, acțiunea de la Liga Națiunilor a marelui om de stat al României, Nicolae Titulescu, și care, după spusele aceluiași împărat „*este încă viu în inimile tuturor etiopienilor și va trăi veșnic*” (România Liberă din 29. 9. 1964 și Revista „Lumea” nr. 42/1964).

După cel de al doilea război mondial, o serie întreagă de studii foarte meritorii și de largă amploare, s-au publicat în revistele Patriarhiei Române, cu privire la Biserica Etiopiană, înfățișându-i întreg trecutul istoric, caracterele dogmatice, canoanice și liturgice, subliniind legăturile acesteia cu celelalte Biserici Ortodoxe din lume, contactele pe care le are cu Conferința Creștină pentru Pace și Mișcarea Ecumenică, evidențiind aportul deosebit al împăratului Etiopiei, atât la dezvoltarea Bisericii a cărei căpetenie laică și suprem protector este, Biserica împodobită din 1959 înainte cu rangul de Patriarhie, cât și la cauza păcii generale și a eliberării popoarelor de sub jugul colonialismului.

La acestea trebuie să mai adăugăm unele întâlniri dintre ierarhii și clericii Bisericii Ortodoxe Române și cei ai Etiopiei, în cadrele Conferinței Creștine pentru Pace, care a avut loc la Praga între 28 iunie—4 iulie 1964, în diferitele reuniuni ale Mișcării Ecumenice, din care face parte și această Biserică, și la discuțiile neoficiale ce au avut loc, între teologii Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor Vechi Orientale, la Aarhus (Danemarca), între 11—14 august 1964, unde, din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost de față prof. N. Chițescu, și în care s-au făcut unii pași pe calea apropiierii dintre Bisericile Ortodoxe și cele Vechi Orientale.

Ca o încununare a tuturor celor expuse pînă aici, este vizita oficială, în Republica Populară Română, a împăratului Haillé Sellassié I, înconjurat de o numeroasă suită, între 26—29 septembrie 1964, cu care prilej înaltul oaspete a cercetat și Patriarhia Română. Cuvîntările rostite, cu acest prilej, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Șeful Suprem al Statului și Bisericii Etiopiene, a făcut o profundă impresie asistenților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române. Împăratul a accentuat, cu această ocazie, „*similitudinea religiilor*” din cele două țări, a invitat călduros pe Prea Fericitul Patriarh Justinian la Conferința Creștină de la Addis-Abeba de la 15 ianuarie 1965, și și-a exprimat dorința de a trimite studenți la Institutul Teologic din București, așa cum știm că

de multă vreme, trimite la Halki, Tesalonic și Atena și a citorva monahi, pentru a deprinde unele meșteșuguri artistice bisericești, dorinți ce au fost acceptate de îndată. (Vizita Împăratului Etiopiei în B.O.R. nr. 9—10/1964 pp. 797—808).

Nu uităm totodată că la 9 aprilie 1961, *Abuna Basilios*, actualul Patriarh al Bisericii Etiopiei, a trimis o scrisoare Prea Fericitului Patriarh Justinian, prin care l-a vestit că s-a împlinit un an de la înălțarea Bisericii Etiopiene la Patriarhat, exprimându-și dorința ca legăturile dintre aceste două Biserici să se întărească tot mai mult. Prea Fericitul Patriarh Justinian i-a răspuns felicitându-l pentru demnitatea la care a fost înălțat, înfățișând aceleași bune nădejdi de colaborare bisericească, precum și pe calea păcii și a înfrățirii popoarelor.

Este cazul să arătăm aici, că menționata conferință de la Addis-Abeba, la care trebuia să participe și o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, între 15—21 ianuarie 1965, s-a limitat în cele din urmă numai la o reuniune a Bisericii Vechi Orientale, care s-au întâlnit astfel după 15 veacuri de la despărțirea lor din trupul Bisericii de Răsărit și au analizat o serie întreagă de probleme ce le interesa în mod nemijlocit și au fixat atitudinea lor față de Biserica Romano-catolică și față de celelalte Biserici din Consiliul Ecumenic al Bisericii. Cu acest prilej s-a accentuat „*cu putere că printre strădaniile de unitate creștină cea dintâi este strădania de unire cu Biserica Ortodoxă de Răsărit, față de care atît în ce privește credința, cît și în ce privește învierea spirituală ele se găsesc mai aproape decît de celelalte Biserici*”. (A se vedea Pr. Olimp N. Căciulă, Conferința de la Addis-Abeba a Bisericii Ortodoxe Orientale, în rev. B.O.R. nr. 3—4/1965, pp. 237—246).

În urma acestei conferințe, este locul să subliniem că I. P. S. Mitropolit Nikolaus al Axumului (Etiopia), a considerat de datoria sa, să trimită Prea Fericitului Patriarh Justinian o dare de seamă asupra Conferinței Bisericii necalcedoniene, dare de seamă care a fost adusă la cunoștința Sf. Sinod în ședința din 21 aprilie 1966, (B.O.R. nr. 3—4/1966 pp. 370—371) și constituie o atenție față de Biserica noastră fiind prăuită ca atare.

Tot pe linia legăturilor Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Etiopiei, trebuie să însemnăm aici, că în toamna anului 1965 au sosit — potrivit aranjamentului cu ocazia vizitei Împăratului Etiopiei în țara noastră — un număr de cinci tineri etiopieni, din care trei s-au înscris la cursurile pentru licență de la Institutul Teologic din București, iar doi la Seminarul Teologic din același oraș, ca bursieri ai Patriarhiei Române.

Sintem încredințați că toate aceste legături și contacte din trecut, ca și tinerii ce-și vor face studiile teologice în țara noastră au contribuit deja și vor continua să contribuie în viitor la facerea de pași însemnați pe calea cunoașterii și înfrățirii celor două Biserici și popoare, pe drumul consolidării păcii în lumea întreagă și a eliberării din robia colonialistă, ca și pe făgașul refacerii unității Bisericii Răsăritene, așa cum a fost până la Sinodul din Calcedon.

Indicații bibliografice: Pr. Prof. P. Rezuș, Poziția actuală a celor nemulțumiți de hotărârile Sinodului IV ecumenic, în „Ortodoxia” nr. 2—3/1951, pp. 480—491; Diacon Lector I. Pulpea, Posibilitatea întoarcerii Bisericilor monofizite la Ortodoxie, în „Ortodoxia” nr. 4/1951, pp. 586—636; Pr. Prof. Liviu Stan, O nouă Patriarhie, Biserica din Etiopia, în „Ortodoxia” nr. 1/1960, pp. 34—73; Prof. N. Chișescu, Ortodoxia și Bisericile Răsăritene mai mici, în „Ortodoxia” nr. 4/1961, pp. 483—554; A. Zarea, Biserica Etiopiană, în „Glasul Bisericii” nr. 1—2/1961 pp. 131—135; Pr. Prof. N. Neagă, Abisinia în epoca veche, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 4—6/1963, pp. 391—509; Pr. Prof. D. Stăniloae, Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale, „Ortodoxia” nr. 1/1965 pp. 5—27; T. M. Popescu, Condițiile istorice ale formării Vechilor Biserici Orientale, „Ortodoxia” nr. 1/1965, pp. 28—43; Pr. Prof. I. G. Coman, Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene, „Ortodoxia” nr. 1/1965 pp. 44—82; Pr. Prof. Ene Braniște, Cultul Bisericilor Vechi din Orient. Liturghiile riturilor orientale, „Ortodoxia” nr. 1/1965, pp. 83—131.

2. *Cu Biserica Armeană.* Structura relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Armeană pezință particularități cu totul specifice, dat fiind faptul că mulți din credincioșii acestei Biserici au conviețuit mai bine de șase veacuri pe teritoriul României, astfel că putem afirma, pe bună dreptate, că din toată grupa Bisericilor Vechi Orientale, Biserica Armeană este cea mai cunoscută de români, întrucât aceștia au avut ocazia s-o întuiască în mod practic și nemijlocit, sub toate raporturile și prin ea și-au putut forma un concept clar și precis despre celelalte Biserici, așa numite în trecut monofizite, denumire astăzi căzută, din ce în ce mai mult în desuetudine.

Un foarte succint istoric al Bisericii Armene, pe teritoriul patriei noastre se impune. După exodul cel mare din 1239, când armenii sînt siliți să-și părăsească statul cu vechea lui capitală Ani și după ce străbat Rusia și Polonia, armenii apar în prima jumătate a secolului XIV în Moldova, chiar înainte de întemeierea acestui principat și se răspîndesc în colonii destul de numeroase în diferite orașe ca: Suceava, Siret, Botoșani,

Iași, Dorohoi, Bacău, Roman, Tg. Ocna, Galați și Focșani, colonii ce-și au organizațiile lor aparte cu biserici, preoți și statute speciale. Se pare că biserica armeană din Botoșani datează din 1350, iar cea din Iași din 1395. Pe la 1418, cu încuviințarea lui Alexandru cel Bun (1400—1432) se mai așează în Moldova, încă vreo trei mii de familii, care sînt bine primite de moldoveni, mai ales din cauza cruntelor persecuții pe care le suferiseră în propria lor țară. Ocupațiile lor de predilecție erau: comerțul cu vinuri de Malsovia, piper, șofran, stofe scumpe, aromate etc., diferite îndeletniciri meșteșugărești,arendări de terenuri, creșterea vitelor etc. La 30 iulie 1401 ia ființă, printr-un hrisov al lui Alexandu cel Bun, în capitala Moldovei, — la Suceava — cea dintîi episcopie armeană de pe teritoriul țării noastre, episcopie care, cu unele intermitențe, își va duce existența pînă în 1672, cînd cel din urmă episcop armean de Suceava, cu numele Minas Zlihdar, va călăuzi exodul unei mari părți dintre armenii moldoveni către Transilvania. Este locul să remarcăm aici, că armenii au avut la Suceava mai multe biserici și mănăstiri, unele puse la dispoziție de conducerea statului moldovean, biserica Adormirii (Sf. Paraschiva) altele clădite de ei înșiși (mănăstirea Zamca, mănăstirea Hagigadar), că bisericește aveau pe lingă episcop și un protopop, iar comunitatea lor forma o breaslă națională, în frunte cu un șoltuz, ceea ce era echivalent cu conducătorul unui județ românesc.

Cu excepția unui singur moment critic, din 1551, cînd ei au fost prigoniți aspru din punct de vedere religios, de Ștefan Rareș, pentru motive personale, dar împotriva voinței țării, armenii s-au bucurat întotdeauna de o largă toleranță religioasă și de multe privilegii civice speciale, ei fiind în general foarte apreciați din punct de vedere al loialității față de noua lor patrie. Cum am menționat-o, datorită deselor războaie de pe teritoriul Moldovei, o parte din armenii de aici trec, începînd de la 1670 înainte, în Transilvania lui Mihail Apaffy, care era mai liniștită pentru că fusese închinată împăratului german de la Viena. Ei se stabilesc la Gherla, care capătă din cauza numărului mare de armeni stabiliți aici denumirea de Armenopolis sau Armenienstadt, la Bașfalău (Elisabetopolis), Sepriz, Bistrița, Gheorghieni și alte localități. Sub habsburgi, o parte din armenii din Transilvania, fiind supuși la aceleași presiuni exercitate de iezuiți, cu concursul autorităților de stat de la Viena, ca și românii, se unesc cu Roma.

Armenii din Țara Românească și Dobrogea apar în aceste provincii în prima jumătate a secolului XV, ei ajungînd aici pe altă cale decît cei din Moldova și anume prin Persia—Bulgaria.

În decursul veacurilor, armenii au avut comunități aparte cu biserici și preoți, școli speciale cu regulamente aprobate

de conducerea statelor respective, în care s-a predat atît în limba lor maternă, cît și în cea a țării ai cărei cetățeni erau.

Un scurt cuvînt va trebui să spunem și despre raporturile dintre arta armeană, pe de o parte, și cea bizantină și românească, pe de alta. În ceea ce privește influența artei armenice asupra arhitecturii bizantine, în perioada de formație a acesteia, ca și mai tîrziu, ne stau drept mărturie în special lucrările bizantinologului *Ioseph Strzygowski* care cercetînd în țara de origine arta armeană, între 1889—1913, a dat în 1918 monumentală sa lucrare: „*Die Baukunst der Armenier und Europa*”, din care rezultă, în mod limpede, atît aportul original al arhitecturii armenice, cît și înrîurirea acesteia asupra celei bizantine și romane. Bizantinologul francez *Charles Diehl* păstrînd oarecare rezerve, față de unele afirmații prea categorice ale lui Strzygowski, este, în general, de acord cu concluziile acestuia.

După cum se știe, arta românească bisericească a stat întotdeauna în strînsă legătură cu cea bizantină. Prin urmare, în felul acesta, arhitectura armeană a putut influența, în mod indirect, țările române. Nu trebuie să uităm totodată, că arhitectul armean Tiridate este cel care a fost găsit vrednic să restaureze cupola Sfintei Sofia din Constantinopole, după cutremurul din 989, cînd aceasta se prăbușește pentru a doua oară.

Dar arta armeană a influențat arta românească și în mod direct, cum au dovedit-o studiile arhitecților români N. Ghica-Budești, Gh. Balș, Grigorie Ionescu și alți istorici de artă. Aceste influențe se referă în special la decorația ornamentală exterioară a unor biserici, cum ar fi mănăstirea Cozia, Dealu și biserica episcopală din Cîrcea de Argeș, iar în Moldova, biserica Trei Ierarhi, de asemeni vestită prin podoabele sale sculptate în exterior. Se mai atribuie acestei înrîuriri bolțile unor biserici moldovenesti, unele sculpturi în lemn din secolul XVI și unele miniaturi de pe manuscrise, tot din această provincie. Toate acestea dovedesc, pe lîngă cele de pînă aici, cît de strînse au fost legăturile dintre populația românească autohtonă și armenii ce s-au așezat la noi, făcîndu-și din țara noastră o a doua patrie a lor.

După 23 August 1944, Armenii din Republica Socialistă România își continuă existența nestîngerită, ca cetățeni egali în drepturi cu toți ceilalți locuitori ai țării de toate naționalitățile. Sub raport religios, Biserica Armeană din Republica Socialistă Română formează o eparhie cu sediul la București, avînd în frunte un episcop (Dirayr Mardikian), care se găsește în dependență dogmatică și canonică de Catolicosul tuturor armenilor, cu reședința la Ecimiadzin (U.R.S.S.). Această eparhie numită „armeano-grigoriană” își are statutul său de organizare și administrare, învestit de stat cu toată autorita-

tea (1949), care-i asigură deplină liberă religioasă, pe plan de egalitate cu toate celelalte culte din țara noastră (vezi Legea și statutul cultelor din R. P. Română, București 1951, pp. 325—352).

După acest succint istoric credem potrivit să înfățișăm și unele împrejurări mai speciale. În Biserica Ortodoxă Română, în secolul trecut, s-au publicat o serie de cărți, atât de români cit și de armeni, care au dus în cele din urmă la precizarea adevărului, că între Biserica Ortodoxă și cea Armeană, nu există deosebiri reale și serioase din punct de vedere dogmatic. Inceputul l-a făcut cartea tipărită, în 1824, de Mitropolitul Grigorie al Ungro-Vlahiei, sub titlul: „*Dovedire împotriva eresului armenilor*”, cuprinzând o serie de extrase traduse din Panoplia Dogmatică a lui Eutimie Zigabenu din Dositei Patriarhul Ierusalimului, și alte scrieri vechi grecești, împotriva armenilor, care pentru prima dată se traduc la noi și care au la bază vechile rivalități, de toate naturile, dintre greci și armeni și sînt lipsite de obiectivitate. Către 1890, atacurile împotriva Bisericii Armene sînt reluate în publicistica românească, pe aceeași bază, de Gh. Aramă și Șt. Călinescu, cărora însă le răspunde, de data aceasta, Luca Șarmakaș din Iași, ajungînd astfel la un fel de controversă, destul de animată. În afară de Sfinții Părinți, sînt luați în apărarea armenilor și doi scriitori contemporani și anume Wladimir Guettée („Expunerea doctrinei Bisericii Ortodoxe”, tradusă de Iosif Gheorghian, București, 1887), care precizează că: „*doctrina celor două Biserici este aceeași*”, și episcopul Melchisedec Ștefănescu (Cronica Romanului p. 33), care afirmă că: „*grecii au stîrnit asupra armenilor o mulțime de fabule calomnioase și le-au răspîndit, prin scrierile lor și pe la celelalte națiuni ortodoxe*”. Studiile ce au urmat, datorită episcopului Gherasim Timuș („B.O.R.”, 1891, pp. 885—889; și 1892, pp. 33—39, 146—177; 233—245), profesorului C. Erbiceanu („Postul de cinci zile la armeni” — „B.O.R.”, 1893, pp. 147—149 și cel al Episcopului Melchisedec, publicat postum de prof. Dragomir Demetrescu, în 1899, au făcut deplină lumină în controversa iscată, dînd dreptate armenilor și punînd capăt discuțiilor ce începuseră oarecum să încălzească spiritele. Ecourile acestor discuții ajung și la Cernăuți, unde Dimitrie Dan, care publicase în limbile germană și română un studiu despre armeni („Armenii Orientali din Bucovina”, ed. germană 1890, ed. românească 1891) simte nevoie să tipărească o altă lucrare sub titlul: „*Monofizitismul în Biserica Armeană Orientală*” (Cernăuți 1902), ca un fel de completare, în care, după ce analizează cărțile de cult, Crezul și scrierile teologice ale armenilor conchide că monofizitismul Bisericii Armene este un stm-

plu basm, iar credincioșii acestei confesiuni trebuie să fie considerați drept ortodocși.

La cristalizarea acestor concluzii au contribuit în chip evident, și anumite texte armene ce s-au tradus în românește, cum ar fi în primul rând: „*Liturghia pentru uzul Bisericii Ortodoxe Armene de Răsărit*”, tălmăcită de preotul armean H. K. Moscofianu și imprimată în Tipografia Cărților Bisericești a Bisericii Ortodoxe Române la anul 1890, traducere dedicată Mitropolitului Primat al României de atunci, Iosif Gheorghian și vicarului său, Episcopul Inocențiu Ploieșteanu. Cartea a fost publicată cu scopul mărturisit de altfel, în prefață, că va contribui „la îndălțurarea prejudiciilor și a ideilor greșite” cu privire la credința Bisericii Armene. Nu este lipsit de importanță să menționăm faptul că episcopul vicar amintit a participat la o liturghie în biserica armenească din București și că a fost primit cu toate onorurile cuvenite rangului său, după cum singur o amintește, în scrisoarea adresată preotului armean, numit mai sus, și tipărită la începutul lucrării (p. 8), ceea ce arată bunele raporturi ce s-au restabilit între cele două Biserici, după controversa menționată.

Dar, ceea ce este și mai vrednic de atenție, și constituie un fel de epilog al controversei pentru credința armenilor de la noi, sînt însăși discuțiile dintre unii membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din ședința din 15 mai 1891, publicate în Monitorul Oficial (nr. 111/1891, p. 2940 sq), prin care acuzațiile vechi atribuite lui Eutimie Zigabenu împotriva armenilor, sînt calificate drept „*invențiuni izvorite din ură*”. Discuția a pornit de la referatul unei comisii a Sf. Sinod, alcătuită din episcopii Ghenadie al Rîmnicului, Silvestru al Hușilor și Ioanichie Băcăoamnu, care analizînd manualul lui G. Aramă: „*Istorie Universală Ecclesiastică*” București 1890, a fost de părere să fie îndepărtate „*născociile despre armeni*” din manualul menționat (pp. 98 și 99 notele 8, 9 și 10) privitoare la Sf. Cruce și posturi. După discuții, la care participă și învățatul episcop Melchisedec, Sf. Sinod sub președinția Mitropolitului — Primat Iosif Gheorghian hotărăște ca autorul să scoată din cartea sa astfel de aserțiuni nefondate (M. Of. nr. 111/1891 p. 2942).

În continuare s-au mai tipărit despre Biserica Armeană o teză de licență în 1910 (Pr. Ioan V. Miron, vezi Bibliografie), o serie întreagă de studii atît de români, cît și de armeni (vezi Bibliografie), iar în momentul de față lucrează la o teză pentru titlul de Magistru în Teologie, avînd ca subiect această Biserică preotul *Lucian Gafton*, asistent la Institutul Teologic din București.

De atunci și pînă astăzi, raporturile dintre Biserica Orto-

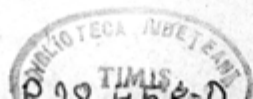
doxă Română și cea Armeană din România, ca de altfel și dintre toate celelalte culte din România, s-au concretizat prin cele mai bune relații de prietenie și colaborare în problemele majore ale contemporaneității, în lupta pentru pace și înfrățirea popoarelor. Amintim în această ordine de idei, participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, la Conferința de la Moscova din 1948, la care a fost de față și Catolicosul armean George al VI-lea, cu care s-a împrietenit.

Cu ocazia vizitei Prea Fericitului Patriarh Justinian la Eci-miazin, iată ce a declarat Prea Fericirea Sa Catolicosul Vasken: „Oamenii noștri armeni au găsit adăpost în vremurile cele mai grele pe pământul Țării Românești și al Bulgariei, iar poporul român și poporul bulgar au deschis larg porțile căminelor lor pentru emigranții noștri, împărțind cu ei ultiima bucată de piine și paharul cu apă. Mai ales în sec. al XVIII-lea și al XX-lea, când sârmanul popor armean a fost maltratat și schingiuit de turci, cei care au scăpat desculți, înfometați și goi au găsit adăpost și ocrotire în România și Bulgaria. In-suși tatăl meu, cizmar de meserie, și-a găsit adăpost în România, fiind găzduit și ocrotit ca un frate. Tot restul vieții sale l-a trăit pe pământul scump al țării românești, în care a și fost înmormântat, iar eu m-am născut și m-am adăpat la izvoarele culturii țării românești, căreia îi vor rămâne de-apururi profund recunoscător” (B.O.R. nr. 7—8/1958 p. 627).

Este cazul să amintim, totodată, că la unele serbări mai de seamă ale comunității armenie din București, Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost de mai multe ori reprezentat de către P. S. Episcop Antim Nica, Vicar al Patriarhiei Române și alți clerici ortodocși.

Menționăm, de asemenea, prezența clericilor armeni în delegațiile române ce au participat la prima și a doua Conferință pancreștină de la Praga din 1961 și 1964, contactele dintre clericii români și cei armeni, în cadrul Mișcării Ecumenice, precum și, în fine, discuțiile neoficiale de la Aarhus—Dane-marca (11—14 august 1964) la care a participat dl. Prof. N. Chișescu din partea Bisericii Ortodoxe Române și în care, în cel mai perfect climat irenic, s-a vorbit de ceea ce apropie pe ortodocși de Vechile Biserici Orientale.

Ca o încununare a tuturor acestor relații frățești, trebuie să amintim și de vizita Sanctității Sale Vasken I Patriarh suprem și catolicos al tuturor armenilor, care la invitația P. F. Patriarh Justinian și ca răspuns la vizita Intîistătorului Bisericii noastre din 1958, vizită care a avut loc între 17 iunie—3 iulie 1965, însoțit de o delegație de clerici armeni. Momentele mai de seamă ale vizitei au fost: Intîlnirea cu profesorii și studenții Institutului Teologic din București; cercetarea ora-

șelor București, Brașov, Sinaia, Iași, Bacău, Roman, Suceava; Mănăstirile: Agapia, Văratec, Neamțu, Zamca, Hagigadar, Dragomirna; reședința Patriarhală de la Dragoslavele și litoralul Mării Negre; participarea la sf. liturghie la biserica Domnița Bălașa în ziua de 20 iunie 1965. Vizita s-a încheiat prin semnarea unui comunicat comun. (vezi reportajul vizitei în B.O.R. nr. 7—8/1965).

Indicații bibliografice. — *Aramă Gh.*, Monofizitismul Bisericii Armene, Iași, 1819; *B. P. Hajdeu*, Istoria toleranței religioase în România, Buc. 1868; *N. Iorga*, Armenii și Românii; o paralelă istorică, Buc. 1913; *N. Iorga*, Patru Conferințe despre Armenia, Buc. 1929; *V. Mestugean*, Istoria Armenilor, 2 vol. Buc. 1923 și 1926; *Aznavorian A.*, Poporul armean, trecutul său, suferințele sale și drepturile sale la existență, Craiova, f. a.; *VI. Bănățeanu*, Armenii în istoria și viața românească, Buc. 1938; *Fr. Bucliu*, traducerea lucrării armenesti: Camenitza sau Cronica Armenilor din Polonia și Moldova, Buc. 1906; Chestiunea armenescă înainte de Conferința Păcii, Buc. 1919; Colecția documentelor atingătoare de comunitatea armeană în Principatul Moldovei, Iași, 1853; Comunitățile armenice din România, Buc. 1914; *Gr. Cruceanu*, privire generală asupra Bisericii Armene până la sinodul al IV-lea ecumenic, Buc. 1929; *Gr. Cruceanu*, Simbolul credinței în Biserica Armeană, Cernica, 1936; *Gr. Cruceanu*, Trisaghionul în Biserica Armeană, Buc. 1936; *Gr. Cruceanu*, Poporul Armean din România, Buc. 1937; *Dan Dimitrie*, Armenii orientali din Bucovina, Cernăuți, 1891; *D. Dan*, Persecutarea armenilor în Moldova în anul 1551, Cernăuți, 1895; *D. Dan*, Dare de seamă asupra celor mai vechi Evanghelii manuscrise armenice aflate în Moldova și Bucovina, Cernăuți, 1896; *D. Dan*, Monofizitismul în Biserica Armeană Orientală, Cernăuți 1902; *D. Dan* și *Gr. Goilav*, Obiceiurile și credințele armenilor, Fălticeni, 1911; Emilio Cartelar și chestiunea armeană, Focșani, 1889; *Gh. Ghibănescu*, Asupra Bisericii Armene, în Arhiva Științifică și Literară, Iași, nr. 1/1890; *M. Goilav*, Memoriu prezentat asupra chestiunii Bisericilor armenesti din Botoșani, Botoșani 1898; *Grigore Mitropolitul*, Dovedire împotriva eresului armenilor, 1824; Decizia Sinodului privind invențiile lui Ștefan Călinescu contra ereziei armenilor, în Monitorul Oficial nr. 111/1891, pp. 2939; *N. Iorga*, Scurtă istorie a micii Armenii, Paris, 1930; *N. Iorga*, Distrugerea armenilor din Turcia, în ziarul „Neamul românesc” nr. 79/1916; *N. Iorga*, Alte articole despre armeni în „Neamul românesc”, numerele 170/1918; 184/1919; 27/1929; Istoria, dogmele, tradițiile și Liturghia Bisericii Armene Orientale, traducere de D. Tutuy, Iași, 1873; Legea pentru înființarea episcopatului armeano-gregorian în Ro-

mânia, Buc. 1931; V. *Loichița*, Definiția relațiilor Bisericii Ortodoxe cu Bisericile eterodoxe, Cernăuți, 1931; *Arhiepiscopul Mărinean*, Plingerile Armeniei, Buc. 1880; V. *Mestugean*, Sf. Liturghie a Bisericii Armene cu textul original, Buc. 1937; V. *Mestugean*, Mică antologie a poezilor armeni, Buc. 1934; V. *Mestugean*, Istoria Bisericii Armene, Buc. 1934; *Melchisedec* episcopul. Inscriptiile bisericilor armene din Moldova, în Anal. Acad. Rom. Seria II, t. V, Secția II, p. 69; *Melchisedec episcopul*, Raport asupra relațiilor bisericești ale clerului ortodox român cu creștinii eterodocși, Buc. 1882; *Melchisedec episcopul*, Cauzele urei creștinilor ortodocși asupra armenilor și a credințelor religioase ale acestora, Buc. 1889; *Mihăileanu L.* Cum judecă Patriarhul armenian? Focșani 1907; *Minas Tokofi*. Persecuția armenilor din Moldova, în 1551, Cernăuți 1896; *Pr. Miron V. Ioan*, Deosebirea dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Armeană (Teză de licență la Fac. Teologie Buc.), Buc. 1910; *Negrea Carabețanu*, Armenii din România, Rolul lor în formarea și în dezvoltarea țărilor române, Buc. 1942; *Nurkan I. K.* 24 aprilie 1915, anul martiriului națiunii armenе, Buc. 1935; *Panaitescu P. P.*, Hrisovul lui Alexandru cel Bun pentru Episcopia Armeană din Suceava (30 iulie 1401) în Rev. Istorică, IV (1934), p. 5; *Papazian Ohanes*, Tragedia armeană, Brăila 1935; Regulament pentru comunitatea armeană din Focșani, Focșani, 1935; Regulament pentru comunitatea din București, Buc. 1924; Regulament pentru administrarea bunurilor bisericii și școlii armenе din Iași, Iași, 1877; *L. Sarmakas*, Răspuns la scrierile calomnioase a domnului Gh. Aramă și Șt. Călinescu, Iași, 1891; *L. Sarmakas*, Taina botezului și Liturghia Bisericii Armene, f. a.; *Sarmakas L.*, Calendarul Bisericii Ortodoxe Armene de Răsărit, pentru anul 1893, Iași, 1893; *Dan Simonescu*, Evanghelia armeană de la Iași (1351), Iași, 1941; *Siruni, H. Dj.*, Cronica armenilor din România (1575—1600) Buc. 1941; *Siruni H. Dj.*, Manuscrisele armenе din bisericile armenеști din România, în Rev. Istorică, IV/VI—1929, apoi cele două volume mari, publicate de același, sub titlul ANI (fosta capitală a Armeniei), cuprinzând un foarte vast material și extrase din diferiți autori, intitulat Anuarul de cultură armeană, Buc. 1941 și 1942—1943; Statutul organic și administrativ al Bisericii Armene din România, Buc. 1930; Statutul organic și administrativ al Eparhiei Armeano-Grigoriene din R.P. R., în Legea și Statutele cultelor din R.P.R., Buc., 1951; *Stănescu Gh.*, Perioada de aur din literatura creștină armeană, Cluj, 1937; *Timuș Gherasim (Piteșteanu)*, Privire istorică asupra Bisericii Armene, în „B.O.R.” 1891, pp. 885—899 și 1892, pp. 35—59; 146—177; 223—245; *Tutuș I. Gh.*, Istoria, dogmele și tradițiile Bisericii Armene, Iași, 1874;

Zohrabian H. Episcop, Istoria Bisericii Armene Buc. 1934; C. Erbiceanu, Postul de cinci zile la armeni, în „B.O.R.”, 1893—1894, pp. 147—149; P. Dr. Govrik, Gherla sau Mitropolia armenilor din Transilvania, Viena, 1856; Diacon Lector I. Pulpea, Posibilitatea întoarcerii Bisericilor monofizite la Ortodoxie, „Ortodoxia” 4 (1951) pp. 585—636; prof. N. Chițescu, Ortodoxia și Bisericile mai mici, în „Ortodoxia” 1/1960, pp. 485—502; Popescu M. Gh., Cultul Bisericii Armene, în „Glasul Bisericii” Nr. 5—6/1962, pp. 608—618; Un mic discurs relativ la unirea Bisericii Armene cu Biserica Ortodoxă, în „B.O.R.”, 1874—1875, pp. 946—949; O. Calpachian Sfințirea mirului la armeni, în „B.O.R.” nr. 9—10/1962; Studiile: Pr. Prof. D. Stăniloae, T. M. Popescu, Pr. Prof. I. G. Coman, Pr. Prof. Ene Braniște din „Ortodoxia” 1/1965, menționate la Biserica Etiopiană.

În ceea ce privește influența artei armenе asupra celei bizantine și românești a se vedea: Balș Gh., Influences arméniennes et géorgiennes sur l'architecture roumaine, Văleni de Munte, 1931; Charles Diehl, Manuel d'art byzantin, 2 vol., ed. II-a, Paris, 1925—1926; Charles Diehl, Locul arhitecturii armenе, în ANI, Anuarul de cultură armeană pe 1941; K. M. Zambaccian, Spiritul arhitecturii armenе, ANI, Ibidem; Gr. Ionescu, Curtea de Argeș, Istoria orașului prin monumentele sale, Buc. 1940. Anuarul ANI de cultură armeană pe anii 1942—1943; N. Iorga, Lucruri de artă armenеști în România, Buc. 1935; N. Iorga, Note asupra artei armenеști, Buc. 1930; ș. a.

3. *Cu Biserica Siriană — Iacobiță.* — Biserica Ortodoxă Română n-a avut nici un fel de relații oficiale cu această Biserică ce se grupează în jurul unui Patriarh cu sediul la Antiohia, dar împărțită în numeroase țări (Turcia, Siria, Mesopotamia, Palestina) și numărînd circa 80.000 de credincioși. Totuși putem aminti ca și pentru celelalte două Biserici de care ne-am ocupat în prealabil, discuțiile de la Aarhus (Daneamarca) la care a participat și un delegat al acestei Biserici. Situația ei istorică, dogmatică, canonică și liturgică este bine cunoscută în Biserica Ortodoxă Română, prin studiile ce s-au scris despre ea, precum și despre imensele greutăți prin care a trecut și trece.

Indicații bibliografice. — Pr. Prof. P. Rezuș, Poziția actuală a celor nemulțumiți de hotărîrile Sinodului IV ecumenic, „Ortodoxia” 2—3/1951, pp. 480—491; Diacon Lector I. Pulpea, Posibilitatea întoarcerii Bisericilor Monofizite la Ortodoxie, „Ortodoxia” 4/1951, pp. 608—618; și Prof. N. Chițescu, Ortodoxia și Bisericile mai mici, „Ortodoxia” 4/1961, pp. 526—534. Magistru Cezar Vasiliu, Biserica Monofizită a Siriei, „Orto-

doxia" 1/1965, pp. 132—148 și Studiile: Pr. Prof. D. Stăntloaie, T. M. Popescu, Pr. Prof. I. G. Coman și Pr. Prof. Ene Braniste din „Ortodoxia” nr. 1/1965, menționate detaliat la Biserica Etiopiană.

4. *Cu Biserica Coptă din Egipt.* — Și despre această Biserică putem spune că Biserica Ortodoxă Română nu a avut și nu are nici un fel de relații, nici măcar de corespondență irenică. Amintim doar consfătuirea neoficială de la Aarhus din anul precedent și faptul că este bine cunoscută la noi, din aceleași studii menționate la Biserica precedentă.

Bibliografie specială: Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, recenzie a cărții lui Sylvestre Chauleur, *Histoire des coptes d’Egypte*, Paris 1960, în „Ortodoxia” 1/1965, pp. 167—172.

5. *Cu Biserica Iacobită din Malabar.* — În legătură cu această Biserică, putem afirma că situația este mult diferențiată față de cele două anterioare. Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu aceasta își au începutul în anul 1957, când un preot din Biserica Malabarului, cu numele *Filipos Koray* a vizitat pe Prea Fericitul Patriarh Justinian, prin intermediul căruia Prea Fericirea Sa a trimis catolicosului Moran Mar Baselius Geervagheze II, cu reședința în localitatea Kottayam, un frumos engolpion de aur, un potir, o scrisoare și portretul Prea Fericirii Sale. Întâistătătorul Bisericii din Malabar a răspuns printr-o frumoasă scrisoare de mulțumire, adresată Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în care apreciază calitățile artistice deosebite de care dau dovadă atelierele Patriarhiei Române, arată că ar dori să vină în România, dar că avînd 83 de ani, acest lucru îi este imposibil și atunci îl invită pe Prea Fericitul Patriarh Justinian să-i facă o vizită de două săptămîni. Tabloul Prea Fericitului Patriarh Justinian a fost văzut, în reședința Catolicosului din Malabar, de către delegația română despre care vom vorbi îndată.

După încheierea lucrărilor celei de a III-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care au avut loc la New-Delhi, între 19. XI—5. XII. 1964, la care au luat parte, ca delegați ai Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Justin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și P. C. Preot Al. Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, aceștia au fost invitați de doi mitropoliți, în numele Catolicosului amintit, să viziteze Biserica de rit sirian din Malabar. Vizita celor doi reprezentanți ai Bisericii noastre a avut loc în zilele de 8, 9 și 10 decembrie 1961, împreună și cu delegații Patriarhiei Ecumenice, ai Patriarhiei Ruse, ai Bisericii Ortodoxe Grecești și a Bisericii Copte din Egipt, care participaseră și ei la Adunarea Generală de la New-Delhi. Aceste delegații ortodoxe au stabi-

lit contacte cu diferiți ierarhi ai Bisericii de care ne ocupăm, în frunte cu Catolicosul ei, au asistat la numeroase servicii religioase și au fost obiectul unor sărbătorești primiri peste tot pe unde au trecut, făcându-și o idee destul de clară și completă despre situația acestei Biserici, numărul și evlavia credincioșilor etc., Biserică care a avut și ea mult de suferit în special din partea Catolicismului ce i-a cauzat multe neplăceri. Cuvintele bune ce s-au rostit și de o parte și de alta, ne îngăduie să nădăjduim că ambele părți vor căuta în viitor drumul colaborării și al prieteniei spre binele Bisericilor și popoarelor pe care acestea le slujesc. Menționăm că acest Catolicos a încetat din viață în ianuarie 1963, că decesul a fost adus la cunoștință imediat și Intiiistătătorului Bisericii noastre, care a expediat o telegramă de condoleanțe locțiitorului, cu numele de *Ougen Mar Theomothios I* și care de altfel a fost ales îndată ca titular al scaunului de Catolicos, eveniment care a fost cinstit și de o parte și de alta, cu scrisori speciale. De asemeni, că preotul Filipos Koray a mai vizitat Biserica noastră în vara anului 1964.

Adăugăm că Biserica din Malabar este foarte bine cunoscută în Biserica noastră, întrucît s-au scris numeroase studii despre ea, privind-o din toate punctele de vedere și prezentînd-o ca pe una din cele mai puternice Biserici din grupa de care ne ocupăm. Nu uităm să menționăm participarea unui delegat al ei la Consfătuirea neoficială de la Aarhus (Danemarca), la care a luat parte și un delegat din partea Bisericii noastre.

Indicații bibliografice. — *Pr. Prof. P. Rezuș*, Poziția actuală a celor nemulțumiți de hotărârile Sinodului IV Ecumenic, în „Ortodoxia” 2—3/1951, pp. 480—491; *Diacon Lector I. Pulpea*, Posibilitatea întoarcerii Bisericilor monofizite la Ortodoxie, în „Ortodoxia” 4/1951, pp. 586—636; *Prof. N. Chițescu*, Ortodoxia și Bisericile mai mici, în „Ortodoxia” 4/1961, pp. 534—544; *Pr. Al. N. Constantinescu*, Date recente asupra Bisericii din India, în „Glasul Bisericii”, 9—10/1960, pp. 845—850; *I. Negrescu*, Biserica creștină din India (după nr. 3/1960 al Rev. Patriarhiei din Moscova), în „Ortodoxia”, 2/1960, p. 314; *Preot Al. N. Constantinescu*, Biserica din Malabar, în „Glasul Bisericii” 1—2/1963, pp. 152—156; *Preot Al. Ionescu*, Liturghia Sf. Iacob a Bisericii Ortodoxe Siriene, din Malabar — India, în „Glasul Bisericii”, 5—6/1963, pp. 442—467; *Preot Al. Ionescu*, Liturghia Sf. Iacob în versiune greacă-ortodoxă, în „Glasul Bisericii”, 7—8/1963, pp. 653—682; *Preot Al. Ionescu*, O vizită făcută Bisericii Ortodoxe de rit sirian din Malabar, în „B.O.R.” 5—6/1962, pp. 453—466; *Magistrand Cezar Vasiliu*, Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India) în „Studii

Teologice" nr. 5—6/1965 pp. 345—368 și Studiile: *Pr. Prof. D. Stăniloae, T. M. Popescu, Pr. Prof. I. G. Coman* și *Pr. Prof. Ene Brăniște* din „Ortodoxia” nr. 1/1965, menționate detaliat la Biserica Etiopiană.

Este de nădăjduit, că în viitor, Biserica Ortodoxă Română, alături de celelalte Biserici Ortodoxe surori, va menține și intensifica și mai mult legăturile frățesti, cu aceste Biserici Vechi Orientale, care cu toatele au conștiința ortodoxiei și a apartenenței de creștinismul răsăritean, care nu mai pot fi numite astăzi „monofizite”, în înțelesul vechi al acestui cuvânt, și că întărind relațiile prietenești, se va ajunge prin „dragoste și libertate”, cel puțin la o unitate de acțiune mai eficientă, în favoarea sălășluirii definitive a păcii pe pământ, iar cu timpul și la unirea de care se vorbește atât de mult, în zilele noastre.

DOUĂ CLOPOTE DIN SECOLUL AL XV-LEA SAU AL XVI-LEA DIN GAIU MIC

de: dr. PETRU RĂMNEANȚU

Clopotele, grație armonioaselor lor unde metalice, le-au vestit creștinilor bucurii, le-au produs duiioase amintiri și îndemnuri sfinte. Serveau mai ales la chemarea credincioșilor la biserică, dar, în egală măsură, și în unele scopuri obștești.

Clopotele, păstrate în muzee sau care încă mai funcționează, sînt obiecte prețioase pentru istorie în general și a artelor în special, datorită inscripțiilor, desenelor și formelor pe care le posedă, cunoașterii locurilor unde au fost găsite, aliajului din care au fost turnate și mai ales a evenimentelor la care au fost folosite. Ele au servit acestor scopuri îndeosebi de la sfîrșitul secolului al VI-lea¹).

Biserica răsăriteană are clopote numai din secolul al IX-lea. În anul 865 Ursul Patriciacul, dogele Veneției, a donat 12 clopote împăratului bizantin Mihail al III-lea. Acestea au fost așezate într-o clopotniță anume construită lângă biserica Sfînta Sofia, obicei care mai tîrziu îl vom regăsi și la noi. Apoi clopotele se generalizează și în bisericile și mănăstirile din răsărit.

Firește, că paralel cu dezvoltarea tehnicii de turnare a clopotelor, s-a urcat dimensiunea lor, arta inscripțiilor, estetica figurilor de pe ele și sonoritatea lor. Progresul acesta a avut ca experiență turnarea clopotelor în bronz, aramă, argint, aur, dar mai ales în fier și cositor, realizat în Scoția și Irlanda încă la sfîrșitul secolului al V-lea. Fortchern (Sanctus Forcernus) este considerat patronul turnătorilor de clopote, făcînd un clopotel încă în 490, destinat orașului Trim-Athtrumia. Tehnica turnării clopotelor, începută în secolul al VII-lea și al VIII-lea, de acord și cu noua concepție a călugărului Teofil din secolul al XI-lea, a fost preluată și continuată din tată în fiu de mai multe familii. Acestea, la început lucrau ambulant. Una din ele purta numele De Croisilles, care turna clopote în secolul

¹) H. Leclercq, art. *Cloche, Clochette*, în *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie* (Paris, 1914), t. III, 2, col. 1954—1977.

al XIII-lea și al XIV-lea. Incepînd cu acest secol turnarea făcîndu-se în fabrici, cele mai multe din biserici și-au putut realiza dorința și gustul.

Problema introducerii clopotului ca instrument ritual în bisericile din provinciile istorice românești, este mai umbrită decît în multe țări europene. Aceasta ar fi urmat să aibă loc înaintea sau în urma cuceririi Constantinopolului de turci (1453). Cu referire la apariția primelor clopote românești, deocamdată încă nu avem date precise. Unele indicații ne oferă însă turnurile-clopotnițe, apărute în occident în secolul al VIII-lea, deoarece acestor construcții li s-a dat denumirea respectivă, fiindcă serveau ca loc de unde sunetul clopotelor poate fi transmis la distanțe mari²).

Procedînd în consecință găsim că în nordul Transilvaniei, încă înainte de secolul al XIII-lea, existau turnuri-clopotnițe în Cuhea, Ieud, Giulești, Văleni, Apșa. Biserica din Streiul Hunedorei avuse turn-clopotniță în secolul al XIII-lea, iar cea din Sinteia și Maria-Orlea din al XIII—XIV-lea³).

În Banat, cu toată interdicția stăpînitorilor vremii de a permite folosirea clopotelor — de teamă ca poporul să nu fie chemat la răzmerițe, — totuși în timpul păstoriei Sfîntului Iosif cel Nou au existat fără îndoială clopote.

Că în cursul celor 154 de ani de ocupație otomană, în Banat nu au fost tolerate clopotele vorbește elocvent manifestarea, plină de bucurie, a populației din Timișoara, înregistrată la instalarea, după eliberare, în anul 1719⁴) a „primeilor clopote” în orașul Timișoara.

Documentele istorice relevă că în mijlocul cimitirului ortodox român din Beba există un clopot mic de aramă, care a fost turnat în 1722 în Budapesta⁵).

În Principatele Române prima mănăstire care a avut turn-clopotniță este considerată Bistrița (Moldova). În secolul XV—XVI-lea, cînd a fost clădită mănăstirea și clopotnița ei, ea a avut și clopot⁶). Multe din mănăstirile și bisericile clădite sub domnia lui Ștefan cel Mare (1457—1504) au avut clopotnițe, ca și altele. Între acestea amintim mănăstirea din Putna (clă-

2) Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, Turris, ecclesiae, in qua campanae pendent, campanaria turris*, Lugduni, 1688, t. II.

3) G. Oprescu, *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.* (Arta românească în epoca feudală), București, 1957, vol. I, p. 15.

4) J. Szentkláray, *Mercy kormányzata a temesi Bánságban*, Budapest, 1909, p. 66.

5) Gh. Cotoșman, *Urme străvechi de românism și ortodoxie în Banat. Bisericele din Beba-Veche în Luceafărul*, II, 1936, nr. 7—8, p. 345.

6) G. Oprescu, *o. c.*, p. 115, și urm.

dită în 1466—69), pe cea Sf. Nicolae Popăuți din Botoșani (1496), Sf. Ion din Piatra (1497—98), cea din Arbure (1502—1504), biserica din Părghăuți (1522), mănăstirea Probota (1530), biserica Sf. Dumitru din Suceava (1534—36), mănăstirea Sf. Gheorghe din Suceava din a doua jumătate a veacului al XVI-lea și altele.

Clopote cu vechime mai mare nu ne sînt cunoscute nici în București, cu toate că ele au existat. Cele mai vechi se găsesc la bisericile Sf. Ilie Gorgani, din 1701—1702, la cea Dintr-o zi (din 1703—1074), la biserica Rășvan (1705—1706) și Antim din (1714—1715)⁷). Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea numărul clopotelor din București a crescut.

Cît privește situația din satul bănățean Gaiu Mic, se știe că în anul 1903, la arătura de primăvară, au fost găsite două clopote. Unul mai mare, care avea numai partea superioară, purtînd și o inscripție. Cel mic era întreg. Au fost găsite pe pămîntul proprietarului de atunci Ferdinand Wingert locuitor în Stamora. Pămîntul dădea cu un capăt, la sud, spre Cremoniștea Mică, iar cu altul, la nord, spre cimitirul românesc din Gai. Locul din care l-a smuls plugul a fost unul de umplutură, cam la 400 metri de marginea sudică a satului.

Din amintirile supraviețuitorilor din Gai, care au avut ocazia să vadă clopotele, cînd au fost aduse și așezate în fața primăriei, am aflat că ele erau turnate dintr-un material fieros, asemănător unei fonte. Erau rudimentare. F. Milleker, venind la fața locului, le-a ridicat și le-a depus în muzeul din Virșeț, pe care îl conducea. În 1913 le-a descris⁸), afirmînd că datează din secolul al XV-lea sau al XVI-lea și că probabil au aparținut bisericii din Gaiu Mic (a XV vagy XVI századból valók és valószínűleg az említett temploméi voltak). Trei mărturii, de netăgăduit, demonstrează că aceste două clopote aparțin Gaiului Mic: îngroparea lor într-un loc în imediata vecinătate a vetrei satului, tradiția orală și istoricul satului.

a) *Locul din dosul cimitirului*, unde au fost găsite clopotele, nu are o altă colectivitate în apropiere, afară de satul Gaiu Mic, fiind scutit și de circulație. Stamora Germană este așezată la 5 km sud-est de el, iar Gaiu Mare, în diagonală peste Gaiu Mic, la 3 km nord-vest. Șoseaua care leagă aceste trei colectivități trece prin mijlocul satului Gaiu Mic, iar în apropiere de loc nu există nici un drum printre holde sau vreo cărare bătută de oameni.

7) N. Cazacu, *Inscripții de pe clopotele unor biserici din București*, Glasul Bisericii (București), 1962, nr. 1—2, p. 150.

8) F. Milleker, *Dél-Magyarország honfoglalás előtti időből*, Timișoara, 1908.

b) *Tradiția orală* aduce un vădit aport în această argumentare. Generația imediat mai tânără lui Marcu Stoion (zis a lui Ciacu), care a fost născut prin 1835, deseori amintea că bătrînul, fost mult timp episcopul bisericii din Gai, păstra convingerea că: „Zvoanele noastre, care au fost îngropate trebuie să fie găsite într-o zi, undeva, în apropierea satului nostru”.

c) *Istoricul satului*, este și el în măsură să completeze puținele date ce le avem în legătură cu aceste clopote, atestînd marea lor vechime.

Numele de localitate sau familie „Gai” are o circulație mare.

Pretutindeni sînt localități care au această denumire. Așa, în sud-estul Asiei sînt *Gaya* — *Biharului indian* — unde e ridicat faimosul templu al lui Buddha, existent încă în secolul al VI-lea î. Hr. și orașul *Hong Gai* din R. D. Vietnam, așezat în regiunea carboniferă Vinh Ben Thuy⁹). În apusul Europei găsim în Portugalia orașul *Gaia*. În Croația au existat șapte sate cu acest nume, între care două au fost *Blagaj* sau *Vlagaj*, unul românesc, greco-ortodox, iar altul croat, romano-catolic. În Ungaria a fost un *Gai*, lângă Székesfejervár, pe valea riului *Gája*¹⁰).

În Banat denumirea de colectivități umane *Gai* e întâlnită mai frecvent. Durează cu acest nume *Gaiu Mare* în imediata vecinătate a celui *Mic*, *Gaia* de lângă Cuvin și *Gallinagaj* sau *Vracevgaj* din jurul Bisericii Albe¹¹). Mai sînt și alte localități cu acest nume ca, spre pildă, *Gaiul* de lângă Arad și cele două *Gaia* din regiunea Oltenia¹²).

Sînt și pămînturi arabile cu acest nume. Unele chiar în apropierea Gaiului Mic, de exemplu, în hotarul comunei Gherman: *Groapa Gaiului* și *Gaiul Cozacului*¹³).

Dintre familiile ce poartă acest nume, amintim pe a fizico-chimistului L. I. Gay (1778—1850), care împreună cu Lussac au conceput legea dilatării gazelor ce le poartă numele. Numele acesta l-a mai purtat poetul englez J. Gay (1685—1732), literata franceză M. Fr. Gay (1776—1852), publicistul croat Gaj (1809—1872), cîțiva savanți, pictori, generali, comandantul unui regiment din Biserica Albă, anume Le Gay, care a

9) *Enciclopediile: Britannica, Larousse, Brockhaus și altele.*

10) M. Kollerly, *A magyar korona országainak helységnévtára*, Buda-
pesta 1877, pp. 62 și 713.

11) J. Lipszky de Szedlicsna, *Repertorium locorum objectorumque in XII Tabulis Mappae regni Hungariae, etc.* Budae, 1808.

12) *Indicatorul statistic al satelor și unităților administrative din România, cuprinzînd rezultatele recensămîntului general al populației din 29 Decembrie 1930*, București, 1932.

13) C. Pascu, *Monografia comunei Gherman, Timișoara*, 1943, p. 6.

avut un rol în revoluția din 1848—1949 și mulți alții¹⁴). Una din familiile plecată din Gai are numele Găianțu.

Originea cuvîntului „gai” poate fi sanscrită.

În limba sanscrită cuvîntul *gajah* înseamnă moșie, reședință, vitalitate¹⁵). Oamenii din Gaiu Mic, sesizînd o vietate ascunsă printre tufișuri de porumbele, plantații de cereale sau de altă natură, atrag atenția celor din jurul lor: „vezi acolo e un gai”, adică o ființă care mișcă. Așa cum multe din cuvintele limbii române își au originea în limba sanscrită, susținem că și denumirea satului *Gai* provine tot din acea limbă. Identitatea de denumire a satului, cu a multor localități și circulația largă a cuvîntului ca onomastică, ne face să credem că așezarea eponimilor populației de astăzi în Gaiu Mic e străveche. Ea datează din timpul migrării popoarelor indo-europene. Așezarea acestora în Europa a avut loc în sute, poate chiar mii de ani, aproximativ cu 1600—1800 de ani, î. Hr.

Despre aceasta grăiesc și obiectele preistorice găsite în hotarul Gaiului Mic. În cursul săpăturilor făcute de F. Milleker în anul 1904 s-a dat la 1,5 km de Gaiu Mic, înspre Stamura, de vase din pămînt ars și de niște cioburi. Rămășițele au fost considerate ca aparținătoare epocii de bronz¹⁶). Cu ceva mai la nord de locul descris, deci mai înspre Gai, pe fostul loc de pămînt, al lui Dumitru Martin, plugul continua să aducă la suprafață în anii 1910—1912 bucăți de cioburi și cărămidă arsă. În apropierea acestui loc, pe pămîntul lui Ilie Morovan, plugul a scos, în anii 1914—1916, bucăți de cărămidă de tipul celor identificate de Milleker.

La extrema parte a hotarului nord-vestic al satului Gaiu Mic se poate observa și acum o ridicătură de pămînt, un „tumulus”. Acesta este sigur produsul mîinii oamenilor: o movilă funerară. Péch, în 1876, a atras atenția societății de istorie și arheologie din Timișoara asupra ei¹⁷). Societatea a apreciat că locul a fost ridicat în timpul romanilor.

În anul 1874—1875 oamenii din Gaiu Mic, săpînd canalul pîriului Roiga, au găsit mai multe obiecte de importanță arheologică. R. Menczer, conducătorul săpăturilor, le-a trimis societății de istorie și arheologie¹⁸). Monedele au fost considerate din timpul romanilor, datînd din timpul lui Valentinianus

14) *Enciclopediile citate.*

15) M. Mayerhofer, *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen*. Heidelberg, 1956, p. 324.

16) Milleker, *op. cit.*, p. 135.

17) I. Péch, *Tört. et Régész. Ert., a délmagy. tört. és rég. tört. köz.*, Timișoara, 1876, anul II, vol. II, pag. 43.

18) R. Menczer, *Tört. és Régész. Ert.* Timișoara, 1876, anul II, vol. II, șed. din 22 oct. p. 38.

(I, II și III-lea) anume Valens și Gratianus. Piesele au fost scoase la iveală din locul unde este podul de cale ferată, Deta—Stamora, peste canalul Roiga¹⁹). În 1875, tot în pîrîul Roiga s-a găsit și o piesă de aur din epoca lui Iovianus. Locurile unde acestea au fost găsite sînt cele mai apropiate de satul Gaiu Mic.

În anul 1921 locuitorul din Gaiu Mic, Pavel Țăranu, a găsit pe propriul său pămînt din Gai 4 monede. Locul acesta este în imediata vecinătate a izlazului comunal, la nord-est de vatra satului. Monedele au fost donate Muzeului Bănățean, fiind înregistrate sub numărul 274 din anul 1929. Una din monedele găsite este de origină bizantină. Relativ la însemnătatea ei găsim, în istoria Transilvaniei, următoarele: „Dezvoltarea vieții economice pe întreg cuprinsul țării în veacul al X-lea e confirmată și de răspîndirea monedelor și a tezaurilor bizantine, resturile cărora s-au găsit în mai multe locuri din Transilvania: Sînandrei—Bihor, Orșova—Severin, Gaiu Mic și Deta—Timișoara, etc.”. Monedele de care se vorbește sînt din anii 867—1025²⁰).

Satul Gai este amintit ca existent în secolul XIV-lea, așa cum reiese din documentele emise în anii 1342—1380²¹). În 1355 se amintește de Bock Péter copilul lui Bethlen din Gaj ajuns căpetenie a cetății Golubașului²²). Atunci Golubașul a făcut parte din județul Caraș de altădată, care cuprindea și Gaiul.

Localitatea „Gaj” apare într-un document din 1364, publicat de Pesty²³). În el se scrie de satul Gaj și de biserica Maria, existentă în el: „*Quod prefata nobilis domina Clara vocata in octavis festi beati Mychaelis archangeli nunc proxime affuturis in ecclesia beate virginis in villa Gay constructa presente testimonio Capituli ecclesie Tytulensis per ipsam dominam inibi ad ducendo...*” Documentul acesta aparține Gaiului Mic și nu celui Mare, deoarece în acea epocă cel dintîi atunci avea o stabilitate demografică mai mare și o populație mai numeroasă.

Sînt documente istorice care demonstrează că Gaiu Mic a continuat să trăiască și în perioada turcească, făcînd parte din sangiacul Ciacova. Acest fapt reiese dintr-o scrisoare din

19) I. Berkeszi, *Délmagyarországi Római Régiségleletei*. Tört. és Régész. Ért. Timișoara, 1907, XXIII, I—II, p. 15.

20) *Istoria Transilvaniei*, București, 1960, vol. I, p. 62 și *Istoria României*, București, 1960, vol. II, p. 34 și Pl. I, nr. 91.

21) S. Borovszky, *Temes vármegye*, Budapesta, p. 289.

22) T. Turchányi, *Krassó-Szörény Megye Története*, Lugoj, 1906, I—I, p. 205.

23) Fr. Pesty, *Krassó Vármegye Története* (Oklevéltár), Budapesta, 1882, vol. III, Doc. 50 din 26 VII, 1364, p. 67.

3 februarie 1597. Sigismund Báthory, devenind în 1581 principele Ardealului, a donat Gaiul cu alte sate din jur, familiei Andrei Bárcsay²⁴).

Iată scrisoarea:

„(Nos igitur) mandatis Serenitatis vestrae in omnibus ut tenemur oberdire et satisfacere volentes, hoc anno presenti Millesimo quingentesimo nonagesimo septimo decima nona die January, nouissime praeterita, ad facies praedicti Castri Bokcza, nec non possensionum Kertenis Ramna, et Fyzes, predyque Komoristie in Zeoreniensi vicinis et Commetaneis eorundem vninersis, ac caeterarum etiam possessionem Somlyug alias Murawa, Gataya, Ommorul, Dente et Gayul in Temesiensi Comitatus existentibus habitatum (quas ob metum Turcarum peragraré...)”

Relevăm notarea Gaiului în românește și că a aparținut fostului județ Timiș.

Existența Gaiului Mic la sfârșitul epocii turcești e relevată și de conscripția făcută de Marsigli, în urma călătoriei sale în Banat în anii 1682, 1690 și 1700. În *Conscriptio Districtum* satul e trecut cu numele Maligai²⁵), iar Gaiu Mare cu denumirea Veliki-gai.

În urma retragerii turcilor din Banat, Gaiu Mic în 1723—1725 a avut 30 de case, așa cum reiese din arhiva scrisorilor camerale, păstrate la Ministerul imperial și regal de finanțe din Viena²⁶).

Cuprinzând într-o sinteză bibliografia generală și cea românească relativ la clopote, datele istorice care privesc pe cele găsite în Gaiu Mic, amintirea populației și o succintă istorie a acestei așezări reiese că:

— clopotele găsite în Gaiu Mic, existente acum în Muzeul din Virșeț, sînt dintre cele mai vechi pe care le are păstrate Biserica Ortodoxă Română;

— ele aparțin, fără îndoială, acestui sat, fapt pentru care pledează vechimea și continuitatea milenară a localității pe aceeași vatră și stabilitatea populației ei din epoca preistorică și pînă astăzi, chiar în cursul și la sfârșitul epocii otomane, și

— că în mintea ultimelor zece generații de populație din sat, care a precedat anul 1903, nu a dispărut niciodată preocuparea căutării celor două clopote, îngropate de strămoșii lor în secolul al XV-lea sau al XVI-lea.

24) *Idem, Ibidem*, Budapesta, 1883, vol. IV, p. 193 (Documentul 490).

25) Marsigli de Bologna, *Conscriptio Districtum*. Vezi: Tr. Bireescu, *Banatul sub Turci*, Anexe, Timișoara 1934, vol. II.

26) S. Borovszky, *Temes Vármegye*, Budapesta, p. 58.

UN „AUZITORIU DE LA TEOLOGHIA“ DIN
VÎRȘET, RECTOR AL SEMINARULUI DIN BUZĂU
LUCA P. CĂLĂȚEANU
(1810—1870)

de: VIRGIL MOLIN

Vechile țări românești au fost de-a-lungul istoriei și cu deosebire spre mijlocul secolului trecut, o atracție mereu prezentă pentru românii din imperiul habsburgic, din masa cărora nu puțini au apucat cărările pribegiei, fie în căutarea de trai mai bun, fie pentru a scăpa de tot felul de opreliști ce apă-sau și tăfau drumul spre emancipare socială. Iar în voivodate și mai tirziu în România unită, aceștia găseau condiții prielnice pentru a propăși și a se evidenția. Se pot spune acestea mai ales pentru pleiada de dascăli, eminenți pedagogi, care s-au ilustrat, contribuind determinant la formarea învățămîntului public românesc. Numărul lor e mare. N-ar fi decît să cităm pe proeminenți ca Gheorghe Lazăr, Laurian, Barnuțiu, Tempea, Bălășescu, Maiorescu, Micle pentru Ardeal sau pe Eftimiu Murgu, Damaschin Bojincă, Moise Nicoară, Șt. P. Neagoe sau pe Velovan pentru Banat, ca să marcăm importanța acestui flux al educatorilor, purtători de cultură, în spre vechea Țară românească.

Nu toți sînt îndeajuns de cunoscuți. În aceste pagini am prezentat biograficește pe Șt. P. Neagoe, dascălul, scriitorul caligraful și gravorul de la Buda, originar din Sîn-Ianăș-ul de lîngă Vîrșet, atras la București, care a fost spre sfîrșitul vieții secretarul Eforiei Școalelor cu rosturi însemnate în determinarea treceri de la chirilică la alfabetul latin, mereu confundat cu un omonim tot Ștefan Neagoe, tot dascăl (profesor la Bîrlad), însă originar din Nicăsasa de lîngă Sibiu¹).

1) Vezi „Mitropolia Banatului“, Timișoara, nr. 1—2, 1965. Între viața și destinul lui Șt. Popovici Neagoe și Luca Pavlovici Călățeanu există o semnificativă paralelă: ambii născuți în Banatul timișan, ambii „auzitori“ la teologie și dascălie, ambii cu nume românesc suferind înstrăinarea cu acel *vici*, ambii aduși de Laurian cu rosturi de dascăli în Țara Românească, obținînd tirziu încetățenirea, ambii mor departe de pămîntul lor natal, figuri tipice pentru sorta de cărturari, siliți să ia drumul pribegiei, evadînd din regimul de asuprire habsburgică.

În cele ce urmează încercăm să prezentăm pe un „auzi-toriu la teologhia” ce-a dăinuit la Virșeț, în perioada când această instituție seminarială era pentru românii din Banat o cale în spre a sluji altarul și școala, și mijlocul de ridicare la o minimă treaptă de cultură, instituție ilustrată cîndva de profesori ca Nicolae Tincu-Velea.

Prin anii 1835—1838 termină „cursurile de popie” de la Virșeț „auzitorul în anul al III-lea” Luca Pavel, născut la 1810 la Călăcea de lingă Timișoara (azi băile Călăcea) din părinți țărani români. El absolvă cîteva clase gimnaziale la Timișoara, atît cît îi trebuia ca să fie primit la „Teologhia”, pe care o termină cu rezultate foarte bune. Tînărul călăcean nu se declară mulțumit numai cu singhilia de preot (și va fi profund nemulțumit de metamorfoza operată în matricolă, devenind conform procedurilor „ilirice”, din Pavel Pavlovici, de care va căuta să scape mai tirziu, după cum vom vedea). El urmează acum cursurile de filozofie de la Seghedin, pe unde au trecut mulți bănățeni, dornici de învățătura superioară. Și mereu avid de mai multă carte, ce îi deschidea drumul spre ascensiune, tînărul Pavlovici pleacă pentru a studia „iura” la academia de drept de la Eger (Agra) din Ungaria de nord. Tînărul de la Călăcea a socotit, ca mulți alții, că este bine să treacă și munții. Acolo în Bucureștiul de după anul revoluției, care a fost înăbușită, dar a lăsat să plutească spiritul spre descătușare și spre progres cu ajutorul învățaturii, tinerii „de peste munți”, care aduceau cu ei nu numai diplome pompoase ci și reale cunoștinți și iscusinți de educator, aveau cale deschisă. La forul suprem al învățămîntului de stat, ardelenii precursori înlesneau preconcepțut plasarea unor astfel de elemente de mare lipsă. (Treboniu Laurian de la conducerea Eforiei Școalelor trebuie citat în această privință, ca unul care a urmărit metodic captarea și aducerea lor). Și lui Luca Pavlovici i-se găsește un post de profesor la seminarul din Buzeu, ținînd seama că era „teolog absolut” și în plus cu licența în drept. În acei ani (1856) învățămîntul seminarial, așa cum se practica, era socotit ca fiind caduc, copt pentru o reformă în adîncime, ceea ce a și început sub Cuza-vodă să se contureze, la lucrările pregătitoare avînd o contribuție folositoare viitorul conducător al seminarului din Buzeu.

Odată așezat la Buzeu (1856), Luca ține să șteargă amintirea Virșețului. El tinde să elimine acel forțat Pavlovici, reducîndu-l la o simplă inițială P, iscălînd Luca P. Călăceanu, apoi Călățeanu²⁾.

2) A fost greșit considerat ca fiind originar din Galați = „Gălățeanu”. În ce privește datele referitor la viața și activitatea lui Călățeanu pe lingă cercetări proprii ne-am servit în bună parte de colecția de do.

La Buzău primește postul de profesor de latină, materie socotită ca fiind necesară chiar și viitorilor preoți, figurînd în programa analitică cu: etimologia limbii latine în comparație cu cea română, traduceri din istoria sacră, sintaxă, uzul modurilor, prosodia și metrica. Tot Călățeanu a predat în acest cadru de catedră zoologia, botanica și mineralogia.

La 15 august 1860, intervenind moartea episcopului Filotei³⁾. Episcopia Buzelui trece prin grave frămîntări. Ca episcop-locotenent era numit încă înaintea decesului, arhimandritul Dionisie, cunoscut apoi ca episcop sub numele de Dionisie Traianopoleos (Romano) un ierarh erudit, dotat cu solidă cultură teologică, și care a ilustrat cu demnitate scaunul vlădicesc de veche tradiție de la Buzeu. Venind Dionisie se deslănțuiesc agitațiile unei partide contrare, în frunte fiind inspectorul seminarului, călugărul Agatanghel Guțu, adus de la Neamț chiar de Dionisie, în credința că va introduce o mai duhovnicească atmosferă și mai strînsă disciplină în stările de delăsare de la seminar. Dar după cum spunea Dionisie, el s-a înșelat și pentru a pune capăt stărilor tulburente, care degeneraseră în îndemnuri la revoltă în rîndurile seminariștilor, Agatanghel va fi înlocuit, noul numit fiind Luca Călățeanu⁴⁾.

cumente intitulată „Seminarul din Buzeu”, editată de acest seminar și îngrijită de prof. I. Ionașcu (Buc. 1937) din care reproducem citatele, precum și de unele date comunicate de pr. Gabriel Cocora.

3) Filotei, născut la 1805, fiu de iobag din regiunea Săcele—Brașov, trecînd munții se călugărește la min. Sinaia. După ce a fost un timp și pe la muntele Atos, s-a stabilit ca „iconom” la episcopia Buzelui, unde datorită condițiilor, creiate a reușit să adune o avere imensă. În 1850 este ales episcop, iar în 1860, după ce i-se tulbură mintea, moare paralizat. Avere a sporit între timp la proporții considerate „fabuloase” și va fi disputată între titularii a două testamente, una din părțile succesoare fiind condusă de dr. S. Marcovici ca executor testamentar. În iunie 1859, Vodă Cuza numește pe Dionisie ca locțiitor de episcop, și el un ardelean, cu indicația de a catagrafia bunurile lui Filotei și „să pecetluiască în lăzi: tot ce va găsi”, inventariînd și cele trei moșii cu morile și fabricile (de rachiu) ce le avea în proprietate. Pentru a pune capăt agitațiilor ce au luat proporții în legătură cu succesiunea, se semnează un jurnal al Consiliului de miniștri, care interpretează un ofis mai vechi, ce reglementa situația bunurilor aparținînd călugărilor, iar domnitorul Al. Cuza dispune ca întreaga avere să se vină Statului și să se facă vîrsămînt la „Imprumutul Național”, ce se inițiasse în acest an.

4) Agatanghel va continua însă manevrele lui, provocînd o anchetă, la sfîrșitul căreia Vasile Boerescu, noul ministru va trage concluzia că Agatanghel „a făcut ca omniare” și că „este un intrigant” și în consecință înlăturarea lui rămîne valabilă, întărind numirea lui Călățeanu. Este interesant de cunoscut, cum a înțeles episcopul-locotenent să-l prezînte pe Luca Călățeanu și să-i susțină numirea. Extragem în această privință următorul pasagiu dintr-o adresă a lui Dionisie către Vasile Boerescu: „Pe inspectorul pe care l-am rînduit încă de la 1 aug. (1860) (...) tot ce vă rog pentru meritele sale, despre care vă poate încredința chiar domnul Laurian Domnule Ministru este ca să binevoiți a recunoaște numirea acestui bărbat

Începînd din aug. 1860, L. Călăţeanu se ocupă din aproape de treburile Seminarului. Ca elev şi tînăr studios, el a crescut în regimul de severă disciplină şi metodică educaţie morală, atît ca intern la Virşeş, cît şi în mediul academic de la Agra. Era desigur obişnuit cu o scolarizare elevată pe plan pedagogic de ordine, punctualitate şi conştiinţă profesională. Dar cele constatate de noul inspector seminarial (funcţie echivalentă cu aceea de „director” de mai tîrziu), desvăluie starea regretabilă creiată de Agatanghel şi de alţi predecesori. La 15 august Călăţeanu pune pe hirtie concluziile cîştigate, raportînd episcopului locotenent: „Aflîndu-mă de curînd în postul de inspector al seminarului m-am silit să aflu starea actuală a institutului”, scrie Călăţeanu. Apoi într-un lung raport arată că a cerut dar nu a fost posibil să găsească un inventar, o matricolă a elevilor, o condică a şcolii, jurnalele cu notele elevilor, condica cu ordinele (circularile) primite, etc., etc. Mai atrage atenţiunea că deşi „înalţul guvern a introdus literile (alfabetul latin n. n.) în toate cancelariile şi în toate institutele statului şi numai seminarul a rămas în stare de a nu le cunoaşte” el continua: „Pastorala nu s-a predat nici-decum, deşi după părerea mea Pastorala este cea mai trebuincioasă unui preot”⁵).

În dorinţa de a face neapărat treabă bună, L. Călăţeanu se preocupă pe deoparte de starea materială a institutului⁶), iar pe de alta, cercetează cum s-ar putea îmbunătăţi mersul pedagogic. În noembrie 1862, ca rod al experienţei de inspector al seminarului el arăta ministerului cultelor că în seminarii elevii sînt prea puţin ocupaţi faţă de vîrsta lor. Sînt şi prea puţine obiecte de învăţătură, iar urmărirea rezultatelor este defec-tuoasă, făcîndu-se după criterii pedagogice de mult depăşite.

cît şi pentru că cer-numirea lui îmi este angajată şi chiar onoarea mea la care ţin foarte mult, fiindu-mi singura avere ce o am pe pămînt. Şi sper Domnule Ministru, că în bărbatul acesta tineri seminaristi vor afla un bun conducător pe calea moralei (...) iar onor. minister va avea un bărbat cu care se va înţelege în luarea mîntuitoarelor reforme ce sînt neapărat a se face în seminar”.

5) La Virşeş se făceau de zor lecţii din Pastorală şi Retorica (stîntă) după manuale-manuscrite, copiate de teologi de la un an la altul, încît s-a format un centru de copişti bănăţeni (Vezi V. Molin, *Copişti bănăţeni* în revista „Mitropolia Banatului”, Timişoara 1965. (Aci a studiat şi a predat de la catedră şi Andrei Şaguna).

6) Dotarea internatului cu cele necesare era pe primul plan. În ian. 1861 cumpără cite 50 pături („de Braşov”), cearceafuri, curele de încins, creioane, călimări, etc. şi cere 2612 lei pentru comanda ce-a făcut de 50 pantofi şi 50 pantalonii „căci aşa s-a obişnuit pînă acum să se facă seminaristilor de anul nou”. În ce priveşte îmbrăcămintea, compusă din giubele şi dulămi, care erau în stare de uzură („8 elevi nu aveau giubele”) s-a cumpărat „postav de Braşov”, cu 3 peceli „pentru reparaţii”.

El propune teze avansate, menite să modifice această stare de lucruri. Cere înlocuirea cataloagelor și înființarea „jurnalelor scolastice”, acceptate de către „consiliul profesoral pe care l-am înființat privativ în seminar încă de la intrarea mea în postul de inspector”⁷⁾, arătând că „aceste jurnale sînt introduse în toată Europa, căci astfel se stîrpește abuzul ce se face cu aprecierea conduitei și progresul elevilor, căci notele trecute în jurnale nu se mai pot schimba”, iar ca rezultat se stimulează activitatea elevilor și a profesorilor⁸⁾.

Munca de educator și de conducător al studiilor din seminar se îmbunătățește datorită stăruințelor și vigilenței inspectorului și potrivit cu metodele preconizate de L. Călățeanu care va fi în curînd (1861) în situația să comunice ierarhului, că „rezultatul la progresul științific” este mulțumitor⁹⁾, iar în ce privește „conduita elevilor în afară de clasă, sper că voi fi în stare în viitor a mă lăuda cu dinșii”. Tot în 1861, L. Călățeanu prezintă și un proiect pentru „Legile seminarului”, adică un regulament de funcționare, cu privire la viața de interior, din care nu lipsește nici cap. VIII cu privire la sancționări, atît de necesare, dată fiind disciplina care lăsa de dorit.

În perioada ce urmează, L. Călățeanu trimite ministerului ample dări de seamă cu privire la rezultatele obținute la sfîrșit de an școlar, constatînd un progres mereu suitor, ceea ce va duce la răsplata cuvenită. La redeschiderea cursurilor din 1864, domnitorul Al. Cuza semnează decretul prin care Luca P. Călățeanu este reconfirmat în post și nălțat la funcția de *rector* al seminarului. Dar sănătatea lui începe să subzecească. În vacanța din 1865 L. Călățeanu care și obține un concediu de boală de două luni pentru căutarea sănătății, urmînd a face „cură cu ape minerale la Buda în Ungaria”. Acest prilej a fost folosit de L. Călățeanu de a trece și pe la Timișoara și desigur că își va fi îngăduit să revadă și Călacea, de unde își trage obîrșia.

Călățeanu va mai rămîne la catedră și în funcția de *rector* al seminarului încă patru ani. Dar se pare că starea să-

7) Călățeanu înființează „primitiv” (din inițiativă personală) un „consiliu profesoral”, o inovație în acea vreme.

8) În „Explicări”-le pe care le atașează la „jurnalul model” înaintat ministerului, Călățeanu face și propuneri pentru introducerea *notelor* cu privire la rezultatele școlarizării, de la nota 1 la 5. Astfel nota 1 ar echivala cu progres foarte prost, nota 2 progres prost, nota 3 bîrșor, nota 4 bine, iar 5 prea bine.

9) Despre rezultatele de la propria lui catedră, Călățeanu raportează ierarhului, că „elevii se îndeletnicesc cu plăcere și de limba latină pe care le-o predau”. Se pare că Luca Călățeanu a fost și un bun orator. El rostește alocuțiunea de bun venit în fruntea episcopiei la primirea lui Dionisie, după înălțarea ca arhiepiscop (1862), vorbind din însărcinarea corpului profesoral.

nătății se înrăutățește și își exprimă hotărîrea de a demisiona. În martie 1868 scrie ministerului: „Interesele mele private și ale familiei mele, precum și etatea mea înaintată nu mă iartă a sta mai mult în serviciu. Viu dar prin aceasta a vă anunța că mă retrag din postul ce ocup la acest seminar, rugîndu-vă respectuos a ordona cui să predau seminarul”.

Dar ministerul nu-l dezleagă. L. Călățeanu face o revenire (în mai 1868) prin care arată că sînt și alte impedimente care nu-i mai permit să rămînă în această funcție: „Fiindcă se apropie finitul anului școlar și eu sînt decis a mă duce la băi peste graniță, pentru căutarea sănătății, viu prin aceasta din nou a vă ruga să binevoiți, ca de la 1-iu iulie a mă considera ca demisionat, cu atît mai mult că legea instrucțiunii rezervă posturile de pe la seminarii persoanelor eclesiastice și că și onor. ministeriu a găsit cu cale a mă încunoștiința oficial încă din anul 1866 că va lua măsuri a mă înlocui cu o persoană bisericească, dacă nu voi intra în cler”.

Mai trece un an și în aprilie 1869, Călățeanu revine cu rugămintea de a-i accepta demisia. De data aceasta, ministerul îl întreabă dacă rămîne cel puțin la catedra de profesor și în orice caz îl roagă să stea la post pînă la sfîrșitul anului (1869)¹⁰).

Plecînd de la seminar, Călățeanu e rugat să primească funcția de director la gimnaziul nou înființat la Buzău (devenit liceul Hașdeu), unde va rămîne scurt timp, fiind în același timp și membru al Consiliului general al învățămîntului.

Dar boala de care suferea nu-l iartă. Decesul intervine în 1870. Va fi înmormîntat la Buzeu. Luca P. Călățeanu a fost căsătorit la Buzeu, și a avut ca urmași 2 copii. El încheie o viață relativ scurtă, dar rodnică, înscriindu-și numele alături de pleiada de pedagogi deștinici pe care i-a trimis Banatul, ca soli de frăție și de ajutor la zidirea unui stat de așezare nouă, așa cum gîndise și începuse să-l cîitorească Alex. I. Cuza, domnitorul Unirii și al țări moderne.

10) Cităm după actele din arhiva seminarului din Buzău pach. XX/1 filele 42, 90 și 106, comunicate de pr. Gabr. Cocora cu mențiunea că această arhivă a fost în bună parte distrusă sau descompletată prin sustragerile dăunătoare ce au intervenit.

ÎMPLINIREA ÎNDATORIRILOR ȘI MÎNTUIREA

Duminica XXX după Rusalii

La prima vedere s-ar părea că ideea fundamentală a acestei sfinte evanghelii este mîntuirea. Această părere s-ar vedea întărită mai ales de dialogul pe care întîmplarea cu iudeul bogat l-a provocat între Mîntuitorul și Sfinții Săi Apostoli. Adică remarcă făcută de Domnul nostru Iisus Hristos asupra greutății cu care cei bogați pot intra în împărăția lui Dumnezeu, precum și întrebarea apostolilor: „atunci cine poate să se mîntuiască?”

Cu toate acestea însă, se pare că ideea care, de fapt, a stat și stă la baza acestui fragment evanghelic nu este aceea a minuirii, ci a datoriei ce o avem de a ne îndeplini toate obligațiile ce decurg atît din calitatea noastră de membri ai societății, cit și din aceea de membri ai Bisericii, mîntuirea fiind condiționată de această îndeplinire de obligații sociale și creștinești.

Acest lucru reiese clar chiar din cuvintele Mîntuitorului atunci cînd recomandă bogatului să îplinească poruncile legii mozaice.

Este însă adevărat că întreaga noastră viață este formată dintr-o serie de obligații care, începînd cu cele ce privesc persoana noastră și trecînd prin obligațiile pe care le avem față de familia noastră, de Țara în care trăim, ca și prin acelea ce le avem față de întreaga umanitate, se încununează în datoriile creștinului cele către Dumnezeu.

De fapt toate obligațiile pe care noi le avem ca membri ai societății și ai Bisericii, se înlanțuie, se întrepătrund, se completează și se condiționează reciproc formînd un tot armonios, care constituie specificul ființei credincioșului, îi formează caracterul, dă un sens vieții.

Aceste obligații decurg din însăși calitatea noastră de ființe raționale, unele din ele fiind sădite în inima noastră dintru început de Dumnezeu, iar altele asumîndu-ni-le în mod conștient și liber, ca unele despre care sîntem convinși că, îndeplinindu-le, contribuim la bunul mers al treburilor obș-

tești, precum și la binele și fericirea semenilor noștri. Apoi, unele din ele sînt vechi și neschimbate, pe cîtă vreme altele sînt mai noi, schimbîndu-se o dată cu epocile istorice sau generații și diferind de la popor la popor.

Necesitatea lor este însă absolută în toate domeniile vieții lor, ele existînd în toate impurile și la toate popoarele, chiar din momentul în care doi indivizi s-au unit întru urmărirea unui țel comun. El există și în toate religiile, și scopul lor final este același la toate, adică de a asigura mîntuirea membrilor respectivei comunități religioase, în conformitate cu principiile de credință ale aceleia.

Acest lucru îl știu toți și l-a știut și bogatul despre care ne vorbește evanghelia de azi și care, încă „din tinerețe” s-a străduit întru ducerea lor la îndeplinire.

Dar cel mai perfect exemplu de împlinire a tuturor obligațiilor, ni l-a dat chiar Domnul nostru Iisus Hristos, despre care cunoaștem nu numai că nu s-a sustras de la îndeplinirea nici unei prescripții de lege, dar că nicidec nu a încetat a recomanda și chiar a porunci tuturor și întii de toate celor ce cred în El, să se străduiască spre a-și împlini toate obligațiile ce le au, nu numai ca membri ai Bisericii, ci și ca membri ai societății. Ar ajunge să dăm ca exemplu, pe lângă întîmplarea din evanghelia de astăzi, pe aceea cu banul dajdiei, ambele vizînd comportarea omului atît ca membru al societății, cît și ca membru al unei comunități religioase.

Din felul în care bogatul din evanghelia zilei de azi a plecat, după convorbirea ce a avut-o cu Mîntuitorul, ca și după remarca Domnului nostru Iisus Hristos că „mai ușor va trece cămila prin urechile acului decît va intra bogatul în împărăția lui Dumnezeu”, ne putem da seama că acela, deși pînă în acel moment a fost un bun împlinitor al Legii, în momentul în care, chiar la dorința lui de a fi desăvîrșit, Mîntuitorul îl sfătuiește să renunțe la avuție, el renunță mai bine la mîntuire.

Și din această întîmplare ne mai putem da seama de încă ceva, și anume: deși bogatul despre care este vorba a îndeplinit toate prescripțiile legii lui Moisi, el a făcut acest lucru numai de suprafață, adică fără o puternică convingere interioară, care să-i poată da siguranța mîntuirii.

Dar de la această întîmplare au trecut aproape două mii de ani, și toate generațiile de creștini din trecut au cunoscut-o din citirile evanghelice, întocmai ca și noi și în mintea lor a stăruit, ca și într-o noastră, aceeași întrebare: „Cine poate să se mîntuiască?”, faptul că cel despre care este vorba în evanghelia de azi a fost, din întîmplare, un om bogat nefiind permis a ne induce în eroare, socotind că cei care nu sînt bogați

s-ar putea mai ușor mintui. Căci obligațiile sînt aceleași, indiferent de starea materială. Și apoi noi trăim în mijlocul lumii, în sinul societății și în această stare și din această situație noi trebuie să ne lucrăm și să ne agonisim mintuirea. Iar pe aceasta nu o vom putea obține decît numai dacă ne vom strădui a ne îndeplini, cu convingere și tragere de inimă, toate obligațiile ce decurg din calitatea noastră de membri ai societății și de creștini.

Fiecare din noi știe ce fel de obligații are și nimănui nu-i rămîne altceva de făcut decît să și le onoreze, știind că de această osteneală depinde nu numai bunăstarea, pacea și fericirea lui proprie, ci și a întregii societăți, precum și desăvîrșirea, mintuirea și fericirea cea fără de sfîrșit și, o dată cu acestea, și mărirea lui Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Amin!

Prof. Gh. Geția

LUMINA LUI HRISTOS

Botezul Domnului

„...și lumea ai luminat,
mărire Ție”

În troparul Nașterii Domnului am auzit vestea cea bună: „Răsărit-a lumina cunoștinței”, iar în preaznicul de azi am cîntat adevărul creștinesc: „Cel ce Te-ai arătat Hristoase, Dumnezeu și lumea ai luminat, Mărire Ție”. Cuvine-se cu adevărat să folosim acest prilej duhovnicesc pentru a ne da seama de „lumina cunoștinței”; de lumina cea mare a lui Hristos care s-a revărsat prin venirea Lui în lume și mai ales prin arătarea Sa, propovăduind noua învățătură despre „împărția cerurilor” ce trebuie realizată aici pe pămînt, dar în noi și prin noi.

Intr-adevăr, într-o lume în care existau sclavia și castele, idolatria și jertfele sîngeroase, ntr-o lume în care stăpînea legea răzbunării, în care femeia era înjosită, rolul ei în societate fiind redus la acela de simplu obiect de plăcere pentru bărbat, iar copilul disprețuit și aruncat după bunul plac al tatălui, într-o astfel de lume, Mintuitorul a adus o nouă și luminoasă concepție despre Dumnezeu și om și despre raporturile dintre ei. Astfel:

1. Iisus Hristos a descoperit pe adevăratul Dumnezeu, ca Unul pentru toți, ca Dragoste, și ca Părinte al tuturor.

2. Mintuitorul ne-a arătat care este din partea credinciosului adevărata jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, jertfa personală a smereniei, duh umilit ni se cere și abținere de la pofta de a osîndi la rezezeală pe semenii noștri.

3. El a fixat caracterul specific al milosteniei adevărate, dezinteresate: când faci binele „să nu știe stînga ce face dreapta”.

4. Iisus Hristos a concretizat și întrupat ideea frățietății între toți, indiferent de rasă sau naționalitate, ca fii ai aceluiași Tată ceresc.

5. Mîntuitorul a descoperit supremul cîuraj și suprema demnitate care constau în mărturisirea adevărului cu orice preț, în sinceritate deplină cu tine însuși și cu lumea și în stăpînire de sine în orice împrejurare.

6. El ne-a dat cea mai înaltă învățătură despre înțelegiune prin împlinirea datoriilor către Dumnezeu, către aproapele și către noi înșine și prin prețuirea sufletului, adică a valorilor spirituale din ființa noastră.

7. Iisus Hristos a arătat dreptatea, ea putînd duce la împăcare și nu la învrăjbire; scoate mai întîi birna din ochiul tău și tot ce vrei să vă faceți vouă semenii, faceți mai întîi voi lor.

8. El ne-a adus o concepție despre ierarhie ca servire, iar nu ca domnie: „Cine între voi vrea să fie mai mare, să fie tuturor slugă!”

9. Iisus Hristos a adus o nouă învățătură morală prin legătura organică ce a stabilit între dragostea către Dumnezeu și cea către aproapele, prin iertarea și prin iubirea chiar a vrăjmașilor. El ne-a arătat că aprecierea fiecăruia trebuie să se facă nu după rang, nici după avere, ci numai după inima și după faptele lui, iar selecțiunea valorilor, numai după munca cinstită și demnă, adică după vrednicie proprie.

10. Mîntuitorul ne-a dat o concepție superioară despre ființa noastră ca trup și suflet și despre raportul dintre aceste două elemente ce alcătuiesc ființa noastră. Și anume, ceva intermediar între ascetismul care omora trupul pentru așa-zisa „eliberare” a sufletului și între libertinaj care omora sufletul de dragul trupului. El a preconizat desigur întîietatea sufletului, dar a dat creștinismului aureola de religie a sănătății trupesti și sufletești prin virtutea cumpătării în toate și prin îngăduința satisfacerii pornirilor proprii în limita importanței lor naturale și a cadrelor legale.

11. Iisus Hristos a adus ideea păcii întemeiată pe adevăr și libertate, pe dreptate socială și pe dragoste. În sfîrșit.

12. Mîntuitorul a descoperit credinciosului scopul necontenitei apropiere de Dumnezeu și unirii cu El, prin desăvîrșirea ființei sale pe calea muncii cinstitute și demne în folosul său și al obștei din care face parte. Dînd porunca: „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru din ceruri desăvîrșit este”, Iisus Hris-

tos a venit să arate credinciosului că menirea sa nu este aceea de a trăi pentru stomac, (mîncăm ca să trăim, dar nu trăim ca să mîncăm!) ci, scopul vieții lui fiind desăvîrșirea trupească și sufletească, el este dator ca printr-un efort eroic să realizeze pentru sine și societate o viață superioară.

Numai aceste cîteva idei cu privire la „lumina lui Hristos” sînt suficiente pentru a dovedi că numele de creștin este într-adevăr un titlu de noblețe sufletească, și că un creștin care se respectă trebuie să fie, prin definiție un năzuitor către desăvîrșire, prin rugăciune și muncă în duhul legii lui Hristos. Să nu uităm însă că noblețea creștină ne obligă și la fapte bune!

De aceea, să căutăm a fi creștini adevărați cu fapta nu numai cu botezul și cu numele. Creștin adevărat este acela care trăiește o viață creștinească plină de virtuți avînd ca model pe Mîntuitorul Iisus Hristos. Cu drept cuvînt scria Fericițul Augustin: „Cu fapta te arată că ești creștin, căci ce ajută numele dacă lipsește fapta!”

Să rîvnim deci a fi buni creștini prin căutarea împărăției lui Dumnezeu — și împărăția divină este împărăția Adevărului, a Binelui, a Frumosului, a Dreptății, a Dragostei și a Păcii prin trăirea zilnică a sublimelor idei creștine — spre mîntuirea sufletelor noastre, spre fericirea Patriei și spre binele omenirii întregi.

Prot. Damaschin Daicoviciu

PROBLEME MORALE ÎN PREDICA SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL

În fiecare an la 7 ianuarie, Sfînta noastră Biserică a rînduit sărbătorirea Sfîntului mare prooroc Ioan, înaintemergătorul și Botezătorul Domnului.

În semn de prețuire și cinstire deosebită, Biserica îl sărbătorește îndată după luminatul praznic al Nașterii și Botezului Domnului și a statornicit în cinstea lui mai multe zile, între care mai însemnate sînt: la 24 iunie, în amintirea nașterii sale și la 29 august, în cinstea tăierii capului său.

Ziua de astăzi este numită „Soborul Sfîntului Ioan” și prăznuiește punerea numelui său. Ioan înseamnă „îndurarea lui Dumnezeu”. Este un nume bine ales, întrucît Ioan este răspunsul îndurător al lui Dumnezeu la rugăciunile strălucitoare ale bătrînilor soți Zaharia și Elisabeta de a avea un fiu. Mai înainte vestit de proorocul Isaia (Isaia, 40, 3, 5) ca „glasul care strigă în pustie”, iar de proorocul Maleahi ca „îngerul Domnului trimis înaintea lui Hristos”, spre a-l pregăti calea (Ma-

leahi, 3, 1), Sfântul Ioan Botezătorul a fost cel din urmă și cel mai mare dintre proorocii Legii Vechi. El a avut înalte misiuni de a face legătura dintre Vechiul și Noul Testament, de a înfățișa și mărturisi pe Iisus Hristos ca pe Mesia cel făgăduit și așteptat și de a pregăti pe iudei pentru primirea Lui.

Viața și predica Sfântului Ioan Botezătorul sînt un izvor de însemnate și bogate învățături duhovnicești. De aceea mă voi strădui să înfățișez pe scurt cîteva din aceste învățături privitoare la îndrumarea și întocmirea unei bune viețuiri creștinești.

Cunoaștem chipul minunat în care Arhanghelul Gabriel a vestit preotului Zaharia nașterea unui fiu la bătrînețe și amuțirea lui Zaharia pentru că s-a arătat neîncrezător în cuvintele Arhanghelului. Ne amintim, de asemenea, de călătoria Fecioarei Maria la Elisabeta acasă, de șederea lor laolaltă vreme de trei luni și de proorocirile făcute cu acest prilej de către de una sufletească, pe linia unei depline stăpîniri a sufletului amîndouă cu privire la Mesia. Cunoaștem, în sfîrșit, și felul cum preotul Zaharia și-a recăpătat graiul după ce a pus numele de Ioan noului născut.

Mai departe, Sfinții Evangheliști ne spun că „pruncul creștea și se întărea cu duhul și a fost în pustie pînă în ziua cînd s-a arătat lui Israel” (Luca, 1, 80).

Este vorba aici mai întîi de o creștere trupească, dar și de una sufletească, pe linia unei depline stăpîniri a sufletului asupra trupului, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin nevoință personală.

Apoi, Evanghelia ne spune că, de la o vîrstă, Ioan a trăit viață de pustnic. În singurătate, departe de ispitele lumii, printr-o viață plină de înfrînări și ajutat mereu de puterea rugăciunii, Ioan se pregătea pentru înalta sa chemare de înainte-mergător al lui Hristos.

Purta o îmbrăcăminte din păr de cămilă, era încins cu o curea de piele ca vechii prooroci (Zaharia, 13, 4; Isaia, 20, 20), „iar hrana lui consta din lăcuste și miere sălbatică” (Marcu, 1, 6; Matei, 3, 4).

Lăcustele, și anume numai cinci soiuri dintre ele, erau singurele tîritoare socotite de iudei curate și alcătuiau, precum alcătuiesc și astăzi, în timp de secetă, hrana populației sărace din acele locuri.

Mierea sălbatică, despre care e vorba aici, poate nici nu era o miere de albine, socotită hrană prea aleasă pentru un postitor ca Ioan, ci o miere vegetală și fără gust care era scoasă din niște arbori (tamaris) ce creșteau în acele ținuturi.

Îmbrăcămîntea lui modestă și hrana lui atît de săracă stau ca o aspră mustrare a celor ce aleargă după îmbrăcăminte luxoasă și după îmbuibare cu mîncări cît mai alese și mai

scumpe, ca bogatul nemilostiv din Evanghelia, sfidînd astfel pe cei goi și infomețați din jurul lor. Luxul și îmbuibarea sînt păcate grele, pentru că sînt pricina și izvorul altor păcate împotriva dragostei și dreptății, cum sînt trîndăvia, desfrînarea, goana după plăceri, pofta de înavuțire și dorința de slavă deșartă.

Viața de înfrînare și sfințenie, pe care a dus-o Sfîntul Ioan Botezătorul în pustie, n-a putut rămîne ascunsă și neștiută. Ci, precum spune Sfîntul Evanghelist Matei, „ieșeau către dinsul locuitorii din Ierusalim și din toată Iudeia și din toate împrejurimile Iordanului” (Matei, 3, 5). Sfîntul Ioan agonisea din belșug cele duhovnicești pentru a avea din ce să dăruiască altora, iar poporul era însetat după mîntuire și dornic să aibă un îndrumător destoinic.

Și astfel, după ce a împlinit vîrsta de 30 de ani (Luca 3, 2), Sfîntul Ioan a ieșit din sihăstria sa și a început să învețe și să boteze spre iertarea păcatelor, spre a-i pregăti pentru primirea Mîntuitorului. Miezul învățăturii sale se cuprinde în cuvintele: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor” (Matei, 3, 2).

A ne pocăi, înseamnă a ne da seama de păcat și de greutatea lui, a lua hotărîrea de îndreptare și a părăsi cu totul drumul păcatului și a ne întocmi viața potrivită cu voința lui Dumnezeu.

Așadar, o pocăință adevărată nu se mărginește numai la recunoașterea vinei noastre și la hotărîrea de îndreptare, ci ea stă în schimbarea purtării noastre, în îmbunătățirea trăirii, cu alte cuvinte, în roade vrednice de pocăință (Matei, 3, 8).

Căci, așa cum spune Sfîntul Ioan Botezătorul, „tot pomul care nu aduce roade bune se taie și se aruncă în foc” (Luca, 3, 9). El stăruie mereu, așa cum se cuvine, asupra datoriei de a face fapte bune.

Astfel, atunci cînd mulțimea, simțind nevoia unei alte vieți, îl întreabă plină de îngrijorare: „Ce să facem?”, el răspunde tuturor: „Cel ce are două haine să dea celui ce n-are! și cel ce are merinde să facă asemenea” (Luca, 3, 11), arătînd prin aceasta care sînt roadele adevăratei pocăințe.

Deci, Sfîntul Ioan nu cerea multumii fapte de ispravă deosebită, ca lepădarea de bunuri pămîntești, părăsirea îndeletnicirilor și a datoriiilor față de familie și obște și retragerea și trăirea în pustie și în aspră înfrînare, lucru care nu este nici cerut și nici dat oricui. Ci el cerea tuturor ceea ce era la îndemîna tuturor și anume: înfăptuirea iubirii față de aproapele, dar aceasta, nu numai cu gîndul, simțire și vorba, ci și cu fapta. Cu alte cuvinte, el cerea fapte de milostenie pentru înlăturarea sau măcar ușurarea suferințelor pricinuite de goli-

ciune și foamete, cele mai grabnice nevoi ale vieții de totdeauna.

Cu mai multă sfială și smerenie decît ceilalți, căci își dădea seama de mulțimea și greutatea păcatelor lor, l-au întrebat și vameșii: „Învățătorule, noi ce să facem?”. Ocupația lor de strîngători ai birurilor era un prilej de multe nedreptăți și ei se temeau să nu fie prea aspru osîndiți, sau să fie nevoiți a-și părăsi meseria atît de bănoasă, în acele vremuri de asuprire a celor săraci și lipsiți de apărare.

Dar iată că, spre bucuria lor, Botezătorul nu-i oprește de la meseria lor, ci numai îi îndeamnă să nu nedreptățească pe nimeni cerînd și luînd peste cele legiuite. „Să nu cereți mai mult decît vă este rînduit” — le zice el (Luca, 3, 13).

El nu cere vameșilor decît să se abțină de a face rău, care, pentru ei, nu era lucru ușor, deprinderea cu nedreptatea fiind adînc înrădăcinată în tagma lor. Numai după cîștigarea biruinței în luptă cu răul, vor putea pași mai departe, înfăptuind dragostea către aproapele, făcînd binele. Mai tîrziu, la chemarea Mintuitorului, unul din vameși va deveni apostolul și evanghelistul Matei, iar Zaheu, mai marele vameșilor, cel mic la statură, dar mare la suflet, va ajunge nu numai să repare nedreptățile făcute, înapoind împătrit celor năpăstuiți, dar va izbuti să facă și fapte de milostenie, dăruind săracilor jumătate din averea sa.

Cuprinși de remușcare, niște soldați au întrebat și ei pe Sfîntul Ioan Botezătorul ce să facă pentru a se pocăi. Acesta le spune: „Pe nimeni să nu asupriți, nici să pîriți pe nedrept și să vă mulțumiți cu soldele voastre” (Luca, 3, 14).

Soldații, despre care este vorba aici, erau aproape toți păgîni și mercenari, poate cu rosturi de ajutoare pe lîngă vameși, pentru a întări puterea acestora, un fel de vameși militari. Poporul nu-i avea la inimă pentru că erau în slujba stăpînirii romane asupritoare și a lui Irod — streinul și tiranul, și mai ales pentru că făceau multe abuzuri, așa cum ei înșiși recunosc.

Dar nici acestora Sfîntul Ioan Botezătorul nu le cere să părăsească ocupația de care erau legate atîtea ispite, ci le poruncește numai să se ferească de a storce bani prin amenințări și învinuiri nedrepte.

Așa cum am văzut, Sfîntul Ioan s-a purtat destul de îngăduitor cu păcătoșii care aveau dorința curată de pocăință.

Dar față de Ferisei și Saducheii, care veneau la el să se boteze, socotind că vor scăpa ușor numai cu împlinirea acestei forme, fără să-și schimbe felul de viață, și care făceau aceasta numai de ochii lumii, din fățarnicie, stăruind în veclenie și răutate, Sfîntul Ioan s-a purtat foarte aspru.

Cunoscîndu-le falsitatea, i-a înfruntat cu vorbele: „Pui de năpîrci, cine v-a spus să fugiți de mînia ce va să fie?”. Ii asea-

măna cu viperele, care, ca toate reptilele fug de foc și-și ascund veninul cu multă viclenie.

Totuși, nici pe ei nu i-a osîndit fără scăpare, ci le-a arătat îndată și lor mijlocul de îndreptare, cînd le-a spus: „Faceți roade vrednice de pocăință și să nu vă apucați să ziceți în sine: avem tată pe Avraam! Căci vă spun că Dumnezeu și din pietrele acestea poate să ridice fii lui Avraam” (Luca, 3, 809).

Roadele vrednice de pocăință sînt tocmai rostul și dovada pocăinței, pe care fariseii le ocoleau, socotindu-se mîntuiți numai prin primirea botezului.

Prin ultimele cuvinte, sînt muștrați toți cei ce se bizuie numai pe obîrșia lor aleasă — din punct de vedere trupesc — și se arată zădărnicia acestor cinstiri dacă nu-s însoțite de vrednicie proprie. Căci, așa cum grăiește Sfîntul Ioan: „Tot pomul ce nu aduce roade bune se taie și se aruncă în foc” (Luca, 3, 9), adică orice om trebuie să facă fapte bune. De la această menire, nimeni nu-i scutit. Bunul nume pe care-l avem, sau darurile primite de la Dumnezeu, nu prețuiesc decît atunci cînd ne facem vrednici de ele prin străduință proprie.

Cuvintele: „Dumnezeu și din pietrele acestea poate să ridice fii lui Avraam” (Luca, 3, 9), au înțelesul că nu numai iudeii, ci toți oamenii sînt chemați la mîntuire.

Ca să împrăstie nedumerirea celor, care-l lua pe Sfîntul Ioan Botezătorul drept Mesia, Sfîntul Ioan mărturisește prima oară despre Mesia, zicînd: „Eu vă botez cu apă, dar vine cel mai tare decît mine, căruia nu sînt vrednic să-l dezleg cureaua încălțămîntelor Lui. Acela vă va boteza cu Duh Sînt și cu foc” (Ioan, 1, 27).

Cînd Mîntuitorul i-a cerut să-l boteze, Sfîntul Ioan a spus: „Eu se cuvine să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?” (Matei, 3, 14), iar, mai tîrziu, el a recunoscut că „El se cuvine să crească, iar eu să mă micșorez (Ioan, 3, 30).

În toate aceste trei împrejurări și mărturisiri, Sfîntul Ioan arată adîncă sa smerenie față de Fiul lui Dumnezeu.

În predica sa, aflăm, de asemenea, învățătura despre răsplătirea celor buni și pedepsirea păcătoșilor. Iată — spune el — securea stă la rădăcina pomilor. Tot pomul care nu aduce roade bune se taie și se aruncă în foc” (Matei, 3, 10). Despre Mesia spune: „Griul îl va aduna în grînarul Său, iar pleava o va arde cu foc nestîns:: (Luca, 3, 13).

Prin botezul pocăinței și prin ceea ce spune despre botezul creștin, care este cel adevărat, Sfîntul Ioan Botezătorul învață că mîntuirea se cîștigă prin harul dumnezeiesc, pe care-l primim prin Sfînta Taină a Botezului și la care trebuie să adăugăm faptele noastre bune.

Prin cuvintele: „Tatăl iubește pe Fiul și a dat toate lucru-

rile în mîna Lui. Cine crede în Fiul, are viața veșnică" (Luca, 3, 35—36), Sfîntul Ioan mărturisește dumnezeirea Mîntuitorului Hristos și credința în El ca începutul și temelia vieții celei adevărate.

Cînd vede pe Iisus, Sfîntul Ioan mărturisește: „Iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii" (Ioan, 1, 29), învățînd astfel despre jertfa Mîntuitorului pentru păcatele lumii.

El ne mai învață că prieten al lui Iisus este cel care stă lingă El și-L ascultă și că prietenia cu Iisus aduce adevărata bucurie (Ioan, 3, 29).

Iată învățături de mare însemnătate și folos pentru viața noastră creștinească!

Dar ceea ce-l ridică mai mult pe Sfîntul Ioan Botezătorul deasupra tuturor, este că „pentru adevăr nevoindu-se", cum cîntă Biserica, el a pecetluit cu jertfa vieții adevărul predicii sale. Impins de Irodiada, Irod i-a tăiat capul, pentru că, Sfîntul Ioan, nefiind „o trestie bătută de vînt" (Matei, 11, 7), l-a înfrunat de a se fi căsătorit cu soția fratelui său, nesocotind atît legea mozaică, cît și moralitatea obștei.

Pentru toate aceste mari virtuți, Sfîntul Ioan Botezătorul s-a învrednicit să boteze pe Mîntuitorul și să cunoască taina Sfîntei Treimi, care s-a arătat cu acest prilej. Virtuțile sale au fost atît de strălucite, încît s-a bucurat de marea cinste de a fi botezat pe Hristos, și de a fi fost lăudat de El prin cuvintele: „Dintre cei născuți din femei nu s-a ridicat nici unul mai mare decît Ioan Botezătorul: însă cel mai mic în împărăția cerurilor este mai mare decît el" (Matei, 11, 11).

Tilcul acestor cuvinte este următorul: Sfîntul Ioan Botezătorul întruchiează toată viața virtuoasă cîtă era cu puțință de înfăptuit prin puterile proprii înainte de venirea Mîntuitorului; dar aceasta era mică și puțină față de ceea ce se va putea înfăptui cu harul adus de Mîntuitorul Hristos.

Prin viața, învățătura și faptele sale, Sfîntul Ioan Botezătorul stă pe o culme, la care nu s-a putut ridica nimeni înainte de venirea Mîntuitorului.

Scurta sa predică cuprinde cele mai de seamă învățături pentru îmbunătățirea vieții, iar viața sa, toată sfințenia pe care o putea înfăptui credinciosul sub călăuza Vechiului Testament.

Privind la viața lui plină de înfrînări, învățăm a fugi de lux și îmbuibare, întru care este slavă deșartă, desfrînare, asuprirea aproapelui și care sînt izvorul multor păcate grele, mergînd pînă la ucidere și războaie.

Să-l luăm pe Sfîntul Ioan Botezătorul ca pildă de cumpătare, smerenie, credință puternică, rivnă și jertfelnicie.

Să-i ascultăm chemarea la fapte vrednice de pocăință, că așa vom putea intra în împărăția cerurilor.

Să pregătim ca și el calea Mântuitorului spre inimile noastre, curățind-o de mărcinii gândurilor și simțirilor păcătoase și netezindu-i înviroșările și surpările patimilor.

Făcînd astfel, îl vom putea primi pe Mântuitorul în sufletul nostru și ne vom putea ruga cu Biserica, zicînd: „De sus privind acum, fericite, păzește-ne cu rugăciunile tale pe noi cei ce urmăm dumnezeieștei tale propovăduiri, prea fericite, și umblăm, înaintemergătorule, întru dumnezeieștile tale învățături și mîntuitoarele tale dogme” (Peasna a 8-a).

Prof. dr. Const. C. Pavel

IDEALUL MUNCII

Duminica după Botezul Domnului

Venirea Domnului nostru Iisus Hristos pe pămînt a schimbat din temelii viața religioasă-morală a lumii precreștine. Păgînismul — religia dominantă a vastului imperiu roman — cu mulțimea de zei și zeițe, se destramă, iar noua religie — învățătura blîndului Învățător din Nazaretul Galileii — se răspîndește, lăsînd în umbră templul, cum se exprimă un scriitor bisericesc din epoca primară a creștinismului.

Așa cum proorocise cu șapte sute de ani înainte proorocul Isaia, prin venirea lui Iisus în lume „poporul ce ședea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședeau în latimea și în umbra morții, lumină le-a răsărit” (Isaia, 9, 1—2). Capernaumul — oraș situat pe marginea frumosului lac al Ghenizaretului, într-o măreție fermecătoare a naturii, la întretăierea marilor drumuri, care duc de la Damasc la Ierusalim, spre Marea Mediterană și Egipt — devine centrul activității publice a lui Iisus. De aceea, Capernaumul se numește „Cetea Sa”, de unde Mântuitorul revarsă balsamul purificator al noii învățături creștine, răscolind sufletele pînă în cele mai tainice profunzimi. Mulțimile înțeleg că Cel ce le vorbește nu este om de rînd, ci un mare prooroc.

Prin sublima Sa învățătură, Hristos Mântuitorul a dat credincioșilor o nouă concepție religioasă, cum însuși mărturisește: „Eu lumină am venit... ca tot cel ce crede întru Mine să nu rămînă întru întuneric” (Ioan, 12, 46).

În cele ce urmează, vom arăta concepția muncii în doctrina creștină.

Deși în esența ei doctrina creștină îndeplinește funcție religioasă-etică, contribuind la dăltuirea credinciosului după modelul ideal care este Hristos Domnul, la înălțarea lui spre culmile altitudinii etice, totuși ea nu a ignorat realitățile vieții sociale. Nu se poate vorbi o singură clipă de o izolare a crești-

nismului față de viața clocotitoare individuală și socială. Din contră, problemele economico-sociale, sint fericit soluționate, deși tangențial, de sublima doctrină creștină.

Cine a conceput și susținut mai mult principiul dreptății sociale, izvorit din iubirea față de aproapele, decit învățătura creștină? Fiul lui Dumnezeu?

Iar munca — principiul esențial al existenței umane, criteriul de selecționare și ierarhizare a valorilor în angrenajul vieții sociale — a primit în creștinism cea mai înaltă interpretare, cel mai superior sens etic.

Pe atunci lumea era împărțită în cetățenii liberi cu toate drepturile și lumea sclavilor fără nici un drept. După unele statistici, două treimi din populația vastului imperiu roman o alcătuiau sclavii. Situația acestora era îngrozitoare, stăpîni avînd asupra lor puteri nelimitate.

La popoarele antice a rămas ca un ecou cuvintele: „În sudoarea feții tale să mănînci pîinea, pînă te vei reîntoarce din pămîntul din care ești luat” (Geneza, 3, 19).

De aceea, în antichitatea clasică, atît la greci cît și la romani, lucrul, munca manuală, fizică, era depreciață, considerată, ca o degradare nedemnă de un cetățean și lăsată exclusiv pe seama sclavilor.

Cei mai străluciți reprezentanți ai filozofiei antice, nu vorbeau decît cu dispreț față de munca fizică. Aristotel recomanda oamenilor liberi să se ferească de munca fizică, aceasta fiind rezervată exclusiv animalelor și sclavilor. Cicero rostea sentențios: „Atelierul nu este un loc onorabil pentru omul liber”. Cetățenii liberi ai statului antic se îndeletniceau cu munca intelectuală sau cu gimnastica și sportul pentru fortificarea trupului. După concepția lor, munca manuală era chiar o piedică pentru exercitarea virtuții.

Noua doctrină creștină aduce în lume iubirea, căutînd să niveleze asperitățile vieții sociale. Iubirea creștină dărîmă zidul despărțitor dintre popoare și dintre clasele sociale, unind omenirea într-un uriaș fluviu spiritual de viață nouă, fără discriminări rasiale și fără deosebiri de stare socială.

Creștinismul proclamă ca principiu al unei vieți prospere egalitatea, libertatea și fraternitatea: „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este rob, nici slobod; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sînteți întru Hristos Iisus” (Gal., 3, 28).

Sclavajul — o pagină întunecoasă a istoriei antice — începe să se clatine.

După concepția creștină munca este de origine divină. Și înainte de căderea sa, omul trebuia să lucreze: „Domnul Dumnezeu a luat pe om și l-a așezat în grădina Edenului, ca s-o

lucreze și s-o păzească" (Geneza, 2, 15). „Omul se naște pentru lucru, precum fiii fulgerului sînt făcuți ca să zboare" (Iov, 5, 7).

În starea nevinovăției, lucrul era însă pentru om plăcut și atrăgător. El crea, producea, exercita puterile fizice și spirituale ale omului, dar acestea nu oboseau, ci împărtășeau binecuvîntare.

O dată cu căderea în păcat, drept pedeapsă lucrul devine muncă, trudă. Prin Mîntuitorul Hristos, munca a fost din nou sfîințită, pierzîndu-și caracterul pedepsei și primind caracter de curățire și înălțare spirituală.

Pînă la vîrsta de 30 de ani, Mîntuitorul a exercitat în Nazaret meseria teslăriei.

Cît de plastic ne zugrăvește aceasta un celebru scriitor: „Acele mîini, care i-au binecuvîntat pe cei săraci cu duhul, care au dat lumină orbilor... erau mîini scîldate în sudoarea muncii, mîini bătătorite de muncă, mîini care bătuseră cuie în lemn, mîini de meșteșugar".

Menționăm apoi, că toți Apsotolii aveau cîte o meserie.

Mîntuitorul Hristos relevă necesitatea muncii la diferite ocaziuni, îndeosebi în parabola lucrătorilor viei și în parabola talanților, cînd mustră aspru pe cel ce ascunsese talantul în pămînt. Tot Hristos Domnul rostește pentru veacuri înainte sentința dreptății sociale: „Vrednic este lucrătorul de plata sa" (Luca, 10, 7).

În concepția paulină, munca este de asemeni apreciată în justa ei valoare, Sfîntul Apostol Pavel concludînd: „Cel ce nu vrea să lucreze, nici să nu mînințe" (II Tesal., 3, 10).

Doctrina creștină înalță munca omenească fizică din concepția umilitoare în care o ținea antichitatea clasică, imprimîndu-i un caracter etic-social.

Divinul învățător, prin învățătura și pilda vieții Sale, a sfîințit apoi munca, ridicînd-o la rangul de adevărat ideal.

În sfîrșit Mîntuitorul a arătat adevărata valoare a muncii, considerîndu-o numai ca un instrument de desăvîrșire morală și fizică și nu ca un scop ultim al omului.

În creștinism, alături de munca fizică este apreciată în justa ei valoare și munca intelectuală sub cele două aspecte: munca de creație și munca de păstrare a culturii. Întregul progres tehnic, întreaga civilizație, se datorește muncii intelectuale, investigațiilor științifice, consumate în atmosfera gravă a laboratoarelor și a bibliotecilor, muncă ce concretizează ceva din eternul măreției omenești.

Biserica creștină promovează idealul muncii, căci ea imprimă noblețe, mulțumire și fericire. În doctrina creștină munca apare ca o „poezie infinită", în care sufletul omenesc ritmează

tainic cu puterea creatoare a lui Dumnezeu. Este o notă din sublima simfonie a Universului!

În lumina acestor considerente, fiecărui credincios îi incumbă sacra datorie de a muncii cu însuflețire și devotament în compartimentul de viață socială în care activează. Așa cum din firicelele subțiri de apă se adună șuvoaiele marilor fluvii, prin strădaniile pline de abnegație ale fiecărui muncitor se realizează opere grandioase. Muncitorul agricol este chemat să smulgă pământului roade cât mai îmbelșugate, muncitorii în fabrici și uzine sporesc mereu productivitatea muncii, savanții în laboratoare descoperă neîncetat noi forme de dezvoltare a științei și tehnicii, iar artistul creează valoroase opere de artă, menite să eternizeze ritmul vieții.

Munca constituie pentru fiecare creștin adevărat un altar la care slujește neîncetat, un ideal, din care se inspiră și trăiește viața întreagă.

Muncind cu toții cu râvnă și devotament, vom aduce o contribuție la înflorirea scumpei noastre Patrii și la consolidarea păcii, postulat măreț al epocii noastre contemporane.

Prof. dr. Victor Vlăduceanu

DUMINICA ORTODOXIEI

Astăzi, în cea dintii duminică a postului mare, întreaga creștinătate din Biserica răsăriteană prăznuiește Duminica Ortodoxiei, sărbătoare care a pecetluit triumful Bisericii drept-credincioase asupra iconoclaștilor, adică împotriva luptătorilor contra icoanelor, după o luptă care a durat, cu mici întreruperi, mai bine de o sută de ani. Această luptă împotriva icoanelor, pornită și susținută de mai mulți împărați bizantini — din pricina înțeleșului greșit pe care ei îl dădeau închinării și cinstirii icoanelor, — a luat sfârșit la anul 842, când împărăteasa Teodora a convocat la Constantinopol un sinod care a restabilit în mod definitiv cultul icoanelor în Biserică, așa precum hotărâse sinodul al VII-lea ecumenic din anul 787. Potrivit hotărârii aceluiași sinod din 842, după ce icoanele au fost reasezate cu cinste în toate bisericile, în anul 843, în prima duminică din postul mare, s-a sărbătorit pentru prima oară, amintirea acestei biruințe a dreptei credințe împotriva hulitorilor de icoane, iar de atunci până astăzi, an de an, în toate Bisericile Ortodoxe, amintirea acestui eveniment se serbează în aceeași duminică, numită Duminica Ortodoxiei.

Cu prilejul acestei sărbători, e firesc să ne punem întrebarea: Ce este Ortodoxia și ce trebuie să înțelegem prin ea?

În cele ce urmează, mă voi strădui ca, în puține cuvinte, să răspund la această întrebare.

În timp ce Iisus Hristos stătea cu ucenicii săi la Cina cea de Taină, la rugămintea unuia dintre ei, de a le arăta calea pe care trebuie să o urmeze, Mântuitorul i-a răspuns acestuia: „Eu sînt calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl decît prin mine” (Ioan 14, 6). Referindu-ne la aceste dumnezeiești cuvinte, putem și noi spune că Ortodoxia este învățătura care ne arată calea spre Dumnezeu, calea credinței, calea vieții drepte, calea virtuții, calea faptelor bune, calea mîntuirii. Noi creștinii care urmăm această cale ne numim ortodocși (de la cuvintele grecești *ortos* = drept și *doxa* = învățătură sau dreptcredincioși, tocmai fiindcă mergem pe calea arătată nouă de Mîntuitorul Hristos, Împăratul și Dumnezeul nostru și păstrăm învățătura cea dreaptă privitoare la această cale. Ne numim ortodocși, fiindcă nu ne-am abătut de la adevărurile de credință descoperite și lăsate nouă de Mîntuitorul, păstrînd neștirbită comoara învățăturilor de credință, fixate în simbolul niceo-constantinopolitan (simbolul credinței) și rămînînd credincioși hotărîrilor celor șapte sinoade ecumenice, Tradiției Sfinților Părinți și rînduielilor lăsate de ei, precum și slujbelor dumnezeiești moștenite din cea mai străveche antichitate creștină.

Ortodoxia este viața în Hristos și cu Hristos, viața în duh și în adevăr. Ea este dreptarul care ne arată calea mîntuirii prin Biserică, iar Biserica este trupul tainic al lui Hristos, căruia El îi este cap, iar noi sîntem mădularele acestui trup (cf. I Cor. 12, 12—14; Efes. 4, 12; 5, 23; 5, 29—30). Ortodoxia este Biserica în care, după învățătura Mîntuitorului, plenitudinea puterii harismatice, didactice și jurisdicționale o deține episcopatul, adică adunarea sau soborul tuturor episcopilor, ca urmași ai apostolilor, care, așa cum au lucrat și apostolii în cel dintîi sinod de la Ierusalim (51 d. H.), lucrează pînă astăzi, dimpreună cu bătrînii (presbiterii) și frații, deci împreună cu preoții și cu credincioșii, hotărînd cele ce sînt necesare în Biserică, sub insuflarea Duhului Sfînt. Aceasta e rînduiala care se respectă în Ortodoxie, ea corespunzînd practicii apostolice, după care hotărîrile luate în sinoade purtau pecetea: „Păruțu-s-a Duhului Sfînt și nouă...” (F. A. 15,28).

De aceea, sufletul Ortodoxiei este sinodalitatea, așadar conducerea colectivă, nu cea individuală.

Ortodoxia este Biserica fidelă tradiției veacurilor primare ale creștinismului, adaptîndu-o pe aceasta noilor împrejurări și condiții de viață în care trăiește. Ortodoxia respectă libertatea în Hristos a credincioșilor ei, după cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Unde este Duhul Domnului, acolo este și libertatea” (II Corinteni 3, 17) și: „Stați deci tari în slobozenia voastră,

pe care v-a dăruit-o Hristos" (Gal. 4, 32), dar îi îndeamnă pe aceştia să nu nesocotească îndemnul aceluiaşi Apostol: "... numai să nu folosiţi slobozenia voastră ca prilej de a sluji trupului..." (Gal. 5, 13).

Ortodoxia e unitate de credinţă, de tradiţie şi de viaţă creştină, Ortodoxia e totalitatea Bisericilor de aceeaşi credinţă, ea este o unitate în varietate sau o unitate în multiplicitate, este o simfonie în care se contopesc diferitele motive melodice şi tonalităţi. Ortodoxia este doctrina care trăieşte cu adevărat „comuniunea sfinţilor” (cf. Efes. 4, 3—4): În ea toţi creştinii, vii sau morţi, trăiesc împreună cu Hristos, rugându-se unii pentru alţii şi mijlocind unii pentru alţii. Ortodoxia este Biserica în care omul a fost mântuit de Dumnezeu pe baza principiului iubirii nu al dreptăţii, de aceea ea se străduieşte să dea viaţă deplină acestei iubiri în comunitatea credincioşilor.

Ortodoxia este Biserica în care cerul se împreună cu pământul într-un singur glas, spre a da laudă şi mărire lui Dumnezeu. Ea este Biserica în care se manifestă cel mai frumos şi înălţător cult, înţeles de fiecare credincios, unde slujbele dumnezeieşti se fac toate în limba fiecărui popor. Acest cult este o viziune a frumuseţii spirituale, exprimată în forme sensibile, care mişcă inima credinciosului. Sub cupolele bisericilor ortodoxe, pământul şi cerul se împreună, spre a preamări pe Dumnezeu. Această măreţie a slujbelor dumnezeieşti, a făcut pe cei care au asistat la o sf. liturghie oficială în biserica „Sf. Sofia” din Constantinopol, să declare că ei n-au ştiut unde se află: în cer sau pe pământ. Ortodoxia este Biserica în care s-a dezvoltat arhitectura, muzica şi pictura bisericească, chipurile sfinţilor exprimând o frumuseţe duhovnicească şi o totală dăruire vieţii în Hristos.

Ortodoxia este Biserica aceea, care în relaţiile sale cu societatea după cuvîntul Mîntuitorului în toate timpurile, „a dat cezarului cele ce sînt ale cezarului” (Mt. 22, 21). Ea n-a rămas străină faţă de suferinţele şi nevoile pămînteşti şi trupeşti ale fiilor ei, căutînd să-i ajute pe aceştia în strădania lor pentru o viaţă mai bună şi mai fericită chiar aici pe pământ. De aceea, îndeosebi astăzi Ortodoxia sprijină înfăptuirea marilor idealuri ale omenirii contemporane; pacea, dezarmarea, dreptatea socială, egalitatea şi libertatea oamenilor şi a popoarelor şi altele asemenea.

Ortodoxia militează în mod permanent pentru unitatea creştină şi participă cu bucurie la orice acţiuni şi încercări de apropiere a Bisericilor şi a comunităţilor creştine din lumea întreagă, străduindu-se prin aceasta să realizeze ceea ce însuşi Mîntuitorul a cerut Părintelui său ceresc să se realizeze în lume: „Ca toţi să fie una” (Ioan 17, 21).

Am încercat în cele de mai înainte ca, în puține cuvinte, să răspund la întrebarea: Ce este și ce trebuie să înțelegem prin Ortodoxie? și am arătat totodată de ce creștinii ortodocși se pot mindri că fac parte din Biserica Ortodoxă.

Dar din cele arătate mai înainte, pentru noi toți care ne socotim fiii ascultători ai acestei Biserici, reiese o datorie indiscutabilă. Calitatea de creștini ortodocși, dreptcredincioși sau dreptmăritori pe care o avem, nu ne este îngăduit să o purtăm numai ca un titlu sau ca o firmă pe care să o afișăm numai în zilele de sărbătoare. Ea trebuie transpusă în viața noastră a tuturor, căci Ortodoxie înseamnă, în primul rând, credință, simțire și viațuire cu adevărat creștină. De aceea, cu prilejul acestei sărbători pe care o prăznuim astăzi, sărbătoare care ne aduce aminte îndeosebi de biruința dreptei credințe asupra necinstitorilor de icoane, se cuvine ca și noi să ne arătăm vrednici urmași ai acelor creștini care, au ținut cu ărie la credința lor cea dreaptă, să ne aducem aminte de ei, să le cinștim memoria și să le urmăm pildă credinței și a vieții lor. Printr-o astfel de purtare, vom împlini îndemnul Apostolului. „Așadar, fraților, rămâneți statornici și țineți predațiile pe care le-ați învățat...” (II Tesal. 2, 15).

Diacon prof. dr. I. Zăgreanu

LITURGHIA DARURILOR ÎNAINTE SFINȚITE

de: Prot. I. FIRCA

Esența cultului divin public al Bisericii creștine constă în aducerea jertfei celei fără de sînge a legii celei noi, în conformitate cu lăsamîntul Mîntuitorului de la ultima Lui Cină cu Apostolii Săi, cînd, sub forma pîinii și a vinului și-a oferit spre mîncare și băutură Trupul și Sîngele Său, tuturor celor ce vor crede în cuvîntul Lui.

Implinatori ai acestui lăsamînt al Domnului arătîndu-se Sfinții Apostoli și cei ce dimpreună cu dîșii au crezut în mîntuirea lor cea prin Iisus Hristos, începînd din prima zi a noii Biserici creștine, ori de cîte ori se adunau la rugăciune în numele Domnului Iisus, ei „frîngeau pîinea” ca semn propriu și deosebitor al cultului creștin și se împărtășeau cu Trupul și Sîngele Domnului.

Această sfințire a elementelor euharistice și împărtășirea ce îi urma, erau încadrate în anumite rînduieli cultice, moștenite în cea mai mare parte de la sinagoga iudaică — citiri, predică, rugăciuni și cîntările cărora s-au adăugat de timpuriu și diferite imne de inspirație și factură creștină, exprimînd bucuria mîntuirii adusă prin Iisus Hristos.

În linii mari ritualul era același în toate comunitățile creștine, dată fiind strînsa interdependență dintre ele. Diferență putea fi numai în privința expresiilor folosite în rugăciunile speciale de laudă și de mulțumită axate pe tema amintirii jertfei Domnului care se repetă în chip nesîngeros în cultul creștin și care se rosteau în legătură cu binecuvîntarea și sfințirea pîinii și a vinului.

O dată cu răspîndirea Bisericii s-a produs însă și o diversificare a riturilor și s-au creat tradiții locale în materie de cult, care apoi au evoluat într-un fel propriu, cristalizîndu-se în liturghiile particulare ale Bisericilor din marile centre administrative și din comunitățile supuse jurisdicției lor.

Dar, după perioada aceasta de diversificare liturgică, a urmat o altă de reunificare, care nu s-a realizat însă prin contopirea diferitelor liturghii între ele, ci prin predominarea uneia

asupra celorlalte, deși nu au lipsit nici împrumuturi sau influențe exercitate de liturghiile învinse asupra celor învingătoare. Astfel în Occident liturghia Bisericii romane — missa — a scos rînd pe rînd din întrebuințare liturghiile celorlalte Biserici locale, iar în Răsărit a avut loc un proces similar, în virtutea căruia liturghiile bizantine — a Sfîntului Vasile cel Mare și a Sfîntului Ioan Gură de Aur — s-au impus cu timpul tuturor Bisericilor ortodoxe, înălțînd vechile liturghii locale.

După cum se știe, azi liturghia Sfîntului Vasile — care se deosebește de a Sfîntului Ioan numai prin unele rugăciuni rostite în taină și prea puțin prin ceea ce se spune cu glas înalt — se săvîrșește de zece ori pe an, iar în restul anului bisericesc se face liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur, cu excepția timpului postului mare, în care, în afară de zilele de sîmbătă și duminică și de praznicul Bunei Vestiri și în afară de zilele aliturgice care sînt luni și marți din săptămîna I-a a sfîntului post și Vinerea Patimilor, se săvîrșește o altă liturghie, numită a Darurilor celor mai înainte sfințite sau, prescurtat, a celor mai înainte sfințite.

E interesantă originea acestei liturghii — care propriu-zis nici nu e liturghie, lipsindu-i tocmai partea centrală care e prefacerea — ca și răspîndirea și în cele din urmă generalizarea ei, concomitent cu tendința generală inversă de uniformizare a riturilor, prin reducerea lor, în Răsărit la liturghia bizantină și în Apus la missa romană.

Și tot atît de interesant e faptul că această așa-zisă liturghie e singura care se săvîrșește (în locul liturghiei adevărate) atît în Biserica ortodoxă cît și în cea catolică, unde e numită „missa praesantificationum”, cu deosebirea că, la catolici se săvîrșește numai o dată în an și tocmai într-o zi care la noi e cea mai aliturgică dintre toate, Vinerea Patimilor.

De asemenea e interesant faptul că, deși noi răsăritenii atribuim paternitatea acestei liturghii Sfîntului Grigorie Dialogul, marele papă al Romei († 604), liturghistii apuseni spun că o asemenea afirmație e lipsită de temei. În orice caz, liturghia celor mai înainte sfințite e o rînduială de cult specific răsăriteană și singura care, din variatele slujbe ale ritului bizantin se săvîrșește și în Biserica latină. În ce privește problema dacă Sfîntul Grigorie cel Mare e sau nu autorul ei, desigur că rînduiala ei în linii mari e mai veche decît timpul în care a trăit Sfîntul papă Grigorie. Totuși liturghia celor mai înainte sfințite în forma ei de azi poate fi legată de numele Sfîntului Grigorie, așa cum fac liturghierele noastre, în înțelesul, că el e acela care i-a fixat forma definitivă și de atunci invariabilă și a introdus oficierea ei și în Biserica Romei. Sfîntul Grigorie a cunoscut această liturghie în timpul

cînd a funcționat ca apocrisiar sau legat papal la Constantinopol și a fost atît de impresionat de sobra ei frumusețe că ajungînd papă a decis introducerea acestei slujbe bizantine în bisericile apusene, tocmai el care în Sacramentarul — numit după numele său gregorian — a înlăturat ultimele resturi ale ecteniilor, specifice cultului ortodox, din missa latină.

În ce privește împrejurările în care a prins a se închea această liturghie, ele sînt, în rezumat, următoarele: creștinii din primele trei veacuri erau obișnuïți să se împărtășească zilnic cu Sfîntul Trup și Sînge al Mîntuitorului. Cum însă din cauza persecuțiilor nu era posibilă săvîrșirea sfintei liturghii în fiecare zi, liturghisitorii separau o parte din Darurile sfințite la liturghia deplină și le păstrau pentru credincioșii care voiau să se cuminece în zilele cînd liturghia nu putea fi făcută. Și desigur că împărtășirea aceasta trebuie să fi fost împreunată cu anumite rugăciuni.

Mai tirziu, după ce Biserica și-a primit libertatea de a-și oficia nestingherită și oricînd cultul, în anul 364, sinodul local din Laodicea a hotărît, prin canonul 49 că în timpul postului Sfintelor Paști nu se cuvine a se aduce și a se consacra pîine și vin decît sîmbăta și duminica, iar în canonul 51 că nu se cade ca în timpul aceluiași post să se serbeze amintirea sfinților și a morților decît în aceleași zile de sîmbătă și duminică. Aceasta deoarece zilele acestui post sînt zile de pregătire pentru participarea creștinilor cu vrednicie la amintirea Patimilor Domnului, sînt zile de întristare, căință și post în care nu e potrivită săvîrșirea sfintei liturghii, ca una care e expresie a bucuriei pentru Învierea Domnului. S-a permis totuși săvîrșirea ei sîmbăta și duminica, deoarece în aceste zile se serbează comemorarea zidirii lumii și a Învierii Mîntuitorului.

Cum însă unii creștini continuau să ceară să se împărtășească cu sfintele taine și în alte zile ale săptămîinii decît cele două în care — potrivit dispozițiilor sinodului — se putea săvîrși sfînta liturghie, s-a ajuns la soluția ca la liturghia de duminica să se consacre mai multă pîine ca de obicei și o parte din ea, îmbibată cu Sfîntul Sînge, să se păstreze pentru împărtășirea credincioșilor în zilele săptămîinii următoare.

La această împărtășire se făcea mai întîi vecernia și se citeau rugăciunile pentru împărtășanie, iar cu timpul s-au adăugat și alte elemente, pentru ca luarea sfintei cuminecături să se facă într-un cadru cît mai solemn, așa că s-a ajuns în cele din urmă la un serviciu dumnezeiesc cu înfățișare proprie, cu aspect general de vecernie, dar avînd și părți din liturghie și care a luat numele de liturghie a (darurilor) celor mai înainte sfințite.

E ușor de înțeles că apariția acestei liturghii — ca și a celorlalte — nu a fost bruscă, ci ea s-a cristalizat în forma ei de astăzi încetul cu încetul. Iar fixînd-o în forma ei definitivă, papa Grigorie cel Mare i-a încheiat evoluția. În orice caz, în secolul VII a ajuns la extensiunea și înfățișarea ei actuală. Și tot în acest veac sinodal trulan a rînduit ca liturghia celor mai înainte sfințite să se facă în toate bisericile ortodoxe. În canonul 52 al acestui sinod se dispune: „În toate zilele sfintei patruzecimi, afară de sîmbăta și duminica și de sfînta zi a sfintei Bunevestiri să se facă liturghia celor mai înainte sfințite”.

Am menționat mai sus că, în afară de zilele arătate de acest canon, în care nu se face în păresemi liturghia celor mai înainte sfințite, potrivit tipicului, ea nu se săvîrșește nici în cele 3 zile aliturgice din acest post.

În ce privește rînduiala acestei liturghii, ea ne este cunoscută din liturghier. Pregătirea ei se face la proscomidia liturghiei Sfîntului Ioan Gură de Aur, sau a Sfîntului Vasile cel Mare din duminica premergătoare, cînd pe lingă Agnețul pentru liturghia duminicii respective se scot în plus încă atîtea Agnețe cîte liturghii a darurilor înainte sfințite se vor săvîrși în săptămîna ce urmează. Fiecare Agneț în parte este junghiat și împuns, după rînduială, cu rostirea formulelor obișnuite. La prefacere, în timpul sfintei liturghii se zice: „Și fă adică pîinea aceasta...”, la singular, deși sînt mai multe Agnețe, căci unul singur este Hristos. La înălțare, la „sfintele sfinților”, se înalță deodată toate Agnețele. După ce se sfarmă și se împarte primul Agneț și se pune din el pîrticica Iisus în sfîntul potir și după turnarea căldurii, preotul luînd sfînta linguriță cu mîna dreaptă o introduce în potir și ia din Sfîntul Singe cu care imbibă pe rînd pe fiecare din celelalte Agnețe, ținîndu-le în mîna stîngă și cu miezul sus, punîndu-le apoi cu grijă în cutia chivotului, ca să nu se ude cu Sfîntul Singe cutia. Agnețele astfel imbibate, rămîn în chivot pînă la slujirea liturghiei darurilor înainte sfințite.

În timpul săvîrșirii acesteia, la citirea catismei I se desface sfîntul antimis, pe care se pune sfîntul disc adus de la proscomidier și alături steluța și acoperemîntul discului. La citirea catismei a doua, după ce face trei mătănii, preotul ia din chivot unul din Agnețe, îl așează pe sfîntul disc pe care pune apoi steluța și acoperemîntul și îl tămiază, nezicînd nimic și face din nou trei mătănii. Înainte de citirea catismei a III-a duce discul cu sfîntul Agneț de la sfînta masă la proscomidier, în timp ce paracliserul sună încet clopoțelul. Ajungînd la proscomidier, depune sfîntul disc în partea dreaptă a potirului, în care toarnă vin și apă fără a zice nimic și după

ce acoperă sfântul potir și pune acoperemintul cel mare deasupra sfintelor vase la tămiază zicînd: „Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeu nostru, miluiește-ne pe noi”. Alte rugăciuni în legătură cu proscomidia nu se spun, căci Agnețul adus la proscomidier este deja jertfă săvîrșită și sfințită mai înainte. Reîntors la prestol, preotul strînge sfântul antimis și se urmează slujba în continuare.

La intrarea cea mare, preotul pune acoperemintul cel mare pe spatele diaconului (dacă este, iar dacă nu, pe umerii lui) și ia în mina dreaptă sfântul disc, pe care îl ține sus la cap, iar în cea stîngă sfântul potir. Iese apoi, după obicei, pe ușa dinspre miazănoapte și merge, fără a se opri sau a zice ceva, reîntîrind în altar pe ușile împărătești; depune sfintele daruri pe sfînta masă, cu discul în dreapta, ridică acoperemintele cele mici pe care le pune de o parte, acopere sfintele vase cu aerul cel mare și după ce le-a cădit, face în încheiere trei mătânii.

La „Să luăm aminte, cele mai înainte sfințite, sfintele sfinților”, preotul introducînd mina sub aerul cel mare, atinge cu multă evlavie Sfîntul Agneț, fără însă a-l mai ridica, fiindcă a fost odată înălțat la liturghia deplină din duminica premergătoare. Descoperă apoi Sfintele și la provocarea diaconului (dacă este) „Sfarmă Părinte...” frînge cu multă luare aminte Sfîntul Agneț în patru părți, rostind formula obișnuită: „Sfarmă-se și se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel ce se sfarmă și nu se desparte, cel ce se mănîncă pururea și niciodată nu se sfîrșește, și pe cei ce se împărtășesc îi sfințește”. Apoi pune pîrticica Iisus în sfîntul potir fără a zice ceva și toarnă căldura iarăși tăcînd. Se face apoi împărtășirea cu formula: „Cinstitul și prea Sfîntul Trup și Sînge al Domnului și Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos se dă ție diaconului (N) sau mie preotului (N) spre iertarea păcatelor și spre viața de veci”, se spun rugăciunile de dinainte de împărtășire și se cuminecă. În caz că preotul e singur, din sfîntul potir nu bea acum, ci numai la urmă, cînd face potrivirea. Căci cu pîrticica de Agneț imbibată preotul s-a împărtășit în același timp atît cu Trupul cît și cu Sîngele Domnului, iar vinul din potir, deși e sfințit prin pîrticica ce s-a pus în el, totuși nu e dumnezeiescul Sînge, nefiind sfințit, ca la liturghiile obișnuite. Dacă este și diacon, preotul bea și din sfîntul potir, fără a zice ceva, iar diaconul bea numai la urmă, cînd face potrivirea Sfintelor.

Revenind acum la zilele în care se săvîrșește sfînta liturghie a darurilor celor mai înainte sfințite, s-a văzut că potrivit dispozițiilor canonului 52 trulan, ea poate fi făcută în fie-

care zi din postul mare, afară de zilele în care se săvârșește liturghia Sfintului Vasile sau a Sfintului Ioan și de zilele aliturgice. S-a luat însă obiceiul — în afară de bisericile mari în care se liturghisește zilnic — ca această liturghie a darurilor mai înainte sfințite să se săvârșească doar în zilele de miercuri și vineri din postul Păresimilor — afară bineînțeles de Vinerea Patimilor — precum și în zilele de luni și marți din săptămîna Sfințelor Patimi. În unele părți se mai obișnuiește ca această sfință Liturghie să se slujească și în zilele de luni, marți și joi (afară de Joia Mare) dacă în ele cade vreo sărbătoare mai de seamă ca Sfîntul Haralambie (10 februarie), Aflarea capului Sfîntului Ioan Botezătorul (24 februarie), Sfinții 40 de Mucenici (9 martie) și înaintea prăznurii Bunevestiri (24 martie).

Potrivit dispozițiilor canonice, indicațiilor din liturghier și ordinelor erprese primite de la autoritatea bisericească, datorita de a săvîrși această sfință liturghie revine tuturor preoților, cel puțin în zilele de miercuri și vineri din întreg postul Sfintei Invieri și luni și marți din Săptămîna Patimilor*).

*) Nota redacției. În ultima vreme literatura teologică a pus în discuție cu multă insistență problema timpului cel mai potrivit și corect de oficiere a dumnezeieștii liturghii a celor mai înainte sfințite. Pornind de la faptul că acest serviciu reprezintă în fond o vecernie dezvoltată și, de asemenea, ținînd seama de faptul că peste săptămîna cînd săvîrșindu-se cei mai mulți credincioși sînt reținuți de îndeletnicirile care le sînt proprii, s-a opinat că ar trebui oficiat seara (vezi rev. Cahiers Saint Irénée, nr. 38, janvier—fevrier 1963, pp. 35—37).

De fapt s-a mers și mai departe și s-a susținut că în general sînta liturghie e bine să se săvîrșească seara, fixarea ei pentru înainte de masă reprezentînd consecința unei „diformări” impusă în decursul vremii de ceea ce s-a numit „decadență liturgică”. Pentru că lucrurile au fost astfel prezentate socotim că nu sînt de prisos unele precizări principale.

Inițial sînta liturghie nu a avut un timp fix de oficiere. Totuși se obișnuia a se săvîrși seara pentru că însuși Mîntuitorul a instituit sînta Euharistie la o cină. Sfinții Aposoli au săvîrși-o și ei seara. Astfel Sfîntul Pavel „frîgînd pîinea” în Troia, a prelungit vorba pînă la miezul nopții (F. Ap. 20, 7). În veacurile ce au urmat practica aceasta s-a păstrat, ea dăinuind îndelung în Biserica africană.

Din motive practice și mai ales pentru a favoriza participarea credincioșilor la serviciul liturgic, fără a li se părea dificilă ajunarea și la fel spre a nu fi îngreunați de mîncare ori oboșiți de pe urma unei zile întregi de activitate, s-a ajuns să se stabilească înainte de masă ca timp pentru oficierea sfintei slujbe. Și cu toate că s-a convenit a se fixa o anumită oră pentru începerea liturghiei, totuși, nici unde și nici cînd nu s-a făcut din aceasta o regulă strictă. De ceea ce s-a ținut seama a fost doar norma ca momentul începerii dumnezeieștii slujbe să fie cunoscut credincioșilor spre a putea participa la ea fără a se produce încurcături.

Așadar sînta liturghie nu este un serviciu exclusiv al dimineții. Se poate spune chiar că aparține mai mult după amiezii. Textul unor rugăciuni ne arată destul de clar aceasta. Astfel în rugăciunea dinaintea împărtășirii se spune printre altele: „Al cîine Tale celei de taină, Fiule al

E CORECT SĂ SE ÎNGENUNCHIEZE CÎND SE CITEȘTE EVANGHELIA LA SFÎNTA LITURGHIE?*)

La dreptul vorbind întrebarea de la care pornim nu este tocmai bine formulată deoarece îngenunchierea fiind un act de pietate, nu se poate vorbi despre o legitimitate sau neligimitate a ei în legătură cu ascultarea Evangheliei. E normal ca citirea Evangheliei să se asculte cu pietate și, e normal de asemenea, să se manifeste această pietate prin îngenunchiere. Se pune însă problema dacă gestul îngenunchierii și-ar avea o justificare în practica de veacuri a Bisericii. Aceasta, pentru că e vorba de o comportare în cadrul cultului public, cînd

lui Dumnezeu, astăzi pârtaș mă primește...". Rugăciunea pe care o rostește în taină preotul la plecarea capetelor după axion cuprinde următoarele cuvinte: "...Invrednicește-ne pe noi să ne împărtășim cu cereștile și înfricoșatele taine ale acestei cine sfînte și duhovnicești...". Să pomenim în fine și de rugăciunea anaferei în al cărei text aflăm următoarea frază: "...Și venind El și toată rînduiala cea pentru noi plînd, în noaptea întru care a fost vîndut, pe sine însuși s-a dat...". Rezultă de aici că textul liturghiei însuși ne sugerează mereu seara.

Evident, pusă problema așa, s-ar impune concluzia necesității de a se oficia sfînta Liturghie după apusul soarelui. Și totuși ea se săvîrșește de obicei înainte de masă pentru că timpul acesta este mai potrivit din toate punctele de vedere, inclusiv cel practic. Biserica a ținut seama de aceasta și așa a și statuat a se oficia. „Povăturile” din liturghier au sintetizat o experiență îndelungată în precizările: „Vremea slujbei, după obiceiul cel vechi al Bisericii, este ceasul al treilea din zi, adică ora 9 dimineața; iar de va fi trebuință, sfînta Liturghie se poate săvîrși sau mai tîrziu, sau mai de dimineață, însă nu mai înainte de a se lumina de ziuă, nici după amiază, fiindcă cel ce va începe și va săvîrși așa, va greși. Abatere de la aceasta face Biserica, în zilele întru care se cade a se sluji după amiază, iar mai ales cînd liturghia se săvîrșește împreună cu vecernia, adică în Postul Mare, cînd se săvîrșește liturghia darurilor celor mai înainte sfînte, apoi în simbăta cea mare, în ajunurile Nașterii Domnului Hristos și al Dumnezeieștii Arătări și în ziua Cincizecimii”.

Precum se observă, însăși cele stabilite în „Povătuiri” lasă posibilitatea de a se oficia liturghia celor mai înainte sfînte după masă.

Despre o greșeală de ordin tipiconal nu poate fi vorba ținînd seama de cele spuse mai sus. Există totuși o practică în de comun acceptată în Biserica noastră potrivit căreia sfînta liturghie a celor mai înainte sfînte ca orice sfîntă liturghie să se officieze înainte de masă. Orice abatere de la ceea ce constituie regula comună e bine să nu se săvîrșească fără știrea și consimțămîntul autorității bisericești superioare.

*) Cele ce urmează sînt o reluare a paginilor publicate deja în revista Mitropolia Ardealului, an. V, nr. 7—8, iulie—august 1960, pp. 620-622

nu ești singur și când tot ce faci trebuie să se încadreze în ansamblul atitudinilor și actelor celorlalți participanți la serviciul divin.

De fapt sînt unii care își închipuie că ascultarea lecturii Evangheliei trebuie să se facă în genunchi, întrucît această atitudine s-ar baza pe un obicei vechi și generalizat (Pr. Const. M. Petre, Contribuțiuni pentru lămurirea unei expresiuni liturgice, în rev. Biserica Ortodoxă Română, seria II, an. XLV, nr. 2 (351), februarie 1927, p. 96). Numai că în Biserica primară acest obicei nu exista. Mai mult: în vechime Evanghelia se asculta stînd în picioare. O mărturie clară în această privință ne oferă Constituțiile Apostolice (II, 57, Migne, P. G. I, 729): „...Și cînd se citește Evanghelia, toți prezbiterii și diaconii și întreg poporul să stea în picioare ascultînd cu multă liniște” (cf. Ioan Hrisostom, Omilia I la Ev. după Matei 1, Migne, P. G. LVII, 15).

Poziția aceasta e legată, într-un fel, și de exclamația care precede lectura Evangheliei: „Cu înțelepciune, drepti, să ascultăm...” Deși expresia „drepti” se referă la o dispoziție sufletească nu atît la o atitudine corporală, totuși interpreții sînt de părere că ele se condiționează reciproc, stării sufletești corespunzîndu-i o anume poziție a trupului și invers (Pr. Prof. P. Vintilescu, o propozițiune liturgică: „Cu înțelepciune drepti”, ori „Cu înțelepciune dreaptă”?, Pitești, 1926, pp. 12—17; Idem, „Cu înțelepciune drepti” sau „Cu înțelepciune dreaptă”?, în rev. Duminica Ortodoxă, an. X, nr. 45—46 din 1 și 8 iulie 1928, pp. 1—3; Idem, Încă o lămurire despre „Înțelepciune, drepti”, în rev. Duminica Ortodoxă, an. X, nr. 47—48 din 15 și 22 iulie 1928, pp. 1—2). „Ce ne îndeamnă exclamația „drepti”, se întrebă Nicolae Cabasila, și răspunde: „Apropiindu-ne de Dumnezeu și de Sfintele Taine, să fim în stare de veghe și nu cu lenevire, ci cu înfiorare și cu toată cucernicia să trăim această apropiere, fie că privim, fie că grăim, fie că ascultăm ceva din cele sfinte; iar cea dintîi dovadă a rivnei și a evlaviei noastre este statura dreaptă a trupului, adică să facem aceasta nu stînd jos, ci în picioare. Această e ținuta celor ce se roagă...” (Tilcuirea dumnezeieștei liturghii, cap. XXI, trad. Prof. Ene Braniște, Buc. 1946, pp. 61—62).

În decursul vremii expresia „Înțelepciune, drepti...” tot așa a fost tilcuită. Se pot menționa ca exemplu cele scrise oarecînd de mitropolitul Gavril Bănulescu în precuvîntarea Liturghierului tipărit de el (1815): „...La cele mai însemnate vremi a slujbei aceștia (scil. sfintei liturghii) aduce aminte preotul ori diaconul norodului, cu cuvintele acestea: „Înțelepciune, drepti”, să privegheze, stînd în picioare și cu multă

evlavie, să ia aminte la cele ce se citesc și se fac și, spre dovada adevărului, scriu tilcuiitorii dumnezeieștei liturghii că creștinii cei de demult la unele locuri aveau voe de ședea în biserică; precum în mănăstirile Egiptului, ședea și în vremea cîntării psalmilor, și pentru aceea la vremi mai însemnate, precum și înaintea citirii evangheliei le aduce aminte preotul ori diaconul să se scoale și să steie drepti, luînd cu evlavie aminte la cetirea ce se face, cu aceste cuvinte: „Înțelepciune, drepti...” (ap. P. Vintilescu, *Încă o lămurire...*, p. 2.).

Documentele vechi pe care le cunoaștem nu ne vorbesc nici unul despre aceea că la citirea Evangheliei s-ar fi îngenunchiat. Pe vremea Fericitului Ieronim, spre pildă, se obișnuia să se aprindă în acest moment luminări (Carte împotriva lui Vigilantiu, Migne, P. L. XXIII, 361 C), nu însă să se îngenunchieze. Insemnează aceasta că cei de altădată erau mai puțin respectuoși față de cuvîntul Domnului decît am fi noi cei de azi? Desigur că nu! Statul în picioare el însuși își are semnificația lui de care trebuie să ne reamintim și să ținem seama mereu.

UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

Evenimentul de la 24 ianuarie 1859, înscris cu litere de aur în istoria Patriei, marchează victoria strălucită a conștiinței unității poporului nostru, pe care vicisitudinile timpurilor l-au împărțit în trecut sub atâtea stăpîniri, streine de aspirațiile și interesele lui vitale.

Conștiința originii comune, identitatea limbii, a credinței, a tradițiilor și datinilor a constituit cheagul care a format un tot organic în ființa poporului nostru, care în primăvara deșteptării neamurilor s-a afirmat ca o națiune viguroasă, capabilă să-și ia soarta în propriile-i mâini. Aici trebuie căutată taina victoriei răsunătoare de acum 107 ani, care a uimit marile puteri ale Europei.

Deși divizată politiceste, națiunea română a rămas totuși una singură și nedespărțită. Așa se explică faptul că ideea unirii într-o singură țară a tuturor românilor și-a făcut drum pînă și în conștiința celorlalte popoare și a pătruns în cancelaria marilor state europene, unele interesate a menține zidul despărțitor între frați.

Cît de avansată a devenit ideea unirii, bazată pe o luminată conștiință națională, ne încredințează însăși Regulamentele Organice, care sintetizează astfel necesitatea politică a unirii celor două Principate Române. „Începutul, religia, bisericile și asemănarea limbii locuitorilor acestor două Prințipaturi, precum și trebuințele ambelor țări, cuprind din însăși des-călecarea lor elementele nedespărțitei uniri, care s-au împiedecat și s-au întîrziat de întîmplătoarele împrejurări”.

Aceste considerații de natură politică, bazate pe realități etnice, lingvistice, religioase, sociale și economice, care au fost înscrise într-un document de drept public internațional, aveau nevoie de o simplă dar importantă augmentare și întregire: să includă și pe românii de dincoace de munți, din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, ca unii care, împreună cu frații lor moldoveni și munteni „cuprind elementele nedespărțitei uniri”.

Pe lângă conștiința „începutului” adică a originii comune, exprimată de cronicarul Grigorie Ureche (1590—1647) prin cuvintele „de la Râm ne tragem”, sau, cum se exprimă traducătorii Bibliei de la București din 1688, că „toți românii dintr-o fîntînă cură”, — limba, una și aceeași, vorbită de toți românii, precum și numele etnic de *român*, pe care daco-romanii îl poartă din timpul împăratului Caracalla (211—217), credința religioasă — religia și Biserica — a fost elementul care a ținut laolaltă, într-o unitate de simțire și gândire, pe strămoșii noștri de-a lungul veacurilor. Aceasta o recunosc înșiși autorii Regulamentelor Organice, redactate în baza tratatului de pace de la Adrianopol (1829) și puse în aplicare la 1831 în Țara Românească și la 1832 în Moldova.

Dacă la 1859 s-a realizat parțial prima etapă din idealul de unire al românilor, iar la 1918 s-a desăvîrșit supremul ideal pentru care a luptat națiunea întreagă în frunte cu Alexandru Ioan Cuza, susținut de entuziaștii și vrednicii lui contemporani, aceasta se datorește pe lângă alți factori și legii strămoșești, care a unit sufletește pe toți românii pe deasupra tuturor granițelor politice vremelnice, peste piscurile semețe ale Carpaților. „Prin intermediul religiei și al Bisericii — scria recent un învățat român — vor circula dintr-o parte în alta idei și sentimente și mai ales se va confirma și se va simți mereu unitatea de singe, de limbă și de credință a locuitorilor de dincoace și de dincolo de Carpați” (Constantin Chiriță, în *Luceafărul*, nr. 4 din 22 ianuarie 1966).

Luarea în stăpînire la 1600 de către Mihai Viteazul și a Banatului de răsărit și de nord, cu cetățile de la Orșova, Mehadia, Caransebeș, Lugoj și Lipova neocupate de otomani, are darul să deștepte conștiința românilor bănățeni și să le inspire nădejdea unei uniri veșnice cu frații lor din Țara Românească, Moldova și Transilvania.

Deși trecătoare, domnia marelui Voievod Mihai a rămas simbolul năzuințelor tuturor generațiilor de români din Țara Banatului, care au urmat după căderea nefericitului domn, în care ei au văzut pe domnul lor, trimis să refacă țara lui Decebal și Traian.

Deși despărțiți prin granițe vremelnice, românii bănățeni au privirile ațintite dincolo de Orșova, spre frații lor de singe și lege. Cei trei traducători principali ai Paliei de la Orăștie din 1582, români din Caransebeș și Lugoj: Efrem Zăcan, Moise Peștișel și Ștefan Herce se adresează „îrașilor rumâni” și poftesc întărirea „Bisericii sfîntă a românilor”, exprimînd astfel ideea unității de limbă și credință.

Iar cel dintîi versificator român Mihail Haliciu „*romanus civis de Caransebes*” este tot un bănăţean, care ca şi poetul moldovean mitropolitul Dosoftei, are conştiinţa romanităţii sale.

Actul unirii de la 1859 este rezultatul muncii, al strădaniilor şi luptelor unor întregi generaţii de români de dincolo şi de dincoace de Carpaţi. Din galeria acestor luptători vom desprinde la acest popas aniversar figura acelor care s-au distins în chip deosebit şi a căror contribuţie a fost mai mult decît hotărîtoare pentru deşteptarea conştiinţei naţionale, care a generat şi realizat actul istoric de la 1859.

La începutul secolului XIX, cînd literatura şi ştiinţele la români erau încă în faşă, se ridica un glas de foc, preotul Dimitrie Ţichindeal de la Becicherecul Mic, strigînd şi cerînd deşteptarea şi cultivarea naţiei române prin mijlocirea culturii, a şcolii: „Minteal mărită naţie daco-românească, în Banat, în Ţara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Ţara ungurească, minteal Cînd te vei lumina cu învăţătura, cu luminatele fapte bone, te vei uni, mai aleasă naţie nu va fi pe pămînt înaintea ta”. Scrierile sale, dar mai ales această frază i-a atras din partea nemuritorului Mihail Eminescu la 1870 în Epigonii, epitetul de „Ţichindeal gură de aur”.

Cu gură de aur bănăţeanul Ţichindeal a schiţat pe lespedea inimii tuturor românilor geografia ţărilor româneşti şi graniţele etnice şi politice ale „măritei naţii daco-romaneşti”, realizate în parte de această mărită naţie sub Alexandru Ioan Cuza.

Bănăţeanul Damaschin Bojincă, jurist la Budapesta, profesor la Academia Mihăileană de la Iaşi şi ministru al „direp-tăţii” sub domnia lui Cuza (1860—1861), avînd viziunea unirii ce plutea aşă-zicînd în atmosferă, în cartea sa „Răspundere desgurătoare”, tipărită la Pesta în 1828, pentru a dovedi că „românii sînt adevăraţi strănepoţi ai romanilor”, scrie ca un profet naţional: „Acum este timpul cel mai cuviincios, acum cînd se bucură pentru binele comun, e mai de lipsă ca noi toţi fiii naţiei româneşti să ne adunăm, nu în persoană ci cu sufletul şi cu cugetul la un loc, să ne sfătuim frăţeşte şi fără de nici o făţarnicie despre noi înşine, despre binele, cîntea şi norocirea naţiei noastre şi așa sfătuindu-ne să aducem cugetele noastre într-o unire. Adevărat grăieşte zicala veche: prin unire cresc lucrurile cele mici iar prin neunire şi cele mai mari pier şi se fac nimica”.

Cel ce a trudit mai mult, cel ce s-a frămîntat mai mult şi a suferit mai mult pentru idealul scump inimii celor ce au

pregătit evenimentul epocal al Unirii, a fost fără îndoială tribunul de la 1848 al românilor bănăţeni, Eutimiu Murgu. Doctor în drept şi filozofie la Pesta, profesor de filozofie şi drept la Academia Mihăileană din Iaşi şi la Sf. Sava din Bucureşti, dascălul în ale istoriei lui Nicolae Bălcescu şi al altor bărbaţi de seamă din epoca unirii, Eutimiu Murgu — conspirator alături de Ion Cîmpineanu, Dimitrie Filipescu, J. A. Vaillant şi Nicolae Bălcescu, împotriva celor ce impilau poporul în Ţara Românească şi înflăcărat apărător al ţăranilor români iobagi bănăţeni, pentru îmbunătăţirea vieţii cărora a suferit atîta ani de temniţă grea — a apărut şi cu condeiul drepturile sfinte ale românilor, susţinînd cu înflăcărare „originea romană a românilor sau așa-numiţilor valahi”. Scrisă în limba germană „Wiederlegung der Abhandlung: Erweis dass die Wallachen nicht römischer Abkunft sind”, Ofen, 1830, lucrarea lui Eutimiu Murgu a pătruns în toate cercurile conducătoare ale Europei occidentale, risipind fumul teoriilor tendenţioase şi pregătind astfel calea care a dus la istoricul act din 1859.

Nu este lipsit de semnificaţie faptul că în timp ce românii de dincoace de munţi de sub stăpînirea străină erau opriţi a se manifesta şi a se avînta în Hora Unirii, spre a prăznuî alături de fraţii lor munteni, olteni şi moldoveni victoria conştiinţei naţionale într-o anumită parte a pămîntului românesc, istoricul bănăţcan Vasile Maniu lasă să apară la Timişoara lucrarea „Despre originea românilor din Dacia”, în care scrie printre altele: „Anul 1849—50 fu anul emancipării pentru o parte din români şi adecă pentru cei din Dacia inferioară; confrăţii moldo-romani vor secera fără amîinare curînd sau mai tîrziu, fructele răsărite din sămînţa mănoasă, aruncată în anii din urmă, pe un pămînt adăpat cu sîngele străbun”.

Secerişul la care se gîndeşte istoricul lugojan, este actul de la 1859, anul sub zodia căruia îşi tipăreşte cartea, aducînd pe această cale supremul omagiu ce-l puteau oferi bănăţenii din Dacia inferioară naţiei române şi tuturor celor ce au ajutat-o să-şi vadă realizat, măcar în parte, visul lui Moş Ion Roată şi al tuturor fraţilor lui clăcaşi şi iobagi, pe care domnia lui Cuza Vodă i-a dezrobit.

Dacă straşnica pază a graniţelor şi cenzura presei au ridicat zid despărţitor între fraţii de acelaşi sînge, oprind o dată cu circulaţia oamenilor şi circulaţia ideilor, totuşi istoricul eveniment al unirii Principatelor n-a trecut fără să nu fi lăsat urme adînci în inimile strămoşilor noştri, atît de sensibili la tot ceea ce se petrecea dincolo de Orşova.

N-a rămas neobservat nici actul de trădare din noaptea de 10/11 februarie 1866, când cel ce simboliza unirea a trebuit să ia drumul trist al exilului. În sensibilitatea lor români din Banat au înscris pe lespede a inimii marea durere a despărțirii de Domnul de la care și ei așteptau mîntuirea. Pe lîngă urmele lăsate în folclor, Banatul păstrează ca relicvă sfîntă, potîrul de argint aurit, dăruit de Doamna Elena bisericii din Orșova, iar sătenii din comuna Coșava știu să povestească și azi despre amărăciunea cu care înaintașii lor s-au despărțit de domnul român Alexandru Ioan Cuza, care în drumul său de la București prin Brașov, poposind peste noapte la Coșava s-a îndreptat cu poștalionul spre Făget, Lugoj, Timișoara, pînă la Heidelberg, unde în 1873 avea să-și închidă pentru totdeauna ochii, cu a căror privire a îmbrățișat întreaga națiune română.

Redacția

CRONICA DE LA EZERIȘ DIN ȚARA BANATULUI

de: Prot. dr. GH. COTOȘMAN

Cronica românească a lui Nicolae Stoica de Hațeg, protopopul Mehadiiei, de la finea sec. XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea este păstrată printre manuscrisele Academiei Republicii Socialiste România (nr. 5520).

Ceea ce a scris — în mod cronologic și unele evenimente cu lux de amănunte — cronicarul de la Mehadia, au încercat mulți din vechii noștri preoți și învățători sau dascăli prin însemnările simple și răzlețe făcute de ei în cărțile de ritual din bisericile românești ale Banatului, de la Orșova la Beba Veche.

Descifrate, copiate și adunate la un loc, aceste însemnări, inscripții și note ar forma o adevărată Cronică — un fel de Corpus inscriptionum — de câteva sute de pagini, cuprinzând evenimentele cele mai de seamă și mai variate din viața socială, economică, pastorală, culturală, națională și bisericească a poporului nostru românesc din Banat, desfășurată dealungul sec. XVIII—XIX-lea și pînă în zilele noastre¹).

*

Printr-o împrejurare fericită am ajuns în posesia unei astfel de cronici, pe care am putea-o numi *Cronica de la Ezeriș*, după localitatea²) unde a fost lucrată. Este un caiet de 14 foi, cu numai 21 pagini scrise³). Comparată cu voluminoasa Cronică de la Mehadia de câteva sute de pagini, „Arătarea” de la Ezerișul Mare numai impropriu poate fi numită „cronică”.

1) Gh. Cotoșman, *Inscripții și însemnări din bisericile Mitropoliei Banatului*, în *Mitropolia Banatului*, an. XIV, nr. 9—10 (Timișara, 1964, p. 592—606); Idem, *Din trecutul Banatului, I—VI*, Timișara, 1934—1936.

2) Amintită în documente începînd cu anul 1319, — Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, II, 1, Budapeșt, 1884, p. 146—148.

3) Original, hîrtie gălbue (dim. 23 cm×19 cm) cu filigrane, cu stema Ungariei, sub ea lit. N. S. T. altele au inscripția, filigranată cu majuscule: J. SCHUIER. Primele 12 „întîmplări” scrise cu chirilice, cele două de la fine cu litere latine. Scrisul preotului Mihai Ștefoni (1—7—8 întîmplări) caligrafic, îngrijit, restul mai grăbit.

Judecînd după scris și cuprins, ea este opera a 2—3 preoți ortodocși români, care s-au succedat la conducerea parohiei Ezeriș dealungul unui secol, începînd cu preotul Mihai Ștefoni. Din propria-i însemnare se vede că în anii „răzmeriții” de la 1788 cronicarul frecventa școala primară din comună, după care va fi urmat cursurile preparandiale și cele teologice de la Virșeț. Abia la 1823 — deci la vîrstă înaintată — este hirotonit preot și investit cu singhelie de către mitropolitul Ștefan Stratimirovici (1790—1837) de la Carlovaț, în calitatea lui de mitropolit și al Valahilor din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș și Ungaria, și ca administrator al eparhiei româno-sirbe a Virșetului—Caransebeșului, vacantă în acest timp (1818—1829)⁴) și sub a cărei jurisdicție se afla parohia Ezeriș⁵).

În cele 14 „însemnări” — dintre care 12 scrise caligrafic cu chirilice — care formează așa-zicînd capitolele cronicii, sînt înregistrate, descrise și comentate evenimente și întîmplări din cele mai variate, desfășurate pe pămîntul Banatului, cele mai multe însă referindu-se la comuna Ezerișul-Mare și împrejurimile ei din regiunea Caransebeș—Lugoș—Bocșa—Oravița și Reșița.

În „întîmplarea” primă preotul Mihai Ștefoni, martor al evenimentelor, dă prețioase și necunoscute pînă acum amănunte privitor la răzmerița turcească de la 1788, înfățișată tendențios de unii istorici streini⁶). Veracitatea informațiilor culese și înregistrate de preotul Mihai Ștefoni este confirmată de colegul său de la Ohabița, situată la vreo 12 km est de Ezeriș, spre Caransebeș, care — pe foile Typiconului tip. Buda, 1826 — completează cu noi și foarte interesante amănunte tabloul dramatic de la 1788⁷).

Capitolul întii se încheie cu considerații asupra urmărilor răzmeriții în Ezeriș și a activității multilaterale sociale, morale și bisericești a chinezului (jude, *cneaz* de la *kunig*, *könig*) Ianăș, feciorul lui Gavrilă Necșa, care odată cu asana-

4) Cf. Gh. Cotoșman, *Singheliile Mitropoliei Banatului*. Manuscris.

5) Aloysius Reesch de Lewald, *Universalis Schematismus Ecclesiasticus venerabilis cleri orientalis ecclesiae graeci non uniti ritus I. Regni Hungariae patriumque eidem adnexarum nec non Magni Principatus Transsilvaniae item Literarius seu nomina eorum...*, pro anno 1843/4, ed. II., Budae, p. 188.

6) Pesty Frigyes, *A szörényi Bánság és Szörény vármegye története*, Budapest, 1877, p. 185—210; Dr. Borovszky Samu, *Temes vármegye*, Budapest, 1912, p. 368—369.

7) Gh. Cotoșman, *Inscripții și însemnări din bisericile Mitropoliei Banatului*, rev. cit., p. 600—601.

rea morală a avut o contribuție hotărîtoare și la opera de zidire a noii biserici românești din acea comună.

A II-a întîmplare înregistrează urmările reformei monetare austriace aplicate la 1812 de către împăratul Franciscus I (1792—1835) în întreaga împărăție austriacă și în Ungaria, de care ținea, de la 1779⁸) și Țara Banatului.

A III-a întîmplare relatează despre efectele dezastruoase ale uraganului (viieliei, vijoliei) din 1818, care a distrus și turnul bisericii din Ezeriș.

A IV-a întîmplare se ocupă cu călătoria întreprinsă în țările coroanei habsburgice — Ardeal, Banat, Ungaria — de împăratul și împărăteasa de la Viena, după pacea încheiată cu francezii la 1817, de scopul și urmările acestei călătorii de informare, cu specială privire asupra efectelor aplicării reformei monetare de la 1812.

A V-a întîmplare descrie dezastrul abătut asupra turmelor de oi, în vara anului 1820, în iunie, la Simpetru, cînd neaua a acoperit complet locurile de pășunat din Muntele Sebeșului—Muntele Mic și Țarcu.

A VI-a întîmplare înfățișează nenorocirile abătute asupra regiunii de gerul cel năpraznic din iarna anului 1850. Este foarte prețioasă referirea la anii copilăriei, la școala frecventată înainte de răzmeriță, la 1787, unde începătorul și autorul principal al Cronicii de la Ezeriș a învățat Bucfariul — cum obișnuiam să numim și noi *Abecedarul* pînă la Unirea cea mare de la 1918.

A VII-a întîmplare — scrisă cu chirilice, de altă mină — relatează despre belsugul anului roditor 1837, ca și despre epidemia care a făcut multe victime în oi, capre, vaci și boi în anul următor, 1838.

A VIII-a întîmplare descrie sărăcia abătută asupra regiunii, ca urmare a unei epidemii care a decimat oile, caprele, vacile și porcii, boală manifestată prin șchiopătare și cădere a unghiilor.

A IX-a întîmplare — scrisă de altă mină, cu chirile — este o foarte prețioasă contribuție la istoria anului revoluționar 1848. Autorul, martor ocular, descrie în mod obiectiv întreaga desfășurare a evenimentelor, punînd în adevărată lumină pe eroii lor, cu țelurile politice, sociale și naționale urmărite de ei în dauna intereselor poporului român din Ardeal și Banat, care a avut să îndure atît de mult⁹).

⁸) Dr. Borovszky Samu, *Temes vármegye*, p. 360—365.

⁹) Gh. Georgescu Buzău și Victor Chereșteșiu: *Anul revoluționar în 1848 în Țările Române*, în *Momente din Istoria Poporului Român*, București, 1965, p. 85—97.

A X-a întâmplare prezintă dificultățile întâmpinate cu întreținerea animalelor în iarna anului 1849—50, din cauza aspririi gerului și a zăpezii mari.

A XI-a întâmplare arată urmările dezastruoase ale ploilor neconținute și ale uraganelor — vijoliilor din anii 1851 și 1852, care au adus țăranilor multă sărăcie și pagubă în animale și produsele pământului.

A XII-a întâmplare arată că, deși iarna anului 1852 a fost blândă, oamenii au avut de îndurat multă sărăcie din pricina gâlbezei, care a făcut adevărate ravagii în turmele de oi, de care era atît de bogată întreaga regiune.

A XIII-a întâmplare — scrisă cu litere latine, probabil de aceeași mînă — vorbește despre schimbarea bruscă a timpului și scăderea neobișnuită a temperaturii, cu urmări din cele mai catastrofale pentru agricultori și păstori.

A XIV-a întâmplare exprimă bucuria pentru schimbarea în bine din anul 1872, cu vară și toamnă prelungită, frumoasă, cu fericite urmări pentru oameni și dobitoacele (marvele) lor de acasă și de pe cîmp și de la munte.

Acesta ar fi pe scurt cuprinsul „Cronicii” de la Ezeriș. Citită și examinată cu atenție, ochii specialistului în materie de istorie, lingvistică, agronomie, zootehnie, etc., poate descoperi multe și interesante aspecte din viața satelor noastre bănațene în epoca respectivă (1788—1872).

Evenimentele și faptele descrise sînt cu atît mai de preț, cu cît ele au fost trăite, văzute și auzite de autorii cronicii. Trîind la sat, în mijlocul naturii, între țărani, împărtășind cu aceștia toate bucuriile și durerile, autorii ne prezintă în cronică lor cele mai autentice fresce din viața satelor și țăranimii noastre din sec. XVIII—XIX-lea.

Atenția și înțîietatea ce o acordă problemelor de ordin social, economic, pastoral, arată cît de atașați au fost autorii cronicii de tot ceea ce reprezintă viața și bunăstarea poporului, legat de glie, apăsător de biruri și exploatat.

Deși stăpîni pe limba literară a timpului¹⁰⁾, autorii nu se îndepărtează de graiul poporului, de expresiile lui locale și regionale, păstrînd un stil cronicăresc, cu forme gramaticale arhaice și latinizante (Singiorz, Simpietru, nea, neauă, luvat, ajui, formos), care și azi sînt tot atît de vii și de frecvente la românii din Țara Banatului.

10) D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, București, 1961, p. 54, 115.

CRONICA PREOTULUI MIHAI ȘTEFONI DE LA EZERIȘUL MARE

„Eu Preotu Mihai Ștefoni însămneci întâmplările vremilor
Ezerișul Mare

ARATARE

A unor întâmplări care în viața mea au fost, adecă în vremea aceasta, întâi la Anul 1788 au fost răzmeriță cu turcu, fiind împărat Iosif al 2-lea. Atuncea cu multă armadie¹⁾ au trecut împăratul prin Cilnic²⁾ către Rășava³⁾ și locurile acolo sau chilit⁴⁾; așa împăratul nostru au avut mai încrezut un Breghedirt⁴⁾ General numele (Papela⁵⁾, acesta fiind comend(an)t la toate răgămenturile⁶⁾, el au loat mită dela Turci și au poruncit la cătane⁷⁾ să aibe fișaguri⁸⁾ fără de plumb, ca numai să pușcăriască la oare ce paradie, dar nu la bătae. Și așa schimbînd cătanele fișagurile au dat Turcii peste ei, au tăiat și au zrumicat cît au vrut, și cîți au rămas și cu fuga au scăpat de Turci. Și așa Turci(i) au intrat în Almaș și în Banat, prin Săbeș până la Sacul pră Timiș, și pă la Brebul în Pogoniș mulțime multă foarte: și au ars Mehadiia, Săbeșu și satele, și ce au prins oameni, mueri, copii, tot au loat în robie, de toate averile i-au prădat. Atuncea pră Bîrzavă la Rău-Alb s-au zbăguit șapte sate (pag. 1), și oameni înarmați și foarte viteji, și au ven(i)t mulțime de Turci peste ei și pre toți i-au prădat cu toate averile lor, mueri, copii tot, numai prunci(i) cu fuga noaptea dacă au putut scăpa.

As(e)ară noi Ezărișeani(i) ni-am zbăguit în pădurea Cuzniți⁹⁾ în ogașu cu meri, către Ravna¹⁰⁾, cu hasna¹¹⁾ și cu marva¹²⁾ noastră, și așa muerile cu copii(i) cei mici au șăzut cu carale în Ogăș, iară copii(i) cei mari cu marvele prin pădure: Iară oameni(i) cei harnici au stătut în vitejie cu armele rînd cîțai zioa, sus la culma, la Zliamăn, fiind întru ei mai cu coraje Blagoe Pălianu, Trucă bătrînu, Ianăș Brindan, Gavrilă Lucaci, Rujalin Pălianu, Mihai Opra, Ștefoni Ștefoni, Mărtin

1) armată.

2) comuna Cilnic, între Reșița și Bocșa.

3) Orșova.

3) gătit, pregătit, adunat.

4) brigadă, general de brigadă.

5) generalul român von Papila.

6) regimentele.

7) soldați.

8) fișic, cartuș, patronă.

8) înghesuit, adunat, concentrat.

9) pădurea Ezerișului.

10) comuna Ramna, lângă Berzovia — Jidovini, la 9 km. vest de Ezeriș. La 3 km nord de Logoj este comuna Hezeriș.

11) avuțul, bunurile.

12) animalele.

Crețu, Martin Avram Kinez, Popa Ianăș, Popa Florea, Popa Vasilie, toți Preoți de Păleni¹³⁾, împreună și toți sătenii ca nește buni frați(i) în credință au stătutu, și așa fiind ei în 14 de săptăm. 1788 au venit ciția Turci de i-au văzut, și minezi au venit vro 70 de Turci și au vrut să intre în zbăg și s-au pușcărit mult n-au putut, s-au întors înapoi pușcat(i) plezăruiți, și a 3-a zi iară au mai venit și mai mult(i) până la o săptămînă în toate zilele (pag. 2), și oameni deci au mai căpătat îndrăznire și s-au apărat și pre mulți Turci au omorît, ceilalți întorcînd minioși, multe căși și besearica au ars în sat și pre oameni(i) care i-au prins bășca¹⁴⁾ i-au loat în robie. Iară cei mult(i) Turci au stătut logora în Timiș și pră Pogonici, și de acolo s-au întors înapoi toți(i) la Țara lor.

Iară noi preste trei săptămîni ni-am întors în sat și din anul acela mult(i) ani au rodit foarte bine pămîntu, și bine au viat oameni(i).

Și fiind oameni(i) zburdați(i) multe răale¹⁵⁾ făcea(u), să jāuia¹⁶⁾ căși¹⁷⁾, zioa noaptea fura uni(i) de la alți(i) ce putia multe răale, și marvă în toate nopți(le) era pe dă lături de sat, călă doo sau trei vaci belite de la unele numai pialea lua și multe răale făcea.

Până ce s-au rădicat Ianăș ficioru lui Gavrilă Necșa de s-au pus Kinez, acesta au oprit toate răalele și toate furțișagurile și besearica aceasta de piatră cu alui corajie¹⁷⁾ în doi ani s-au gătat Anu 1798 și 1799, cu jături cu moaleru¹⁸⁾ cu toate.

Și multe și mari lucruri a isprăvia, atita corajie avia (pag. 3) cit nu să poate spune: s-au lăsat de Kinejie și s-au pus hotnoje¹⁹⁾ la Cuznițele din Bănat peste toate; avia simbrie²⁰⁾ împărătiască un florint la o zi, dacă umba în slujbă avia diurnă bășca²¹⁾ doi f(lorinți) la zi; cu țoale domnești și în antoava să purta; și cînd să întimpla la oraș cu Domni orașului aceluia prinza, și mulți Domni să apleca lui. Și au murit cînd au fost de 60 de ani, și de el au rămas doi feciori, unu Antonie și altu Moisă și o fată Maria.

13) din familia *Păleanu*, existentă și azi.

13) săptămîni.

14) aparte, separat, desprins de cei mulți.

15) rele.

16) jefuia.

17) case.

18) curaj, putere de muncă.

18) zugrav, pictură.

19) supraveghetori, comandanți.

20) plată, salar.

21) aparte, separat.

Al doilea întimplare

La anu 1800 au fost împărat Franț întâiul și au dat în țări bani de artie²²⁾ banche și așa peste puțină vreme foarte s-au înmulțit bani(i), atîta cît o păreche de boi frumoși să putia vinde cu o mie de florinț; atunci Pauri²³⁾ care au fost bărbați au făcut căși, au crescut moșii și au cumpărat și s-au înbogățit, o gîscă să putia vinde și cu 3 f(orini), și porția²⁴⁾ nici la Scaun²⁵⁾, nici la Varmeghie²⁶⁾ n-au mai crescut, și cu banca să putia plăti.

Iară la anul 1812 au poruncit înalta împărăție ca din cinci f(lorini) numai unu să fie adevărat: dintr-o sută (pag. 4) de f(orini) să rămînă numai 20 f., și au rămas așa, numai iară s-au înmulțit bani(i), și porția n-au mai suit²⁷⁾, nici simbria la Domni tot cum au fost în Argent, și auzam că cu anevoie trăia(u) domni(i) de tabără, și toți domni avia simbria de artie cît au fost în arjint; și într-acea vreme s-au început nește timpî ploioși cu ploi multe anu 1813—1814—1815—1816—1817, atîta s-au scumpit hrana cît în anu acesta la Simpetru au fost oca de făină de cucuruz cu un florint în toată țara Bănatului, numai fiind bani mult(i) tot n-au fost rău.

A 3-a întimplare.

la anu 1816 iunie 29 sara au venit un viŃor mare vînt răa-pede²⁸⁾ de cătră Panciova cătră Verșăt peste pădurea Ducneci(i)²⁹⁾ peste Soceni³⁰⁾ au trecut cătră Bistra în Hațag³¹⁾, și în Verșăt au rupt multe căși și turnu dela Besearica mare l-au rupt, iară codru Ducneci(i) puțin au rămas în sus, Așa, la Călnic, așa la Măniom, la Ezăriș cătră Săbeș, la toate satele au rupt moșiile³²⁾, nucii cu tot cu pămînt sărea(u), care au fost la Pravăț, fiind moșiile rodite cum trăbue (pag. 5) și la anu iară într-aceaia zi și vreme sara iară au venit numai nu aspru ca dintîi, numai macar că tot ce au rămas cam slăbit dintîi au rupt pre urmă.

A 4-a întimplare.

La anu 1817 fiind aşăzată pacea cu franțuzu avînd înăl-

22) hîrtie.

23) țărani cu pămînt, înstăriți.

24) bir, dare, impozit după poartă, casă.

25) în înțelesul de Stat, Împărat.

26) județ, ung. *vármegye* = comitat, județ.

27) urcat, sporit.

28) repede.

29) comuna *Docnecea* sau *Dognecea*, sud-vest de Reșița.

30) comuna *Soceni*, 4 km sud-est de Ezeriș.

31) Hațeg.

32) țarinile semădate cu pomi roditori.

țatul împărat voe bună au purces cu împărăteasa să vadă cum trăesc Țările și oameni(i); și în anu acesta Săptăm(brie) 16-lea la 5 ceasuri după amiazăzi de cătră Ardial au sosit în Săbeș amîndoi. Împărăteasa au fost (N.) Karoli Paerița, și sara mare paradie și mare luminare au fost în oraș, iară mine zi au mers amîndoi la un sat ce să zice Turnu, de au văzut zidu cel făcut din zile bătrine acolo³³). Iară Marți dimineața la 7 ceasuri au plecat la Mehadiia, iară de cătră Mehadiia au întors prin Oravița și acolo au poruncit să să stringă tineri din sate și muzicanți(i) să facă joc cum goda³⁴) iastă la Țară adecă la ei obicinuit; și s-au făcut așa de au văzut. Și de acolo au mers prin Verșăț, tot primind (pag. 6) de la oameni Istănții³⁵), mai ce gode paur³⁶) sau lucrători; da proțăs³⁶) asupra Domnilor³⁷) și după ele puțin folos dobîndind care li-au dat.

Atuncia umblind Împăratu prin Țări au văzut singur că bani(i) s-au înmulțit, că pentru ce gode neplăcere da-omu Iștanția, care plătia la Scriitori cătă 30 și 40 de f(lorini), nu-mai ca să și izbîndiască, care singur împăratu au auzit și au văzut, și la joc cînd s-au făcut la Orav(i)a mai toț cu bani au fost, încă o preoteasă dela Greovaț³⁸) și pre opreaje au aninat³⁹) galbeni.

Așa împăratul văzînd poate fi că va fi socotit că bogăția⁴⁰) prostește pre oameni, iară sărăcia îi înțăleptăște. Și atuncia în scurtă vreme au schimbat rostu banilor. Simbria⁴¹) Domnilor au dat în arjint, și ce gode arindă⁴²) împărătească să plătim în arg(int) și sarea să cumpărăm cu 7 f. 30 x. în arjint, ce gode e împărătesc să cumpărăm cu arjint. Porția⁴³) varmeghii⁴⁴) să plătim în argint; cît au fost în bancă (pag. 7), prețu banilor de argint au fost 1 f. arj(int) 2 f. 30 bancă. Iară ce vindem noi tot în artie să vindem. Așa dară de atuncea până la anul 1836 mi să pare că Domni(i) au căpătat putere și pauri(i) au slăbit, au zăuitat Iștănțiile.

33) Turnul lui Ovidiu, Turnul-Ruieni, la 7 km sudest de Caransebeș.

34) dans obișnuit acolo.

35) cereri, petiții.

36) țaran instărit.

36) proces.

37) domnii de pămînt, feudalii.

38) comuna Greoni, 6 km nordvest de Oravița.

39) expresie bănățeană pentru: atîrna, înșira, a pune.

40) bogăția.

41) leafa, salariul.

42) orice fel de arendă.

43) dare după poartă, impozit pe casă.

44) județ.

A 5-a întâmplare.

La anul 1820 la Postu lu Sîmpetru, dacă au mers marvele la Muntele Săbeşului, dacă au măsurat oile, după obicei, au pornit niao⁴⁵⁾ a ninge, şi au nins până la jumătate de stîn-jăn, şi 8 zile au stătut frig mare până au murit doi cai şi oi de foame şi de frig, care au fost la vînt, au murit tot, iară care au fost la loc scutit n-au murit tot. Iară tot peste tot mult va fi murit ca la jumătate de marvă. Care au avut topor de au (c)oborît cetină din brazi marva aceia n-au murit de foame. Atuncia în Şucu dela 5 stîni s-au strîns marva tot la un loc în vale şi multă marvă s-au prepădit.

A 6-lea întâmplare.

La anul 1830 au început a ninge Noem. în 1-iu (pag. 8) 1829 şi până 8 Noem., au crescut neaoa întru atîta, cît totă marva s-au pus pe fin şi frig tare era, şi din zi în zi să mai întări jărul⁴⁶⁾, atîta cît se îngheţasă apa până în năsip, numai în fîntîni se căpăta apă, iară într-altă parte nu, iară în zioa Botezului s-au muiat oîră¹⁾ gerul şi apucasă apa peste ghiată, iară sara iarăşi au început frigu a creşte şi tot frig tare au ţinut, iară marva, oile tot pe fin au stătut pînă la Martie în 9-lea. Atuncia oîră s-au muiat frigu, şi au început a se lua neao la feţe, şi oile au început a se mai duce cîta puţin delă Ńirc. Cît noi oamenii aşa socoteam, că totă marva va fi jegerată²⁾ şi în vară va muri, şi n-au fost aşa, că s-au făcut iarbă în grabă, şi n-au fost rău de marvă. Anul acela numai finu s-au fost sfîrşit, şi forte tare s-au fost scumpit, cît un car de fin pînă la 20 f. şi mai mult ajunsăse, numai pruni(i), moşiile, au jegerat, şi mulţi din frigul acela s-au uscat. Iară în anul 1831 puţină iarnă s-au sîntit, şi care om ştiut purta oile, n-au mîncat fin nimic cu ele (acasă) şi toată marva for-mos³⁾ au ernat şi frumosa prăsilă întru acela an s-au plămă-git. Adecă 1831 (pag. 3) şi îmi aduc aminte cum au fost.

În anu 1787 înainte de răzmeriţă eu am fost la şcoală la Bucfari⁴⁾, şi ţin în minte bine, precum căşilegile au fost de 10 săptămîni, şi atuncia toată iarna au fost caldă şi oameni(i) n-au cruţat finu, văzînd că să apropie Primăvara. Mai tot pînă la Zăpostit au sfîrşit finu.

Şi dacă au început postu niaoa au pornit a ninge şi oile

45) nea, neauă, lat. *nix*, *-nivem*, zăpadă.

46) gerul.

1) puţin.

2) degerată.

3) frumos.

4) *Abecedar*, germ. *Buch* = carte.

au început a făta, și tot au nins 3 săptămîni, în toată zioa cătă ceva.

Atuncea era valia Măguri gărînă mică și cu slobozănîia Kuznițarilor au dus oameni(i) toată marva în pădure și apleca creanță și tufi la marvă și mînca mugure și făta în nia⁵⁾, și pripașu aici rămînîia, și care au fost om cu vîrtute și bărbat, n-au păgubit cu oile cele mari, numai prăsila s-au prăpădit. Iară vacile multe s-au prăpădit. Iară iarba au crescut sub nia, cînd s-au lo(a)t niaoa la 3 săptămîni iarba au fost gată.

Atuncea care au avut casă acoperită cu fin, (s)au șură, sau au strîns Torina⁶⁾ sau pae au avut bine și prea bine s-au ajutat. (pg. 10).

A 7-lea întîmplare.

Iară în anul 1837 au fost mult rod în moșii, cît oamenii umplut toate căzile ce ar avut, ba mai în urmă și gropi în pămînt au făcut, și da-abia or ajuit⁷⁾ oamenii rodu moșiilor în anul acela, și iarna ne fiind pre jeroasă, la multe locuri unii pruni s-au uscat, iară într-alt loc și întregi moșii cu totul au perit, ce au fost pricina nime nu știe.

În viitorul ann 1838 în contră au fost Moșiilor, că n-au fost nici o poamă în lemnele roditoare în anul acela, n-au găsit oamenii nici decum prune să gustărească întru acea vreme, dar să strîngă prin căzi. Și multe friguri au fost în oameni, și mare betejug⁸⁾ în marve, adecă: buba și milci în oi, și la multe sate din Comitatul Temeșoarei au murit boii și vacile, de un fel de boală cît ajunsăse până la Furluc⁹⁾ și boala aceasta au fost întru așa chip, decă: zăcea bou sau vaca cîte două sau 3 zile, după aceeaia îi lovea cîtă o cufoara¹⁰⁾ galbănă, și de loc murea; și multă vremea au fost opriți oamenii a trece cu carăle prin Furluc cătră Logoj, de (pag. 11) frica boalei aceia. Era pusă strajă pre la (h)otară și pre cine sprijonea straja ardea nutrețul boilor sau a cailor ce afla în cară sau în cocii¹¹⁾ pentru trăgătorii¹²⁾ aceia. Iară pre munți au fost multă iarbă vara, numai oile și caprele ce au fost în brînză acolo, dela cea dintii stînă, până la cea mai de pre urmă, le-au cuprins o boală milcitu, adecă perderea laptelor, și cu mare greotăte au eșit oile din brînză anul acela.

5) neaună, zăpadă.

6) așternutul oilor.

7) a reuși să adune roadele.

8) boală, bolnav.

9) comuna Firlug, vreo 10 km nord-est de Bocșa.

10) cufureală, diaree.

11) car, căruță.

12) animalele — cai, boi sau vacile — care trag carul, cociile.

Al 8-lea timpulare

au fost la anul 1839 în marve, că atita au școpat oile, vacile, porcii și caprele de picioare, cît le-au picat unghiile și le-au umplut Gavătu¹³⁾, și așa multe vite s-or prăpădit. Iară cînd au venit vremea să meargă la munte, care o n-au bolit acasă, acolo la munte le-au lovit șchiopu. Și mulți dintră oameni or luvat carăle de or petrecut oile până sub poalele Munților de frica boalei aceia, ca așa de rea era cît săromana marvă unde o lovea, acolo și rămînea, nu mai putea să miargă, pentru aceia bieții oameni le luva pre brață și pre cară le puneau (pag. 12). Iară la munte care or ajuns și or petrecut boala acasă, de cale multă fiind unghiile tinere s-or bătut ado(o)ră boala le-au lovit, și multă vreme, ba încă până cînd or eșit din brînză. Era pre munți cîte doă ciopoară¹⁴⁾ de mătrice, una de oi șchioape, iară alta de oi sănătoasă. Și așa cu mult, și prea mult chin și năcazi era păstori pre munți în anu acelu. Leac pentru boala aceia nima¹⁵⁾ n-au putut să izafle¹⁶⁾. Multe oi să duci de durere n-aiurea și să prăpădea iară pre altele, săracii păstori, pre putoarea ce eșă din picioarele lor pitulate, prin buruiani le afla. Deci multă pagubă și pradă au făcut șchiopu¹⁷⁾ în dobitoace în anu acela și puțin lapte.

Al 9-lea întîmplare.

Minunat lucru și întîmplare, care au fost mai minunat decît toate alte întîmplări, care s-au început din 17 Martie Anu(1) 1848. Adecă au eșit ca-n să fie Egalitate sau Frățietate în următorul chip, adecă toți să fim slobozi asemenea cu Nemeșii¹⁸⁾ ce vor plăti ei aceia să plătim și Noi, apoi din (pag. 13) aceia ce au urmat adecă că Unguri aceeia au fost cerut, și Împăratu le-au fost făgăduit, aceia libărtate, însă la urmă văzînd Unguri că au dobîndit aceeia ce au cerut, s-or făcut cătane¹⁹⁾, adecă cardişti²⁰⁾ și alte mai multe cătane zicînd cătră țară ungur(i), că fiind că au dobîndit aceia ce or cerut²⁰⁾, să ne facem multe cătane, pentru de a apăra țara sau Slobozenia, și așa cătanele fo(ar)te s-o înmulțit, luîndu-să după gura unui om adecă Koșut, ungur, care au fost forte învățat, apoi mai departe ce o urmat văzînd împăratu Ferdi-

13) mulțime mare — de muște, de păduchi, de viermi.

14) turme.

15) nimeni.

16) afla.

17) boala numită așa.

18) nobil, boier, feudalii: conți, baroni.

19) soldat.

20) guardiști, gardă națională.

20) Momente din Istoria poporului român, București, 1965, p. 38.

nand că unguri(i) să grămădesc cu cătane, au cunoscut că ei vreau mai pre urmă să să facă ne atîrnători de El²¹⁾. După aceea ei s-or ținut D(i)eta deschilinit²¹⁾ de a împăratului în Peșta, unde împăratu văzînd că cu totul vreau ei să fie ne atîrnători de Scaunul Austriei, atunci le-au trimis împăratu un Gheneral în (pag. 14) numele lui, ca să să înăleagă cu dinșii, de a să lăsa de lucrurile acelea ce socot ei. Atunci auzînd ei acelea sfaturi, îndată l-or prins și, ca pre un cîne, l-or omorît în drum. Atunci înțelegînd împăratu, apoi de loc or început bătae cu Magiarii, unde ei fiind cu multe mii de cătane nu s-or predat, ci or stat în corajie²²⁾. Și aceasta au fost în luna lui August anu 1849 și așa începînd ei bătae unii cu alții, au fost unguri(i) cuprins aicea, în Bănat, Verșătu și tote vecurile²³⁾, unde s-or putut face tunuri și pangăneturi sau ce gode lor lipsit. Iar în Caransebeș, Logoj, Temeșo(a)ra au fost cei împărătești²⁴⁾, și așa stînd unguri(i) în Vasiova²⁴⁾, iar Ezerișeni(i) or ținut cu militarii, fiind că or fost cătane împărătești.

Deci, mergînd Melitari(i) cu Gheneralu lor de la Caransebeș asupra unguirilor din Vasiova, însă ne putîndu-i învinge or întors (pag. 15). Melitari(i) unde cu ei mulți de ai noștri au fost. Așa văzînd unguri(i) că și paorii or mers cu cătanile, îndată a treia zi or venit unguri(i) în Ezeriș, asupra Militariilor. Însă ducîndu-să putearea²⁵⁾ cea multă, au venit numai cițiva de cei cu co(a)să sau lănci, însă aceia văzînd pre Unguri îndată au luat costa²⁵⁾ împreună cu ofițiru. Atunci unguri(i) rămînînd în satu pustiu s-or încărcat de țe(a)le și de ce or mai găsit. Slobozit-or răchie, luvă-or boi, cai, vaci, porci, ce-o fost pre lunca de cătră Soceni preste 400 de marve, care l(e)-or dus tătă²⁶⁾ la Vasiova în jau, și atuncea au tăiat ce au fost de lipsă pentru cătane, vaci, porci, iară celelalte le-au vîndut la tobă. Și tăt²⁷⁾ așa năcaz până în zioa de Crăciunu Nemțesc, atuncea au plecat. Și Neamțu cu altă puteare venind dela Temișora cu puteare asupra Vasiovi(i) și Răgămentu²⁸⁾

21) *Ibidem*, p. 40.

21) separat, aparte.

22) cu curaj, au rezistat.

23) fabrici, ateliere.

24) armata împăratului.

26) lingă Bocșa.

25) puterea, grosul armatei

25) a luat-o la fugă.

26) toate.

27) tot.

28) regimentul.

28) soldații țarului, — cf. *Momente din Istoria poporului român*, p. 35.

28) generalul polonez Bem, — cf. *Momente din Istoria poporului român*.

28) porumb cu ovăș amestecat în fermentație.

Săbeşului spre Răşiţa tăt într-o (pag. 16) zi, şi îndată au bătutu-i, şi au omorît cît au putut prinde, dară în Răşiţa mult(i) şi dintră ţăreani şi Neamţi au omorît. Şi așa tăt Neamţu au stăpînit până în zioa de Paşti la Noi. Atuncea îndată au venit unguri(i) mai cu puteare din ţara Ungurească, şi au bătut pre Neamţi(i) din Bănat, Ardeal şi ţara Ungurească, cît în ţara Rumînească au scăpat cătanile Neamţului şi tăt acolo au şăzut pînă ce au venit Muscalu²⁸⁾ de 2-o părţi, şi împreună cu Neamţu au început a-i bate pe unguri şi a robi până s-au făcut pace. Iar Koşut şi Bem²⁸⁾ şi mai alţi(i) mulţi au fugit în ţara Turcească, împreună şi cătane multe, însă mulţi din aceia iarăşi s-au întors îndărăt, şi din aceia pre mulţi din Ghenerali Inpăratu i-au spinzurat, care au fost povăţuitori(i) Bătăliei aceia, şi așa s-au săvîrşit toate. Apoi în urmă multă dare au venit pre to(a)tă ţara, încît s-au spăriat tătă ţara.

Al 10-a întîmplare.

În anu 1849 au început a ninge din luna lui Noemvrie, cît așa căci pre la Crăciun au fost to(a)te (pag. 17) oile şi cele de pre la Dumbrăvi au trăbuit să vină la fin, şi tăt la fin au stătut 4 luni şi 2 săptămîni, întru atîta cît mai întii s-au mai găsit fin, caru cu 2 boi cu 50 fl(orini), iară mai în urmă nici cum, cît au fost siliţi o(a)meni(i) cucuruzi cu oves, comină²⁸⁾, dară uni(i) şi burscoiu din căzi îl scotea, şi da la oi ca să nu peară, dar la mulţi multe oi de fo(a)me s-or prăpădit, dar care au fost om mai cu puteare le-au izbotit²⁹⁾ bine fără multă pagubă. Atuncea au fost Paştele în zioa de (Singjorzi) Sinjorgi, unde şi în zioa de Alse au nins fi(i)nd pădurea înfrunzită bine, însă prune tăt au fost vara ceva, dară cireşă nimică, dară neaoa numai în zioa aceia au stătut şi apoi s-au luvat.

A 11 întîmplare.

În annu 1851 iarnă au fost forte slabă, așa cît oile care au fost în hături, fără fin au izvotit, şi primăvara au fost de oi forte bună. Însă dacă s-or mînat la munte, năcaz, căci vara au fost mai întii neaoa, după aceea ploe destulă (pag. 18), așa cît în 2 sau 3 locuri s-au mutat oile spre mulso(a)re, de rău imelii³¹⁾, viore³²⁾ cu peatră, așa pot zice că oile mai slabe or venit dela munte de cum s-or dus, dară şi pre țară au fost ploi şi viore de ajuns, cît finu cosit vearde care au fost în

29) le-au scăpat, salvat.

31) imală, noroi.

32) viore.

preajma ventului, tăt l-au rădicat în sus și așa l-au răsfirat, iară ce au fost pre lingă vâi, unde oțiră³³⁾ au fost venișo(a)ră care au fost cosit l-au dus, iară cel ne cosit l-au încărcat cu năroi și cu alte lomuri³⁴⁾, unde nu s-au mai putut băga cu co(a)sa, dară fi(i)nd udit fin de anu cel trecut, adecă 1850, n-au fost în nevoe o(a)meni(i). Iară de viore multe moșii s-au prăpădit, care din pământ, care de la mijloc, de unde au fos(t) slab tăt au doborât la pământ, fiind pruni(i) încărcati cu rod, unde desupt alt stol care au fost la preajma vîntului și de 3 ori au strins omeni(i) prunele picate, unde până cînd s-au copt puține au fost udit, cucuruzi au fost puțin și (pag. 19) de to(a)te legumile, căci de multa plo(a)e tăce³⁵⁾ s-au fost stricat.

Al 12 întimplare.

În anu 1852 au fost iarna bună iară, adecă puțină nea de tot, așa oile puțin fin au mîncat, dară fiind multă otravă de tomnă în oi, adecă călbază, au păgubit oameni(i) rău cu oile aicea pre la noi, dar mai la vale cătră Fîrlug, Rămetea, mulți or udit fără nici una. Și fiind oile fătace³⁶⁾ mai toce au început neaoa a ninge.

A 13 întimplare.

În anii 1871 asia au fostu timpul de potrivit în chitu³⁷⁾ pe chirnelegi³⁸⁾ și pe Paresimii umbla femeile descultie, inse cu doua septemini înainte de S. Pasci incepindu Ploea forte rece, ca si iarna furami³⁹⁾ siliti a purta cojoce și cuptorele ale incheldi⁴⁰⁾ pana la Rusale. Semenaturile timpurii au trebuit Omenii se le propună⁴¹⁾, caci au peritu (pag. 20) tote de ploe și de frigu, inchitu⁴²⁾ si aratura pentru Ploe multa ce au fostu sau intirdiatu⁴³⁾. Omenii cu pusu în pemintu⁴⁴⁾ pana dupa Rusale. În Pomi flore forte multa sau aretatu, însa de ploea multa si rece au picatu tota, numai în Prunii Albi și Negrii au ramasu ceva flore, si în Merii si Perii de larna iara în cei de Vara nimica nau remasu.

33) puțin.

34) locuri.

35) toate.

36) fătate.

36) toate.

37) cit, încit.

38) cirnelegi, carnelegi, cișlegi, lăsatul postului sf. Paști.

39) fură-mi sjiți.

40) încălzi.

41) să le samene din nou, să le pună din nou.

42) încit.

43) întirziat.

44) pământ.

A 14 insemnare.

Anu 1872 au fostu unu anu nu prea bogatu, caci Pomii numai în unele parti au roditu. Tomna au fostu forte bune cu putina ploe, iara neua namu⁴⁶⁾ capatat pana in 8 Decembre s. v. in sa na tinut nimicu, umbla muerile descultie pe Postu lui Creciun, — pe Boted⁴⁷⁾, tocma asia au fostu vremea ca si vara. Oile care au fostu acasa minca finu chite putinelu noptea, iara care au fostu minate la pusta⁴⁸⁾ acelea a(u) traitu numai cu iarba" (pag. 21).

46) n-afi.

47) Botez.

48) în regiunea de şes a Banatului.

UN DOCUMENT ÎN LEGĂTURĂ CU MITROPOLITUL MOISE PETROVICI AL TIMIȘOAREI (1724)

de: I. D. SUCIU

Prin pacea de la Passarowitz (1718) Habsburgii reușesc să cucerească teritorii importante cu populație greco-ortodoxă. Astfel, mediatorii englezi, le recunosc stăpînirea asupra Banatului Timișan, nordului Serbiei cu orașul Belgrad, precum și Oltenia. Toate aceste cuceriri vor constitui o etapă importantă în politica de expansiune austriacă ce vor avea repercusiuni asupra populației greco-ortodoxe din Imperiul Roman de națiune germană¹).

Astfel, prin ocuparea Belgradului, în imperiu va apare și a doua mitropolie ortodoxă, cea de la Belgrad, care avea în frunte pe mitropolitul Moise Petrovici. Cealaltă mitropolie, de la Carloviț exista dinainte și era înzestrată cu privilegii de către Habsburgi, cunoscute sub denumirea de „privilegii ilirice” și care au fost de mare importanță atunci pentru noi, — ajutîndu-ne indirect — deoarece ne-au apărat de catolicismul cotropitor al Habsburgilor. Imediat după ocuparea Banatului, aceștia au trimis și aici misionari iezuiți care căutau să atragă populația la catolicism și neavînd la îndemînă o biserică — deoarece ortodocșii se opuneau — au transformat o geamie musulmană din Timișoara în biserică romano-catolică²).

Noului mitropolit cu sediul în Belgrad, Moise Petrovici, i se dă sub jurisdicție episcopia de Rîmnic din Oltenia, precum și diecezele de Virșet și Timișoara, în care după cum știm majoritatea covîrșitoare a credincioșilor era formată din români.

În această calitate, Moise Petrovici vizitează eparhiile din Barot — în cursul anului 1719 — încasînd ca sidoxie cîte un galten de la fiecare cnez³). În timpul principilor calvini din

1) Istoria României, vol. III, București, 1963, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 465.

2) *Ibidem*, p. 492.

3) Gh. Cotoșman, *Episcopia Caransebeșului pînă în pragul secolului al XIX-lea*, Caransebeș, 1941, p. 106.

Transilvania, episcopul român de Alba Iulia încasa drept sîdîxie cîte un florin pe an de la fiecare preot⁴⁾.

Pretextînd că Belgradul e prea apropiat de turci, Moise Petrovici ob  ine aprobarea să-   mute sediul la Timi  oara, unde se   i instalează cu mare fast la 22 aprilie 1721⁵⁾.   n Timi  oara stă p  n   la 1725 c  nd, fiind ales   i mitropolit al Carlov  ului, se mută în acest oraș, continu  nd a conduce ambele mitropolii p  n   în 7 august 1730, c  nd moare⁶⁾. De altfel, peste pu  in timp, prin pacea de la Belgrad (1739) episcopia de R  mn  c se va reîntoarce sub jurisdic  ia mitropoliei din Bucure  ti, iar toate cuceririle austriece de la sud de Dunăre — deci   i Belgradul — se restituiau Turciei.

Din timpul păstoririi mitropolitului Moise Petrovici la Timi  oara ni s-a păstrat o diplomă a   mp  ratului Carol VI, prin care se reglementează încasarea veniturilor arhiepiscopale pentru ambii mitropoli  i greco-ortodocși din imperiu. Diploma este datată din Viena, 1 aprilie 1724, poartă semnătura   mp  ratului Carol VI   i a lui Eugen de Savoya   i este adresată administra  iei din Timi  oara care urma să aducă la îndeplinire dispozi  iile ce le cuprindea.

Intr-un memoriu anterior, mitropolitul Moise Petrovici cerea ca veniturile arhiepiscopale să fie percepute fie în natură, fie în valoarea corespunzătoare a banilor.   mp  ratul a admis ca mitropoli  ii să adune birurile de la credincioșii lor „fie sub formă de zeciuială, fie sub aceea de co  arit”.   n urma propunerii administra  iei din Timi  oara se aprobă ca birurile să nu mai fie percepute în natură deoarece reiese de aci câstiguri prea mari. Din acela  i motiv nici episcopului catolic demisionat, contele Nad  sdy, nu i s-a   nm  nat birul în natură, ci i s-a fixat un „quantum anual echivalent”. Acela  i lucru se stabile  te   i pentru mitropoli  ii s  rbi: li se va da o sumă echivalentă „at  t în loc de zeciuială, c  t   i pentru toate beneficiile arhiepiscopale, str  nse în orice fel   i sub orice formă”.   i pentru ca aceasta să nu devină o sarcină prea mare „at  t aerariului c  t   i supu  ilor no  tri”, rezoluția hot  r  e  te să se perceapă de la to  i obercnejii „instala  i în Banat” c  te doi duc  i de fiecare, iar de la obercnejii „instala  i în Banat” c  te un ducat anual, chiar dacă n-au mai suportat vreodată o asemenea sarcină.

Colectarea banilor de la cneji se va face de organele ad-

5) Gh. Cotoșman, *op. cit.*, p. 108.

4) N. Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal   i Ungaria, vol. I*, Bucure  ti, 1915, p. 247.

6) *Ibidem*, p. 115, 125.

ministrației din Timișoara care-i va înmîna anual mitropolitului contra chitanță. În continuare, diploma cere să fie luate toate măsurile de siguranță ca „nu cumva cneji să treacă această prestațiune asupra supușilor, sau să le stoarcă prin tot felul de pretexte repartiții necuvenite”. Deci această taxă era plătită de obercneji și cneji, iar nu de către populație.

Probabil că această reglementare s-a făcut în urma unor reclamații ale credincioșilor asupra abuzurilor ce se făceau de către obercneji și cneji sătești cu ocazia stringerii prestațiilor în natură. Din însăși cuprinsul documentului reiese că încasarea prestațiilor în natură era mult mai avantajoasă rămînînd o diferență importantă, încît, rezoluția stabilește ca venitul provenit din această diferență să fie păstrat în beneficiul erariului. Dar erariul nu era altceva decît tezaurul statului. Deci Habsburgii căutau să-și creeze un nou venit pînă și din taxele religioase plătite de credincioșii ortodocși.

În cele ce urmează dăm textul diplomei după originalul aflător în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România⁷⁾.

Wir von Gottes Gnaden Erwählter Römischer Kaiser zu allen zeiten mehrer des Reiches.

Hoch und wolgeborener, lieber, getreuer, auch getreuer liebwerter bei uns der serbischen Mitropolit ritus grec. Moyses Petrovitch die genehmende Ausuchung getan, womit Ihrer Sorgen dessen annoch unter sechzehnten november 1720 Iahres bekanntermass auch in dem Temesvarer Banat extendierter erzbischöflicher Jurisdiktion entweder sonsdem gewöhnlichen Zehenden allda in natura zu Colligieren oder aber statt deren ein aequivalens bewilligt werden möchte. Und wir nun über den uns in Sachen besprochener, gehorsamster Vortrog, dann in sonderbarer Versorgung seine Metropoliten durch berührte Extension in seiner geistlichen Funktionen Angewachsener mehrer Mühewaltnug auch dan sonsten der gleichen Diözese aller Orten entweder sub titulo decimerium oder aber eines Rauchfanggeldes von ihren Slaubengenossen etwas abzunehmen gestattet wird. Eueren hierunter getanen Vorschlag gnädigst angenommen, dass nähmlich ihrer metropoliten nicht zwar die gesonnen zehnten in natura umbewillen die alsdann die alldavon allzuhoher Ertragnis und Consideration mithin durch den Vergebung unserem aerario und immediate unseren dortigen Cameral-Proventorium merklicher abbruch und Hindernis zugeführt werden, auch eben aus solcher Ursalhe dem dahin denominierten katolischen Bischof Grafen Nadasty die-

7) Secția Manuscrise, Doc. MCXXXIII, f. 48.

selbe nicht zugestanden, sondern dafür ein gewisses jährliches quantum pro aequivalenti ausgesetzt worden, vorlichen hingegen an den statt aller massen wir sie pro beneficio nostri aerarii allerdings beibehalten wollen, gleichfalls ein aequivalens tam loco decimarum quam omnium reddituum Archiepiscopatum sub quocumque titulo et modo extenus praetensibilium; undzwar damit wird unserem aerario, noch auch unseren Untertanen hierdurch einen besonderen onus anfebürdet werde, mittels der eingerathenen Modalität gereiht, benanntliche aver von denen im gedachten Banat aufgestellten aber und Dorfkneesen massen diese ohne dormalen kein anderes onus zutragen haben; als von einem jeglichen dem ersten oder sogenannten Oberkneesen zwei, und von jedem ordinari Dorfrichter ein Dukaten jährlich und zwar die unser gegenwärtigen Resolution anzufangen prästiert die Collectierung dessen jedoch nicht ihrer Metropoliten überlassen sondern durch Euch veranstaltet und selbigen sodann der jährlichen Betragnis gegen quittung übergeben anbei auch damit nicht etwa die Kneesen diese Prästation von sich: und auf die Untertanen schieben oder von selben sonsten unter derlei Vorwand durch ungebührnde Repartition oder Ausschreibung etwas erpressen alle genaue Obsicht getragen werden solle.

Alldies haben wir Euch also anders zur behörigen Wissenschaft und weiterer Direction hiermit gnädigst aufzirgen wollen. Gestalten auch mehr berührtem Metropoliten hierüber in der...*) Anlag das gewöhnlich unter einstand zugefertigt worden so wie zu Eurer übermässigen nachricht hiemit Aufschlüsse und Euch übrigens mit kaiserlichen Gnaden wohlge wogen verbleiben. Gegeben in unserer kaiserlichen Residentzstad Wien den 1 April 1724, unsere Römischen Reiches im dreizehnten, dem...**) im einundzwanzigsten, dem hungarischen und böhmischen auch in drezehnten Jahre.

Carl Eugenio von Savoj.

An die Administration im Temesvarer Banat allda dem serbischen Metropoliten.

*) Indescifrabil, foaia fiind ruptă.

**) Foaia ruptă.

SESIUNEA COMITETULUI CENTRAL AL MIȘCĂRII ECUMENICE

Intre 8 și 17 februarie s-a ținut la Geneva sesiunea obișnuită a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Biseri-cilor. Acest organism format din o sută de persoane, reprezintă 214 Biserici de tradiție ortodoxă, protestantă, anglicană și vechi-catolică. Au asistat ca observatori cîțiva clerici designați de Secretariatul Vaticanului pentru unitatea creștină.

Tema lucrărilor Comitetului a fost: „Stilul ecumenic și ro-lul specific al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Referatele și rapoartele prezentate au dezbătut rolul și responsabilitatea Consiliului într-o situație ecumenică mult diferită de aceea din 1948 cînd el a fost constituit. S-a luat cunoștință de activitatea delegaților prezenți la sesiunile Consiliului Vatican II cum și de stadiul relațiilor cu Biserica romano-catolică, s-au trasat jaloanele programului celei de a patra Adunări generale care se va ține în 1968, s-a stabilit ordinea de zi a Conferinței Biserică și Societatea din luna iulie, s-au dezbătut problemele care au format obiectul activității Comisiei Bisericilor pentru Afacerile Internaționale și în mod special problema Vietnamului, Rhode-ziei, a experiențelor atomice și a stocajului de arme nucleare. S-a luat în dezbatere admiterea de noi membri în Mișcarea ecumenică. Cu acest prilej în fine s-a desemnat succesorul lui W. A. Visser't Hooft în funcția de secretar general al Consiliu-lui Ecumenic al Bisericilor.

MIȘCAREA PENTRU UNITATEA CREȘTINA PROGRESEAZA ÎN ANGLIA

Potrivit precizărilor cuprinse într-un lung document supus Consiliului englez al Bisericilor, întrunit acum cîteva luni la Aberdeen (Scoția), un „capitol nou s-a deschis” în istoria unității creștine în Marea Britanie. Textul care emană de la departamentul Credință și Constituție al amintitului Consiliu, subliniază progresele realizate în ciuda „tuturor tensiunilor, neînțelegerilor a neîncrederii cum și a profundelor diferențe de convingeri”. În ultimul timp colaborarea la nivel național s-a îmbogățit prin participarea la activitatea Consiliului a luterani-lor, ortodocșilor și catolicilor din Anglia, printr-un dialog ecu-menic luat tot mai în serios, printr-o comprehensiune din ce în ce mai desăvîrșită între credincioșii aparținînd diferitelor Bi-serici.

În cursul sesiunii s-a anunțat organizarea unei conferințe ecumenice pe tema „omul și societatea contemporană” care se va ține în 1967 la universitatea Keele în Staffordshire. Totodată s-a hotărât să se întreprindă noi acțiuni în favoarea încetării războiului în Vietnam și pentru condamnarea politicii rasiste din Africa de Sus.

LEGATURI CU CREȘTINII DIN JAPONIA

În cursul unei întâlniri recente organizată la Tokio între reprezentanții Consiliului creștin național al Japoniei și clerici veniți din Germania, s-a hotărât adâncirea legăturilor între Bisericile celor două țări. S-a propus crearea unui comitet mixt de legătură format din delegați ai Consiliului creștin național al Japoniei pe de-o parte, ai Bisericii evanghelice din Germania, ai Bisericilor libere din Germania și ai Misiunii Bisericilor germane.

Printre conducătorii bisericești germani care au fost prezenți la întrunirea de la Tokio amintim pe Kurt Scharf, Adolf Wischmann și Ferdinand Schlingensiepen.

PLEDOARIE PENTRU PACE

Delegații Bisericilor luterane regionale din Germania apuseană s-au întrunit înainte cu câteva luni la Frankfurt, cu care prilej au adoptat o rezoluție în care printre altele se spune: „... Războiul este astăzi nejustificabil pentru că el poate totdeauna să degenereze într-un război total care lovește în populația civilă și nu se oprește la nici o frontieră națională... În epoca atomică el are consecințe atât de inumane pentru popoare și indivizi încât ne simțim obligați să susținem toate strădaniile care tind să înlăture conflictele”.

REAȚII CREȘTINE AMERICANE CU PRIVIRE LA EVENIMENTELE DIN ASIA

În luna noiembrie a anului trecut s-a ținut la St. Louis o conferință organizată sub auspiciile Comisiei pentru afacerile internaționale a Consiliului național al Bisericilor din S.U.A., la care au participat 600 clerici și laici și care a tratat mari probleme de actualitate.

Rezoluțiile adoptate cer restabilirea drepturilor legitime ale Chinei populare la O.N.U., să fie de acord ca țările împărțite, cum sînt Vietnamul și Coreea, să fie reprezentate în Națiunile Unite, fără ca aceasta să împiedice reunificarea lor, ca Statele Unite să caute a începe imediat negocieri pentru oprirea războiului din Vietnam, ca să se oprească bombardamentele asupra

obiectivelor civile în Vietnam, ca Națiunile Unite să întrunească o conferință la care să participe reprezentanții „tuturor guvernelor interesate, inclusiv ai Frontului de Eliberare Națională”, pentru a reglementa problemele în litigiu. Recurgem la forță pentru a distruge orașe, sate și oameni s-a precizat, nu este un lucru de folos, americanilor inclusiv.

MARȘ PENTRU PACE ÎN VIETNAM

La 27 noiembrie anul trecut a avut loc un marș asupra Washingtonului pentru pace în Vietnam la care au participat 25.000 înși. Luînd cuvîntul cu acest prilej, M. T. Dahlberg, fost președinte al Consiliului național al Bisericilor, a spus că „sentimentul patriotic cel mai înalt pe care îl poate încerca un american cere o schimbare a politicii Statelor Unite în Vietnam” și în continuare a întrebato: „Insemnează oare a ne trăda ostașii dacă ne ridicăm și spunem: destul, de a încerca să împiedicăm prin protestul nostru de cetățeni americani loiali ca mii de alții dintre ai noștri să suporte aceeași soartă?”

Pe de altă parte 500 de clerici și laici americani, protestanți și catolici, s-au întrunit la New-York pentru a cere o revizuire a politicii Statelor Unite în Vietnam. „Cei mai mulți dintre noi, au declarat, împărtășesc convingerea că, față de tradițiile noastre religioase, războiul din Vietnam nu este un război drept. E necesar să se convoace la Casa Albă o conferință a conducătorilor creștini, ai universitarilor și specialiștilor asiatici care să analizeze politica Statelor Unite în Vietnam” (Serviciul ecumenic de presă și informație, nr. 44 din 9 decembrie 1965, p. 7).

DENUNȚARE A SARACIEI DIN AMERICA LATINA

Sub titlul „Ceea ce conciliul n-a putut spune” arhiepiscopul catolic de Recife (Brazilia), Helder Camara, a ținut în luna noiembrie 1965 la Roma o conferință de presă la Centrul olandez de documentare. „În momentul în care se promulgă declarația asupra libertății religioase (n. n. în cadrul lucrărilor conciliului Vatican II care își ținea atunci cea de a patra sesiune) două treimi a umanității se găsesc într-o condiție subumană care nu îngăduie să se înțeleagă adevăratul sens al libertății. Subdezvoltarea ține America latină și țările așa-zisei „a treia lumi” într-o situație nedemnă creaturii umane, ceea ce constituie o adevărată injurie adusă creației”.

Arhiepiscopul Helder Camara a sugerat ca ierarhia Bisericii din America latină să ia în mod deschis poziție în favoarea mulțimilor ținute într-o stare de tragică subdezvoltare, să se grăbească a se elibera de sarcina pămînturilor pe care le posedă, să contribuie la obligarea latifundiarilor și patronilor

care și acum dovedesc o mentalitate medievală să renunțe la colonialismul interior pe care îl practică. „Acest colonialism, a mai spus vorbitorul, este cel mai rău lucru pe care îl cunosc; avem încă la noi boieri medievali...”

NOUA CONDAMNARE A RASISMULUI SUD-AFRICAN

Sinodul Bisericii reformate olandeze al provinciei Cap a aprobat un raport manifestind profunda neliniște în legătură cu muncitorii africani smulși din familiile lor și oferiți ca mină de lucru industriei, minelor, etc. ... Autorii raportului subliniază consecințele funeste ale unor astfel de deplasări pentru viața familială și personală a mii de oameni, efectele dezastruoase asupra femeilor și copiilor rămași în satele lor. Acest sistem, se spune, este ca și un „cancer care distruge viața africanilor și afectează în mod fatal existența socială și spirituală a tuturor locuitorilor țării”.

Sinodul a cerut insistent autorităților să deschidă o anchetă pentru a lămurii cazul.

Un alt raport adoptat de sinod tratează problema căsătoriei între inși aparținând diferitelor rase. „Aceste căsătorii, interzise de legile sud-africane — se spune — nu pot fi considerate păcat. Biblia nu conține nici o prevedere care să le condamne. Nu există rase absolut pure iar deosebirile naturale, biologice între ființe, nu sînt deajuns pentru a proscrie în principiu atari căsătorii...”

CONSULTARE ASUPRA INDULGENȚELOR

Potrivit unei hotărî a papei Paul al VI-lea din anul 1963 s-a constituit o comisiune avînd ca sarcină întocmirea unui proiect de reformă a disciplinei indulgențelor. Rezultatele la care a ajuns această comisie au fost supuse discuției într-o consfătuire care s-a ținut la Roma în timpul celei de a patra sesiuni a Conciliului Vatican II cu participarea mai multor episcopi.

Cu acest prilej deși nu s-a analizat problema indulgențelor în întreg complexul ei, s-a căzut totuși de acord că e necesară o simplificare a normelor practice și a prescripțiilor canonice actuale, eliminîndu-se bunăoară modul de a socoti numeric indulgențele cum și calculul în zile, luni și ani. Renunțarea la aritmetică pentru a evalua meritele sau păcatele constituia doar începutul unei acțiuni de la care catolicii înșiși așteaptă noi rezultate.

CEREMONII COMEMORATIVE ALE BISERICII ARMENE

În Armenia sovietică ceremonii desfășurate la sfîrșitul anului trecut au comemorat masacrele armenilor în 1915 și au săr-

bătorit cea de a zecea aniversare a intronizării Sanctității Sale Vasken I. catolic suprem al Bisericii apostolice armenie. Festivitățile s-au desfășurat în catedrala de la Etchmiadzin, sediul catolicosului, la 15 km depărtare de Erevan, capitala Republicii sovietice Armenia.

Serbările organizate s-au desfășurat într-un climat de mare frățietate și de ecumenism viu. Alături de mulțimea de credincioși armeni s-au găsit trei episcopi ortodocși, trei episcopi catolici și un reprezentant al protestantismului armean.

NUMIRE DE EPISCOP ÎN BISERICA ORTODOXA RUSĂ

Prea Cuviosul Arhimandrit Juvenaliie Poiarkov, vicepreședinte al Serviciului pentru relații externe al Bisericii Ortodoxe Ruse, în vîrstă de 29 ani, a fost numit episcop. El a condus Misiunea ortodoxă rusă la Ierusalim și a reprezentat Biserica sa la multe întruniri bisericești internaționale. Ultima dată a participat ca observator la lucrările sesiunii a patra a conciliului Vatican II.

PERGAMENTUL LUI MARTIN LUTHER

În grădina unei mănăstiri franciscane, în apropiere de Avellino, a fost descoperit un pergament datat din anul 1520 și care purta semnaturile lui Martin Luther și a unuia dintre principii Orsini. Pergamentul era închis într-o amforă din ceramică. Amfora, care a fost găsită la cîțiva centimetri adîncime, este conservată în perfectă stare. Pergamentul a fost trimis la Napoli pentru a putea fi cercetat de specialiști.

CINE POARTA VINA UCIDERII MINTUITORULUI?

La o conferință ținută la Roma cardinalul Bea a declarat că evreii nu pot fi acuzați de deicid. Nașterea Bisericii, a spus prelatul catolic, a fost pregătită de istoria poporului evreu, de Vechiul Testament și desăvîrșită de Noul Testament. Biblia a fost dăruită de Dumnezeu poporului evreu și acest lucru nu trebuie trecut cu vederea sau dat uitării. Datorită acestor fapte, a declarat cardinalul, membrii Bisericii sînt datori să poarte respect și venerație acestui vechi popor. „Cu toate acestea — a mai spus cardinalul — e adevărat că în multe ocazii unii dintre noi nu iau în considerație aceste legături, ca și îndatoririle ce rezultă din ele. Mai mult chiar: dacă privim istoria — fără să acuzăm pe nimeni — constatăm că au fost împrejurări cînd unii creștini au fost orbiți pînă-ntr-atîta încît au pretins chiar a fi îndreptățiți de a-l răzbuina pe Hristos, supunînd pe evrei discriminărilor și persecuțiilor.

Trecînd la o examinare aprofundată a textelor respective ale Noului Testament, conferențiarul a arătat că nu se poate vorbi despre o vină a evreilor pentru crimă de deicid. Înfați-

șind evenimentele tragice desfășurate la Ierusalim acum aproape două mii de ani, evenimente care au culminat cu condamnarea lui Iisus de către Pilat, urmată de crucificare. Noul Testament nu formulează nici o clipă învinuirea de deicid la adresa evreilor, fie ei locuitori ai Ierusalimului sau ai altor orașe.

Pedepsele și amenințările proorocite de Iisus, a arătat mai departe cardinalul Bea, nu înseamnă cîtuși de puțin că Dumnezeu s-a lepădat de poporul Său. Dimpotrivă, Dumnezeu nu numai că a continuat să-și arate fidelitatea față de cei aleși, dar le-a oferit pronia Sa. El i-a trimis pe Apostoli să propovăduiască mai întii printre evrei, din sinul cărora au și purces.

În concluzie, nu se poate vorbi de o vină colectivă a poporului evreu, nici a aceluia din antichitate și cu atât mai puțin a celui din zilele noastre.

Conferința cardinalului Bea a fost urmărită de o asistență numeroasă, inclusiv episcopi și alți prelați ai Bisericii catolice.

REPAUSUL DUMINICAL

Sînt cunoscute discuțiile determinate de intenția modificării unei vechii legi britanice pe temeiul căreia în Anglia sînt interzise duminica orice fel de spectacole distractive, inclusiv cele sportive. Ultima luare de poziție împotriva acestei orînduiri de demult aparține lordului Willis care a prezentat un proiect de lege pentru abolirea restricțiilor privitoare la ziua de duminică. Dacă proiectul lui Willis va fi aprobat de Camera lorzilor și de Camera comunelor, ceea ce pare a fi destul de probabil, va fi posibil ca englezii să poată dansa, participa la întreceri sportive, viziona spectacole de teatru și circ, etc. . . . chiar și duminica.

Pe de altă parte în capitala Ceylonului a fost dată publicității o lege prin care se stabilește că, începînd de la 1 ianuarie 1966, ziua de duminică devine zi obligatorie de lucru pentru toți cetățenii țării. Potrivit noii legi, zilele de odihnă se fixează după fazele lunii, denumite „Poya”. Astfel ele vor fi în concordanță cu fazele prin care trece satelitul Pămîntului — lună nouă, primul pătrar, lună plină și ultimul pătrar.

Populația Ceylnoului este compusă din 64% budiști, 20% hinduși, 7% musulmani și doar 1% creștini.

MUEZINII ȘI MAGNETOFONUL

Se știe că deservenții cultului musulman sînt siliți să urce de cinci ori pe zi pînă în vîrfurile minaretelor pentru a chema la rugăciune credincioșii. Pentru a le ușura accesul hogașilor în minaretele din Cairo, care sînt în număr de 1464, relatau nu de mult ziarele (vezi Magazin, nr. 434, sîmbătă 29 ianuarie

1966, p. 3), s-a introdus o inovație: chemarea muzicilor este înregistrată pe benzi de magnetofon și transmisă prin amplificatoare.

„MODERNIZAREA” RITUALULUI

Recent a apărut în S.U.A. o carte de „rugăciuni populare” sub titlul „Iisuse, vii cu mine să alergăm împreună?”. Autorul este pastorul Malcolm Boyd. Iată una din aceste rugăciuni:

— „S-a făcut de-acum dimineață Iisuse. Trebuie să mă grăbesc — să alerg la baie, să mă spăl, să îmbuc ceva, ca apoi iarăși să alerg. Încotro alerg? Tu ești singurul care știi ceea ce eu nu pot să pricep. Nu, nu, nu trebuie să-mi povestești ce știi. Important e că cineva, totuși, știe, iar acel cineva ești tu. Zdravăn mă mai ajută chestia asta. Așadar, eu încep să alerg, bine? Hai, ia-o tu înainte. Da, e timpul să alerg. Iisuse, vii și tu cu mine să alergăm împreună?”

Pe un alt plan, dar manifestînd aceeași tendință de „modernizare” a cultului, patru călugări dintr-o mănăstire din Paraguay au creat un grup muzical a cărui specialitate este cîntarea psalmilor în ritmul celor mai moderne dansuri.

IMBUNĂTĂȚIREA TEXTULUI ORIGINAL AL BIBLIEI

Învățații Bibliei din toată lumea cercetează acum patru capitole ale cărții profetului Isaia, trimisă spre comentare de către Universitatea ebraică.

Capitolele sînt din marea Biblie ierusalimiteană, a cărei compilare a început în anul 1958 și care nu se va încheia înainte de sfîrșitul acestui secol.

Baza pentru text este faimosul codex din sec. X-lea din Aleppo al lui Ben Asher, care a fost descoperit la Ierusalim imediat după începerea lucrărilor Bibliei. Acest codex este considerat a fi una din cele mai exacte versiuni a textului Bibliei.

O NOUA TRADUCERE A BIBLIEI ÎN LIMBA LATINĂ

Vaticanul a însărcinat o comisie în frunte cu cardinalul Bea să treacă la redactarea unei noi traduceri a bibliei în limba latină. Ca bază vor servi textele ebraice și grecești.

Pînă acum biserica catolică se servește de traducerea latină a cărții sfinte făcută în secolul al IV-lea de către Fericitul Ieronim. Această traducere e cunoscută sub numele de Vulgata.

MUZEUL MANUSCRISELOR DE LA MAREA MOARTA

Locuitorii Ierusalimului, turiștii care se plimbă prin preajma Universității se opresc pentru a privi o clădire de o construc-

ție curioasă, ce seamănă cu o pagodă. Dar această construcție nu servește de lăcaș de rugăciune. E Muzeul manuscriselor descoperite la Marea Moartă și Biblioteca arheologică, ce numără 30.000 volume. Fiii lui Samuel Gottsman, care a ajutat la achiziționarea manuscriselor, au construit această clădire. La solicitarea lor, arhitecți americani vestiți au întocmit planul edificiului, supranumit Palatul cărții.

Acoperișul „pagodei” reproduce forma capacului de lut al ulciorului în care s-au găsit manuscrisele. Clădirea se înalță în preajma unui lac artificial. De aici, un drum duce spre o curte mică. În dreapta acestei curți se află sala Bibliotecii arheologice și la stînga, o poartă de bronz.

Deschizind această poartă se pătrunde de-a dreptul într-o încăpere lungă și întincoasă, în care se află numeroase dulapuri de lemn de tek. Atunci cînd construcția va fi complet terminată prețioasele manuscrise vor fi păstrate în aceste dulapuri.

— IN ANTICUL ORAȘ CESAREEA

De 8 ani durează săpăturile arheologice pe care o expediție italiană și una israeliteană le fac pe teritoriul anticului oraș Cesareea. De pe acum rezultatele acestor lucrări justifică pe deplin eforturile, luminînd o pagină din istoria unui trecut îndepărtat...

După cucerirea Iudeii, romanii au stabilit capitala la Cesareea, unde se afla reședința procuratorului imperial și unde regele Irod zidise o seamă de palate splendide. Dar istoria acestui oraș se întinde mult în trecut: ultimele săpături arheologice au arătat că aici fusese cu multe secole în urmă o cetate fortificată feniciană.

Lucrînd la dezgroparea uriașului apeduct al orașului, arheologi au descoperit trei inscripții care arată că romanii au restaurat conducta de apă, ce existase cu mult înainte de venirea lor. Una din aceste inscripții aruncă o lumină nouă asupra trecutului. În ea se vorbește despre legiunea a II-a a împăratului Adrian, care în anul 128 staționa în Egipt. Se pare că această unitate a fost una din cele 12 sau 13 legiuni pe care Adrian le-a adus în Iudeea spre a înăbuși răscoala lui Bar Kohba, în anii 132—135.

Centrul lucrărilor se află acum în porțiunea marelui teatru roman, cunoscut din descrierea istoricului Iosephus Flavius. Construcția e în formă de amfiteatru, cu o scenă mare, de 30 metri lățime. Acesta e cel mai vechi teatru roman din orient.

VESTIGIILE STRAVECHIULUI DAMASC

Săpăturile efectuate în marea curte a moscheii Omeyaziilor — celebru monument arhitectonic sirian — au dus la des-

coperirea vestigiilor străvechii aşezări a Damascului din epoca arameică, în cel de al zecelea secol a. Hr.

Acum citeva luni, Direcţia generală a antichităţilor din Siria a întreprins diverse lucrări de restaurare în curtea marii moschei, unde, în secolul IV d. Hr. a fost înălţată de împăratul Teodosiu o bazilică. În acest scop, din ordinul împăratului a fost demolat, în mare parte, un templu roman, consacrat lui Juppiter Damaschinul, templu care, la rîndul său, fusese ridicat pe locul unui străvechi sanctuar al zeului sirian Haded.

Cercetările arheologice au dat la iveală, la aproximativ un metru adîncime, dărîmături ce par a fi vestigiile cetăţii primitive arameice. Aceasta era cunoscută pînă în prezent de unele referiri istorice, dar nu a putut fi găsite nici o urmă materială a existenţei ei.

Direcţia generală a antichităţilor a hotărît continuarea săpăturilor în tot perimetrul curţii moscheii Omeyazilor. Potrivit unor studii de specialitate, palatul regal arameic trebuie să se afle în așa-numita „stradă dreaptă”, care duce la moscheea Omeyazilor spre poarta răsăriteană a oraşului, distanţă de vreo doi kilometri. Se presupune că acest palat ar fi cel al regelui Serani Hadad III, care a asediat Damascul în anul 805 a. Hr.

ANIVERSAREA UNEI VECHI CATEDRALE

Catedrala de pe malurile Tamisei — Westminster Abbey — şi-a sărbătorit la 28 decembrie 1965, nouă secole de existenţă. Intemeiată în 1065 de către Edward Confesorul, acest lăcaş adăposteşte mormintele regilor Angliei, de la Wilhelm Cuceritorul, precum şi un colţ al poeziilor, consacrat memoriei unor scriitori englezi renumiţi.

LA SNAGOV DUPA SUTE DE ANI

La sfîrşitul anului 1965 s-au întreprins o seamă de lucrări de restaurare la mănăstirile de pe insula din lacul Snagov.

Vechea biserică a mănăstirii de pe insulă (ridicată pe vremea lui Mircea cel Bătrîn şi reclădită, în forma actuală în secolul al XVI-lea, de către Neagoe Basarab) constituie, prin arhitectura ei şi prin fresca care acoperă o parte din pereţii interiori, un ansamblu preţios de arhitectură şi artă veche românească.

Aici, în vechile chilii ale mănăstirii a fost înfiinţată în secolul al XVII-lea una din primele tiparniţe la care şi-a dus activitatea de tipograf egumenul Antim Ivireanul.

Actualele lucrări de la Snagov, efectuate sub egida Direcţiei monumentelor istorice, au avut ca scop — printre altele — consolidarea picturii murale (portrete de domnitori, ctitori ai bisericii, printre care şi Neagoe Basarab), realizate în 1563 în timpul domniei lui Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanu, refacerea acoperemintului, a faţadei, a consolelor, etc.

SINCRETISMUL ŞI NEAJUNSURILE LUI

În mod obişnuit prin sincretism în materie religioasă este a se înţelege tendinţa de a adopta o religie universală şi de a concepe toate religiile existente ca fiind variaţii calitative ale acesteia. Într-un astfel de amalgam orice religie este adevărată în ea însăşi, fiecare conducând pe drumuri diferite la Divinitatea unică. Cu alte cuvinte nu mai este nimic bun sau rău, adevărat sau fals, şi totul este acceptabil şi demn de a fi urmat. Combinarea tuturor religiilor şi confundarea lor, „colecţionarea oricărei experienţe religioase, asemănătoare colecţionării de timbre”, sînt doar cîteva din consecinţele ce decurg de aici.

Vorbînd despre recrudescenţa sincretismului ne-am gîndit mai ales la faptul că el a fost cunoscut şi epocii apostolice — deşi nu numai acesteia — cînd Sfîntul Pavel bunăoară combătea la Antiohia, Efes sau Corint confuzia creată în rîndul credincioşilor de zeităţi sau magicieni cu pretenţia de a întru-chipa Divinitatea însăşi ori de a o reprezenta.

Se pare că în dorinţa lor de înfrăţire deplină, există şi astăzi destui credincioşi care fără nici un discernămint renunţă la orice convingeri autentice pentru a armoniza toate conceptele religioase în vederea adoptării unei religii universale. Ar fi ceva asemănător, şi comparaţia nu este valabilă decît pînă la un anumit punct, cu încercarea de a crea o limbă universală de tipul „esperanto”, inexistentă în viaţă şi ineficace prin însăşi structura ei.

Fenomenul acesta este desigur ceva hibrid şi lipsit de viabilitate. El a şi fost denunţat de pe cele mai autentice poziţii ecumeniste (vezi W. A. Visser't Hooft: *L'Eglise face au syncretisme. La tentation du mélange religieux*, trad. André Péry, Editions Labor et Fides, Geneve, 1964).

Numai că sincretismul nu se manifestă doar prin punerea pe acelaşi plan a tuturor religiilor pentru a le confunda sau amesteca între ele ci, rău înţeles, ecumenismul a dus la un soi de sincretism în cadrul creştinismului însuşi. Existenţa mai multor Biserici, confesiuni şi denominaţiuni a tentat pe unii dornici de a le vedea cît mai repede unite între ele, să le pună pe toate pe acelaşi plan, să le confunde întreolaltă şi să considere că amestecîndu-le se poate ajunge la împlinirea visului de a fi „o singură turmă cu un singur Păstor”. Ba alţii cred că o soluţie ar fi şi topirea tuturor Bisericilor într-una singură.

Avem de-a face într-aceasta cu un sincretism care se cere evident pus la punct cu hotărîre.

Este greu de conceput că unirea Bisericilor s-ar putea înfăptui prin crearea unei supra-Biserici care să le includă pe toate celelalte la un loc. Mișcarea ecumenică a arătat din chiar momentul apariției ei că nu dorește acest lucru. Scopul ce și l-a propus a fost drept aceea de a chema toate Bisericile să coopereze între ele fiecare păstrându-și individualitatea și caracteristicile proprii, aducându-și contribuția ei specifică la crearea unei „simfonii” de fiecare dorită. În cunoașterea sinceră și reciprocă, în iubire dezinteresată și în conlucrarea pentru înfăptuirea mai binelui, rezidă legătura care poate apropia și uni Bisericile și credincioșii lor. Așa s-a ajuns la atât de mult pomenitul „dialog” preconizat ca metodă în stare să rezolve multele și adâncile deosebiri care îi separă pe creștini.

De aceea în locul sincretismului se preconizează respectarea de către fiecare a credinței proprii și în același timp a credinței fraților săi, înfățișarea loială a temeiurilor doctrinale pe care se găsește și efortul de a înțelege pe acelea ale celorlalți creștini, cooperarea întreolaltă pe terenul înfăptuirii comandamentelor evanghelice.

Așadar adevăratul ecumenism trebuie ferit de ravagiile sincretismului străin spiritului adevăratei învățături creștine și practicat în limitele pe care el însuși și le-a determinat. În acest sens vom cita încheind, pe același W. A. Visser't Hooft la care ne-am referit deja: „... Condiția cea dintâi a unei relații personale autentice nu este ca celălalt să fie de acord cu mine, nici eu cu el, și nici ca amândoi să fim gata a merge pe drumul compromisului, ci ca eu să mă întorc spre celălalt fiind decis să-l ascult și să-l înțeleg pentru ca dialogul nostru să ajungă la o îmbogățire mutuală. Eu nu-mi impun personalitatea vecinului meu ci eu mă pun la dispoziția sa așa cum sînt. Ca și creștin eu nu aș putea împiedica ca partenerul meu să participe la ceea ce eu însumi am primit de la Iisus Hristos, voi ascunde că îmi țin credința, ci ca pe un dar al harului, un dar care exclude orice orgoliu și care mă constrânge să vorbesc cu recunoștință despre acest Domn în prezența tuturor celor ce vreau să mă asculte. De altfel, voi accepta de bună voie ca partenerul meu să mă informeze asupra itinerarului său spiritual. Dialogul va fi cu atât mai folositor cu cît fiecare dintre parteneri se va da ceea ce este el într-adevăr...” (L'Eglise face au syncretisme, pp. 158—9).

SE VA SCHIMBA CEVA ÎN SPANIA?

S-a vorbit mult în ultima vreme despre libertatea religioasă și despre necesitatea de a fi proclamată și asigurată pretutindeni. Aceasta pentru că s-a constatat că nu o dată ea a fost

încălcată tocmai pornind de la așa-zise „principii religioase” care au dus la cea mai fanatică intoleranță. Un exemplu tipic îl oferă Spania, țară care a creat de altfel prea cunoscuta închiziție. Iar instituția aceasta de tristă amintire n-a dispărut deodată cu trecerea anilor. Iberia este și astăzi o adevărată carceră în care profesiunea de credință constituie dreptul doar al unora, și nici chiar a acestora... Aprobarea de a se deschide unele case de rugăciune aparținând aderenților Reformei sau urmașilor lor mai proaspeți, dreptul de a pune la dispoziția credincioșilor Biblia dar și aceasta în chip limitat ori unele declarații oficiale lipsite de consecințe ar fi, pentru moment, singurele semne ale unei preținse dorințe de a aplica și aici principiile libertății religioase.

Evident cursul normal al evenimentelor va duce în cele din urmă la schimbarea unei atari stări de lucruri cu totul anacronice. Până atunci cronicarii evenimentelor internaționale vor mai avea de înregistrat destule frământări indicind hotărîrea celor conștienți de a scutura un jug nedemn de minunăția vremurilor pe care le străbatem. Pe această linie reproducem în cele ce urmează însemnările unui ziarist făcute pe marginea citorva fapte al căror ecou s-a făcut de fapt în revista noastră în informațiile ce le-a oferit cititorilor în ultimele sale numere (Eugeniu Obrea, Spania — 1965, în rev. *Lumea*, an. III, nr. 30(100), joi 23 septembrie 1965, pp. 18—20):

„... Ușile sălii de judecată fuseseră închise. Proces secret. Pe culoarele întunecoase se adunase o mulțime de preoți în veșmintele lor negre. Vreo sută — unii din Madrid, alții veniți din Catalonia. N-aveau ținuta calmă, reținută, a predicatorului răbdării față de tot ce se petrece pe pământ. Dimpotrivă. Păreau nervoși, protestau, schimbau fraze violente, neobișnuit de violente, cu poliștii postați lângă ușile ferecate. Preoții doreau să asiste la procesul a patru personalități catolice aduse în fața tribunalului pentru delikte politice. Poliștii însă erau neînduplecați în fața slujitorilor lui Dumnezeu. Cînd preoții au devenit mai insistenți, poliștii au acționat potrivit obișnuinței: au început să-i lovească. Demni, preoții cîntau, invocînd pe Domnul din ceruri, în vreme ce brutele în uniformă îi împingeau în stradă.

„Revolta sutanelor” — semnala *Le Nouvel Observateur*. Poate că revista pariziană exagera. Dar în fapt „... Există o tensiune în relațiile dintre Biserică și Falangă, provocată mai ales de deplasările din mentalitatea clericilor mai tineri, care, în contact direct cu masele, par preocupați de problemele sociale și înțeleg că vor pierde orice influență asupra credincioșilor dacă nu îi vor urma pe un alt drum decît cel prescris de regim. Biserica dorește să evite identificarea ei cu franchismul

și marchează tot mai clar distanța în relațiile cu Falanga. „Cei care aspiră să joace un rol în viitor au datoria să se desolidarizeze de echipa aflată la putere” — afirma liderul democrat-creștin Gil Robles. „Desolidarizarea” este voalată — ea nu depășește un cadru limitat de dorința de a menaja spiritul autoritar al regimului. Tineretul catolic, mai receptiv la realitățile sociale, năzuiește la mai mult decît un dialog doctoral în privința viitorului Spaniei. J. O. C. (tineretul muncitor catolic — organizație legală) vădește o atitudine reprobatoare față de practicile oficiale iar publicația sa *Juventud Obrera* a pledat chiar pentru dreptul la grevă. Dar catolicismul spaniol nu mai reprezintă astăzi o forță unitară. „Acțiunea catolică” se străduiește să capteze pe muncitori, iar unii militanți catolici au ajuns la o platformă de colaborare cu socialiștii și comuniștii. Pentru „Opus Dei” obiectivele sînt determinate de poziția socială a celor mai influenți membri ai săi: marea industrie și tehnocrația. „Opus Dei” are poziții puternice în guvern ca și în conducerea aparatului industrial-bancar și tendința atribuită membrilor săi este de a „moderniza” structurile spaniole potrivit necesităților actuale ale marii burghezii, temătoare de ceea ce se va întîmpla „după Franco”. Membrii de vază ai acestei organizații consideră depășit falangismul anilor de război civil, sistemul politico-economic care a dus la o rupere a Spaniei de contextul vest-european. Sclerozarea economică li se pare extrem de periculoasă și ar dori să imprime dinamismul industriei și agriculturii spaniole (beneficiarii acestui proiectat dinamism fiind dinainte previzibili). Activiști ai Falangei, prezenți în posturi de comandă economică în virtutea unor merite trecute, s-au văzut înlăturați de tinerii specialiști ai lui „Opus Dei” energici și calificați. De aici o rivalitate crescîndă pe care Franco o folosește în jocul său de culise pentru a menține un echilibru între forțele politice care aspiră la dominație. Remanierea ministerială din iulie a scos din scenă trei miniștri membri ai lui „Opus Dei”. Este adevărat, în guvern au intrat alți doi membri marcanți ai acestei organizații, „tehnicieni competenți și mai indiferenți decît predecesorii săi față de considerațiile politice”, scria *Le Monde*). Indiscrețiile din anturajul guvernamental vorbeau de o relativă disgrație a lui „Opus Dei”, deși aparent nimic nu o dovedește. Se așteaptă să se consume alte remanieri ale formației ministeriale care ar putea să pună în cauză „subtilul echilibru” stabilit în sînul guvernului prin străduințele lui Franco.

„Falanga se află într-o prelungită defensivă. Adversarii săi o silesc să bată în retragere și să-și scoată la iveală disensiunile interne care o macină. „A devenit evident că o mare parte a mișcării falangiste alunecă spre o poziție din ce în ce mai

opusă sistemului franchist și tinde spre o acțiune comună cu câteva sectoare ale opoziției" scria La Tribune des Nations. Întrunirea cercurilor falangiste „José Antonio” — arată aceeași publicație — „marchează o alunecare spre opoziție a unei părți a mișcării falangiste”...

Disecția pe care ziaristul acum citat o face în viața politică și religioasă a Spaniei ne oferă câteva puncte de reper pentru înțelegerea, și numai parțială, a unor evenimente cărora le simțim martori. Rămâne de văzut ce ne vor aduce lunile și anii ce vor urma. Convingerea noastră este însă că pînă în cele din urmă forțele sănătoase din sinul poporului spaniol vor reuși să rezolve fericit gravele probleme cu care este confruntată țara lor.

CU PRIVIRE LA PLANETA MARTE

Vechea chestiune a „pluralității lumilor locuite”, popularizată încă de Camille Flammarion (vezi volumul său: *La pluralité des mondes habités*, 42e mille, Paris, 1917) preocupă pe cercetători în mod din ce în ce mai insistent, cu atît mai mult cu cît posibilitățile moderne de cercetare cresc pe zi ce trece. Și pentru că în legătură cu aceasta s-a vorbit mai ales despre Marte ca fiind una din planetele ce ar fi locuite, nu este de mirare că înspre aceasta s-a îndreptat mai ales atenția tuturor. „Canalele” cu puțință a fi observate datorită telescoapelor, trebuiau să confirme existența unui sistem de irigație creat de o foarte dezvoltată civilizație.

Savanții zilelor noastre, avînd ajutorul navelor interplanetare dotate cu aparataj bine pus la punct, au încercat să lămurască problema. În 28 noiembrie 1964 a fost lansată o navă în direcția planetei Marte care după 7 luni de călătorie în spațiul interplanetar a ajuns la destinație, luînd mai multe fotografii transmise pe pămînt.

Citirea acestor fotografii, deși relativă, a oferit totuși unele date în plus față de cele cunoscute anterior. Din păcă e însă, nu se poate spune încă, cu certitudine dacă pe Marte există sau nu viață. Nici chiar problema „canalelor” nu a putut fi definitiv elucidată. Oricum, n-au fost descoperite indicii ale unei civilizații umane, care, mai mult ca sigur, nu există aici.

Cu aceasta însă problema nu este închisă. Captarea recentă a unor semnale venind din cosmos și avînd caracterul unei anumite periodicități, reactualizează întrebarea cu privire la existența vieții în afara planetei noastre. Principial, existența vieții pe alte planete și în alte sisteme solare nu poate fi respinsă. Modalitatea formei sub care ar putea însă apare viața în diferite părți ale universului, depinde de foarte multe condiții și, poate să se desfășoare pe căi infinite. E ceea ce l-a făcut pe Bernard Oliver, președintele Institutului de electronică Ber-

keley (S.U.A.) să afirme nu demult, la închiderea congresului consacrat „Comunicațiilor cu ființe raționale extraterestre”, că prin uriașe antene de televiziune în stare să capteze emisiunile unor surse aflate la distanțe mergînd pînă la 200 de ani lumină se va afla dacă există ființe raționale extraterestre în Cosmos. Savantul amintit aprecia că o asemenea antenă va putea sonda aproximativ 80.000 de stele, dintre care un mare număr n-ar fi exclus să fie centrul unor sisteme planetare analoage celui al nostru, cu civilizații de un ridicat nivel de dezvoltare.

În perspectiva posibilității unor contacte cu locuitorii celorlalte planete s-au găsit cercetători care să pună problema chiar a creării unei „limbi cosmice”. Astfel făcînd un bilanț al conferinței care s-a ținut anul trecut la observatorul din Bura-kan (Armenia), astronomul sovietic Mihail Kliakotkov, de la Institutul astronomic „Sternberg”, scria în *Nouvelles de Moscou* că savanții au ajuns la concluzia de a elabora o „limbă cosmică” cu ajutorul căreia ar putea intra în legătură cu civilizațiile extraterestre. O asemenea limbă — adevărată esperanto a spațiului — ar fi bazată pe legile naturii și codificată prin calcul electronic; ea ar permite să se transmită, în mai puțin de 2 minute, esențialul cunoștințelor umane contemporane; conținutul substanțial al celor 100 milioane de cărți ale omenirii ar putea fi transmis într-o zi și o noapte.

Oricare ne-ar fi punctul de vedere cu privire la cele amintite, problema rămîne deschisă și ea preocupă în cel mai înalt grad pe cercetători (Prof. Gheorghe Chiș, *Există civilizații extraterestre?*, în rev. *Tribuna*, Cluj, nr. 37(450), 16 septembrie 1965, pp. 1, 8).

IARAȘI DICȚIUNEA

Intr-unul din numerele anterioare ale revistei noastre (anul XV, nr. 1—3/1965, pp. 182—3) am arătat importanța deosebită pe care o are dicțiunea în activitatea preotului, atît în ce privește oficierea la altar cît mai ales în predică. Între timp a apărut o carte intitulată „Despre dicțiune” scrisă de Anca Livescu (Editura Științifică, București, 1965, pp. 128). Considerăm util a o recomanda cititorilor și mai ales să-i îndemnăm a stăruii în însușirea unui cît mai corect mod de exprimare.

„A ști să vorbești — spune autoarea studiului citat — înseamnă a ști să exprimi exact ce simți, ce gîndești. Dar se știe că în general siguranța vorbitorului, cînd se află între oameni cu care nu este obișnuit, dispare și nu mai reușește să spună ce vrea. Vorbitorul neexperimentat, în loc să fie atent la ceea ce are de spus, este preocupat de felul în care ar trebui să spună și, în consecință, pierde firul ideilor, nu expune precis, se oprește făcînd pauze care pot compromite întregul discurs.

„Exercițiul are și în acest caz importanța lui; cu cât o persoană este mai deprinsă să vorbească în public, cu atât este mai calmă și ideile apar mai limpezi și mai exacte.

„Cel mai sigur mijloc de a transmite, de a emoționa pe ascultători, este sinceritatea expunerii. Sînt unii vorbitori care dispun de o elocvență naturală nativă, la care contactul cu ascultătorii se produce de îndată ce încep să vorbească.

„Dar o emoție, un moment de avînt, poate să prefacă în oratori pe cei care nu au luat niciodată cuvîntul în public. Desigur că inspirația nu trebuie să înlocuiască studiul și, în genere, înainte de a vorbi, de a ține o cuvîntare, se recomandă vorbitorului să aibă cunoștințe, în primul rînd, despre regulile dicțiunii.

„Un exercițiu util în acest sens îl constituie citirea cu glas tare și cu intonația cuvenită a discursurilor importante, care prin măreția ideilor, prin fermitatea convingerilor și prin înălțuirea logică a argumentelor permit și cer folosirea unei dicțiuni variate și expresive.

„Dicțiunea, gestul și fizionomia sînt mijloacele de convingere pe care trebuie să le stăpînească un vorbitor... El este dator să vorbească astfel ca expresia feței, inflexiunile vocii și gestul să concorde.

„Multe din procedeele la care recurgeau oratorii din trecut aparțin azi istoriei; emfaza, trucurile și efectele minore nu fac parte din elementele de care să țină astăzi seama un vorbitor. Scopul vorbitorului nu mai este să seducă ascultătorii prin diferite artificii oratorice, nici să strălucească el personal. El vrea pur și simplu să împărtășească ascultătorilor fapte și idei care conțin prin ele însele cea mai prețioasă elocvență, aceea a adevărului. Sinceritatea sentimentelor, fermitatea convingerilor, elanul și pasiunea sînt mai importante decît orice „precepte” și „rețete” oratorice...

„Folosind ca exercițiu lectura discursurilor de seamă, vorbitorul își însușește o dicțiune expresivă, își obișnuiește vocea să urce într-o gradăție ascendentă care să culmineze în final; învață astfel să nu se lase sedus de o elocvență melodramatică, dăunătoare logicii și preciziei. Tonul sincer și simplu este tonul just care ilustrează ideea, care, ocolind inflexiunile exagerate, reușește să convingă ascultătorii”. (A. Livescu, *Despre dicțiune*, p. 91—93).

Avea de aceea dreptate Cicero cînd scria oarecînd în „De oratore”: „Dacă nu depinde de noi să avem un glas frumos, de noi depinde însă să-l cultivăm și să-l fortificăm; să studiem toate treptele, de la sunetele grave pînă la cele mai înalte” (la A. Livescu, *o. c.*, p. 12).

Astfel de indicații și multe altele asemănătoare se pot găsi

în volumul la care ne referim. Socotim că ele pot fi de folos oricărui predicator pentru a gândi asupra lor și a le urma.

ORTOGRAFIEREA UNUI DES FOLOSIT CUVINT

În terminologia bisericească și la fel în publicistica religioasă se face des apel la cuvîntul menit a indica așezămîntul în care își duc viața monahii potrivit unor reguli anume. În grecește i s-a spus „monastérion”, și la fel în latinește „monasterium”. „Succesul religiei creștine în mijlocul populației romane a făcut ca o parte destul de însemnată de împrumuturi grecești directe, printre care și „monasterium”, să se mențină în limbile romanice” (Acad. Al. Graur și alții, *Istoria limbii române*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965, pp. 61—62). Astfel în franceză avem: monastere, în italiană monastero, în spaniolă monasterio, etc. . . .

Limba noastră, deși are un lexic bogat în împrumuturi din latină, a primit o serie de termeni bisericești prin intermediul vechii slave (cf. Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică*, București, 1962, p. 147 nota 1). Precum se arată din partea specialiștilor, „terminologia creștină la noi, în afară de termenii latini care denumesc noțiunile fundamentale ale cultului, este sud-slavă: termenii slavi arată că organizarea cultului s-a făcut în perioada de după secolul al IX-lea” (Acad. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. III, ed. 5-a, București, 1964, p. 61). „Mănăstire” este unul din exemplele care se aduc în această privință. Grecescul „monastérion” a devenit în slavă „manastyr” prin schimbarea lui *o* în *a*, iar în românește „mănăstire” prin schimbarea lui *a* în *ă* (Acad. Al. Graur, *Etimologii românești*, București, 1963, p. 58).

Cuvîntul românesc care denumește locul în care viețuiesc monahii este așadar „mănăstire”. Acest cuvînt el însuși și-a avut evoluția lui apărînd demult sub forma de „mînăstire” și, ulterior, sub cea de „monastire” sau „monăstire” sub influența, desigur a limbii grecești moderne și a acelora care o vorbeau. Formula la care s-a stabilit limba noastră vorbită a fost pînă în cele din urmă „mănăstire”. Astfel apare cuvîntul respectiv atît în dicționare (*Dicționarul limbii române contemporane*, t. III, București, 1957, pp. 36—37; *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958, p. 485) cît și în îndreptările ortografice (*Indreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965, p. 167).

Astăzi în mod curent se scrie așadar „mănăstire”. Doar în publicistica noastră bisericească se menține formula „mînăstire” pe care dicționarele o categorisesc ca *învechită*. Evident se pune problema dacă n-ar fi preferabil să adoptăm varianta pe care toată lumea și-a însușit-o și care se dovedește a avea mai mare circulație?

VIAȚA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

SESIUNEA ADUNĂRII EPARHIALE

Duminică, 12 decembrie 1965, s-a ținut sesiunea ordinară a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Membrii Adunării Eparhiale au luat parte împreună cu credincioșii la sfânta liturghie arhierască, oficiată de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, înconjurat de un sobor de 12 preoți și 6 diaconi. În cuvîntarea ținută, Înalt Prea Sfinția Sa — după ce a scos cuvenita învățătură din pericopa evanghelică — a făcut o amplă dare de seamă despre toate realizările din cei 4 ani din urmă, care au fost posibile datorită concursului neprecupețit pe care Conducerea Eparhiei l-a avut din partea membrilor Adunării Eparhiale, ai Consiliului Eparhial și din partea tuturor credincioșilor.

Apoi s-a oficiat slujba chemării Duhului Sfînt și parastasul obișnuit, la care au fost pomeniți ierarhii bănațeni, preoții din Eparhie decedați în cursul anului 1965, precum și ctitorii și binefăcătorii Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

După terminarea serviciului divin, membrii Adunării Eparhiale s-au întrunit în sala de ședințe de la Centrul Arhiepiscopesc. La orele 13,45, o delegație, formată din Prot. Ioan Goanță, dr. Nicolae Apostolescu și dr. Iuliu Pora, s-a prezentat la reședința mitropolitană, spre a invita pe Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae să prezideze lucrările Adunării.

Insoțit de către reprezentanții On. Departament al Cultelor, precum și de delegații Adunării Eparhiale, Înalt Prea Sfinția Sa intră în sala de ședință.

În cuvîntarea de deschidere a Adunării, Înalt Prea Sfinția Sa a subliniat caracterul și misiunea Bisericii pusă în slujba credincioșilor și a binelui obștesc. Vorbînd despre activitatea depusă sub îndrumarea Adunării Eparhiale în răstimpul celor patru ani, Înalt Prea Sfinția Sa a arătat că această activitate s-a concretizat nu numai în actele administrative propriu-zise, în atîtea înfăptuiri pe tărîm bisericesc, ci cu osebire în strădaniile permanente ale clerului și credincioșilor de a fi la înălțimea marilor sarcini ale vremii noastre.

Salutînd prezența reprezentanților On. Departament al Cul-

telor cum și a marii majorități a deputaților eparhiali, Înalt Prea Sfinția Sa deschide cea de a IV-a sesiune a Adunării Eparhiale.

S-a procedat apoi la constituirea secretariatului compus din P. On. Prot. Ioan Olariu și dnii dr. Nicolae Bihoiu și dr. Petru Fărcașiu.

Înainte de a intra în ordinea de zi, Înalt Prea Sfințitul Părinte Președinte a propus Adunării să-și îndrepte cu recunoștință gândurile către Conducătorii Patriei și ai Bisericii, expediindu-li-se cîte o telegramă. Astfel, au fost trimise telegrame omagiale Președintelui Consiliului de Stat, Președintelui Consiliului de Miniștri, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Secretarului General al Departamentului Cultelor Prof. Dumitru Dogaru, Președintelui Sfatului Popular Regional și o scrisoare Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, precum și Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului și membrilor Adunării Eparhiale a Episcopiei sufragane a Aradului, convocată pentru aceeași zi.

Înalt Prea Sfințitul Președinte a repartizat apoi comisiunilor permanente ale Adunării Eparhiale rapoartele generale și speciale ale celor trei secții ale Consiliului Arhiepiscopesc, în vederea studierii lor și a elaborării propunerilor către plenumul Adunării.

În continuare s-a dat cuvîntul P. On. Părinte Ioan Goanță, care a dat citire raportului general al secțiilor unite ale Consiliului Arhiepiscopesc, prezentat în vederea punerii la curent a tuturor membrilor Adunării Eparhiale, care urmează să lucreze pe secții, cu ansamblul problemelor generale ale Eparhiei ivite de la ultima sesiune.

După aceasta ședința plenară a fost suspendată, cei prezenți fiind invitați la masa comună oferită la reședința mitropolitană.

La orele 17 au fost reluate lucrările Adunării în cele patru comisii care, retrăgîndu-se în cîte o încăpere aparte, au luat în dezbateri documentele ce le-au fost repartizate. Concluziile dezbaterilor din comisii au fost aduse apoi în fața plenului de către raportorii lor: P. On. Părinte Prot. Bujor Toma din partea comisiei bisericești, dl. dr. Alexandru Radivoievici din partea comisiei culturale, dl. Marcel Popescu, din partea comisiei economice și dl. dr. Teodor Dejeu din partea comisiei de organizare.

Propunerile fiecărui raportor au fost supuse discuției. La problemele administrativ-bisericești au luat cuvîntul P. On. Prot. Nicolae Paștiu, P. On. Prot. Bujor Toma, dnii Traian Gligor Vințan și dr. Nicolae Bihoiu. Vorbitorii au subliniat sprijinul acordat din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian

și Onor. Departament al Cultelor, exprimând în numele celor prezenți întreaga recunoștință. În continuare ei s-au referit la grija conducerii eparhiale pentru viața religioasă prin inspecții și vizitații canonice; pentru completarea parohiilor vacante, pentru activitatea pastorală, omiletică, culturală și obștească a preoților. De asemeni au subliniat apropierea preoților de credincioșii lor, precum și solicițundinea pe care Statul o acordă Bisericii, toți făcând propuneri concrete privitor la hotărârile ce urmau a fi luate pentru corespunzătoarea îndrumare și în viitor a activității bisericești eparhiale.

Conchizînd asupra celor spuse, Înalt Prea Sfințitul Președinte a dat asigurări că toate propunerile constructive vor fi luate în considerare și că se vor depune străduințe pentru traducerea lor în faptă.

La problemele cultural-sociale au luat cuvîntul P. On. Prot. dr. Zeno Munteanu, P. C. Preot Ioan Șișu, P. C. Victor Stoica și dl. dr. Alexandru Radivoievici. Au fost analizate cu multă pătrundere toate problemele intrînd în domeniul acestui sector de activitate eparhială. S-a insistat asupra activității Seminarului teologic din Caransebeș, asupra condițiilor de viață și studiu create elevilor școlii. De asemenea s-a exprimat satisfacția pentru modul în care apare revista „Mitropolia Banatului” făcîndu-se propunerea de a se îmbogăți rubrica omiletică și cea liturgică. A fost reliefată importanța conferințelor de orientare a preoților, a întrunirilor cu colaboratorii lor, care au avut loc la sediile unor protopopiate. De asemenea s-a remarcat îmbunătățirea activității omiletice a preoțimii.

Cu mulțumire s-a luat la cunoștință activitatea pe plan ecumenist și participarea preoțimii la toate acțiunile obștești și de apărare a păcii.

Realizările de la catedrală, organizarea bibliotecii și a arhivei eparhiale, precum și augumentarea colecției de vechi obiecte bisericești cu piese de valoare istorică și artistică, cu manuscrise și alte obiecte de artă, au reținut atenția membrilor Adunării. Reparațiile precum și restaurările de la bisericile și mănăstirile monumente istorice, cu concursul bănesc al Departamentului Cultelor și al Direcției Monumentelor Istorice reprezintă fapte tot atît de valoroase care au fost scoase în evidență ca și inițiativa de a se da toată atenția cercetărilor privitoare la trecutul istoric al Mitropoliei noastre. De asemenea au produs satisfacție rezultatele obținute privind îngrădirea și îngrijirea cimitirelor, reparațiile de biserici și case parohiale.

Editarea Cărții de rugăciuni aflată sub tipar este pe drept cuvînt considerată un eveniment cultural al Eparhiei, care încoronează strădaniile de a îndruma pe făgașul credinței sufletele preoților și ale credincioșilor.

În legătură cu proiectele de hotărâri ale comisiei economice, a luat printre alții cuvîntul dl. dr. Teodor Dejeu, care a exprimat satisfacția Adunării pentru înfăptuirile gospodărești realizate în Eparhie în anul scurs. S-a subliniat spiritul de înțeleaptă gospodărire și de bună chibzuință ce a caracterizat întreaga activitate a sectorului economic. La aceasta trebuie adăugată și strădania preoților de a respecta legalitatea și disciplina financiară.

Raportorul Comisiunii de organizare dr. Teodor Dejeu a prezentat în fine raportul privitor la decesul Prot. ic. stavr. Ioan Geția, fost membru în Adunarea Eparhială și cel privitor la alegerea unui nou membru în Consiliul Arhiepiscopesc în persoana P. On. Prot. dr. Zeno Munteanu, membru în Adunarea Eparhială, reprezentînd circumscripția VIII-a Reșița.

După ce toate proiectele de hotărâri au primit aprobarea înaltului for legislativ eparhial, au mai luat cuvîntul la punctul „diverse” dr. Petru Fărcuțiu și P. On. Prot. Vitalie Pereteatcu, primul exprimînd recunoștința față de conducătorii Țării pentru întreaga solitudine arătată Bisericii noastre, pentru salariul acordat preoților, pentru subvențiile substanțiale alocate pentru restaurarea, repararea și buna întreținere a bisericilor și mănăstirilor eparhiale monumente istorice. Cel de al doilea a exprimat Prea Fericitului Patriarh Justinian sentimentele de iiaască recunoștință ale clerului și credincioșilor pentru modul și dragostea cu care conduce treburile Bisericii noastre Ortodoxe Române și pentru încadrarea acestora în viața Patriei, în spiritul ecumenismului și al lucrării pentru pacea a toată lumea. Aceleași sentimente au fost exprimate și față de Chiriarhul locului, pentru strădania depusă în vederea promovării mai binelui în viața clerului și credincioșilor.

Epuizîndu-se ordinea de zi, Înalt Prea Sfințitul Președinte și-a îndreptat cuvîntul către membrii Adunării, mulțumindu-le pentru interesul arătat, cerîndu-le să se facă în mijlocul preoților și credincioșilor Eparhiei, ecoul tuturor problemelor care au făcut obiectul dezbaterilor acestui înalt for bisericesc.

SARBATORIREA CRACIUNULUI ȘI ANULUI NOU

Luminați de razele stelei care a călăuzit oarecînd pe Magi, pioși colindători au ținut și în acest an să dea expresie simțămîntelor lor creștinești, prin vestirea tainei „Celei din veci ascunsă și de îngeri neștiută”.

Inconjurat de toți colaboratorii de la Centrul Eparhial și de preoții din Timișoara, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a primit cu părintească dragoste la reședința vlădicească rînd pe rînd colindătorii de la parohia din Timișoara-Fabrică,

de la parohia Timișoara III și parohia Timișoara IV, începînd cu membrii corului catedralei mitropolitane. N-a lipsit nici ansamblul coral al diaconilor și preoților catedralei.

Bogatul repertoriu de colinde, culese din acel inepuizabil izvor al folclorului românesc, cu care colindătorii au venit să-și exprime bucuria de a fi purtătorii și continuatorii unor vechi tradiții, care au înflorit în preajma scaunului mitropolitan al Timișoarei, a constituit în același timp omagiul cu care fiii dreptcredincioși au ținut să întîmpine în seara sfîntă de Ajun pe Întîistătătorul Bisericii Banatului.

Cuvintele adînc simțite cu care Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns la urările colindătorilor au fost tot atîtea momente de preaslăvire a Pruncului Sfînt, care acum 1965 ani s-a pogorît pe pămînt, spre a aduce pace și bunăvoință între oameni. Iar darurile tradiționale cu care Înalt Prea Sfinția Sa a ținut să cinstească pe fiecare colindător, pecetluiesc dragostea cu care Înalt Prea Sfinția Sa știe să răspundă, atașamentului credincioșilor.

În ziua întîia a Crăciunului Înalt Prea Sfinția Sa, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi a oficiat în catedrala mitropolitană, liturghia arhierască, în cadrul căreia a hirotonit întru preot pe diaconul Ioan Valușescu pentru parohia Mocerîș, protopopiatul Bozovici și a hirotesit întru protopresbiter onorific pe octogenarul preot pensionar Dimitrie Petcu, fost preot la parohiile Gad și Jebel.

După sfința liturghie, a urmat la reședința mitropolitană tradiționala recepție, în cadrul căreia ostenitorii de la Centrul Eparhial, preoțimea din oraș, corul catedral și credincioși, au prezentat Ierarhului urările lor. În numele celor prezenți a vorbit P. C. Preot Nicolae Popescu de la Timișoara V—Mehala, exprimînd bucuria preoțimii de a fi alături de Întîistătătorul Bisericii bănățene în această prea luminată și sfîntă zi. Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit călduros tuturor pentru dragostea și atașamentul arătate față de instituția sfîntă și față de conducătorul ei, felicitînd pe cei prezenți și transmițînd tuturor celor dragi ai lor și prin ei tuturor credincioșilor, bunele sale urări de sănătate și fericire.

Sărbătoarea Anului Nou 1966 a prilejuit de asemeni momente de bucurie pentru credincioși, ca și pentru păstoriile lor sufletești. În catedrala mitropolitană Înalt Prea Sfinția Sa, înconjurat de soborul preoților și diaconilor catedrali, a oficiat liturghia Sfîntului Vasile cel Mare și a tălmăcit pericopa evanghelică. Aplicînd la credincioși cuvintele evanghelistului, că Iisus „sporea în înțelepciune... și cu darul de la Dumnezeu...” (Luca, 2, 52), Înalt Prea Sfinția Sa a făcut calde urări de Anul Nou credincioșilor, dorindu-le să sporească în înțelepciune, spre

a face cât mai mult bine, învrednicindu-se astfel de darul lui Dumnezeu cel mîntuitor și înnoitor de inimi.

La sfîrșitul sfintei liturghii s-a oficiat un polihroniu pentru conducătorii Țării, ai Bisericii și pentru toți credincioșii.

La reședința mitropolitană s-au adunat apoi membrii Consiliului Arhiepiscopesc, preoțimea din Timișoara, corul catedral și credincioși, precum și reprezentanții cultelor din Timișoara, spre a prezenta Înalt Prea Sfințitului Mitropolit urările lor de Anul Nou. În numele tuturor a vorbit P. On. vicar dr. Gh. Cotoșman, aducînd Ierarhului omagiul fiilor sufletești, însoțit de calde urări de sănătate și îndelungată arhipăstorire. Din partea reprezentanților cultelor a vorbit dl. prim-rabin dr. Ernest Neumann, care a ținut să sublinieze spiritul de apropiere și atmosfera de armonie între toate cultele din Banat, promovate de către Iniistătătorul Bisericii ortodoxe bănățene.

Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru sincerul atașament, ca și pentru sentimentele calde exprimate în numele celor prezenți. Cele cîteva bucăți religioase, executate de corul catedral, au imprimat momentului un caracter cu adevărat sărbătoresc și de sinceră apropiere sufletească între toți cei prezenți.

PREAMĂRIND NAȘTEREA DOMNULUI

În seara de 29 decembrie, cînd ecoul colindătorilor din Ajun încă mai stăruia în văzduh și în inimi, preoții protopopiatului Deta, sub conducerea P. On. Protopop Ioan Olariu, s-au prezentat la reședința mitropolitană, spre a exprima Arhierelui tot ceea ce pot exprima fiii sufletești părintelui lor cu ocazia sfintelor sărbători ale Crăciunului.

Așa cum s-au prezentat, executînd cu mult simț artistic întreaga suită de colinde, culese din minunata grădină a folclorului românesc, preoții protopopiatului Deta au rețrăit împreună cu Ierarhul lor sfintele clipe legate de prăznuirea pogrîrîii pe pămînt a Fiului lui Dumnezeu.

În cuvîntul rostit, P. On. Părinte Ioan Olariu a prezentat Arhierelui buchetul celor mai alese simțiri de care sînt pătrunși preoții protopopiatului. Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa — înconjurat de colaboratorii de la Centrul Eparhial și de membrii Consiliului Arhiepiscopesc — a mulțumit preoților protopopiatului Deta, care și prin această manifestare au mărturisit că înțeleg misiunea preoțească ca pe un sfînt apostolat în slujba Bisericii străbune și a Patriei iubite.

VIZITE ȘI SLUJBE ARHIEREȘTI LA CARANSEBEȘ ȘI LUGOJ

Biserica din Caransebeș a avut a doua zi de Crăciun parte de bucuria întîlnirii cu Ierarhul. Însoțit de P. On. Părinte Con-

stantin Comșulea, consilier arhiepiscopesc și P. On. protodiacon Simion Bâtea, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, înconjurat de soborul preoților din Caransebeș, a oficiat sfânta liturghie arhierească, în cadrul căreia a hirotonit întru diacon pe candidatul la preoție Constantin Biriș și a hirotesit protopresbiter onorar pe octogenarul preot profesor Filip Pop din Caransebeș.

În cuvîntarea ținută Înalt Prea Sfinția Sa a încălzit inimile credincioșilor prin cuvintele luminoase desprinse din evanghelia Nașterii Domnului.

Prin răspunsurile și colindele cu multă artă executate, corul bisericesc a ridicat și mai mult nimbul serbării.

La recepția de la reședința mitropolitană, corul catedral a intonat mai multe colinzi tradiționale, iar preotul Ioan Teodorovici a exprimat sentimentele de care sînt animați preoții și credincioșii din Caransebeș ori de cîte ori au fericirea să salute prezența în mijlocul lor a Arhierelui iubit. A răspuns Înalt Prea Sfinția Sa, mulțumind pentru afecțiunea arătată.

Duminică, 2 ianuarie 1966, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, consilier arhiepiscopesc, a vizitat comunitatea din Lugoj, servind în biserica „Adormirea Maicii Domnului” sfînta liturghie arhierească, înconjurat de toți preoții orașului.

La momentul potrivit, Înalt Prea Sfinția Sa a hirotesit întru protopresbiteri pe P. C. Preoți Cornel Pițigoi, conducătorul Tipografiei arhidiecezane și pe Gheorghe Neda, directorul Seminarului Teologic din Caransebeș.

În cuvîntarea ținută, după ce a explicat pericopa evanghelică, Înalt Prea Sfinția Sa a stăruit asupra îndatoririlor ce revin credincioșilor de a-și potrivi viața înaltelor îndatoriri ce le revin, ca următori ai lui Hristos, al căror nume îl poartă și ca fii ai poporului din care fac parte.

Răspunsurile liturgice au fost date de către corul parohial.

După terminarea slujbei, Înalt Prea Sfinția Sa a luat parte la agapa pe care conducerea protopopiatului și a parohiei au dat-o în cinstea Înaltului Ierarh și la care au luat parte, pe lîngă preoții slujitori, conducătorul corului și reprezentanți ai consiliului parohial. La intrarea în sala de ședințe a protopopiatului, unde s-a servit masa, Înalt Prea Sfinția Sa a fost întîmpinat de acordurile imnului arhieresc intonat de corul parohial.

În alocuțiunea ținută, P. C. Părinte Nicolae Sintescu a exprimat bucuria preoților și a credincioșilor din Lugoj de a avea în mijlocul lor pe Întîistătătorul Eparhiei. Răspunzînd, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru căldura cu care a fost primit și înconjurat de către preoții și credincioșii lugojeni și i-a asigurat că nici în viitor nu-i va lipsi de dragostea și atenția sa.

DIN ACTIVITATEA SEMINARULUI TEOLOGIC

Serbarea datinilor de Crăciun. În seara zilei de 19 decembrie 1965, la Seminarul Teologic din Caransebeș a avut loc tradiționala serbare a datinilor de Crăciun, desfășurată în sala de festivități a școlii în prezența profesorilor și a elevilor, de față fiind și P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, consilier arhiepiscopal.

Programul bogat format din piesa de teatru „Vitleemul”, din bucăți corale și recitări, a fost bine executat de către elevii seminariști, care au dovedit alese calități, precum și o atență și serioasă pregătire din partea profesorilor de specialitate.

S-a remarcat de asemenea cuvântul rostit de elevul Iacob Bupte din clasa V-a, în legătură cu semnificația religioasă a colinzilor, valoarea lor folclorică și istorică-culturală. Aplauzele celor prezenți au răsplătit ostenele elevilor și strădania profesorilor.

Prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi. Seminarul Teologic din Caransebeș are ca patroni pe Sfinții și întru toți lăudații Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur. Căvenita lor cinstire religioasă a avut loc în catedrala orașului, unde s-a oficiat sfânta liturghie de către un sobor de preoți, răspunsurile liturgice fiind date de corul elevilor.

După masă în sala de festivități s-a organizat un program artistic în prezența profesorilor, elevilor și a unor credincioși din oraș.

După cuvântul introductiv și de binecuvântare a P. On. Prot. Gheorghe Neda, directorul Seminarului, a vorbit P. On. Prot. dr. Ioan Petreună, delegatul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, înfățișând personalitatea și descriind rolul mare al acestor trei luceferi ai Bisericii și teologiei creștine, cu îndemnul ca ei să servească pildă tuturor celor ce vor să se apropie și să trăiască cu Hristos.

A urmat apoi conferința despre cei Trei Sfinți Ierarhi, prezentată de P. Cuv. Părinte Efrem Chișcaru, spiritualul Seminarului, care a reușit să evidențieze influența hotărătoare exercitată în viața Bisericii creștine primare de către acești sfinți bărbați, cărora Biserica și creștinătatea le datorește mare parte din tezaurul teologic doctrinar.

Cițiva elevi au recitat poezii și au citit din operele Sfinților Trei Ierarhi, iar corul școlii a executat mai multe bucăți religioase.

HIROTONII ȘI HIROTESII

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a introdus prin hirotonie în rîndul clerului eparhial pe candidații la preoție:

Constantin Biriș, numit la parohia Lalașinț, protopopiatul

Lipova. A fost hirotonit diacon la sfînta liturghie arhierescă oficiată în catedrala din Caransebeș la 26 decembrie 1965, iar întru preot la 2 ianuarie 1965 la biserica din Lugoj, cu prilejul vizitației canonice;

Matei Popovici, pentru parohia Belotinț, protopopiatul Lipova, a fost hirotonit întru diacon la 28 ianuarie și întru preot la 30 ianuarie la sfînta liturghie arhierescă din catedrala mitropolitană;

Petru Ioșcovi, licențiat al Institutului Teologic din Sibiu a fost hirotonit întru diacon la 30 ianuarie 1966 în catedrala mitropolitană.

Apreciind activitatea pastorală și bisericească desfășurată în serviciul Bisericii și ca urmare a hotărîrii Sinodului mitropolitan, Înalt Prea Sfințitul a hirotesit întru iconom stavrofor pe *P. On. Părinte Valer Nicola*, de la parohia Oravița, la sfînta liturghie arhierescă oficiată la biserica din Lugoj, duminică 2 ianuarie 1965, iar întru protopopi onorifici a hirotesit pe preotul pensionar *Dimitrie Petcu*, fost paroh la Gad și Jebel, la sărbătoarea Nașterii Domnului în catedrala mitropolitană din Timișoara, pe preotul profesor pensionar *Filip Pop* din Caransebeș, pe *Preotul Cornel Pițigoi* conducătorul Tipografiei arhiepiscopale din Caransebeș, și pe *Preotul Gheorghe Neda*, directorul Seminarului Teologic din Caransebeș la 2 ianuarie, în biserica parohială din Lugoj.

BINECUVINTAREA BISERICII NOI DE LA MINIȘ

Credincioșii din Miniș, protopopiatul Lipova, sub conducerea preotului lor Traian Baltă, au ridicat o biserică din piatră și cărămidă. Interiorul, afară de iconostas, fiind terminat, la dorința credincioșilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a delegat cu antesfințirea acestei biserici pe *P. On. Părinte dr. Ioan Petreună*, consilier arhiepiscopesc.

Împreună cu *P. On. Prot. Vitalie Pereteatcu*, protopopul Lipovei și cu preotul paroh, duminică, 19 decembrie 1965, Prea Onorat DSA a oficiat slujba antesfințirii, de față fiind credincioșii, care au dat și răspunsurile liturgice. La priceasnă delegatul chiriarhal, explicînd pericopa evanghelică, a adresat celor prezenți un cuvînt de creștinească învățătură.

După otpust, preotul Traian Baltă în darea de seamă a făcut istoricul lucrărilor de ridicare a noului locaș de închinare, exprimînd mulțumiri Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru sollicitudinea arătată acestei parohii.

INTILNIRE FRĂȚEASCĂ

La 9 ianuarie 1966 Eminența Sa dl. dr. Mozes Rosen, șef-rabin al Cultului mozaic din Republica Socialistă România,

cercetându-și credincioșii din Timișoara a făcut și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae o vizită la reședința mitropolitană. Distinsul oaspete a fost însoțit de dnii Emil Șechter, secretar general al Federației comunităților evreiești (mozaice), dr. Ernest Neumann prim-rabin al comunității evreilor din Timișoara, V. Rusu redactor-șef al Revistei Cultului Mozaic, cit și de conducătorii laici ai comunității evreiești din localitate. A fost un prilej binevenit pentru adâncirea relațiilor de frățască colaborare dintre reprezentanții celor două culte religioase.

La serviciul religios ce s-a ținut în după amiaza aceleași zile și în cadrul căruia dl. șef-rabin dr. Mozes Rosen a rostit o predică festivă, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin P. On. Părinți dr. Ioan Petreună și Constantin Comșulea, consilieri arhiepiscopiești.

La recepția dată în cinstea oaspeților de Comunitatea mozaică timișoreană, au fost prezenți și conducătorii cultelor religioase din localitate. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, în alocuțiunea pe care a ținut-o cu această ocazie, a scos în evidență armonioasa colaborare dintre toate cultele religioase de la noi, ca urmare a climatului nou statornicit în Patria noastră în scopul promovării idealului de pace și progres al întregii omeniri, omagiind personalitatea eminentă a șefului Cultului Mozaic, neobosita sa activitate pentru înfrățirea popoarelor și sălășluirea păcii în lume. În continuare s-a referit la aportul adus în slujba acelorași idealuri de credincioșii mozaici timișoreni în frunte cu președintele lor prim-rabin dr. E. Neumann.

PE LINIA APROPIERII DINTRE BISERICI ȘI SLUJITORII LOR

În zilele de 24—27 ianuarie 1966, Prot. Ic. stavr. Nicolae Goranov, superiorul Bisericii ortodoxe bulgare din București, a vizitat pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, Consiliul Arhiepiscopesc, bisericile și pe reprezentanții cultelor din Timișoara. Venind de la București prin Brașov, Prea Cucernicia Sa a vizitat centrele eparhiale de la Sibiu, Cluj și Oradea, pretutindenți bucurându-se de o frumoasă și frățească primire.

În 25 ianuarie la masa oferită în cinstea reprezentantului Bisericii surori bulgare de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae la reședința mitropolitană, au luat parte pe lângă colaboratorii de la centrul eparhial și P. On. Vicar Ștefan Tomici conducătorul vicariatului ortodox sîrb din Banat.

În cuvîntul rostit, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a dat expresie bucuriei de a avea ca oaspete pe P. C. Prot. Nicolae Goranov. Prea Cucernicia Sa a făcut parte din delegația Bisericii Ortodoxe Bulgare la cea dintîi Adunare pancreștină pentru pace de la Praga (1963). Ca deputat în Adunarea Epar-

hială și în Adunarea Națională Bisericească de la Sofia, iar acum de câțiva ani ca superior al Bisericii ortodoxe bulgare din București, Părintele Nicolae Goranov s-a afirmat ca un reprezentant și însuflător sprijinitor al cauzei apropierei dintre popoare și Biserici.

În semn de prețuire și ca simbol al legăturilor de frățietate și prietenie dintre Bisericele noastre surori ce se doresc a fi tot mai mult adâncite, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a dăruit distinsului oaspe o cruce pectorală.

Răspunzînd, P. C. Prot. Nicolae Goranov a mulțumit cu profundă recunoștință pentru dragostea și atenția deosebită cu care a fost primit și înconjurat de cînd a sosit în centrul Mitropoliei Banatului. Părintele N. Goranov a ținut să dea mărturisire sentimentelor sale de admirație pentru tot ceea ce a văzut în drumul străbătut și cu osebire la Timișoara, care excelează prin bisericile ei frumoase și cu osebire cu monumentala ei catedrală.

Cu prilejul trecerii sale prin Timișoara oaspetele însoțit de P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, consilier arhiepiscopesc a vizitat orașul, instituții de cultură și artă, muzee, pe conducătorii celorlalte culte, cum și parohia Chișoda, unde P. On. Protopop Victor Faur și P. C. Părinte Dimitrie Băloni parohul locului, i-au făcut o caldă primire.

SERBAREA HRAMULUI CATEDRALEI MITROPOLITANE

Implinindu-se în acest an 30 de ani de la punerea pietrei fundamentale, serbarea hramului catedralei noastre mitropolitane a luat un caracter festiv. În perspectiva timpului, praznicul a reamintit toate strădaniile depuse pentru ca această catedrală să simbolizeze credința ctitorilor și a credincioșilor din această parte a restauratei Mitropolii a Banatului.

Pentru a cinsti în chip deosebit această credință, la serbarea hramului a fost poștit a lua parte și Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului. Răspunzînd invitației, Prea Sfinția Sa, împreună cu Intîistătorul Arhiepiscopiei au pontificat sfînta liturghie arhierescă, în cursul căreia au săvîrșit două hirotonii a doi tineri licențiați în teologie: Matei Popovici, întru preot, pentru parohia Belotîn, protopopiatul Lipova și Petru Ioțcovic întru diacon.

După încheierea sfîntei slujbe, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a ținut o cuvîntare, arătînd semnificația serbării hramului sau rugii pentru toți credincioși Mitropoliei. Avînd ca hram sau patroni pe Sfinții Trei Ierarhi, catedrala și prin ea credincioșii au în persoana lor nu numai patroni și îngeri păzitori, ci și model de viețuire creștinească. Prăznuirea este cu atît mai mare, a spus Ierarhul, cu cît la ea participă și Prea

Sfințitul Teoctist, Episcopul Aradului. Prezența Prea Sfinției Sale imprimă serbării strălucire iar Mitropoliei unitate deplină. Mulțumind călduros, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit asigură pe Prea Sfinția Sa, clerul și credincioșii Episcopiei surori a Aradului de toată prețuirea și dragostea ce le-o poartă împreună cu tot clerul și credincioșii din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Luînd apoi cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Teoctist a mulțumit cu cuvînte alese Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae de cîntea ce i-a făcut poftindu-l la această înălțătoare serbare aniversară a hramului catedralei. Adresîndu-se credincioșilor, i-a îndemnat să-și potrivească viața după pilda vie a celor trei Sfinți Ierarhi care prin faptele și prin scrierile lor profunde strălucesc ca niște luceferi pe bolta Bisericii universale. Asigură pe Înalt Prea Sfinția Sa de toată considerația și dragostea sa, a clerului și credincioșilor din Eparhia pe care o conduce, care azi sînt alături de Prea Sfinția Sa în această monumentală catedrală a Mitropoliei Banatului.

După sfînta liturghie a urmat la reședința mitropolitană o recepție, în cadrul căreia a cîntat corul catedralei cîteva bucăți religioase. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a mulțumit călduros membrilor corului pentru devotamentul și dragostea lor manifestată față de Biserică.

A urmat apoi tradiționala agapă, pe care Înalt Prea Sfinția Sa a dat-o în cinstea Prea Sfinției Sale Episcopului Teoctist și a însoțitorilor săi, a colaboratorilor de la Centrul eparhial din Timișoara, din prilejul acestei serbări.

În alocuțiunile rostite Înălții Ierarhi au ținut să sublinieze din nou importanța serbării hramului, bucuria mare de a fi împreună, sentimentele calde și sincere de dragoste și prețuirea reciprocă de care sînt animați, precum și atmosfera caldă care a domnit și domnește în raporturile dintre cele două Eparhii, în lucrările binecuvîntate ale Întîistătătorilor lor. Prinos de recunoștință a fost adus Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

CONFERINȚA DE LUCRU CU CONDUCĂTORII OFICIILOR PROTOPOPEȘTI

La Consiliul Arhiepiscopesc s-a ținut, în ziua de 18 ianuarie 1966, obișnuita ședință de lucru cu conducătorii celor 11 protopopiate din Eparhie. A prezidat Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae, înconjurat de către toți colaboratorii săi-cu munci de răspundere de la Centrul eparhial.

Pe ordinea de zi a figurat prelucrarea hotărîrilor celei de a IV-a sesiuni a Adunării Eparhiale din decembrie 1965, hotărîri care urmează să fie aplicate în litera și spiritul lor. Disciplina clerului, comportarea preoților în raporturile cu credin-

cioșii, activitatea pastorală, omiletică, gospodărească a preoților, contribuția lor în domeniul vieții obștești, predica și duhovnicia, practici religioase care favorizează falsa pietate, adevărata pietate izvorită din credință, modul de oficiere a slujbelor divine, organizarea conferințelor de orientare și a celor administrative, continuarea activității pe linia promovării păcii, bunei-vori între oameni, nu mai puțin disciplina financiară și asigurarea unei perfecte corectitudini și legalități în purtarea agendelor parohiale, au constituit tot atâtea probleme ale celor trei sectoare ale Consiliului Arhiepiscopesc, asupra cărora s-a insistat și cărora Înalt Prea Sfinția Sa împreună cu consilierii de resort le-a dat corespunzătoarea dezlegare.

Au mai fost analizate și alte probleme care privesc viața religioasă-morală în parohii; s-au dat îndrumări privitoare la pregătirea alegerii de noi consilii parohiale, privitor la trimiterea pentru tratament ori la casele de odihnă a preoților, de programare a celor ce urmează să frecventeze cursurile de îndrumare de la Curtea de Argeș.

Spiritul în care a fost analizată și tratată multiplicitatea problemelor, toate legate de o luminată trăire în spiritul Evangheliei, de o sinceră și caldă apropiere a oamenilor în vederea atingerii supremului ideal care este pacea și de o continuă dăruire în slujirea poporului și a Patriei, au făcut din ședința de lucru cu protopopii Eparhiei un adevărat popas duhovnicesc cu îndreptățite nădejdi de realizare a tuturor dezideratelor propuse.

BILANȚUL ACTIVITĂȚII CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI

La 18 ianuarie 1966, în sala de conferințe a protopopiatului Timișoara, a avut loc Adunarea generală a Casei de ajutor reciproc a clerului din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, la care a participat și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae.

Președintele Casei de ajutor reciproc, P. On. prot. dr. Ioan Petreună a citit darea de seamă asupra activității din anul 1965, din care s-a desprins corecta chivernisiere a bunurilor Casei precum și efectele ei binefăcătoare asupra membrilor care o compun. Imprumuturile, ajutoarele de boală și ajutoarele de înmormântare acordate, au evidențiat nu numai munca desfășurată de organele de conducere a acestei asociații, ci și marea ei utilitate pentru preoți și familiile lor.

În cuvîntul rostit delegații preoților la Adunarea generală au exprimat sentimentele lor de recunoștință față de ctitorul acestui așezămînt bisericesc, Prea Fericitul Patriarh Justinian și tuturor Înaltilor Ierarhi, membri ai Sfîntului Sinod, ținînd să scoată în relief toate binefacerile ce le revarsă Casa de ajutor reciproc asupra membrilor ei.

Luînd apoi cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a arătat grija pe care conducerea Bisericii o poartă preoților și dorința de a-i sprijini pe toate căile în viața și activitatea lor.

Avînd în vedere că mandatul actualului comitet de conducere a expirat, a fost ales un nou comitet în frunte cu P. C. Alexandru Bălaș de la parohia Timișoara IV.

DECESE

Luni, 6 decembrie 1965, a adormit în Domnul la Timișoara, în vîrstă de 86 ani, preotul pensionar *Iacob Drăgulescu*. Originar din Tisovița pe Dunăre, după terminarea școalei primare în comuna natală, urmează cursurile Preparandiei și ale Teologiei din Caransebeș. Este hirotonit preot în 1902 pentru parohia Plavișevița, cu filia Tisovița, păstorind aici pînă la 1916, cînd se transferă la parohia din Biserica Albă, unde activează pînă la pensionarea întîmplată în 1928.

Preot cu însușiri alese s-a distins printr-o activitate din cele mai de seamă, fapt pentru care a și fost distins cu dreptul de a purta briu roșu.

A fost înmormîntat la 7 decembrie, în cimitirul din Timișoara III, fiind prohodit de către un sobor de preoți în frunte cu P. On. Prot. dr. Traian Coșeriu care în cuvîntarea ținută a scos în evidență calitățile și meritele decedatului.

După o boală lungă și grea a încetat din viață, la 29 decembrie 1965, în vîrstă de 83 de ani, preotul pensionar *Virgil Popovici*, fost paroh în Timișoara V Mehala.

Născut în Săvirșin dintr-o familie de preoți, a absolvit Pedagogia și Teologia din Arad, iar la 1906 este hirotonit preot pentru parohia comunei natale, unde a păstorit pînă la 1910, cînd a trecut la parohia Ghiroda pînă la 1931, iar de aici la Timișoara-Mehala, unde a funcționat pînă la pensionare, în 1952.

La 7 noiembrie 1939, restaurîndu-se Episcopia Timișoarei, a fost numit consilier la secția economică, post de răspundere, pe care l-a cîstit în răstimpul reorganizării Episcopiei.

Ca preot paroh la Mehala are meritul de a fi ostenit mult la ridicarea bisericii de aici.

Activînd și pe terenul scrisului, a lăsat ca rod al rîvnii sale studiul intitulat „Ortodoxismul și biserica românească din Timișoara” tipărită la 1933.

Pentru activitatea deosebită pastorală, culturală și administrativă, s-a învrednicit a fi ridicat la rangul de protopop onorar.

A fost catafalcat în biserica din Mehala, unde în ziua de 31 decembrie, după oficierea sfintei liturghii, a urmat serviciul prohodului, săvirșit de un sobor de preoți, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae. În panegiricul rostit, Înaltul Ie-

rarh a conturat personalitatea preotului defunct, evidențiind meritele lui la serviciul Bisericii și obștei bănațene. La groapă a cuvântat P. C. Părinte Nicolae Popovici, paroh în Timișoara V Mehala.

La 1 ianuarie 1966 s-a stins din viață la Lugoj, în vîrstă de 85 de ani, preotul pensionar *Victor Deciu*.

Născut la 7 septembrie în comuna Scăiuș, protopopiatul Lugoj, din familie preotească, a urmat cursurile liceului și apoi ale Academiei Teologice. La 19 decembrie 1906 a fost hirotonit preot pentru parohia Cenadul Mare unde a contribuit la zidirea unei biserici, de unde la 1934 a trecut la Lugoj pînă la 1944, cînd s-a pensionat.

Indată ce a trecut la cele veșnice, confrății întru slujirea lui Hristos Domnul s-au îngrijit de împlinirea celor prescrise de ritualul bisericesc. Aflindu-se în acest timp la Lugoj, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a venit să se roage la căpătiul celui decedat, asistînd și la „stîlpul” oficiat.

La 3 ianuarie a fost catafalcăt în biserica „Pogorirea Sfințului Duh” unde, după săvîrșirea sfintei liturghii funebre, s-a oficiat serviciul înmormintării de către un sobor de preoți. În cuvîntarea rostită, P. On. Protopop Bujor Toma a evidențiat activitatea rodnică a decedatului în funcțiunile ce a îndeplinit de-a lungul îndelungatei sale vieți.

La 25 ianuarie 1966 a încetat subit din viață preotul *Nicolae Vinătu* de la parohia Lugojei, protopopiatul Lugojudului.

Născut în Lugojei la 4 iulie 1904, după terminarea școlii primare, urmează liceul din Lugoj și Teologia din Caransebeș. A fost hirotonit preot pentru parohia din comuna natală, unde a păstorit neînterupt de la 18 ianuarie 1925 pînă în clipa morții.

În ziua de 26 ianuarie după oficierea sfintei liturghii s-a săvîrșit slujba prohodului de către un sobor de preoți în frunte cu P. On. Prot. Bujor Toma, protopopul Lugojudului, care l-a și parentat, evidențiind virtuțile personale și activitatea rodnică a decedatului.

În cei 41 de ani de păstorie părintele Nicolae Vinătu între alte realizări a reparat și reînnoit biserica înzestrînd-o cu cele necesare cultului.

EPISCOPIA ARADULUI

ȘEDINȚA ADUNĂRII EPARHIALE

În ziua de 12 decembrie 1965, la ora 9 dimineața s-a săvârșit slujba chemării Sfintului Duh în catedrala din Arad, de către un sobor de preoți, în prezența Prea Sfințitului Episcop, a reprezentanților Onor. Departament al Cultelor, a membrilor Adunării Eparhiale și a credincioșilor aflați în biserică. După aceea membrii Adunării Eparhiale au trecut în sala bibliotecii în care s-au desfășurat lucrările, iar o delegație a invitat pe Prea Sfințitul Președinte în sala de ședințe spre a conduce Adunarea.

Prea Sfințitul Președinte, în cuvîntul de deschidere a făcut unele considerații asupra valorii acordate omului în Vechiul Testament și în filozofia precreștină, subliniind însă deosebita cinstire cu care învățătura evanghelică îmbracă pe om în Noul Testament și în scrierile Sfinților Părinți. Aceste idei s-au dovedit de mare însemnătate în stabilirea raporturilor dintre oameni. În zilele noastre, omul este prețuit, înălțat și cinstit la deplina lui valoare. S-a accentuat că grija față de satisfacerea tuturor năzuințelor nobile ale omului este trăsătura esențială a orînduirii din Țara noastră pe care Biserica noastră o sprijină cu toate puterile ei.

Amintind că Adunarea Eparhială își ține acum prima ei sesiune după proclamarea Republicii Socialiste România și de cînd poporul și-a dăruit o nouă Constituție cu largi și luminoase principii pentru dezvoltarea întregului popor, Prea Sfinția Sa a subliniat mărețele înfăptuiri care au îndreptățit evenimentele amintite.

Însemnătatea pe care Statul a acordat-o așezămintelor de cultură, monumentelor istorice, din care marea majoritate biserici și minăstiri, s-a oglindit cu prisosință în acțiunea de restaurare a acestora cu fonduri acordate de Stat, prin Direcția Monumentelor Istorice.

„Sub lumina soarelui binefăcător al vieții din Patria noastră de astăzi, remarcă Prea Sfințitul Episcop Teoctist, Biserica a avut prilejul de a-și aduce aportul ei atît la temeinica așezare și propășire a vieții noi a harnicului nostru popor, cît și la cunoașterea și înțelegerea cu alte Biserici și confesiuni din lume.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a arătat că despre un asemenea modest aport, anume despre cele ce au fost înfăptuite în

cadrul Eparhiei Aradului, în acest an, urmează să fie informați membrii Adunării Eparhiale, rugînd ca această activitate să fie socotită ca un omagiu adus Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și muncii depuse de întregul nostru popor.

Astfel Prea Sfințitul Președinte a deschis lucrările Adunării Eparhiale, sesiunea anului 1965, cerînd ajutorul Atotputernicului Dumnezeu.

După ce se constată cu satisfacție unanimitatea prezenței membrilor, Prea Sfințitul Președinte declară Adunarea constituită și apoi îndreptîndu-și gîndul înspre aceia care, din locurile de înaltă răspundere veghează la conducerea prosperă a Bisericii și la aceia care cu înțelepciune conduc destinele Patriei noastre dragi, Prea Sfințitul Președinte a dat citire unor telegrame în care se exprimă prinosul de recunoștință și hotărîrea clerului și credincioșilor acestei Eparhii de a-și spori eforturile în sprijinul muncii creatoare a poporului nostru, a înălțării Patriei și a așezării păcii în lume. Cu însuflețite aplauze Adunarea a aprobat trimiterea acestor telegrame către: Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, domnilor Chivu Stoica, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri, Președintele Comitetului Național pentru apărarea păcii din Republica Socialistă România și Președinților Sfaturilor populare regionale din regiunile Banat, Hunedoara și Crișana, precum și Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului.

A fost invitat apoi P. C. Ic. Stavr. Petru Sălăgeanu, consilier administrativ la sectorul bisericesc administrativ-cultural, să dea citire dării de seamă a Veneratului Consiliu Eparhial pentru acest sector, pe anul 1965.

Darea de seamă a amintit condițiile deosebit de prielnice în care Biserica noastră întregă și Consiliul Eparhial al acestei Eparhii și-a putut desfășura activitatea. A exprimat mulțumirile și recunoștința preoțimii și a celorlalți salariați bisericești pentru substanțialul spor de salarii acordat de Stat pe seama lor. Raportul a scos în evidență, cu exemplificări, sprijinul dat de preoțime lucrărilor de interes obștesc și strădaniile ei în lupta pentru apărarea păcii. În continuare darea de seamă a subliniat grija deosebită a Chiriarhului și Consiliului Eparhial de a completa parohiile vacante și a se hirotoni noi preoți pe seama acestora. S-a mai arătat că s-au imprimat antimise noi destinate tuturor bisericilor din Eparhie, fiind realizate artistic și tehnic la cea mai înaltă valoare.

Din bogata activitate pastorală a Chiriarhului, darea de seamă a mai însemnat sfințiri de biserici, slujiri arhieresti în

parohii și întâlniri în duh ecumenist cu reprezentanți ai altor culte care au dat glas bucuriei lor pentru asemenea întâlniri.

Consiliul Eparhial a mai adus la cunoștința Adunării Eparhiale tot ceea ce s-a făcut pentru buna pregătire a preoților prin mijlocirea programării lor la cursurile de îndrumare, în urma cărora mai mulți preoți și-au exprimat recunoștința pentru prilejul ce li s-a dat de a le frecventa, apoi prin conferințele de orientare bine pregătite făcându-se mențiune despre pastorelele Chiriarhale atât de călduros primite de credincioși, de colecția de vechi obiecte bisericești de la mănăstirea Gai organizată în anul trecut care s-a îmbogățit cu noi piese, de biblioteca Centrului Eparhial, etc.

În ceea ce privește posibilitățile de asistență socială a salariaților create de Prea Fericitul Părinte Patriarh prin Casa de Pensii a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, s-a exprimat recunoștință față de Prea Fericirea Sa.

În încheiere raportul a prezentat un plan de activitate pentru anul 1966.

Mai departe Prea Sfințitul Președinte a invitat pe P. C. I. stavr. Ioan Nădăban, consilier administrativ la sectorul economic să citească darea de seamă a Consiliului Eparhial privitoare la activitatea gospodărească. Din ea s-a desprins o bogată și chibzuită realizare a unor lucrări care au înzestrat patrimoniul Centrului Eparhial și al parohiilor cu bunuri și îmbunătățiri valoroase: încheierea lucrărilor de încălzire centrală la toate încăperile reședinței episcopale și a Centrului Eparhial, introducerea încălzirii centrale la catedrală, amenajarea și pictarea capelei de la reședință, amenajarea unor încăperi și dependințe la reședință, achiziționarea unui camion, construirea unui garaj, lucrări de întreținere la clădirile din jurul catedralei, înlocuirea acoperișului la un corp de clădiri și alte lucrări la mănăstirea Bodrog, menționându-se că pentru acestea s-au primit remarcabile ajutoare de la On. Departament al Cultelor. La atelierul de luminări de asemenea s-au făcut lucrări de îmbunătățire.

Între preocupările conducerii Eparhiei a fost și sprijinul acordat Seminarului Teologic din Caransebeș și Institutului Teologic din Sibiu, precum și burse pe seama elevilor și studenților. Ajutoare s-au acordat parohiilor care au executat lucrări la biserici, mai ales la cele care sînt monumente istorice, văduvelor de preoți și altora.

Din partea Sfintei Patriarhii s-au acordat Eparhiei noastre ajutoare din Fondul Central Misionar care au fost repartizate pe seama parohiilor mai mici pentru salarizarea preoților, precum și ajutoare pentru citeva parohii care au avut de executat lucrări la biserici, exprimîndu-se mulțumiri Prea Fericirii Sale.

Raportul sectorului economic a expus în continuare înfăptuirile din parohii la bisericile monumente istorice și altele, iar în a doua parte a fost prezentat bilanțul pe anul 1964 și pe trei trimestre din anul 1965, contul de gestiune precum și planul de venituri și cheltuieli pe anul 1966.

Prea Sfințitul Președinte, în urma dezbaterilor ce au avut ioc, a supus Adunării Eparhiale spre aprobare cele două dări de seamă ale Consiliului Eparhial. Ele au fost aprobate cu unanimitate.

Mulțumind pentru prezența activă la lucrări a membrilor Adunării, mulțumind tuturor aceluia care au colaborat la realizarea celor înfățișate de cele două rapoarte, Prea Sfințitul Președinte Episcop Teoctist a spus că meritul pentru toate cele ce s-au făcut revine credincioșilor, preoților, protopopilor și colaboratorilor de la Centrul Eparhial.

După ce Prea Sfințitul Președinte a declarat încheiate lucrările sesiunii Adunării Eparhiale, membrii acesteia au fost invitați să viziteze unele din realizările de la Centrul eparhial și apoi la o agapă la care, în încheiere, s-au cântat colinde de Crăciun într-o atmosferă cu adevărat sărbătorească.

„...ȘI PE PAMINT PACE”

Cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului, după sf. liturghie din ziua întâia a praznicului, preoți liturghisitori, salariați ai Centrului eparhial și credincioși din oraș, au ținut să facă urări Chiriarhului lor la reședința episcopală. Prea Sfințitul Episcop a primit aceste urări împărtășind tuturor binecuvântări arhieresti și întreținându-se cu toți, cu părintească dragoste.

A doua zi de Crăciun Prea Sfințitul Episcop a binevoit a primi la reședință pe membrii corului catedralei. După executarea unor colinde, P. C. Prot. Stavr. Cornel Oros, în numele membrilor corului, a adresat Chiriarhului un cuvânt de urare.

Răspunzînd, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a vorbit despre frumusețea și foloasele bunevoiri între inși și popoare, între credincioșii aparținînd diferitelor culte.

Prea Sfinția Sa a avut cuvinte de apreciere pentru activitatea corului, îndrumînd pe membrii lui la aceeași lucrare și pe viitor.

După ce Ierarhul s-a întreținut cu cei prezenți, aceștia și-au luat rămas bun prin intonarea Imnului Arhierelui.

RODNICE INVĂȚAMINTE LA INCEPUT DE AN NOU

Ziua de Anul Nou a prilejuit preoților din orașul Arad bucuria de a fi împreună cu Ierarhul lor. Venind la reședința epis-

copală preoții arădeni au trecut în paraclis întâmpinând după datină venirea Prea Sfințitului Episcop Teoctist în mijlocul lor.

În numele tuturor P. C. inspector eparhial Gh. Găvășdan a adresat Chiriarhului un cuvânt de urare în care a amintit unele dintre înfăptuirile Prea Sfinției Sale în cursul anului trecut pe plan gospodăresc și pastoral, accentuând că preoțimea, însuflețită de înaltul exemplu dat de Ierarh, va fi cu tot entuziasmul în slujba Bisericii și a scumpei noastre Patrii.

Mulțumind pentru urările ce i-au fost făcute, Prea Sfințitul Episcop, cu părintească dragoste, a vorbit preoților prezenți, de pe pragul Anului nou, exprimându-și bucuria de a se întâlni cu dînșii, avînd mulțumirea de a putea face și a primi darurile unor vrednice înfăptuiri din cursul anului trecut atît ale conducerii Eparhiei cit și ale preoțimii întregi și ale credincioșilor.

Prea Sfinția Sa a arătat că posibilitatea unor asemenea înfăptuiri se datorește libertății religioase largi și a tuturor condițiilor de realizare a progresului în toate domeniile din Țara noastră. „Acestea ne obligă să muncim și mai departe din toată inima pentru propășirea și bunăstarea păstorilor noștri și a întregului popor” a spus Prea Sfințitul Episcop.

În continuare Prea Sfinția Sa a împărtășit preoților prezenți informații asupra lucrărilor Sfîntului Sinod, Consiliului Național și Adunării Naționale Bisericești, învățămîntului teologic, reprezentării Bisericii noastre peste hotare, bunelor relații statornicite cu cultele din Țara noastră și altele.

Fiind prezent între preoții care au venit să facă urări de Anul nou și pastorul reformat Molnár Károly, Prea Sfinția Sa salutîndu-l, a spus că și la Episcopia din Arad relațiile cu celelalte culte se concretizează în vizite ca cele pe care Eminența Sa Episcopul Buthi Alexandru le-a făcut aici, sau în prezența reprezentanților altor culte spre a saluta pe Ierarhul Bisericii ortodoxe cu prilejul unor sfințiri de biserici din diferite parohii.

Mai departe Prea Sfinția Sa a arătat cîteva din marile realizări din Patria noastră care a dobîndit o nouă Constituție și numele de Republica Socialistă România.

În aceste împrejurări, cînd poporul nostru își pune în lucrare cele mai nobile însușiri, cînd știința prin instituții de mare eficiență cum e Consiliul național al cercetării științifice, în artă și în toate domeniile, Biserica noastră, a spus Prea Sfințitul Episcop, și-a întetit strădaniile de a fi alături de poporul în mijlocul căruia activează.

Dînd slavă lui Dumnezeu pentru că ne-a ajutat să lucrăm cum am lucrat după porunca Sfintei Evanghelii și glasul conștiinței noastre obținînd roadele anului scurs, Prea Sfinția Sa a îndemnat pe preoți ca și în viitor să se arate utili în viața cre-

dincioşilor şi a poporului slujind Biserica pentru slava lui Dumnezeu şi Patria pentru fericirea întregului ei popor.

Cu aceste părinteşti îndemnuri Prea Sfinţitul Episcop Teoctist a mulţumit încă o dată pentru urările făcute de preoţi cu prilejul Anului nou, binecuvîntîndu-i şi urîndu-le sporite roade în lucrarea anului ce începe, invitîndu-i să păstreze legătura duhovnicească cu Ierarhul lor a cărui inimă le este pururea deschisă, cum deschise sînt pentru toţi uşile reşedinţei episcopale.

Prea Sfinţia Sa s-a întreţinut apoi în sufrageria reşedinţei cu preoţii arădeni care vor păstra cu scumpătate în inimile lor această caldă întîlnire din care s-au îmbogăţit cu învăţăminte care le vor fi de mare folos în lucrarea lor pastorală de viitor.

INALTE VIZITE LA REŞEDINŢA EPISCOPALA

În ziua de 4 ianuarie fiind înscris în calendarul nostru bisericesc numele Cuviosului Teoctist, Ierarhul arădan purtător al acestui nume, a avut bucuria de a primi la reşedinţa episcopală urările Înalte Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae al Banatului, ale P. C. prof. G. Coman de la Institutul Teologic universitar din Bucureşti, precum şi pe ale salariaţilor Centrului eparhial.

Tuturora Prea Sfinţitul Episcop Teoctist le-a mulţumit întreţinîndu-se apoi cu distinşii oaspeţi asupra unor probleme de înalt interes bisericesc.

ÎNȚILNIRE CU CONDUCĂTORUL CULTULUI MOZAIC

Cît de larg şi de sincer este spiritul de bună înţelegere între cultele din Ţara noastră, inaugurat şi promovat de Prea Fericitul Patriarh Justinian şi de toţi ierarhii Bisericii Ortodoxe Române precum şi de capii celorlalte culte, apare şi din aceea că, aflîndu-se în oraşul Arad, în ziua de 17 ianuarie, în probleme administrative din cadrul cultului mozaic, Eminenţa Sa dl. dr. Mozes Rosen şef-rabinul acestui cult din Republica Socialistă România, însoţit de dl. Schechter preşedintele Comunităţilor mozaice, de dl. prim-rabin dr. Ernest Neumann din Timişoara şi dl. Rusu şef-redactor al Revistei Cultului Mozaic, au ţinut să facă Prea Sfinţitului Episcop Teoctist o vizită la reşedinţa episcopală.

Prea Sfinţia Sa, de faţă fiind colaboratorii mai apropiaţi de la Centrul eparhial, a primit pe oaspeţi cu toată căldura, exprimîndu-şi bucuria de a-i vedea aici.

Eminenţa Sa dl. şef-rabin dr. Mozeş Rosen, vizitînd reşedinţa, şi-a arătat satisfacţia de a întîlni la locul său de păstorie pe Ierarhul pe care l-a cunoscut atît de bine din împrejurările de apropiere între conducătorii diferitelor culte create generos de Prea Fericitul Patriarh Justinian. Legate de anintirea

unor asemenea împrejurări și de munca actuală ce o desfășoară, subiectele de discuție dintre cei doi reprezentanți de cuite au abundat.

La despărțire Eminența Sa a binevoit să consemneze în cartea de aur a Episcopiei deosebita bucurie a unei asemenea distinse întâlniri.

INDRUMARI CHIRIARHALE PENTRU LUCRAREA PASTORALA A PREOȚILOR

În dorința de a aduce la îndeplinire îndrumările Sfântului Sinod privitoare la uniformizarea cultului și la legarea predicilor de năzuințele actuale ale credincioșilor, Prea Sfințitul Episcop a convocat pe preoții catedralei și pe cei ai parohiei Arad-Centru spre a stabili un program chibzuit în această privință.

În legătură cu aceasta preoții amintiți au primit de la Ierarh prețioase îndrumări, îmbogățindu-se cu un câștig duhovnicesc și pastoral care va fi pus în slujba credincioșilor.

PREOȚI DECEDAȚI

Preotul pensionar *Florea Amos* a păstorit timp de 50 de ani dintre care 33 de ani în parohia Prihodiște și 17 ani în parohia Rîșca din protopopiatul Brad.

Fiu de preot, născut în anul 1889 în satul Rîșca, școala secundară a urmat-o la liceul din Brașov, iar apoi s-a înscris la Seminarul din Sibiu după absolvirea căruia s-a preotit în Prihodiște. El a trăit preoția cu toată convingerea făcându-se pildă cu cuvântul, cu slujirea și cu întreaga lui viață.

A încetat din viață, că preot pensionar. A fost înmormântat cu cinste lângă altarul bisericii pe care a slujit-o, de un sobor de preoți, fiind parentat de preotul Ștefan Corpadea secretar protopopesic din Brad.

Preotul *Gruin Gheorghe* a păstorit tot timpul preoției sale de 35 de ani, în parohia Semlac, protopopiatul Arad. Născut în Timișoara și-a făcut aici studiile liceale, iar pe cele teologice la Arad.

În 1930 a fost hirotonit preot pentru parohia din această comună, păstorind cu vrednicie până în ziua de 12 decembrie 1965 când, în urma unui atac de cord, s-a despărțit de credincioșii și de familia sa. A fost un preot blând, iubit și prețuit de superiorii săi, de colegii săi preoți și de cei care l-au cunoscut.

Prohodirea s-a făcut de un sobor de preoți în frunte cu P. C. protopop Gheorghe Șerb care a rostit discursul funebru. I-au mai adus cinstiri: Pr. Codreanu colegul de parohie al defunctului, pastorul reformat din localitate și un reprezentant al corului parohial.

PREA SFINȚITUL EPISCOP VALERIAN ZAHARIA AL ORADIEI: *Slujind Ortodoxia*, Oradea, 1965, pp. 367.

Întîistătătorul Eparhiei Oradiei, Prea Sfințitul Episcop Valerian, este cunoscut tuturor prin strădaniile scriitoricești ce le-a depus în decursul arhiepiscopiei sale. Nu ne referim doar la volumele mai mari ca: *Soborul popoarelor* (1953), *Pace și libertate* (1953), *Unele probleme ale războiului și păcii* (1954), *Flori alese din grădina Sfințelor Scripturi*, (1955) ci și la numeroasele scrieri mai mici, la articolele risipite în publicațiile vremii, prin care a îmbogățit literatura noastră teologică și a edificat sufletește pe credincioși.

Recent, cu prilejul împlinirii a șase decenii de viață și ca încununare a unei activități pe care toți respectuos i-o dorim dăruită cu încă mulți ani de viață, sănătate și neîmpuținat zel, a publicat un nou volum la care ne referim în cele ce urmează.

La început în loc de prefață, găsim o prezentare biografică, făcută de Consiliul Eparhial al Episcopiei Ortodoxe din Oradea, intitulată: „La împlinirea vârstei de șaiszeci de ani de către Prea Sfințitul Valerian Episcopul Oradiei” (pp. 3—38), în care se face cunoscut tuturor „vestea cea bună a faptelor și înțelepciunii Prea Sfințitului Episcop Valerian”, în decursul întregii vieți și activități în ogorul Domnului dar mai ales în cei 14 ani de binecuvîntată păstorie a de Dumnezeu păzitei Episcopii Ortodoxe Române a Oradiei. Sînt evocate momentele mai de seamă din viața Prea Sfințitului Valerian.

Cît privește lucrarea propriu-zisă, aceasta are mai multe părți, fiecare purtînd ca titlu tema pe care o dezbate. Aceste părți cuprind o serie de predici axate pe diferite subiecte.

Astfel partea I-a intitulată: „Slujind păstoriților” (pp. 39—65), cuprinde

cinci cuvîntări de învățătură ce au fost rostite de Prea Sfințitul Episcop Valerian la diferite ocazii ca sfințiri de biserici, vizite canonice etc. Ele au ca subiect: Ascultarea de Biserică; Datoriile bisericești și cetățenești ale creștinului; Datoriile protopopilor și ale preoților; Cuvînt de învățătură la sfințirea de biserică și Catedrala cu lună din Oradea.

Partea II-a intitulată: „Pentru păstrarea dreptei credințe” (pp. 67—244), cuprinde pastorale la sărbătorile împărătești și predici care după tematica lor sînt dogmatice, morale, liturgice ... Ele scot în evidență învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe în legătură cu unele aspecte din viața parohiilor Eparhiei. Amintim dintre acestea doar pe unele pentru a ne face o imagine despre complexitatea problemelor pe care le abordează: Intemeierea Bisericii, Taina creștinătății. Foloasele Bisericii, Ortodoxia, Cultul divin în Ortodoxie, Sfînta liturghie în Ortodoxie, Cinstirea icoanelor, Înviere și răstăcire, „Emanuel” sau pentru ce s-a întrupat Fiul lui Dumnezeu, Răscumpărare, Bucuriile Nașterii Domnului, Indemnuri de Crăciun, Fecioara Maria începătura mîntuirii noastre, Cuvînt de învățătură la Anul Nou, Taina Botezului, Hristos, învierea și viața, Învățămintele Învierii, Arătările Domnului, ș. a.

În partea III-a „Pentru unitatea Ortodoxiei românești și pentru unirea tuturor Bisericilor” (pp. 245—278), sînt cuprinse predici cu următoarele subiecte: Duhul Rusailor, Unitatea Ortodoxiei românești, în lături cu sovînismul național și religos, Biserica așezămint divin, Ierusalimul cel nou, Înfrățirea oamenilor și popoarelor, Au împreună să murim, au împreună să viețuim și Unitatea creștină.

Prin tematica lor aceste predici sînt de o vie actualitate. Făcînd în același

timp incursiuni în trecutul Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, autorul scoate în relief spiritul care domină azi Biserica, acela al ecumenismului.

Partea IV-a „În slujba Patriei și a vieții celei noi” (pp. 279—332), cuprinde predici din care răzbate suflul nou de viață din Patria noastră, oglindit în mărețele realizări ale poporului nostru. Ele cuprind îndemnuri adresate credincioșilor de a fi buni creștini și buni cetățeni, încadrându-se cu toate energiile lor în elanul întregului popor înspre bine. „Sintem deci obligați, din porunca lui Hristos cel înviat, să sprijinim eforturile spre mai bine ale conducătorilor Patriei noastre, bucurându-ne din tot sufletul de orice progres în realizarea unei vieți fericite pentru toți”.

Predicile cuprinse în această parte și din care amintim: Ortodoxia, pacea, patria, Creștinismul și viața de obște, Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului, Învierea lui Hristos — învierea vieții noastre, Omul cel nou, 23 August sărbătoarea eliberării, etc., au un adînc conținut moral social.

În încheierea acestei părți sînt două predici în cinstea memoriei Mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului și a Episcopului reformat al Oradiei, Arday Aladár.

Partea V-a și ultima intitulată „În slujba păcii celei drepte” (pp. 333—367), cuprinde predicile: Praznicul împăcării, Învierea și pacea, Testamentul Domnului Păcii, Îndrumați pe cei mulți pe calea dreptății, Învierea, pacea și sfințenia, Dreptate și iubire și Comorile libertății, fiecare cuprinzînd un apel adresat creștinilor pentru îndeplinirea idealului de pace, acea pace pe care ne-a adus-o Mîntuitorul Hristos și care traduce în fapt mesajul îngerilor adus la ieslea din Betleem „Pe pămînt pace, între oameni bunăvoie”. Se subliniază în aceste predici că idealurile mărețe de pace, dreptate socială și libertate sînt susținute cu căldură de către toți slujitorii altarelor și credincioșii Bisericii noastre. Datoria fiecărui creștin este de a fi un militant neobosit pentru îndeplinirea acestor idealuri.

Este salutară inițiativa Prea Sfințitului Episcop Valerian al Oradiei de a înmănușea și publica într-un volum

o parte din predici rostite la diferite praznice sau ocazii, și lucrarea este binevenită, ea constituind un folositor îndrumător pentru preoțimea noastră în activitatea pe care o desfășoară. Este o lucrare în care se îmbină adîncimea concepției cu un stil deosebit de clar, putînd fi înțeleasă bine nu numai de teologi și clerici dar și de credincioși. Nenumărate și de multe feluri sînt învățămintele ziditoare de suflet care se pot scoate din predici pe care le cuprinde și pentru toate acestea o recomandăm preoțimei noastre.

Lucrarea este tipărită în condiții tehnice din cele mai bune și cuprinde numeroase și sugestive ilustrații, privind momente din viața și activitatea Prea Sfințitului Episcop Valerian.

Dacon Ilie Maier

Mon alliance est une alliance de vie et de paix (Mal. 2, 5) Documents de la deuxième Assemblée Générale Chrétienne pour la Paix. Edité par le secrétariat international de la Conférence Chrétienne pour la Paix, Prague 1964, 156 pag. +48 pag. annexes.

Instituită în scopul promovării între creștini a idealurilor înalte ale umanității contemporane de pace, dreptate socială și bună conviețuire, Conferința creștină pentru pace s-a afirmat cu tărie de-a lungul celor 9 ani de existență a ei ca o organizație cu caracter internațional, care a sprijinit îndeaproape și în modul cel mai eficace toate eforturile și propunerile pozitive ale statelor și popoarelor pentru realizarea unui climat cît mai prielnic Păcii, prosperității și fericirii. Între 28 iunie și 3 iulie 1964 în capitala Cehoslovaciei, a avut loc cea de a doua adunare generală a ei. Cu acest prilej, aproape 1.000 delegați, observatori, invitați și ziaristi din 55 de țări ale lumii, reprezentanți ai Bisericilor: Ortodoxă, Romano-Catolică, Armeană, Etio-piană, Coptă, Anglicană, Luterană, Reformată, precum și ai altor denominațiuni și organizații creștine protestante și neo-protestante au înălțat, în comun, rugăciuni fierbinți către Bunul Dumnezeu și și-au afirmat încă odată cu hotărîre deplină lor adevărate toate încercările care se fac și se vor mai face în viitor pentru împăcarea

oamenilor între ei, pentru ridicarea și salvarea acelor care încă și azi se mai găsesc în mizerie și nenorociri, pentru eliminarea definitivă a războiului și distrugerilor din viața societății omenești.

Programul după care s-a desfășurat această adunare mondială, problemele dezbătute, cuvântările rostite, mesajele lansate ca și telegramele expediate și primite sînt pe larg prezentate în această dare de seamă a Secretariatului Internațional al Conferinței.

După cuvîntul introductiv, în care sînt evocate printre altele cîteva momente principale din activitatea, organizarea și evoluția Mișcării Creștine de la Praga și după prezentarea detaliată (pe zile și ore) a programului celei de a doua Adunări, în volum se cuprinde predica pastorului Dr. Martin Niemöller, rostită în cadrul slujbei ecumeniste ce a avut loc în dimineața zilei de deschidere a lucrărilor, în capela Betleem din Praga. Pornind de la citatul biblic din Maleahi 2, 5, ales ca temă fundamentală a celei de a doua Pancreștine și amintind împrejurarea în care Dumnezeu a făgăduit acest „Legămînt de viață și Pace” tribului sacerdotal al lui Levi, precum și modul în care el a fost respectat și împlinit, vorbitorul ține să precizeze că valoarea lui și utilitatea lui nu s-au pierdut nici astăzi cînd, parcă mai mult ca altădată, viața și fericirea depind în mod direct de Pace. Era invențiilor tehnice extraordinare în care trăim, face ca războiul să nu mai poată fi conceput ca un rău local, trecător, ci ca un generator al morții universale și al distrugerilor celor mai catastrofale. De aici obligația lui ce se impune ca să ne împotrivim, să-l zădărniciim și aceasta cu atît mai mult cu cît mărturisim pe Acela care s-a numit pe Sine „Adevăr și Viață” și despre care zicem că este „Pacea noastră”. Calitatea de creștin ne obligă să luăm aminte nu numai la interesele, viața și bucuriile noastre, ci să ne plecăm cu toată atenția și asupra trebuințelor celor din jur, împlinind din convingere și cu stăruință acele fapte de iubire către ei, despre care Iisus a zis că

săvîrșindu-le vom fi vii. Viața lui Hristos și Pacea pe care ne-o dă El sînt cele mai alese daruri ale vieții și credinței noastre.

În cuvîntul de deschidere al Conferinței, rostit de I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului și Ladogăi, se menționează că principalul motiv pentru care s-au întrunit creștiii din toate țările lumii, într-un număr atît de impresionant, la această adunare este sentimentul lor pe deplin justificat de „îngrijorare și responsabilitate pentru căile și destinele omenirii de azi...”

Sublinieri interesante și foarte edificatoare referitoare la legămîntul veșnic pe care Dumnezeu l-a încheiat odinioară cu omenirea și pe care l-a reînnoit în vremuri mai noi, au fost făcute de către Prof. D. Heinrich Vogel în meditația sa asupra Genezei 9, 8—17 și de către Episcopul Hazim în meditațiile prezentate în ședința plenară asupra cap. 8, 6—13 din Epistola către Evrei.

Referatul de bază asupra temei principale a celei de a doua Pancreștine a fost prezentat de către Prof. Dr. J. P. Hromadka, decanul facultății Comenius din Praga și președintele Mișcării Creștine pentru Pace. La început, Domnia Sa arată că intrunirea creștinilor se deschide tocmai în momentul cînd omenirea își aduce cu groază aminte de două evenimente trecute care au generat un lanț întreg de neliniști și nenorociri și de la începutul cărora se împlinesc 50 și respectiv 25 ani. Este vorba desigur de cele două războaie mondiale, care prin distrugerile de vieți omenești și bunuri materiale au lăsat urme atît de adînci și dureroase în sufletele și viețile tuturor oamenilor cinstiți. „Trebuie să ne întrebăm — scrie în continuare autorul cu prilejul acestei adunări dacă am înțeles cu adevărat sensul evenimentelor de atunci... Dacă avem noi asupra lor o privire suficient de curajoasă și o credință tot atît de curajoasă pentru a lupta cu urmările și problemele nerezolvate pe care ni le-au lăsat...” (p. 27). Totuși, creștinilor singuriți și Bisericii întregi, le revine o responsabilitate imediată de a concentra toate gîndurile și toate puterile lor spirituale și morale pentru a

birui orice urmă a catastrofelor războiului și pentru a înlătura „toate piedicile care stau în calea unei Păci reale și a conviețuirii internaționale”. (p. 27).

Aruncînd o privire retrospectivă și asupra celei dintîi Adunări Pancreștine pentru Pace care s-a ținut tot la Praga, în urmă cu trei ani, Prof. Hromádka, a mai adăugat: atunci „toate hotărârile noastre erau expresia conștiinței că lupta pentru Pace pe pămînt trebuie dusă cu credință adîncă, cu dragoste evanghelică și cu o privire plină de speranțe în viitor”. Între cele discutate atunci și între cele ce se dezbate acum la aceasta a doua Adunare, trebuie să existe desigur o legătură, o înlanțuire, o continuitate, întrucît ambele au fost convocate cu acelaș scop și anume: pentru ca, împreună, toți cei prezenți să se străduiască a găsi mijloace și căi potrivite care să favorizeze biruința și întărirea Păcii în lume, să asigure înlăturarea definitivă a primejdiei atomice și a nimicirii. Deosebirile confesionale, naționale, politice sau de orice altă natură numai pot constitui motive serioase care să țină departe pe oameni între ei. În fața unor stări atît de serioase, a unor fapte atît de grave care privesc îndeaproape viața sau moartea, toți trebuie să se arate solidari, toți trebuie să urce de pe treapta deosebirilor pe treapta mult mai ridicată a înfrățirii, unde Iisus Hristos își reînnoiește neîncetat legămîntul Său cu oamenii și sfarmă barierele dintre ei, aducînd adevărata Pace și arătîndu-le tuturor răspunderea pe care o au față de lume, față de problemele și viitorul ei. Lucrul acesta nici nu este greu de împlinit de vreme ce „în adîncul spiritelor” toți sînt una. Este necesar, însă, ca fiecare să-și îndrepte privirea sa spre interior și să înlătore de acolo orice duh de neîncredere, de vrăjmășie sau egoism spre a se ajunge la acea sinceritate și veracitate „fără de care nu este cu putință... o adevărată comuniune a inimii și a lucrului” (p. 29). Noi oamenii existăm în lume nu întîmplător, nu fără o menire oarecare, ci ca niște ființe pe care Dumnezeu le-a creat după asemănarea chipului Său și cu care El voințește să trăiască într-un legămînt de încredere și de dragoste. Acest fapt s-a dovedit

cu prisosință și prin aceea că pentru salvarea noastră din moarte și neecaz, El n-a crutat nici pe unicul Său Fiu Iisus Hristos, pe care trimițîndu-L pe pămînt ne-a izbăvit prin jertfa Lui. Iată deci, ce înseamnă pentru noi viața și Pacea și cit de scump au fost ele răscumpărate. Valoarea vieții omenești nu poate fi măsurată astfel cu nici o măsură și cu nici un interes meschin. Ajuns la acest punct al argumentării autorul nu trece cu ușurință mai departe, ci ține să accentueze în mod deosebit că legămîntul încheiat între noi și Dumnezeu prin Iisus Hristos, legămînt ce garantează viața și Pacea noastră, nu anulează ci din contră presupune și întărește un alt legămînt care trebuie să existe aici jos, pe pămînt, între creștini și între oameni în general. Ideea comunității între Dumnezeu și noi duce la ideea comunității credincioșilor.

Trecînd în revistă evenimentele și schimbările intervenite în lume, în intervalul de timp ce s-a scurs, între prima și cea de a doua Pancreștină, Dl. Prof. Hromádka a mai spus: „Putem remarca, cu bucurie, progresele realizate în unele domenii...” ca semnarea acordului de la Moscova din august 1963, asupra interzicerii parțiale a experiențelor nucleare, apoi străduința crescîndă a unor șefi de state pentru realizarea unui acord cu privire la crearea de zone denuclearizate în Europa și alte părți ale lumii, precum și înțelegerea pe care au reușit să o stabilească între-ele cele trei mari puteri asupra limitării producției de materiale fisionabile în scopuri militare. „Observăm însă, cu neliniște faptul că în Asia evenimentele iau un caracter serios și ar putea deveni izvorul unei primejdii hotărîtoare de situații” (p. 35). De aici, datorită tuturor celor care sînt pe deplin conștienți de starea destul de periculoasă ce s-a creat în prezent, să facă tot ce e posibil pentru a preîntîmpina o nouă explozie a patimilor și-urii.

În continuare, atenția cititorului va fi reținută desigur și de documentatul raport al Secretarului general Iaroslav Ondra, în care Domnia Sa înfățișează, într-un cadru amplu și complex, următoarele: I. Activitatea mișcării in-

tre I-a și a II-a Pancreștină pentru Pace; 2. Activitatea de studii în cadrul mișcării, realizată în cele 12 comisii ale C.C.P.P.; 3. Ecoul C.C.P.P. după 1-a P. C. până azi; 4. Cum își realizează C. C. P. P. misiunea de a trezi conștiința creștină pentru răspunderea Păcii în raport cu variate organizații ecumeniste și Biserici mondiale; 5. Situația actuală mondială drept cadru pentru P. C. a II-a; 6. Daterii concretă a C.C.P.P. în situația actuală internațională; 7. Necesitatea colaborării cu alte organizații pacifiste; 8. Perspectivele activității C.C.P.P. după P. C. a II-a. În încheiere autorul, pe lângă unele propuneri privitoare la organizarea și activitatea comitetelor și comisiilor de lucru pentru viitor, mai indică drept scop al mișcării datorită de a lupta împotriva armelor atomice, de a se strădui pentru realizarea unei dezarmări generale și totale sub control internațional, pentru înfrângerea războiului rece și crearea condițiilor pentru o coexistență pașnică.

Pastorul metodist Emilio Castro din Uruguay s-a prezentat la conferință cu un raport cuprinzător și variat, raport care a fost socotit o contribuție de seamă a Americii Latine la problemele ce s-au tratat. După cum se arată și în titlu „Foamea și independența economică”, autorul s-a preocupat îndeaproape de ravagiile ce le face încă acest flagel în lumea modernă, la acele popoare care datorită războiului și subjugării sînt foarte slab dezvoltate. Printre altele, Domnia Sa a spus: „Foamea și înapoieria nu derivă din voia lui Dumnezeu. Omul a fost așezat în această lume ca să o lucreze, ca să o păstreze, ca să o administreze, și să dea seamă Stăpînului Său pentru ea. Administrarea bunurilor încredințate presupune o astfel de muncă în lume care să aducă roade. Iar roadele care plăc lui Dumnezeu sînt dreptatea și mila” (p. 54).

Sub titlul „Responsabilitatea creștinului în era tehnicii înaintate” Prof. Dr. Harvey Cox din S.U.A. înfățișează multiplele aspecte și probleme pe care tehnica le pune în fața omului contemporan. Datorită serioasă ce se impune tuturor este de a veghea cu conștiința neadormită ca actualele mij-

loace materiale și tehnice să nu fie puse în slujba distrugerii și morții, ci a propășirii și bucuriei de a trăi.

De o deosebită actualitate este și referatul reverendului Richard Andriamanjato din Madagascar, intitulat „Libertate și unitate” în care se arată printre altele că între aceste două noțiuni există o strînsă legătură, legătură ce se stabilește prin dragostea creștină. Cei eliberați prin jertfa lui Hristos sînt chemați să rămînă mai departe uniți în El prin mărturisirea aceluiași adevăr divin și prin cultivarea aceluiași relații de iubire. Autorul, fiind un reprezentant al Africii la conferință, încheie referatul său cu o amplă expunere asupra situației actuale în care se găsesc popoarele de pe continentul negru, care după lupta aprigă pentru scuturarea jugului asuprii coloniale muncesc acum cu dirigenție și elan pentru făurirea unor condiții optime de viață și pentru asigurarea și în viitor a acelor libertăți și cuceriri pentru care mulți s-au sacrificat.

O privire de ansamblu asupra situației critice a unor popoare din Asia, care sînt nevoite să-și sacrifice pînă și viața pentru dobîndirea drepturilor celor mai elementare ale vieții este făcută de către Prof. Yoshio Inoue din Japonia, în referatul intitulat „Lupta pentru Pace și independență în Asia”. Impresionează de la început cuvintele sale „Noi, japonezii, sîntem singurul popor din lume care am trăit coșmarul armei atomice... De aceea, trebuie să arătăm că, la Hiroșima și Nagasaki, consecințele exploziilor atomice mai dăinuiesc încă și că printre cei 400 mii de locuitori care au trăit ceasul groaznic al bombardamentului atomic, 10 mii de oameni mai suferă și astăzi de boala atomică”.

În paginile următoare este cuprins referatul detaliat al Prof. Vitalie Borovoi de la Academia Duhovnicească din Leningrad intitulat „Problema coexistenței și legămîntul pentru viață și Pace”.

Rapoartele celor zece grupe de studii ale celei de a 2-a Adunări Pancreștine pentru Pace cuprinse în continuare în volum, oglindesc și ele în chipul cel mai pregnant preocupările imediate și năzuințele cele mai înalte

ale tuturor delegațiilor participanți și prin ei ale tuturor credincioșilor creștini din lume pentru instaurarea unei Păci cât mai depline și drepte pe pământ.

Astfel, în raportul primei comisii, intitulat „Pace și dreptate”, ideea ce se conturează încă de la început este aceea că Pacea și dreptatea se condiționează reciproc într-un câmp în care nu se poate concepe o Pace adevărată și trainică fără eforturile umane pentru biruința cauzei dreptății. Tensiunile și disensiunile nu rezultă decît din nedreptate, din dispreț, sărăcie și vrăjmășie. Ele sînt rezultatul inegalității sociale, a nedreptei repartiții a bunurilor pămîntului și a diferitelor descoperiri ale civilizației. (p. 118).

O concluzie asemănătoare se desprinde și din raportul celei de a doua grupe de lucru (Pacea și libertatea) și anume: Între Pace și libertate există o legătură profundă întrucît nici nu se poate vorbi despre libertate fără Pace și nici despre Pace fără libertate.

O contribuție de seamă la precizarea atitudinii creștinilor față de războiul rece, care a fost definit ca păcat grav împotriva poruncii divine a dragostei și bunăvoinței între oameni, o aduce raportul comisiei a III-a „Pacea și războiul rece” (p. 119—120).

Judicios întocmite sînt și rapoartele următoarelor patru comisii a IV-a (Pacea și noile state), a V-a (Pacea și problema germană), a VI-a (Pacea și abuzul cu creștinismul) și a VII-a (Pacea și dezarmarea), care abordează chestiuni cît se poate de actuale și interesante, de soluționarea cărora depinde într-o mare măsură progresul și biruința Păcii în lume.

Indatoririle capitale și răspunderile ce revin tinerei generații în problema majoră a Păcii sînt expuse pe larg în referatul comisiei a VIII-a (Tineretul în slujba Păcii). Între recomandările practice în vederea antrenării tineretului în această acțiune amintim: cooperare și participare la alte organizații și asociații care au ca scop lupta pentru Pace; vizite și tot felul de contacte cu tineri din străinătate, intensificarea schimbului de publicații, reviste, ilustrate și alte informații.

În rapoartele ultimelor două comisii, a IX-a (Pacea și ecumenismul) și

a X-a (Pacea și Catolicismul) se desprinde tendința de apropiere care se face simțită astăzi din ce în ce mai mult printre creștini, indiferent de confesiunea căreia îi aparțin.

Documentele finale ale celei de a doua Adunări, stabilite și aprobate prin ample discuții și dezbateri la care au contribuit efectiv toți participanții, sînt desigur „Mesajul către Biserici și către creștini” și „Chemarea către guverne, parlamente și personalități din lume”.

Din primul „Mesajul către Biserici...”, spicuim: Stăpînul lumii a stabilit legămîntul Său cu toată umanitatea prin mijlocirea lui Iisus Hristos... Prin El, noi sîntem uniți cu toți oamenii din lume într-un spirit de dragoste și solidaritate, fără deosebire de rasă, credință sau opinii” (P. 139). „Crucea Lui... este pentru noi Pacea, și Învierea lui este Viața. Prin intermediul Duhului Său, El face să renască în inimile oamenilor încrederea, înfrățirea, bunăvoința de a discuta și eliberarea de frică... Pacea Sa ne obligă a lupta contra foametei și mizeriei, a nedreptății și neîncrederii. Ea ne dă posibilitatea de a trăi împreună” (p. 140).

Avînd aceste temeuri, noi „Lansăm un Apel pentru susținerea tuturor eforturilor menite a face să dispară amenințarea atomică și pentru susținerea propunerilor în favoarea unei dezarmări generale și totale controlate” (p. 141); îndemnăm de asemenea pe toți frații și surorile noastre de a se uni cu noi în rugăciuni și „de a ajuta prin contribuția lor personală la crearea unei atmosfere favorabile negocierilor” (p. 143).

Tot atît de convingător și de cuprinzător este și al doilea document amintit, „Apel către guverne...” „El se încheie cu următoarele cuvinte: „Dorința noastră este ca guvernele tuturor popoarelor și țărilor să fie în slujba cauzei Păcii într-un spirit de cooperare mutuală, de respect și de omenie”

În continuare, în volum sînt cuprinse telegramele și mesajele de salut trimise către personalități marcante ale lumii și primite de la acestea, pătrunse fiind și ele de aceeași conștiință a răspunderii față de soarta omenirii de

azi și de dorința sinceră de a se instaura cât mai repede posibil o veritabilă Pace în lume.

Partea finală a lucrării este alcătuită din cele câteva imagini fotografice, care redau aspecte ale diferitelor faze ale Adunării, precum și din lista ce conține numele și adresa tuturor reprezentanților și participanților la cea de a doua Pancreștină de la Praga.

Aruncînd acum o privire de ansamblu asupra întregii lucrări nu putem decît să remarcăm, cu îndreptățită bucurie, bogăția fondului ei de idei, năzuințe și preocupări, care însușește astăzi pe mii și milioane de creștini. Sînt ideile de Pace, dreptate și libertate; sînt năzuințele curate și deplin justificate de colaborare, sînt preocupările minunate și firești pentru slujirea dezinteresată și imediată a semenilor noștri.

Prof. D. Abrudan

HANS WEISSGERBER: *Die Frage nach der Wahren Kirche (Întrebarea despre Biserica adevărată)*. Eine Untersuchung zu den ekklesiologischen Problemen der ökumenischen Bewegung. Ludgerus Verlag, Essen 1963.

Istoria de mai bine de o jumătate de veac a Mișcării ecumenice ne arată, în chip destul de convingător, că în cadrul dezbaterilor doctrinare-dogmatice ale ei problemele ecclesiologice — și implicit concepția despre unitatea Bisericii și despre modul restaurării ei — joacă un rol deosebit de important și de hotărîtor. De aceea, orice lucrare care abordează această parte a teologiei ecumenice, este binevenită mai ales în acest moment de intens reviriment ecumenist.

Cartea de față este scrisă din perspectivă luterană. Ea se întreabă dacă strădaniile moderne de unire contează în mod serios cu „unitatea de adevăr”? Ceea ce considerăm că este un lucru deosebit de bun, pentru că de fapt restaurarea unității creștine nu se poate face decît în condițiile Adevărului mîntuitor descoperit nouă în Iisus Hristos.

Autorul cărții de față dovedește înțelegere față de dezbaterile actuală a corpului creștinătății și față de dorința arzătoare a creștinilor după unire. Cartea sa caută să dea un răspuns

concepțiilor contradictorii în materie de ecclesiologie și să lămurească adecvat rezultatele lucrului ecumenic. În același timp, își pune întrebarea despre adevărata Biserică.

Rezultatele la care ajunge cartea se pot sintetiza în următoarele 3 fraze: 1. Oricine se străduiește pentru săvîrșirea vizibilă a unității date în Iisus Hristos nu poate neglija problema Bisericii celei adevărate; 2. În Mișcarea ecumenică actuală nu se acordă acestei probleme atenția cuvenită nici din punct de vedere calitativ și nici din punct de vedere cantitativ; 3. Învățătura luterană despre Biserica cea adevărată, care și-a găsit expresie în C.A. VII, poate birui aporia ecumenică, care paralizează astăzi lupta pentru unitate sau ispitește spre o unitate falsă.

După introducere, în care autorul aduce deslușiri cu privire la modul cum se pune problema luată de dînsul în studiu, prima parte principală a lucrării se ocupă cu premisele istorice și de cunoaștere a confesiunilor ale lucrului ecumenic actual. Primul capitol tratează rădăcinile și motivele Mișcării ecumenice în veacurile XIX și XX. Capitolul II analizează problema ecclesiologică din cadrul conferințelor bisericești mondiale din 1920 pînă în 1961. În 1927 la Lausanne se iviră contradicții ascuțite cu privire la esența Bisericii. La Amsterdam (1948) s-a încercat reducerea diferitelor concepții eshatologice la cele două concepții fundamentale „catolică” și „protestantă”. Conferința de la Lund (1952) abordează întreaga problemă ecclesiologică din perspectiva Hristologiei. Formula de unitate de la New-Delhi este a se valorifica în mod pozitiv, pentru că ea face încercarea unei concretizări, cu toate că lipsește încă un consens cu privire la conținut. Acest capitol al cărții prezintă o importanță fundamentală. De aceea, era mult mai bine dacă autorul venia cu o documentație mai bogată și dacă ar fi procedat mai obiectiv în selecționarea materialului folosit și valorificat.

Capitolul III al părții prime oferă o bună privire de ansamblu asupra problemei „Biserica și unitatea bisericească în înțelegerea confesiunilor”. Din păcate, în cadrul Bisericilor de

tradiție reformată sint considerate numai cele anglo-saxone. Cu bucurie s-ar fi citit ceva mai mult — spune un glas protestant — în legătură cu teologia reformată de pe continent.

A doua parte principală a cărții se ocupă de aprecierea sistematică a materialului. Convorbirea ecumenică de ordin doctrinar este dominată de problema despre Biserica cea adevărată. Aici se iveau mai sus pomenita aporie. Discrepanța dintre mărturisirea noastră cu privire la Biserica cea una, sfântă, catolică și apostolică — și dintre multe concepții deosebite cu privire la felul în care trebuie să fie realizată această unitate.

Există trei încercări de a rezolva această aporie: 1. Rezolvarea exclusivă care identifică pe Una Sancta cu o instituție bisericească vizibilă (Biserica Ortodoxă și Romano-Catolică); 2. Rezolvarea inclusivă care vede Biserica peste tot acolo, „unde sint oameni care cred personal în Domnul lor Iisus Hristos, indiferent de ceea ce cred” (p. 198); 3. Un drum mijlociu, cel reprezentat de ideea lui comprehensive-ness a anglicanismului, după care granițele Bisericii celei adevărate nu pot fi stabilite niciodată, dar cu toate acestea realității ca existență externă (order) îi revine o mare însemnătate, dacă nu chiar decizivă. După părerea autorului, nici una dintre aceste încercări nu constituie o autentică biruire a aporiei. De asemenea, autorul își exprimă părerea că aici are mărturisirea luterană să-și aducă contribuția sa cea mai mare.

Cum justifică autorul această poziție, rezultă din ceea ce adaugă în imediată continuare: „C. A. VII dă concretizarea necesară prin concentrarea sa asupra acțiunii de mîntuire a lui Dumnezeu și prin mijloacele harice. Precum și prin continuitatea cu Biserica primordială — (dă) obiectivitatea cea tot atât de necesară”. Trecind peste faptul dacă această justificare a autorului este sau nu întemeiată, reținem o subliniere a sa cu privire la condițiile în care se poate vorbi despre Biserica cea adevărată: „Nu „docetur” singur ci „pure docetur”, nu „administrantur” singur ci „recte administrantur”! „Acolo unde se vestește și se învață în identitate substanțială cu forma de iz-

vor normativă a kerygmei apostolice” (p. 243) și Sacramentele sint administrate conform instituirii, acolo este în plan Biserica cea adevărată”. Considerăm că teza aceasta este corectă în substanță. Altfel, însă, stau lucrurile cînd este vorba despre preciziunea de detalii și despre aplicarea ei la realitatea pe care o prezintă formațiunea creștină din punctul de vedere al căreia scrie autorul.

Urmează o analiză a importanței Consiliului Ecumenic al Bisericilor. El este un „lucru intermediar între Koinonia deplină și excomunicare” (p. 248). Bază-ul său este văzut de către Bisericile membre — apreciază autorul — ca insuficient. Cu toate acestea, el acționează în multe cazuri ca Biserica. Acest paradox poate „numai să fie lămurit — și pînă la urma urmelor și justificat — prin aceea că Consiliul se găsește pe drum” (p. 273). Astfel, cu atît mai presantă este necesitatea și sarcina de a se găsi un autentic consensus de doctrina.

La sfîrșitul părții a doua se tratează problema comunității euharistice, care — după părerea autorului — nu poate fi rezolvată nici prin extinderea succesiunii apostolice în cadrul Bisericilor neepiscopale, nici prin recunoașterea și admiterea reciprocă, ci numai prin unitate în credință și în mărturisire poate fi rezolvată. Trebuie să subliniem aici afirmarea unui punct de vedere apropiat de cel ortodox.

A treia parte principală a cărții este dedicată problemei despre Biserica, oficiu și Sacrament. Aici este discutată pe larg pretenția anglicană de a recunoaște oficiul istoric de episcop ca premisă pentru comunitatea bisericească și totodată criticată întemeierea formală a acestui oficiu și indiferența față de doctrina despre oficiu. Pe baza unui consensus de doctrina cu privire la Biserica și la oficiu s-ar putea atribui lui succesiune apostolică o „însemnătate caracteristică pentru continuitatea și apostolicitatea propriuzisă a Bisericii” (p. 345). Firește și în mărturisirile de credință luterane lipsește o învățătură desăvîrșită despre Biserica și ordinele ei. Pe cît de importantă este astăzi problema oficiului episcopal istoric, pe atît de bucurios ar fi

văzut Kjell Byström că problema despre Biserică și oficiu n-ar fi fost limitată la această problemă. Autorul ar fi putut trata alte aspecte ale problemei, de ex. problema despre educația învățătoarească, care preocupă foarte mult luteranismul de azi.

Un excurs din paginile cărții se ocupă cu Biserica din India de sud. Întrebării dacă ea poate fi considerată ca un exemplu ecumenic, i se dă un răspuns negativ în cazul că se ajunge cu Uniunea Bisericilor Luterane din India la o unire pe baza unui autentic acord în învățătură.

Ca ultimă problemă se examinează însemnătatea învățaturii despre Sf. Taine pentru unitatea Bisericii. Rezultatul acestei examinări este cuprins în propoziția: „Nu există realizare a unității bisericesti vizibile fără concordie cu privire la Sacrament” (p. 370). Spunând acestea, autorul nu se gîndește la cele mai mici detalii, ci la unitate în ceea ce privește esența și darul Sacramentului. Dacă se leagă aceasta cu ceea ce a fost spus mai sus despre „pure docetur”, adică despre înțelegerea Sf. Scripturi, atunci rezultă — după părerea lui Kjell Byström — întrebarea critică: atât fundamentalistul cît și liberalul susțin că învață „în unitate substanțială cu forma de izvor normativă”? Poate este o pretenție exagerată a cere aici mai îndea-proape determinări.

De menționat este faptul că Kjell Byström, recenzentul de la care avem informațiile cu privire la această carte, adresează — încheierea recenziei sale — un îndemn către luterani să caute unitatea gravitînd spre centru. Motivația: „...cu toată legătura formală în mărturisirea comună, în Luteranism nu stăpînește peste tot un consensus de doctrina evanghelii deplin”. După recenzia lui Kjell Byström din „Lutherische Rudschau”, 4/1963, p. 554—556).

Partea cea mai pozitivă și mai de valoare a cărții constă în teza punerii adevărului creștin la baza unității bisericesti și sublinierea pregnantă a necesității lui consensus de doctrină. Cartea este folositoare pentru orice ecumenist, întrucît inițiază în unele aspecte ale problemei ecumenice și mijloace — cel puțin în parte — cunoaș-

terea punctului de vedere protestant într-o problemă atît de importantă și de actuală.

C. Sîrbu

OTTO EISSFELDT, *Das Lied Moses Deuteronomium 32, 1—43 und das Lehrgedicht Asafs Psalm 78 samt einer Analyse der Umgebung des Moses Liedes*, Berlin p. 54 (Cîntarea lui Moise Deut. 32, 1—43 și psalmul didactic 78 al lui Asaf, cu o analiză a împrejurărilor cîntării lui Moise).

Lucrarea de față constituie volumul al 104-lea publicat de Academia de Științe din Leipzig. Cunoscutul bibliacist german Otto Eissfeldt, profesor la Facultatea de Teologie din Halle, ne dă o lucrare de mare interes teologic.

Cartea conține Cîntarea lui Moise din Deuteronom 32 și psalmul 78 în text și comentariu, Cuvîntarea din Deuteronom 32, 1—43 pe care Moise a rostit-o scurt timp înainte de moartea sa și care este cunoscută sub numele de Cîntarea lui Moise.

Cîntarea lui Moise face o scurtă privire în istoria omenirii, imaginată prin Israel. Ea este un „amirabil poem, majestuos prin formă și serios și impresionant prin fond”, cum se exprimă vestitul orator Bossuet. Se rezumă aici cîteva din marile probleme ale credinței: Dumnezeu, omul și raportul dintre o altă, virtutea și păcatul, fapta și răsplata, viața și moarte. Ea învață că Dumnezeu există din eternitate ca o sinteză a tuturor perfecțiunilor; putere nemărginită, bunătate perfectă, dreptate absolută, desăvîrșire pură.

Omul, creatura cea mai aleasă a lui are rostul ca prin muncă conștiințioasă, prin abnegație și credință să se desăvîrșească. Există o judecată supremă, unde el se va înfățișa pentru a fi interogată, judecată și condamnat sau răsplătit. Precum îi este fapta așa îi va fi și răsplata sa.

Psalmul 78 de asemenea face o privire în trecut. Reconsideră întîmplările și trage concluzii din îndemnruri pentru viitor. Psalmul e un cuvînt de învățătură al lui Asaf, un poem didactic. Autorul ia atitudine seriosă, pe cea a maestrului către ucenic. Psalmul are un scop religios moral, profetic chiar. Sf. Evanghelist Matei (13,

35) citează textul psalmului și-l referă la Hristos, care nu-și deschide gura sa către poporul credincios fără numai în pilde și care întruclipează cu adevărat însușirile unui îndrumător de suflute.

Cântarea lui Moise are multe elemente comune cu psalmul 78. Elementele sînt atît formale cît și de fond. de aceea Eissfeldt Otto le tratează împreună.

În ce privește forma s-ar putea menționa faptul că ambele compoziții vorbesc: la persoana întâi folosesc un „Ich Still“ cum zice autorul Eissfeldt. Cântarea lui Moise invocă cerul și pămîntul ca martori ai celor spuse și compară învățătura, care va urma, cu roua și picurii de ploaie. Asemenea și în psalmul 78 i se atrage luarea aminte poporului credincios asupra cuprinsului, din care va avea de învățat el și urmașii lui.

Ambele fragmente biblice aruncă o privire retrospectivă asupra dezastrului pe care-l poate ocaziona idolatria, falsă revelație, misticismul și vrăjitoria. În comparație cu degradanța credinței a altora nădejdea într-un singur Dumnezeu, propovăduită de Vechiul Testament, apare ca o comoară sufletească.

În comentarea Cîntării lui Moise (Deut. 32, 1—43) și a psalmului 78 autorul face o analiză temeinică a textului și tratează și diferenții termeni tehnici în lumina limbilor orientale, brobind sensul textului pe izvoarele originale. În reconstituirea textului se ia în considerare locurile paralele de la Qumran. Astfel în Cîntarea lui Moise la Deut. 32, 8 în loc de „bne israel“ (fiii lui Israel) face propunerea să se introducă „bne El“ fiii lui Dumnezeu. Pentru această corectură aduce un argument din Septuaginta, „care are după numărul îngerilor lui Dumnezeu“. În sprijinul acestei ipoteze vine cu un argument nou și un fragment din Cîntarea lui Moise descoperit în peșera a 4-a de la Qumran, care are „bne El“ (fiii lui Dumnezeu).

În legătură cu originea cîntării lui Moise și a psalmului 78 Otto Eissfeldt lansează o ipoteză — puțin verosimilă —. El propune alcătuirea cîntării lui Moise în sec. XI î. d. Hr. și

ca atare nu ar putea fi o operă mozaică, ci o poetizare a unui autor necunoscut. Tot așa de perimată ne apare încadrarea cîntării lui Moise în șablonul criticii raționaliste (Elohîst, Iahvist etc.) Ci că „Elohîstul“ ar fi acceptat cîntarea printre documentele sale pe la mijlocul sec. al IX-lea. În ce privește psalmul 78 indică drept termen „ad quem“ anul 930, pentru a cobori pînă în sec. VII.

Este în obiceiul criticii raționaliste de a fărâmița bucăți literare a căror unitate s-a confirmat din belșug prin tradiția îndelungată a exegezei biblice. Astfel Duhm și Bertholet fixează secolul II ca cel în care s-ar fi alcătuit psalmul 78 și uită că autorul Asaf a fost contemporan cu psalmistul David și că a trăit deci în secolul al X-lea.

Partea merituoasă a lucrării considerăm a fi modul de prezentare a textului ebraic în traducerea germană. Traducerea e deplin reușită. Se păstrează nealterat nu numai fondul celor două texte biblice ci și forma lor poetică, deși nu e nici decît ușor a se da toate nuanțele limbii vechi ebraice într-o limbă modernă. Otto Eissfeldt e un orientalist consacrat. Nu de mult (în 1951) ne-a dat o monografie intitulată „El (Dumnezeu) în panteonul ugarit“.

Calitățile pe care le are sînt confirmate și de lucrarea de care ne ocupăm.

N. Neaga

HANS BARDTKE, *Hebräische Konsonantentexte* (Texte consonale ebraice) Leipzig, 1964, pag. 80.

Citirea textelor nevocalizate pretinde exerciții. Ce-i drept textul ebraic de azi e prevăzut cu semne vocale, dar ele nu sînt suficiente pentru a exprima toată subtilitatea limbii. Toate edițiile ebraice la Biblie sînt vocalizate și greu se poate obține un text nevocalizat. Ediția lui Johannes Herrmann: *Texte nevocalizate din Vechiul Testament*, Leipzig, 1913, este de mult epuizată. Publicarea unui nou text nevocalizat la Vechiul Testament era necesară.

Publicarea de texte nevocalizate are să servească nu numai studenților universitari ci și altora care în studiu

limbii ebraice au făcut progrese mai mari.

Textele strinse în volum de cunoscutul biblicist și arheolog Bradtke se împart în două: 1. Texte din Vechiul Testament și 2. Texte din afară de Biblie. Descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă este de așa importanță încât nu e de mirat că Bradtke le dă un loc larg în volumul de față. Din cărțile Vechiului Testament a ales texte ușoare, istorisiri, proză, fragmente din profeți și unele părți poetice.

De notat este că deși textele sînt fără semne vocalice, totuși a lăsat să apară „Sof-pasuk” și „Makkef”, care sînt totuși necesare pentru înțelegerea textului. Textele vechi testamentare sînt luate din ediția a șaptea Biblia hebraică a lui R. Kittel.

În partea I-a se reproduc texte din Geneză, Exod, Levitic, Deuteronom, Numeri, Judecători, Cărțile Împăraților, Ester, Esra, Neemia, Iov, Psaltire, Proverbe, Ecclesiast, Pîngeri, Ieremia, Ezechiel, Daniel, Osea, Ioil, Amos, Mihea, Agheu și Zaharia.

În partea a doua se reproduc inscripții descoperite în Palestina, precum: o inscripție calendaristică din Cezer, o inscripție de la Șiloah, două texte de la Tell-Oaşlîch (El-Khirbch), aflate în urma săpăturilor întreprinse acolo de către profesorul Maisler în 1950 și datînd din sec. X. în d. Hr., șase texte din Samaria (în text versurile originale sînt notate cu linii iar numerotarea cu cifre arabe); șase texte din Lachiș.

În partea a treia se reproduc texte din Iisus fiul lui Sirah 3, 8—16; 41, 1—4; 49, 1—16; 51, 1—12; texte din profetul Isaia 5, 1—7; 28, 14—29, 1—24; 41, 21—29; 52, 13—53, 12; 54, 17—55, 13; 65, 1—7; descoperite în 1947 la Marea Moartă; Documentul sectei de la Qumran (Manualul Discipului), Comentariul la profetul Avacum, așa cum apare în manuscrisele de la Qumran. „Textul biblic e subliniat”; o cîntare de laudă, cîntarea a III-a de la Qumran, cîntarea a IV-a de laudă de la Qumran, Inscriptia din Damasc Text A, Inscriptia din Damasc Text B, Scrisoarea lui Simeon Bar Kokeba descoperită în 1952 în peșterile de la Vadi Murabbat; un contract de vinzare din epola lui Simeon Bar Kokeba, descoperită în 1952 în peșterile de

la Vadi Murabbat; Text filacteric din peștera Wadi-Murabbat.

Partea a IV-a conține mai multe fragmente din cartea Tovit 1, 5—17; 2, 1—11; 6, 7—15; 71—20; 8, 1—9; 10, 8—13; 11, 1—17; 12, 1—13; două texte din cartea lui Antioh amegillaîn Antiochus), Istoria Iuditei din I Macabei textele 8, 17—9, 22; 16, 11—24; II Mac. 6, 18—31 și Fragmente din Baruh 1, 3—14.

Pentru reproducerea și alcătuirea acestor texte autorul Bradtke întrebunțează tot ceea ce filologia biblică și descoperirile arheologice au mai de preț.

Autorii de bază sînt St. Macalister (The excavation of Cezer 1912), D. Diringer (Le isrlizoni antico-ebraiche palestinesi 1934); H. Schlotter (Das neugefundene hebräische Stück des Sirach 1897); M. Ewriows, I. C. Trever, W. H. Prownlee, (The Dead Sea Scrolls of St. Mark's Monastery vol. I The Isaiah Manuscript and the Habakuk Commentary 1950); K. Elliger (Studien zum Habakuk-Kommentar vom Toten Meer 1953), I. F. Sukenik, (Megilloth Genuzoth II, 1950), G. Molin (Der Habakuk-Kommentar 1952), G. Lambert (Traduction de quelques „psaumes” de Qumran et du „pesher” d'Habacuc 1952), S. Schechter (Documents of Jewish Sectaries I: Fragments of a Zadokite Work 1910), K. Schubert (Die Texte aus der Sekterhöhle bei Jericho 1950); M. Wallenstein (Hymns from the Judean Scrolls, With Introduction, Translation and Annotation 1950), S. Zeitlin (The Zadokite Fragments 1952), I. Rost (D'e Damaskus Schrift 1933), P. Meyer (Die Gemeinde des Neuen Pundes im Lande Damaskus 1919), A. Dupont-Sommer (Nouveaux aperçus sur les Manuscrits de la Mer Morte 1953); Le Commentaire d'Habacuc decouvert près de la Mer Morte 1950), W. H. Brownlee (The Jerusalem Habakuk Scroll 1948), W. F. Albright (A reexamination of the Lachiș letters 1939; The Lachiș letters after five years 1941), R. Smend (Die Weisheit des Jesus Sirach hebraisch und deutsch, cu un glosar ebraic, 1906), H. Grossmann (Altorientalische Bilder 1927; Die Ausgrabungen in Samaria 1925), K. Galling (Bi-

bläische Reallexikon 1937; Textbuch zur Geeschichte Israels 1950), I. Hempel (Die Ostraka von Lachis 1938), I. T. Mililik (Une Lettre de Simeon Bar Kokeba 1953), R. de Vaux (Quelques textes Hebreux de Murabbat 1953), I. Pliček (Le „Manuel de Discipline“ des Douleaux de la Mer Morte 1951) și H.J. Bardke (Die Handschriftfunde am Tooten Meer 1953; Bemerkungen zu den beiden Texten aus dem Bar Kokeba Aufstand 1954).

Trebuie menționați mai ales profesorii D. Dr. Alt din Leipzig și D. Dr. Ellsfieldt din Halle, care au pus la dispoziție literatură și texte.

La sfârșitul volumului urmează un Wörterverzeichnis cuprinzând sensul unor cuvinte și termeni mai rari. Cuvintele sunt date în ordinea alfabetului ebraic alef, bet, ghimmel etc., iar capitolele biblice, unde obvin sunt tipărite cu litere grase.

Textele nevocalizate sunt de o mare importanță pentru ca cei care studiază limba ebraică pentru că ele deprind o preocupare intensivă de limbă și ușurează locului respectiv. Raportul dintre traduceri și interpretare rezultă mai sigur din texte nevocalizate.

Execuția tehnică este ireproșabilă și cu e ușor acest lucru mai ales că într-o tipărire grăbită se pot produce multe confuzii între litere, între bet și kaaf, între he și het, între reș și dalet, între ain și tade etc.

N. Neagu

KURT WEITZMANN: *Aus den Bibliotheken des Athos. Handschriften aus mittel- und spätbizantinischer Zeit*, Friedrich Wittig, Verlag, Hamburg, 1963.

O prezentare apuseană a unor aspecte ale Sf. Munte Atos.

Lumea istoriei spiritual-culturale a Sf. Munte Atos continuă să rețină interesul unor cercuri largi din Apus. O dovadă în acest sens o constituie prezentarea lui Kurt Weitzmann: Din bibliotecile Atosului.

După ce festivitățile de 1000 de ani de la Atos au avut darul de a îndrepta atenția multora dintre occidentali spre lumea spirituală a celui mai de seamă centru monahal ortodox, este deosebit de bine venită o prezentare ca aceasta. Cu atât mai virtuos, cu cât ea

nu se îndreaptă numai către specialiștii în materie, ci este deschisă oricărui ins interesat să cunoască comorile Atosului.

Prezentarea despre care vorbim aici se datorește lui Kurt Weitzmann, istoric de artă originar din Kassel și activ ca profesor în Princeton (S.U.A.). Ea este un mic giuvaer, care conține — pe bază de fotografii făcute de către Karl Eller (München) — reproduceri de fotografii, pe care mai sus numitul le-a făcut în cursul mai multor șederi de cercetare și pe care dinșul le-a explicat — aici — din punct de vedere istoric, al motivelor și al istoriei artelor.

Mulțumită acestui procedeu, din puținele pagini ale prezentării rezultă o privire generală clară asupra originii artei bizantine în Creștinism, imperiu și antichitatea clasică. De asemenea, rezultă o privire de ansamblu asupra varietății și specificului manuscriselor grecești. Cea mai mare colecție a acestora o constituie efectivele de la Atos. Asupra valorii lor fundamentale referă Kurt Weitzmann într-o introducere ce se citește cu ușurință. Totodată dă informațiile necesare în legătură cu singuraticile grupe de literatură și de manuscrise. De remarcat este și faptul că se dau toate îndrumările necesare — pentru nespecialiști — înțelgerii corespunzătoare a celor prezentate (După recenzia din revista „Deutsches Pfarrerblatt“, Nr. 9/64, Jahrgang, 1. Mai 1964, p. 243 sq.).

Lucrarea de față se încadrează în acțiunea de difuzare a comorilor Ortodoxiei în cercurile mai largi ale credincioșilor creștini din Occident. Ca atare, ea poate fi apreciată ca o contribuție pe linia ecumenismului și a pregătirii climatului necesar refacerii unității creștine pierdute, bine știind că cunoașterea reciprocă apropie și unește.

C. Sirbu

G. A. WELLEN: *Theotokos. Eine ikonographische Abhandlung über das Gottesmutterbild in Frühchristlicherzeit*, Utrecht-Anvers, Spectrum, 1961, 256, pp. și 6 tablouri suplimentare.

Cinstirea decsebită de care s-a bucurat și se bucură Prea Curata Fecioa-

ră Maria în cadrul lumii creștine de totdeauna și de pretutindeni, se concretizează și în iconografia dedicată Maicii Domnului. De aceea, nu poate fi întîmpinată decît cu interes deosebit de către toți credincioșii creștini cartea lui G. A. Wellen: *Născătoare de Dumnezeu*. Un studiu iconografic despre chipul Maicii lui Dumnezeu în epoca creștină timpurie. Autorul urmărește să dea în această carte o sinteză a ceea ce s-a scris despre chipul Maicii Domnului de la începuturile Creștinismului și pînă în epoca iconoclasmului. Punctul de plecare al lui G. A. Wellen, în urzirea acestei cărți, este inventarul reprezentărilor Prea Curatei Fecioare pe baza metodei istorico-ge-netice.

Întregul material strîns în felul acesta, a fost clasat și prezentat pe cinci capitole, în cadrul cărora se urmărește dezvoltarea reprezentărilor Maicii Domnului înainte de anul 800. Autorul distinge bine timpul de dinainte și de după Conciliul Ecumenic de la Efes. În adevăr, înainte de data ținerii acestui Sinod Ecumenic Prea Curata Fecioară Maria se găsește reprezentată în mod unic în teme hristologice, iar după acest Sinod apar imaginile izolate ale Maicii Domnului.

Capitolul I tratează despre monumentele de dinainte de anul 400, iar capitolul II despre cele de după anul 400. Capitolul III este consacrat în întregime basilicii Sta Maria Maggiore. Avînd în vedere importanța acestui monument, acest lucru este pe deplin justificat. Capitolul IV se ocupă cu investigarea imaginilor autonome ale Prea Curatei Fecioare, confecționate după anul 431, iar capitolul V este dedicat icoanelor Maicii Domnului datînd cu începutul din a doua jumătate a secolului VI. Într-un epilog, autorul recapitulează pe scurt conținutul capitolelor precedente.

Editată cu mult gust, această carte este un adevărat izvor îmbelșugat și o operă de consultație de mare valoare, pentru chestiunea evoluției reprezentării Prea Curatei Fecioare în cursul veacurilor. Un foarte bun index și șase prețioase tablouri indicînd reprezentările cele mai importante, clasate după secole — semnalînd de fiecare dată

literatura asupra subiectului — fac această carte extrem de utilă pentru toți cercetătorii din acest domeniu. (După *Irénikon*, 4/1964, p. 603).

C. Sirbu

HENRI DANIEL—ROPS: *Er kam in sein Eigentum. Die Umwelt Jesu*, Stuttgart 1964, pp. 458.

Creștinii tuturor veacurilor țineau cu sîntă nostalgie și cu profundă cu-cernicie să viziteze locurile sfinte, unde a viețuit Hristos Mintuitorul, să calce pe urmele pașilor lui Iisus, să respire sub cerul sub care a respirat Domnul, să cunoască frumoasele peisagii palestinene.

Lucrarea ce o prezentăm ne înfățișează locurile Cetății sfinte și a țări străbătute de Mintuitorul în cei trei ani de activitate publică. În original, opera a fost scrisă sub titlul: *La vie quotidienne en Palestine au temps de Jésus*, fiind publicată la Paris în 1961. În limba germană a fost tradusă de Sigrid Stahlmann și tipărită la Stuttgart în 1964.

Autorul a consultat o vastă bibliografie menționată la sfîrșitul lucrării în 28 pagini, reușind să zugrăvească Tăra Sfîntă în multiplele sale aspecte. Ziarul „Le Monde” făcînd prezentarea lucrării scria elogios: „Nimeni nu e mai indicat decît Daniel—Rops de a ne înfățișa viața cotidiană a Palestinei pe timpul lui Iisus. Topografia, ambi-anța, moravurile și obiceiurile sînt prezentate în chip minunat...”

Iată cuprinsul vastei lucrări:

Partea I tratează despre o țară și poporul ei, descrisă în 4 capitole: Situația geografică, mediul uman, politica și în sfîrșit cetatea sfîntă, Ierusalimul, reliefîndu-l ca oraș al frumuseții divine, cu împrejurimile și istoria sa milenară, ca oraș mondial și apoi se descrie viața în Ierusalim.

„Ziua și noaptea preamărcse pe Domnul” constituie titlul părții a II-a, în care autorul abordează următoarele teme: Un fiu al lui Israel, relevînd numele, educația în tinerețe și majoratul lui Iisus. După ce arată viața familială și socială, ne prezintă rînd pe rînd sclavia în Israel, pe cărturari, pe săraci și bogați, alimentația, îmbrăcămîntea, locuința, munca în Israel, no-

raha) sub toate aspectele, limba vorbită de Iisus, literatura, arta, știința, precum și moravurile și obiceiurile, iar la sfârșit vorbește despre igienă, sănătate și medicină.

Partea III-a intitulată „Un popor și Dumnezeu său” ne redă viața religioasă cu timpurile sfinte, locurile divine, preoția, precum și credința în Israel și venirea Mesiei.

Cartea se încheie cu: Iisus între poporul Său și timpul Său, în care capitolul autorul ține să accentueze, că Mîntuitorul Hristos și-a desfășurat sublima Sa misiune evanghelică mai mult în Galileia, iar locuitorii din Iudea și cei din diaspora L-au cunoscut mai puțin, El însuși spunind cu prilejul săvîrșirii atîtor minuni, să nu se desăminuiască nimănui nimic.

Fondul ales al lucrării este înveșmîntat într-o frumoasă limbă cu accente de caldă rezonanță biblică, care cucerește, informează și ne dă posibilitatea să cunoaștem Țara Sfîntă în toate aspectele ei.

Conținutul substanțial, care se impune prin tratarea temeinică a problemelor, i se adaugă și o excepțională eleganță tehnică. Pe lângă excelențele condiții grafice, 16 ilustrații pe hîrtie cromo (Biserica Nașterii în Betleem, Vădîre din Nazaret, Locul de botezare la Iordan, Sinagoga din Capernaum, Laatul Ghenezaret, Ruinele Ierihonului, Vădîre la Marea Moartă, Șeseaua de la Ierusalim spre Samaria, Sala de judecată a lui Irod, Vedere din Ierusalim, Poarta de aur, Zidul plîngerii, Laatul Betezda, Mormintele prefeților în valea Iosafat, Grădina Ghetsimani și Muntele Maslinilor, Biserica Mormîntului Domnului), completează în mod minunat valoroasa lucrare.

V. Vlăduceanu

Biserica Trei Ierarhi și Sala Gotică, Editura Meridiane, București, 1964.

Țara noastră are nenumărate monumente de artă bisericească, care sînt totb atîtea expresii strălucite ale genului artistic al meșterilor, arhitecților și constructorilor ieșiți din sînul poporului nostru. Aceste comori de artă ale Ortodoxiei românești, de o excepțională importanță arhitectonică, artistică și istorică, prin frumusețea lor arhitecturală, prin splendidele picturi ca

și prin grațiozitatea elementelor sculpturale, au umplut de admirație mulți vizitatori străini. Academicianul sovietic M. Rziarin — trecînd în revistă monumentele arhitecturale de cult, bisericile din Moldova cu pictura adeseori integrală a zidurilor exterioare, în tonuri vii cu o cromatică strălucită și complexul de biserici din Muntenia și Transilvania, create de meșteri populari — reliefează înclinarea spre frumos a poporului nostru, exclamînd plin de admirație: „E surprinzătoarea măiestria fină și bogata fantezie a meșterilor și arhitecților populari — creatori ai acestor opere”.

Unul din cele mai prețioase monumente istorice din patria noastră, glava de o incontestabilă valoare artistică și istorică, este superba ctitorie voievodală din vechea capitală a Moldovei: biserica Sf. Trei Ierarhi.

Un vestit călător, diaconul Paul din Alep, a însemnat în jurnalul său de drum în 1659, după ce văzuse biserica Trei Ierarhi, următoarele: „Nu-i chip s-o descrii cu limba sau cu pînă”. Era exprimarea unei emoții estetice pe care o încerca un învățat drumeț care străbătuse trei continente. Se concentrase alina podoabă în înfățișarea ei interioară și exterioară, încît sultanul Murad socotindu-o fără pereche și-a exprimat dorința să înalțe o geamie asemănătoare.

Direcția Monumentelor Istorice din Comitetul de Stat pentru Construcții Arhitectură și Sistematizare, a publicat în anul 1964, în Editura Meridiane, un frumos album cu 20 de planșe și un rezumat în limbile engleză, rusă, franceză și germană, în care ne înfățișează vechiul ansamblu arhitectonic moldovean, înainte și după restaurare.

Zidită în 1638 de către domnitorul Vasile Lupu, numit de Patriarhii de Constantinopol „susținător al întregii Biserici ecumenice, urmaș prea vrednic al împăraților bizantini”, biserica Sfinții Trei Ierarhi reprezintă cu drept cuvînt sinteza arhitecturii moldovenești din epoca lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș. Blocurile masive de piatră și marmură neagră, sculptate cu deosebită măiestrie cu mii de flori și arabescuri și îndesate fațadele și turlele cu splendide decorații în piatră,

imprimă monumentalei construcții un stil arhitectonic specific.

În interiorul bisericii se găsesc mormintele soției lui Vasile Lupu și a celor trei fii ai săi, ale lui Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza.

Înainte de restaurare, ansamblul era compus din biserică, sala gotică, chiliile fostei mănăstiri, clopotnița, tiparnița, iar de proveniență ulterioară — hanul turcesc.

În anul 1882, efectuându-se radicale lucrări de restaurare, sub conducerea arhitectului francez Lecomte de Noüy, au fost demolate clopotnița și hanul turcesc și s-a pictat interiorul.

Același arhitect procedează în anul 1893 la reconstruirea sălii gotice, suprapunându-i elemente din arhitectura secolului al XIX-lea.

Lucrările întrerupte timp îndelungat, au fost reincepute și finisate în anii din urmă de către Direcția Monumentelor Istorice și Mitropolia Moldovei.

Astăzi în spațioasa sală gotică, care se impune prin două colonade, console telor Istorice și Mitropolia Moldovei. Ale bolților, la parter se află un muzeu, care păstrează atâtea vestigii de artă națională și bisericească.

Răsfoind acest valoros album, ni se reimprospătează evenimente de însemnată istorică deosebită.

Aici la Trei Ierarhi a înființat Vasile Lupu în 1641 Școala mare domnească. Tot aici, în impunătoarea sală gotică s-au deschis la 15 septembrie 1642 lucrările sinodului panortodox de la Iași, la care s-a aprobat cunoscuta capodoperă a marelui ierarh Petru Movilă de la Kiev, „Mărturisirea Ortodoxă”, lucrare ce servește până astăzi ca îndreptar de credință pentru toată Ortodoxia. Iar în tiparnița înființată de Vasile Lupu, s-au imprimat o seamă de cărți într-o frumoasă limbă moldovenească, care au contribuit în mod deosebit la introducerea limbii române în Biserică și concomitent la dezvoltarea limbii și literaturii române.

În chiliile vechiului așezământ bisericesc de la Trei Ierarhi s-au intrunit figuri reprezentative și proeminente din viața istorice a Moldovei. Iar în 1759 clopotele bisericii Trei Ierarhi anunțau preludiul răscoalei țărănilor împotriva nemiloasei exploatare străine.

V. Vlăduceanu

T. A. C. - Nr. 22 -1966

C R O N I C Ă B I S E R I C E A S C Ă

Pag.

Sesiunea Comitetului Central al Mișcării Ecumenice; Mișcarea pentru unitatea creștină progresează în Anglia; Legături cu creștinii din Japonia; Pledcarie pentru pace; Reacții creștine americane cu privire la evenimentele din Asia; Marș pentru pace în Vietnam; Denunțare a sărăciei din America latină; Nouă condamnare a rasismului sud-african; Consultare asupra indulgențelor; Ceremonii comemorative ale Bisericii armene; Numirea de episcop în Biserica ortodoxă rusă; Pergamentul lui Martin Luther; Cine poartă vina uciderii Mintuitorului?; Repaus duminical; Muezinii și magnetofonul; Modernizarea ritualului; Îmbunătățirea textului original al Bibliei; O nouă traducere a Bibliei în limba latină; Muzeul manuscriselor de la Marea Moartă; În anticul oraș Cezareea; Vestigiile străvechiului Damasc; Aniversarea unei vechi catedrale; La Snagov după sute de ani 121

N O T E Ș I C O M E N T A R I I

Sincretismul și neajunsurile lui; Se va schimba ceva în Spania?; Cu privire la planeta Marte; Iarăși dicțiunea; Ortografiera unui des folosit cuvânt 130

V I A Ţ A B I S E R I C E A S C Ă Î N C U P R I N S U L M I T R O P O L I E I B A N A T U L U I

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI:

Sesiunea Adunării Eparhiale; Sărbătoarea Crăciunului și Anului Nou; Proslăvind Nașterea Domnului; Vizite și slujbe arhieresti la Caransebeș și Lugoj; Serbarea hramului catedralei mitropolitane; Hirotonii și hirotesii; Binecuvântarea bisericii noi de la Miniș; Întâlnire frățească; Pe linia apropierii dintre Biserici și slujitorii lor; Din activitatea Seminarului Teologic; Conferința de lucru cu conducătorii oficiilor protopopești; Bilanțul activității Casei de ajutor reciproc a clerului; Decese 138

E P I S C O P I A A R A D U L U I

Ședința Adunării Eparhiale; „...Și pe pământ pace”; Rodnice învățăminte la început de an nou; Înalte vizite la reședința episcopală; Întâlnire cu conducătorul cultului mozaic; Indrumări chiriarhale pentru lucrarea pastorală a preoților; Preoți decedați 153

P R E Z E N T Ă R I B I B L I O G R A F I C E

Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradiei: Slujind Ortodoxia (diacon Ilie Maier); Mon alliance est une alliance de vie et de paix (Mal. 2, 5); Documents de la deuxième Assemblée Générale Chrétienne pour la Paix (D. Abrudan); Hans Weissgerber: Die Frage nach der Wahren Kirche (C. Sirbu); Otto Eissfeldt: Das Lied Moses Deuteronomium 32, 1—43 und das Lehrgedicht Asafs Psalm 78 (N. Neaga); H. Bradtke: Hebraische Konsonantentexte (N. Neaga); Kurt Weitzmann: Aus den Bibliotheken des Athos (C. Sirbu); G. A. Wellen: Theotokos; Eine ikonographische abhandlung (C. Sirbu); H. D. Rops: Er kam in sein Eigentum (V. Vlăduceanu); Biserica Trei Ierarhi și sala gotică (V. Vlăduceanu) 160

42419